

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc

revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Acest roman a fost digitizat în cadrul proiectului Muzeul Digital al Romanului Românesc 1901-1932, inițiat de Revista Transilvania, organizat de Complexul Național Muzeal ASTRA și co-finanțat de Administrația Fondului Cultural Național.

Sugestie de citare a arhivei:

Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Denisa Frătean, Daiana Gârdan, Alex Goldiș, Emanuel Modoc, Iunis Minculete, David Morariu, Ovio Olaru, Teodora Susarenco, Andrei Terian, Radu Vancu, Dragoș Varga. *Muzeul Digital al Romanului Românesc: 1901-1932*. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2020. https://revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932.

This novel was digitized for the project The Digital Museum of the Romanian Novel 1901-1932, initiated by Revista Transilvania, organized by ASTRA National Museum Complex and co-financed by The National Cultural Fund Administration.

Citation suggestion:

Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Denisa Frătean, Daiana Gârdan, Alex Goldiș, Emanuel Modoc, Iunis Minculete, David Morariu, Ovio Olaru, Teodora Susarenco, Andrei Terian, Radu Vancu, Dragoș Varga. *The Digital Museum of the Romanian Novel: 1901-1932*. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2020. https://revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932.

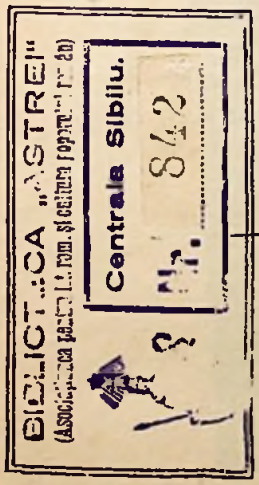
Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ROBIA BANULUI

ROMAN

DE

SOFIA NĂDEJDE

BUCUREȘTI

EDITURA LIBRĂRIEI C. SFETEA
96, — Strada Lipscani, — 96
1906

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/morr1901-1932

1990

DEC. 2012

Toate exemplarele vor purta semnătura autoarei.

Sofia Vaidescu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

PARTEA I-a

I

Zi de toamnă. Cer fumuriŭ, posomorît, di'ntr'o bucată. Aer umed, rece, străbate la os, dînd fiorĭ, aruncă în inimĭ lîncezeală şi plictis de viaţă; gînduri triste se fac stăpîne atotputernice pe sufletele simţitoare. Străzile par maĭ strimte, maĭ scurte. Sub norul cenuşiŭ, jilav, de ceaţă nu vede om pe om. Numaĭ ceĭ lacomĭ, adînciţĭ în poſta nesăţioasă a cîştiguluĭ, staŭ nepăsătorĭ la toanele vremeĭ. O pîclă leneşă înneacă resuflarea, pune ochilor stavilă. Speranţele încătuşate nu-şĭ pot lua zborul.

In asemenea zi Hristea Pandele lucra la biuroul din comptuarul său. Om la treĭ zecĭ de anĭ, aspru la chip şi scump la vorbă, rob afacerilor, nepăsător de vreme, întru cît nu-ĭ mărea nicĭ micşura cîştigurile. Deviza luĭ era: „Singur banul nu înşeală".

Uşa hodorogită, cu ţiţinĭ rugenite, scîrţii ascuţit, deschizîndu-se cu larmă. Un curier intră grăbit.

— O depeşă, d-le Pandele! Abia nemeriĭ: o pîclă s'o taĭ cu cuţitul!

Hristea făcu ochĭ marĭ:

— Depeşă! De unde?

— Mi se pare, de la Ruşiĭ-de-Vede, zise cu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

rierul, scoţind depeşa din taşcă. Iscăliţi răpede; am încă vre-o zece şi toate urgente.

Hristea iscăli chitanţa. Posomorit, desfăcu depeşa, lăsînd din mînă nişte poliţi, ce voea să treacă în registre. Depeşa putea fi numaĭ de la Nicola, frate maĭ mare, arendaş în Teleorman. De o dată gîndi: „Sigur, iar banĭ, par'că aşi fi bancherul luĭ! Abia o septămînă de cînd i-am trimis o sută de polĭ!“ Il ştia întrat într'o dandană mare; dar scrisese că speră să scape din cursa urzită de duşmanĭ. Acestea îĭ treceaŭ luĭ Hristea prin minte, desfăcînd hîrtia. Deodată nu voi să crează ochilor: era de la primarul comuneĭ, cu vorbe nemiloase: „Nicola mort la vestea arestăreĭ. Vin'o!“

Cetind aceste cîte-va cuvinte, remase o clipă împietrit. Aproape nu pricepea de ce arestare putea fi vorba. Vestea îl zgudui, cu toată firea luĭ rece şi nepăsătoare pentru tot ce nu era afaceriĭ. Iĭ trebuiră cîte-va minute ca să ia o hotărire, să vază ce-ĭ de făcut. Moartea frate-so îĭ punea pe umerĭ sarcinĭ marĭ: O avere de cirmuit şi maĭ ales de lichidat şi doĭ copiĭ orfanĭ de îngrijit, lucruri foarte grele pentru Hristea, care voia să-şi întrebuinţeze toată energia, toată munca şi priceperea, pentru a se îmbogăţi. Singurul ideal ce i se încuibase de mic copil, în suflet, era s'ajungă bogat. Greŭ, cînd porneştĭ din sărăcie! Mulţĭ aŭ acest ideal, dar la puţinĭ le e dat să-l ajungă. Maĭ toţi cad striviţi în calea anevoioasă a vieţeĭ, neputîndu-l nu pipăi, dar nicĭ zări de departe. La Hristea înse nu era numaĭ dorinţă, ci o patimă făr' de care n'ar fi putut trăi. Orĭ ce clipă din zi, orĭ ce faptă a luĭ, era stăpînită de dorul îmbogăţireĭ Toate celealalte năzuinţĭ omeneştĭ îl lăsaŭ nesimţitor. „Intîiŭ să fiŭ bogat, pe urmă vom vedea; toate celealalte sînt nimicurĭ“. Avea simţul afacerilor, înţelesese că pentru a te îmbogăţi din nimic, trebue să te jerfeştĭ cu trup şi suflet banuluĭ....

Fraţiĭ nu fuseseră nicĭ o dată legaţi prin vre-o dragoste deosebită.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Copiĭ micĭ adesea se băteaŭ de la strachina cu mîncare orĭ de la bucăţica de pîine. O duceaŭ greŭ în insula lor stearpă, cu petecul de pămînt pietros şi cu ceĭ cîţĭ-va maslinĭ. După ce pămîntul le-a înghiţit cea maĭ duioasă milă, mama, în multe serĭ se culcaŭ flămînzĭ, pînă ce într'o zi aŭ luat, împreună cu tatăl lor, drumul pribegieĭ, cu cîţĭ-va galbenĭ ce căpătaseră din vînzarea pămîntuluĭ şi a două săracĭĭ de capre. Cu atîta sosiseră din Grechia în Bucureştĭ, oraşul auruluĭ, cum îl numeaŭ eĭ.

Ceva maĭ mărişorĭ, aŭ fost despărţiţĭ, căutînd fie-care să-şĭ croească o soartă maĭ bună. Dar, orĭ cum, în faţa morţeĭ, rar om poate remînea de piatră: sînt şi datoriĭ sociale, carĭ se impun, fie chiar numaĭ de ochiĭ lumeĭ. Hristea simţea toate acestea fără a şi le spune răspicat.

Remase cîtva pe gînduriĭ, deşi mult nu era de chibzuit. Trebuea să plece cît maĭ grabnic. Ştia că daraverile luĭ Nicola eraŭ arendărĭ de moşiĭ, datoriĭ pe la oamenĭ, contracte de închirieriĭ şi altele multe, pe carĭ el nu le pricepea. Ba anul acesta, îl momise şi pe dînsul să pue parte la cîte-va sute de pogoane islaz. Toate acestea îl necăjeaŭ cumplit. Să descurcĭ ce altul a încurcat, să te amestecĭ în încurcăturĭ, pe carĭ nu le ştiĭ, nu e lesne.

Tot soiul de gînduriĭ se iscaŭ şi piereaŭ fără a primi botezul graiuluĭ. Să urmeze maĭ departe cu întreprinderile luĭ Nicola era peste putinţă, întîiŭ că nu se pricepea la moşiĭ, al doilea n'ar fi voit nicĭ cu un chip să părăsească treburile de bancherie şi camătă, unde se cîştigă mult de tot. Anul acesta se procopsise bine cu lozurile turceştĭ şi cu alte cîte-va daraverĭ, în cît îşĭ zicea: „De-mĭ merge tot astfel, nu e lucru mare să fiŭ milionar".

Mereŭ clătina desnădejduit din cap primblîndu-se: „Ce cumpănă, ce întîmplare! Sărmanul Nicola!... Bine că e toamnă, peste iarnă am timp să desfac tot".

— Ene! Vinerea n'avem diligenţă pentru Ruşiĭ-de-Vede? zise el băiatuluĭ, care întrase în comptuar, pe uşa de din dos.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Nu, domnule; mîine, da. Vezĭ că nu e nicĭ bine de plecat Vinerea la drum.

— Mîine? Pot eŭ lăsa pe mîine? E avere acolò şi cu mînă străină numaĭ foc e bine de luat. Bietul Nicola a murit.

— Domnul Nicola! zise Ene holbîndu-şĭ ochiĭ micĭ, verzuĭ.

— Abia treĭ zile, de cînd i-am trimis prin Gheorghiade cincĭ zecĭ de polĭ! Cine o fi dat iama prin eĭ? Ascultă, Ene, du-te la piaţă şi toemeşte o birjă. Spune că-ĭ încoace mult de Ruşiĭ-de-Vede; dar te negoaţă. Auzĭ? Sînt hoţĭ, cer treĭ preţurĭ. Cearcă pe maĭ mulţĭ şi care ţi-o lăsa maĭ eftin, pe ăla să-l iaĭ. Vezĭ să-ţĭ dea arvună şi la un-sprezece fix să fie aci.

— Înţeles, domnule; arvună n'o să-mĭ dea, că nu mă cunoaşte; vine el odată cu mine: staŭ eĭ gata de plecare.

— Cît maĭ curînd. Să am cînd scoate copiiĭ. Cu băiatul e lesne, mi-l dă îndată. Cu fata maĭ greŭ. Un ceas trebue s'aştept călugăriţele. Pîn n'o închină la toate icoanele lor, nu ţi-o lasă.

Ene, pripit, îşĭ luă de după uşa din fund pălăria, ce se făcuse verde din neagră.

— Ştiĭ ce? Staĭ niţel. Scoate tu băiatul. Uit'te biletul mieŭ.

— Bine, domnule.

Ene eşi să împlinească poruncile stăpînuluĭ. Hristea s'afundă şi maĭ mult în gînduriĭ, tot măsurînd comptuarul de la un capăt la altul.... Vorbea singur, aproape cu glas: „Ce a putut să aibă? Om voinic, zdravăn ca un stejar, să frîngă pietre! Cine ar fi zis? Eŭ slab ca un ţir să trăesc şi el, voinicul, să moară! Nu e curat. L'or fi otrăvit....“

Uşa din faţă se deschise încet. O femee, îmbrăcată în negru, oacheşă, de statură mijlocie, întră, privind pe Hristea cu sfială.

— Bună ziua, d-le Hristea.

— Buna ziua!

— Tot nevoile m'aduc la d-ta. Nu bine isprăvesc una şi începe alta.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— De! Aşa-ĭ viaţa. Uit'-te: eŭ nu staŭ gata să plec? Primiĭ depeşă c'a murit bietul frate-meŭ.

Hristea pricepuse că e vorba de vre-un împrumut noŭ şi tare n'ar fi voit să dea. Voea să-ĭ tae di'ntr'o dată gustul de a cere.

— Sărmanul! domnul ăla zdravăn, pe care l'am văzut aci, cînd am amanetat casa?

— Da! Zilele omuluĭ ca iarba cîmpuluĭ.

— D-le Hristea, să nu mă laşĭ nicĭ pe mine, sînt la mare nevoe. Să-mĭ daĭ cîte-va sute de leĭ.

— Nu e timp, aştept trăsura şi plec numaĭ de cît.

— Vaĭ! d-le Hristea, mă nenoroceştĭ. Duminică fac logodna: trebŭe să daŭ ginerelui 500 de leĭ. Maĭ am alte cheltuelĭ. Te rog nu mă lăsa.

— Reŭ facĭ, cucoană, că ieĭ banĭ şi-ĭ daĭ aşa. D-zeŭ ştie ce-o eşi din vînzarea caseĭ. Şi te trezeştĭ că remîĭ cu nimic.

— N'am ce face, d-le, e băiat tînăr, cu viitor; feteĭ îĭ place: trebŭe să-ĭ daŭ, să-mĭ urnesc piatra din casă. Remîn destul cu ceĭ micĭ. Să văz barim pe una pusă la cale.

— Toate bune, dar eŭ nu maĭ pot da; caută pe altul.

— Pe cine? Cînd hîrtiile sînt la dumneata? Gîndeşte, o să aĭ pomană cu nişte orfanĭ. Dacă trăea bietul Nae, n'ajungeam aci; bărbatul scoate banĭ şi din piatra seacă; eŭ, un cap de femee, ce pot? Gîndeşte şi d-ta. D'aea mă silesc să mărit fata.

— N'am vreme cînd să facem hîrtie, cînd....

— Uită-te, am adus sinetul gata.

— De cît?

— O mie de leĭ, zise cocoana cu glas domol.

— O să primeştĭ opt sute, ca să-mĭ daĭ procentul pe un an

— Ştiŭ, d-le, cum să nu! Aĭ şi pomană; enorocul feteĭ; te-om pomeni.

Hristea luă sinetul, îl citi, privi iscălitura cu băgare de seamă.

— Iscălitura e a d-tale?

— Vaĭ, d-le Hristea, a mea; slovă bătrînească;

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

eŭ nu ştiŭ carte nouă. Cum m'a învăţat bietul taica. Era preot, proistos, la Mitoc! Heĭ, ce vremĭ! Ce vremĭ! Şi cum am ajuns!

Hristea deschise casa de fier, scoase un săculeţ, din care luă şi numără patru-zecĭ de polĭ, zîngînindu-ĭ de biroŭ, puse sinetul la loc şi închise iar bine casa.

C. c. Siţa adună banii, îĭ legă bine într'un colţ de batistă şi zise:

— Cu bine, d-le Hristea, şi-ţĭ mulţumesc.

— Să-ţĭ dea D-zeŭ şi d-tale noroc la ginere. Nu uita şi caută din vreme muşteriŭ la casă. Mie la anul să-mĭ daĭ banii.

— Caut, d-le, cum să nu!

Eşi cu faţa veselă c'a pus mîna pe banĭ, să aibă de logodnă.

—Poftim, gîndea Hristea, pierde casa. La urmă o să mă blesteme. A luat la înmormîntare o mie, la logodnă o mie. Pentru nuntă o să tăbărească iar. Şi într'un an or să mănînce toţĭ banii. Casa, vîndută bine, poate o lua zece miĭ de leĭ. Cînd o remînea pe drumurĭ, a cuĭ vina? A mea saŭ a eĭ? Să-l fi îngropat pe mort cum putea: dînsa, cu copiĭ, să se fi grămădit într'o cameră; treĭ le închiria şi, cu puţină pensie ce are, ar fi avut cu ce-o duce de azĭ pe mîine. Aş! i-a trebuit pompă, doliŭ mare, par'că ar fi milionară. Un biet funcţionar!

Privi ceasul, eraŭ zece. Nerăbdător, închise uşa, lăsă cheea la vecin, cum avea adesea obiceiŭ, cînd trebuea să lipsească şi el şi Ene, apoĭ plecă la maice s'o scoată pe Susana.

II

Comptuarul era într'un colţ, unde Lipscaniĭ se tae cu strada laterală poreclită pe vremĭ „Uliţa zevzecilor", fiind-că pe ea se aflaŭ multe cîrciume dosite, unde pătimaşiĭ goleaŭ în tihnă oalele cu vin, nefiind în vileag. Pe atuncĭ cîrciumile eraŭ, se pare, maĭ rarĭ şi lumea maĭ ruşinoasă. Pe la 1870 se afla aci o clădire veche, în care era şi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

comptuarul luĭ Hristea: o bina cu două caturĭ. Prăvăliile de jos, cu gratiĭ groase şi cu obloane de fier. Casa pe vremĭ a fost fala Lipscanilor; eraŭ vestitele bolţĭ ale luĭ Nae Bangheru. Mândre priveaŭ ele atuncĭ la prăvăliile tupilate ce se înşiraŭ de-a lungul uliţeĭ, cu ferestre micĭ, cu uşĭ hĭite de urgia vremeĭ. Dar roata noroculuĭ se schimbase. de mult nu maĭ remăsese nimic din fala bolţilor luĭ chir Nae: se împlinise vorba prooroculuĭ: „Cel mîndru se va smeri: cel smerit se va înnălţa". Aproape ruină, cătaŭ a jale şi prăpăd, acuma cînd, în locul tupilăturilor de altă dată, se ridicaseră clădirĭ falnice, acarete cu ferestre marĭ, cu galantare la modă, în carĭ se răsfăţaŭ minunĭ de frumuseţe şi bogăţie. Bolta trufaşă de odinioară,—în care era acuma comptuarul luĭ Hristea,—roasă de vremĭ, de ploae şi de vînt, îşĭ areta cărămizile roşe-vinete, ca nişte rănĭ căţelite. Gratiile rugenite, uşoriĭ cu văpseaua mîncată, aduceaŭ a oase uscate de vînt şi vechime. Tristă, îndurerată, îşĭ aştepta obştescul sfîrşit. În întreaga clădire locueaŭ ciţi-va negustorĭ. În prăvălia din colţ era comptuarul luĭ Hristache Pandele, care acum iscălea Hristea Pandele, bancher. Uniĭ clienţĭ maĭ îndrăzneţĭ îĭ ziceaŭ:

— De ce nu te muţĭ, d-le Hristea? Un cutremur, Doamne fereşte, şi se nărue ca turnul Colţeĭ.

— Aş! E maĭ solidă ca aste de moda nouă, făcute pe datorie şi clădite de pospăeală.

— Fie, că-ĭ urită a ciorilor, şi năruită ca o temniţă turcească, îĭ respundeaŭ.

— Urită, dar cu noroc. Piatra, de stă loculuĭ, prinde muşchiŭ. Negustorul să nu se mute de unde-ĭ merge.

— O fi, d-le Hristea, cum ziceĭ, norocul se vede, ca pisica, se ţine de casă, nu de om. Pe urmă, de! e maĭ eftioară.

— Ce mĭ-ar folosi casă nouă făr' de clienţĭ? Aci, mă ştie lumea. La miezul nopţeĭ, de-o prind nevoile, mă găseşte.

— Fie-care ştie unde-l stringe ciobota. Stăĭ aci,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

că stai bine, pîn' o da D-zeŭ să-ţi facĭ singur prăvălie.

— Aş! Ce? Sînt prost să 'nvechesc casa mea? Maĭ bine p'ale altora! zicea Hristea, glumeţ, zurăind carboavele de argint din mînă în mînă. La sunetul plăcut al banilor, gîndurile îĭ zburaŭ departe, la tot soiul de afacerĭ. Era isonul dătător de putere; planurile de îmbogăţire se plămădeaŭ maĭ lesne la acest sunet, întocmaĭ cum gîndurile cvlavioase vin la ţăcănitul domol al mătăniilor.

Văpseaua de pe pereţiĭ dinnăuntru era ştearsă, plafondul afumat; ferestrele prăfuite, de mult nu le atinsese mînă de om. Toată îmbrăcămintea prăvălieĭ era un biuroŭ, cîte-va scaune, rafturĭ, un dulap şi casa de fier. Podoaba, o călimară de marmoră, remasă de la tatăl luĭ Hristea, cu statuea Ateneĭ, zeiţa înţelepciuneĭ, reprezentată cum opreşte pe Ahil de a scoate sabia împotriva luĭ Agamemnon. Hristea, privind această figură antică, se gîndea: „Dacă înţelepciunea ar putea înfrîna patimile, greŭ ne-am îmbogăţi noĭ nepătimaşiĭ". Prin unghere se legănaŭ încet păinjenişurile cu remăşiţile victimelor din verile trecute. Aerul mirosea a umed şi vechime. Clienţiĭ ziceaŭ că în prăvălia luĭ Hristea miroase a banĭ.

Hristea avea ca ajutor pe băiatul Ene, rudă îndepărtată, copil orfan, adus de mic. Il ţinea pe procopseală. In catul de sus urcaĭ pe o scară de lemn, care huruea hodorogită, scrîşnind ca oasele bătrîneţeĭ.

Cînd Ene, grăbit, alerga în jos saŭ în sus, Hristea striga:

— Încet, Ene, o să dărîmĭ treptele şi mă puĭ la cheltueală. Nu călca, barim, pe mijloc.

— Nu, domnule, sînt uşure; dar e şubredă, scîrţie şi cînd aleargă pe ea vre-o pisica.

Ene, era, ce-ĭ drept, foarte uşor, piele şi oase. La vîrsta luĭ se părea că viaţa se ţine în el ca la acele plante, carĭ trăesc maĭ numaĭ cu umezeala din aer.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Sus, Hristea avea o singură cameră, cu o sală mică, în care dormea Ene. In amîndouă, praful era foarte rar turburat; iar păianjenii trăeau nesupăraţi. La început, cînd nu prinsese încă bine obiceiurile stăpînului, Ene îndrăznise să zică odată :

— Domnule, a fost spălătoreasa, zice că vine peste un ceas.

— La ce ? I-aĭ dat banii ?

Da. A zis să maĭ scuture cele aşternuturĭ.

— Aş ! Auzĭ vorbă ?! Să primble praful din loc în loc; să mute lucrurile de colo-colo, şi pentru aşa ispravă să-ĭ daŭ banĭ?

— A zis că prea e murdar la noĭ.

— Ce-o doare pe ea ? Ca să ia francul, să umble forfota prin lucrurĭ şi să maĭ pue şi ceva la o parte ? Omul nu-şĭ poate număra lucrurile din casă pe degete. Şi vezĭ de odată că-ţĭ lipseşte. Ia-l de unde nu-e ! Ce folos o să am din marafetul eĭ de grijit ? Dar francul zboară ? Un franc pe septămînă, 52 pe an. Şi cu procent, vezĭ cît face ?

— Chiar aşa, mătur eŭ Duminecă.

Dumineca, deschidea biroul după eşirea preoţilor din biserecă. In vremea asta, Ene mătura, adică ridica praful de jos, pe sus. Aşa pricepea dînsul rînduiala grijiturĭ.

Lucrurile toate zăceaŭ într'o ceaţă de praf. Părea o casă pustie, nelocuită de anĭ de zile.

Cînd soarele, demineaţa, se furişa prin geamurile brumărĭĭ de colb, se vedeaŭ rînduri-rînduri de păinjinişurĭ, cu prăzĭ numeroase. Aerul închis, neschimbat, adiă a mormînt.

La toate astea era nesimţitor Hristea ; alte gînd urĭ îl stăpîneaŭ ; grijile vieţeĭ zilnice, de hrană, îmbrăcăminte, curăţenie, i se păreaŭ nevrednice. Drept, nicĭ n'avuse dela cine prinde gust pentru ele. Bătrînul Pandele, remas văduv, trăise ca vaĭ de el, tutungiu mic, abia agonisind pentru gură. Venit în ţeară străină, cu doĭ copiĭ, Nicola şi Hristea, anevoe înjghebase prăvălioara.

Eraŭ mulţi negustorĭ de tutun. Şi mergea greŭ. Norocul luĭ a fost monopolul. A aflat dela fecio-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

rul din casă al unuĭ ministru că se va pune monopol. Atuncĭ s'a împrumutat, a milogit pe la simpatrioţĭ, a arvunit şi a cumpărat marfă multă. A vîndut'o statuluĭ, apoĭ, pe preţ bun.

Aşa, cum ziceaŭ vecinĭĭ: „A prins Grecul pe D-zeŭ de-un picior".

Pe Hristea îl dase dela patru-spre-zece anĭ la un bancher; băiatul scria şi socotea frumos.

Pe Nicola i l'a luat un arendaş la ţeară, că era isteţ şi priceput la socotelĭ şi şmecherĭĭ. Bătrînul Pandele, de cum veni în Romănia, pricepuse unde era bine să se arunce; dar n'avea banĭ şi nicĭ putere, o boală de picioare îl ţintuea loculuĭ. „Nu pot fi eŭ om, barim din băeţĭ să fac ceva; e ţeară binecuvîntată, numaĭ răsipitorĭĭ şi leneşiĭ nu fac avere aci!"

Cum muri bătrînul, Hristea deschise comptuar cu banĭĭ ce găsi la el şi cu ce maĭ strînsese din leafă.

Intr'o Luni demineaţă chemă preotul, făcu sfeştanie, şi; cu ajutorul luĭ D-zeŭ, începu negoţul de banĭ.

Singur, îĭ era greŭ. Se gîndi la Ene, care intrase la o băcănie. Cu măgulelĭ şi făgăduelĭ, îl scoase. La început îĭ venea greŭ băiatuluĭ cu viaţa hîrşită dela Hristea. La băcănie, făceaŭ, din cînd în cînd, cîte-o fiertură de fasole şi o amăgeaŭ cu untdelemn şi oţet; maĭ ciupea şi el icĭ o măslină, di'ncolo o stafidă orĭ o smochină.

Destul de avar era şi fostul luĭ stăpîn, care-şĭ bătea joc de negustorĭĭ romînĭ, că-şĭ mănîncă şi beaŭ maĭ tot cîştigul şi pe urmă se miră că Grecĭĭ fac avere. Dar Hristea îl întrecea; de aicĭ fugise chiar şoarecĭĭ, măcar că era bină veche şi din economie nu se ţinea pisică. La biserecă tot maĭ găseaŭ poate anaforă, la Hristea nicĭ fărîmiturĭ. Pîinea era măsurată, nu remănea nimic, fiindcă totdeauna ar fi maĭ găsit loc cîteva îmbucăturĭ.

Hristea ştia că vorbele momesc oamenĭĭ, ca jucăriile copiiĭ. Nu era zi să nu-ĭ vorbească luĭ Ene de planurĭ marĭ, de precepte, pe carĭ ţinîndu-le, te duc sigur la bogăţie. „Lăcomia, zicea el,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

e ca un cal: dacă ia vînt, nu-l mai poţi opri, şi-ţi rumpe gîtul. Cine vrea să fie om cu stare, nu traistă 'n băţ, ce poate cheltui azi să lase pe mîine. Innainte de-a scoate banul din pungă, să chibzuească de zece ori, paraua e rotundă şi fuge ca argintul viu. Nu uita nici o dată vorba sultanuluĭ înţelept, care, mergînd pe drum, zări o para şi încet se plecă de-o luă, iar vizirului, care se uită mirat, ĭ-a zis: „Dacă vreĭ să fiĭ avut, paraua să-ţi fie la galben căpăstru.“ Greŭ poţi avea dintr'o dată un galben saŭ o avere mare, dar, punînd para către para, îl poţi face şi, cum cu căpăstrul prinzi calul, cu paraua prinzi galbenul. Oricine, din ori cît de puţin, tot poate iconomisi, numaĭ să vrea. Dacă ţiĭ să facĭ banĭ, economia să-ţi fie a doua natură.

Hristea era de statură mijlocie, cu înfăţişare de om voinic şi hotărit. Ochiĭ negri, scînteetorĭ, pătrundeaŭ săgeţi în mintea celuĭ cu care vorbea şi, dacă nu reuşea în totdeauna să şi-l tragă în partea luĭ, dar maĭ făr de greş iĭ ghicea nevoile şi gîndurile.

„Negustorul, zicea el, trebue să fie ghicitor, din două vorbe să ştie punga şi grijile clientuluĭ“.

Sprîncenele îmbinate iĭ dedeaŭ înfăţişare de energie rară. Părul negru şi cam creţ iĭ încununa fruntea bombată, părea că scaunul cugetăreĭ se întindea stăpînind, cu a-tot-puternicia luĭ, toate simţurile, toate patimile, căror înfrînarea minţeĭ nu le învoea să se dea la iveală. Nu rare orĭ zicea el cunoscuţilor şi maĭ ales luĭ Ene: „Nicĭ o dată pătimaşul nu va fi bogat, de-ar avea tot norocul din lume. Beţia şi patimile carĭ o însoţesc sînt duşmanele cele maĭ înverşunate ale îmbogăţireĭ“.

Mustăţile micĭ lăsaŭ să se vază niştе buze subţirĭ, carĭ nu puteaŭ în de-ajuns coperi dinţiĭ albĭ şi ascuţiţi, gata să-şĭ sfîşie prada. La colţurile gureĭ se făceaŭ cute adînci, pricinuite de vecĭnicul zîmbet, ce aducea maĭ curînd a rînjet.

Îmbrăcămintea îĭ era totdeauna curată.

„Am a face cu lume bună; oamenĭĭ te respectă. după haină“.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Avea două rînduri de haine: unul cenușiu, altul cafeniu. Le schimba cu septămîna, căci „haina, ca și omul, are nevoe de odihnă. Dacă o cruți, te cruță".

Un lanț de aur i se răsfăța, întins de la un buzunar la altul pe vestă, aninat de nasturele din mijloc, pe care Hristea îl cerca în fie-care dimineață de se ține bine. Se temea mult de pungași căci „hoțul se gîndește, zi și noapte, cum te-ar pungăși; de aceea greu poți să te aperi de el".

Lanțul cu ceasul făceau vre-o sută de galbeni: îl luase amanet numai pentru două-zeci.

Nopțile cînd vuetul orașului se liniștea, Hristea, trezit din somn, după un răstimp de dormire, făcea tot soiul de planuri cum să-și întrebuințeze banii mai cu folos. La cel mai mic vuet trăgea cu urechea, de nu sînt hoți în comptuar. Deși ferestrele erau cu gratii și închise cu obloane, iar ușa o înțepenea cu'n drug de stejar. Hristea zicea adesea lui Ene: „Cel ce vrea să facă bani, trebue să doarmă epurește, numai cu'n ochiu închis, și s'auză mersul pisicei. Doar somnul e tovarășul hoților".

Ene era și servitor și comptabil. Dimineața, pînă la opt, curăța hainele jupînului, făcea ghetele, gătea cafeaua turcească la ibric, fierbînd'o la surcele, adunate de prin curte. Vara, Hristea nu cumpăra lemne și spirtul era pe bani. Zațul de la cafea îl fierbea a doua oară pentru dînsul. Prăvălia o mătură de cu seară, ziua avea de făcut alergături.

„Un bau iconomisit azi se 'nzecește în cîțiva ani. Iconomisește de voe bună ca să ai la nevoe grea. Cine cumpără ce nu-i trebue, vinde ce-i trebue. Și cel care nu știe cruța nu-i vrednic să aibă: de i-ai da averile lui Cresus; tot le va părăduí". Aceste vorbe le repeta Hristea lui Ene mereu. . . . . .

In ziua cînd am văzut că primise telegrama, Hristea zisese lui Ene de cu seară:

—Mîine să mergi des de dimineață la cucoana Zinca. De eri trebuea s'aducă procentele. După ce

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

le faci bine și le dai bani, cînd le scapără măseaua de nevoe, trebue să le fii și servitor pe gratis.

—Am uitat să spun, a fost demineaţa, s'a rugat de toţi Dumnezeii s'o păsueşti o lună: i-a murit chiriaşul şi n'a căpătat bani.

—Minciuni, crede că banii mieĭ or să rămîe o lună fără procent! Bun negustor aşi fi! Trebuea să-mĭ aducă două sute de leĭ; o lună de zile face taman un pol. La toţi, cînd n'aŭ cu ce te plăti, le moare cine-va! Ce oameni! După ce le dai munca, banul tău, ţi-ĭ facĭ duşmanĭ! Să mergĭ să-ĭ spuĭ că nu voiŭ schimb de bani, iar pomana se face cu covrigĭ.

N'are? De ce nu ştie să rabde?

Avere ar putea face orĭcine, să aibă numaĭ răbdare şi timp. Furnicele şi albinele nu fac oare minuni? Şi-s micĭ!

La Hristea egoismul nu se arată în altă iubire de sine, ci numaĭ în iubirea puterei ce o dă banul. Avarul se jertfeşte pe sine egoismului, care stă în dragostea neţermurită pentru această putere mai dulce ca orĭ-ce patimă.

La început jertfele se impun; alt-fel n'ar putea agonisi o avere: cu vremea toate poftele pier, se atrofiază şi remîne una singură a-tot-puternică.

In tot sufletul resună un singur strigăt:

„Banĭ! Banĭ! Banĭ!“

In aceste fiinţi par'că s'aŭ adunat din neam în neam toate suferinţele, toate răbdările, toate umilirile, aduse de sărăcie, şi zbucnesc într'un singur dor de îmbogăţire, de-a se face stăpînĭ pe duşmanul prigonitor al neamului.

Enc era vrednică slugă de aşa stăpîn. Supus, ascultător, muncind, i se părea că munceşte pentru sine.

Remas, de mic, orfan, nu ştia ce-ĭ dragostea orĭ desmierdarea. Mic de stat, la opt-spre-zece anĭ era un băetan, ciupit de vărsat, negricios şi spîn; ochiĭ verzĭ spălăciţi, n'aveaŭ nicĭ un farmec. Tovarăşiĭ îl porecliseră „ochĭ de capră pierită“. N'avea reutate la inima lui, dar nicĭ bunătate. S'a-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

sculte de Hristea, s'ajungă și el om cu stare, era singurul lui ideal.

III

Hristea plecase grăbit, cufundat în tot soiul de gînduri. Ar fi dorit să se vază cît mai curînd la moșie, să afle ce-a fost cu frate-so și ce-i cu averea. I se părea că totul se îezerește ca după un potop, fiind lăsată averea pe mîini străine.

De și spusese surorei ce nenorocire îl aduce ca s'o ia pe Susana, tot îl făcură s'aștepte aproape un ceas.

Susana trebuea supusă la toate lecțiile, ce se făceaŭ fetelor la plecare. Surorile aveaŭ ca principiŭ de-a slei în copile orî-ce sentiment de familie.

Cînd Susana aretă surorei bucuria de-a-și vedea unchiul și voea s'alerge să-l primească, aceasta cu'n gest rece, o opri.

— Copila mea, întîiŭ trebue să vezi pe maica directoare.

Directoarea sta cu privirile pe-o carte de rugăciuni. La intrarea Susanei, nici nu ridică ochii, copila cu sora, stătură vre-un sfert de ceas. In sfîrșit, maica înnălță ochii, zicînd:

— Ce e copila mea?

— A venit unchiul să mă ia, zise ea, cu bucurie.

Directoarea o privi aspru.

— Copila mea, de ce atîta bucurie? Nu știi că orî-ce pas în lume e numai prilej de durere și suferință? Nu iubești încă de-ajuns pe bunul Isus, nici pe sfînta Maria, de vreme ce depărtarea din locașul, unde îi poți zilnic slăvi, îți aduce atîta veselie. A vedea părinți și rude e o datorie, căci pentru păcatele noastre, nu e lesne de rupt legăturile ce avem cu ei; dar depărtarea din locașul sfînt nu trebue să fie bucurie, ci jale, copila mea.

In lume e a-tot-puternic Satana, care duce la peire; aci Isus dăruește pe ceî ce-l iubesc cu fe-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ricirea vecînică. Orĭ poate tu nu eştĭ stăpînită de focul sfînt al credinţeĭ ? Ia seama!

E mare păcat a minţi pe Isus.

Susana se simţi ruşinată. Toată bucuria îĭ pieri îĭ era groază că s'a lăsat dusă în ispită. Sora adause :

— Prea buna noastră maică, Susaneĭ îĭ pare reŭ de uşurinţa eĭ; dovadă smerenia de care e cuprinsă. Pe viitor garantez că va areta maĭ multă dragoste pentru sfintele datoriĭ, la carĭ o povăţueştĭ de cît pentru deşertăciunile lumeĭ.

— E adevărat, copila mea?

Susana cu ochiĭ plinĭ de lăcrimĭ căzu în genunchĭ şi sărutînd mîna stariţeĭ, îngînă:

— Da, da, venerată maică!

După accastă înscenare, Susana căpătă voe să plece cu unchiul.

Maica stariţă îĭ maĭ zise :

— Copilă, în cele maĭ marĭ supărărĭ, ce, poate veĭ găsi în cale, să nu uiţĭ pe bunul Isus ; toate ne vin din pricina păcatelor şi spre binele nostru.

Această prevestire de durerĭ încruntă şi maĭ tare sufletul Susaneĭ: par'că începea şi ea a se întreba: la ce o chiamă taică-so.

Hristea nu era nicĭ el expansiv ; dar, cînd o văzu pe Susana cu ochiĭ în pămînt, rostind rece : „Bună ziua, unchiule“ şi nesărutîndu-ĭ mîna, ca de obiceiŭ, se simţi foarte jignit. Plecară împreună la comptuar, unde îĭ aşteptau trăsura şi băiatul.

Copiiĭ eraŭ cam nedumeriţĭ, la ce ĭ-o fi chemînd, cînd fusese vorba că nu-ĭ aduce acasă păn de Paştĭ. La copiiĭ nedumerirea era înse lesne întunecată de bucuria plecăreĭ.

La cîmp, cu toată umezeala, ceaţa se maĭ ridicase, lăsînd să se vază verdeaţa fragedă de toamnă. Prin locurile maĭ joase pîcla plutea ca niştе nouraşĭ, coborîţĭ din cer pe pămînt. Grîul de toamnă resărise, era ca un covor verde şi moale. Earba uscată de seceta vereĭ înverzise pe delăturile drumuluĭ, di'ncolo de şanţul şoseleĭ. Copiiĭ priveaŭ în neştire, cu ochiĭ duşĭ în depărtare, fer-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mecătoarelor cîmpiĭ. Hristea căuta şi el cu nesaţ la atîtea bogăţiĭ ce i se desfăşuraŭ ochilor. Nu se uita la nouriĭ ce se fugăreaŭ cu vrăjmăşie în largul ceruluĭ, nicĭ la geana albastră ce se ivea sfioasă din spre resărit.

„In viaţă, ca şi pe drum, uită-te unde calcĭ. Numaĭ zănatecii, privind norii, îşĭ sparg capul de bolovanĭ; omul cuminte priveşte pămîntul.“

Gustul pentru iconomie era la Hristea atît de mare, că răsipa chiar a altora îl supăra. Se uita cu jale la şuşeniţa verde de pămînt ce se'ntindea di'ncolo de şanţ, nearată şi prin care oameniĭ bătuseră cărare. Făcea socoteala cîte pogoane de pămînt se pierd în zadar.

De o dată, pe cărare, zăreşte ceva înnegrind. La cîţi-va paşĭ, opri trăsura, sub cuvînt să-şĭ maĭ desmorţească picioarele: se'ntoarse îndărăt, luă ce văzuse: era o pungă. In ea eraŭ vre-o treĭ galbenĭ şi ceva mărunţiş. Hristea gîndi, mulţumit: „Baniĭ de găsit sînt cu noroc. Tot e maĭ procopsit cel ce se uită la pămînt.“ Puse punga bine şi se urcă în trăsură. După o bucată de drum întîlniră un om care mergea cu ochiĭ pironiţĭ pe cărare; căuta ceva. Hristea gîndi: „O fi cel cu punga. Nu-ĭ păcat să capete o lecţie. Altă dată şi-o păzi baniĭ maĭ bine. Lecţiile neplătite nu se ţin minte. De cînd m'am pomenit, n'am pierdut nimic. Un nasture, de era slab, îl întăream. Grija prea multă nu aduce pagubă. Poftim, se uită pe unde merge! Era bine de se uita înnainte. Cine n'are luare aminte, fie chiar şi pentru cele maĭ micĭ lucruri şi nu e destul de treaz, chiar cînd doarme, nu va face avere.“

Cu asemenea gînduri alunga durerea, ce din cînd în cînd îĭ mişca inima. Copiiĭ stăteaŭ cam triştĭ; trecuse de mult amiaza şi nu mîncaseră nimic.

— V'o fi foame, copiĭ, zise Hristea, dîndu-le cîte două smochine şi cîte un covrig.

— Ma-ta nu mănîncĭ, unchiule? zise Susana.

— Nu, feticʼo, la drum îmĭ piere pofta. Uit'te

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

niţel fum îmĭ ajunge, zise Hristea, aprinzîndu-şĭ ţigara.

Susana privea ceaţa care se ridicase în slava ceruluĭ ca o pînză alburie. Pe largul întins al şesurilor pierise orĭ-ce suflare, abia de trăea o slabă adiere de vînt. Aĭ fi zis că din lume fugise orĭ-ce zgomot, afară de uruitul trăsureĭ.

Sătul de gînduri, Hristea strigă răstit:

— Mînă maĭ curînd, bre, o să'nnoptăm. Ce? Mergĭ cu boiĭ?

— N'aĭ frică, domnule, chiar de-am înnopta, p'aci e loc curat; ne-a ferit D-zeŭ de negustorĭ de noapte.

— Vorbă! Hoţul nu-şĭ cere voe. De multe orĭ bate şi pe datorie şi te mustră de ce n'aĭ banĭ.

— Aĭ dreptate; tot e maĭ bine acasă ca pe drum, zise birjarul, vînturînd biciul pe deasupra cailor.

— Sînt aĭ d-tale. Nu eştĭ la stăpîn. Se cunoaşte.

— Vita are şi ea suflet; o urgiseştĭ, n'aĭ parte. Un ceas maĭ curînd orĭ maĭ tîrziŭ tot acolo ajungem şi tot o plată o să-mĭ daĭ.

Copiiĭ aromeau, din cînd în cînd, de hurducătura trăsureĭ.

Fetiţa era de vre-o treĭ-spre-zece anĭ, băiatul de un-spre-zece.

Copila sta tristă; tot drumul nu vorbi maĭ nimic. Se gîndea mereŭ la ce i-o fi chemînd tată-so. Cînd i-a dus, le-a spus că, de vor fi cuminţĭ, şi vor învăţa, îĭ va aduce de Paştĭ. Abia două lunĭ şi-ĭ chiamă acasă! Nu se dumerea de loc.

— Unchiule, zise fetiţa, ce-o fi avînd tăticul? El nu-ĭ nicĭ o dată bolnav.

— E bolnav şi încă reŭ; boala, draga unchiuluĭ, nu'ntreabă. De n'ar fi şi maĭ reŭ de cît bolnav.

— Cum poate fi maĭ reŭ?

— Cum? Nu pricepĭ? zise băiatul; poate muri.

— Cine, tăticul? Eştĭ nebun? Pe noĭ cuĭ să ne lase?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Nu-ĭ în voia tăticuluĭ, dragă.

Fetiţa începu a plînge.

— Maĭ bine să murim noĭ de cît tăticul.

Hristea, la aceste vorbe ale copiilor, se gîndĭ că bine a făcut luîndu-ĭ. Văzîndu-şĭ tatăl mort, le va pieri orĭ-ce nădejde de alintare şi vor asculta maĭ lesne.

— Cum o vrea D-zeŭ, Susan'o. Orĭ-ce s'ar întîmpla, eŭ vă sînt ca şi tată.

Copila, cu simţirea maĭ gingaşă, ghici tot şi din noŭ se puse pe plîns.

Hristea vedea că orĭ-ce mîngîere e de prisos. Cînd jalea ne-a prins în ghiarele eĭ, nu de cuvinte blajine se lasă alungată.....

Hristea se afundă în altă lume de cugetărĭ. Ştia că frate-so la început dase la oamenĭ banĭ pe amaneturĭ, şi că-ĭ remăseseră velinţe scumpe, scorţurĭ alese, pînzeturĭ cu borangic.

Cînd fusese la nişte Paştĭ, ĭĭ aretase vre-o două lăzĭ pline. Avea şi două salbe scumpe de lire turceştĭ. Alte juvaerurĭ n'avea; nu pricepea dînsul, ca un om de afacerĭ să ţie banĭ în lucrurĭ, ce nu roesc banĭ. Amaneturile, altă ceva; le căpătase pe maĭ puţin de jumătate cît făceaŭ. Se temea că nu va maĭ găsi din toate astea nimic.

Nicola, după ce-ĭ murise nevasta, a luat în casă o fetişoară să-l slujească; şi acum toate remăseseră pe mîinele eĭ!

O bucată de vreme se slujise cu argaţĭ; ţeranĭĭ nu voeaŭ să-şĭ dea fetele la slujbă: „N'o daŭ, boerule, am şi eŭ nevoe de dînsa acasă". „I-o fi maĭ bine: haine, mîncare şi leafă", le zicea Nicola. „Nu pot, boerule, aşa-ĭ neamul nostru, nedeprins cu slujba".

A dat însă D-zeŭ, o iarnă grea. Între sătenĭĭ din Viişoara era şi-o văduvă cu treĭ fete marĭ şi cu doĭ băeţĭ micĭ. Şase gurĭ, săracă lipită pămîntuluĭ: nicĭ porumb în pod, nicĭ mălaiŭ în sac.

Nicola ĭĭ dase ceva pe muncă şi cînd o răzbi foamea, veni iar la curte să-ĭ dea porumb.

„Nu maĭ daŭ; staţĭ patru leneşe acasă. De ce

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nu tocmeştĭ pe Mărĭuţa? Să-mĭ facă un foc, o mîncare şi să-ĭ daŭ leafă şi vouă tain."

La nevoe, omul trece prin apă şi prin foc. Vorba văduveĭ: „dragile mele, goliciunea încunjoră, dar foamea dă de-a dreptul."

Acuma Mărĭuţa era de vre-o şase anĭ la Nicola. Nu ĭ-a trebuit mult să fie stăpînă pe inima luĭ.

Hristea ştia toate astea şi se temea ca va găsi casa golită.

Copiiĭ adormiseră.

Caiiĭ mergeaŭ maĭ mult în pas: nu-şĭ căpătaseră porţia de ovăz.

— Mînă, bre! ĭĭ zise o dată Hristea.

— E drumul greŭ, boerule. Ca să-şĭ facă faţă, maĭ plesni din biciŭ, gîndind: „De m'aşĭ potrivi muşteriilor, răpede mĭ-aşĭ ucide caiĭ."

Hristea căzu iar pe gînduriĭ, neputînd alt-fel scurta vremea:

—„Voiŭ desface tot, cu cît voiŭ putea. Sînt, de drept, tutore; nimenĭ n'are voe să se amestece." Dînşiĭ nu eraŭ nicĭ supuşĭ romînĭ nicĭ grecĭ. De pe mamă copiiĭ n'aveaŭ rude de aproape, deşi nevasta luĭ frate-so fusese Romîncă.

Bine nu ştia la cît o să se ridice averea luĭ Nicola; dar aşa, pe dibuite, presupunea să fie de vre-o 20,000 de polĭ. Cu asemenea sumă, bine mânuită, în cîţĭ-va anĭ, va putea trece peste milion.

Pîn'la un loc averea o face omul; iar de la milion în sus, se maĭ face şi singură. Ca nouriĭ fugariĭ, gînduriĭ, crîmpee, ĭĭ treceaŭ prin minte: „Ce bine a făcut că nu apucase a-ĭ trimite 200 de polĭ. Ĭĭ fura Mărĭuţa pe toţĭ."

Pornit pe drumul planurilor de înnavuţire, Hristea nu se oprea lesne: „Cu atîţia banĭ, bine mînuiţĭ, voiŭ face minunĭ. Copiiĭ se vor mulţumĭ cu procentul legiuit. Nimenĭ nu mă poate obliga să le daŭ beneficiul realizat prin munca mea". Voiŭ fi cel întîiŭ din piaţă. Am eŭ talentul s'aret lumeĭ că averea mi-ĭ îndoită de cît e! Voiŭ întări legăturile cu bancheriĭ străinĭ. Pănă'n zece

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ani, voiu fi cu adevărat bogat.“ Ii vuea tot capul de cifre.

Un cîştig nou pentru Hristea era înmulţirea, pe zi ce trecea, a unei droi de comercianţi mici, cari lucrau aproape fără capital, şi erau atît de dornici de traiu bun, în cît cheltuiau mai mult de cît cîştigul curat. Cînd le venea scadenţa poliţelor, dădeau din colţ în colţ, gata să plătească procent cît de mare, negîndind că-şi pregătesc ruina. Avea cîţi-va samsari harnici, adevăraţi copoi...

Planuri multe se urmau unele pe altele în mintea lui Hristea, ca valurile, înghiţindu-se unele pe altele.

Toate aveau acelaşi scop, o imbogăţire cu care să orbească lumea, să fie mai pe sus prin avere, dacă nu era prin naştere şi mărire. Hristea era muncitor şi priceput în combinaţii băneşti; îmbogăţirea era pentru el şi ideal şi patimă: Credinciosul se închină, îndată ce deschide ochii, pătimaşul e mînat din zori de patima ce-l stăpîneşte. Hristea şi'n somn vedea movili de aur, vedea crescîndu-i bogăţiile. Nu era minut din zi, în care mintea lui să nu fi fost stăpînită de planurile îmbogăţirei. . . . . .

Era o toamnă ploioasă, în schimbul verei uscate şi secetoase. Apele se vărsaseră cu'mbielşugare, fineţele, căpiţele de cocenî şi de otava din noi cosită pluteau toate în apele eşite peste maluri. Seceta de vară uscase şi rădăcinile, acuma ploaea putrezea ce, bruma, remăsese neistovit.

Sătenii, privind cu jale cum apele înghit nutreţul, rosteau cu obidă: „Pentru păcatele noastre ne pedepseşte D-zeu.“

Din loc în loc se vedeau femei şi bărbaţi cu hainele sumese pîn' mai sus de genunchi, umblînd prin apa rece de toamnă, încărcînd nutreţul neîncins şi neputred de tot. De la un loc drumurile erau tot mai pline de băltoage şi noroiu.

Hristea părea orb la suferinţele altora; pen-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tru dînsul nu fusese nicĭ secetă nicĭ vărsărĭ de ape afacerile îĭ merseseră minunat.

Pe unele ramurĭ ale Argeşuluĭ căpiţele de nutreţ pluteaŭ ca nişte corăbiĭ, în parte scufundate. Peste toate aceste priveliştĭ lunecaŭ nepăsătoare privirile luĭ, nesimţitor la durerile şi suferinţele lumeĭ. Cînd ajunse unde trebuea să treacă Argeşul, începu să priceapă şi el relele vĭtureĭ apelor. Acestea, în furia lor, rupseseră singurul pod ce era în partea loculuĭ. Pe cît seceta de vară secase riul, lăsîndu-ĭ albia deşartă, umilindu-l pîn' la ruşine, silindu-l să arate lumeĭ goliciunea malurilor şi ca un biet părăiaş, smerit şi blînd, să şerpue domol, cu şoapte line, îndemnînd pe drumeţĭ să-l treacă fără teamă ; pe atît acuma ploile din munţĭ şi de pretutindeni îl prefăcuseră într'o apă înfricoşată ; piticul se prefăcuse ca prin vrajă într'un zmeŭ uriaş, care înfrunta, urla şi spumega de mînie şi ură, amenin(înd cu moarte pe cine ar cuteza să se apropie de puternicele luĭ braţe. Cu furie se lovea de stîlpiĭ podului, făcînd vîrtejurĭ de clocot şi larmă, împrăştiind fiorĭ. Hristea la oprirea birjaruluĭ păru trezit ca din vis.

— Ce-ĭ, bre ?

— D-ta nu vezĭ ce-ĭ ? S'a'nfuriat năbădăiosul de Argeş. Ca apucat de necuratul face spume şi clăbucĭ, de necaz a sfărmat şi podul.

Hristea remase o clipă prostit. Privea grinzile duse cu silnicie alăturĭ de foĭ şi cocenĭ, bulboanele cu vîrtejurĭ coperite de clăbucĭ, valurĭ albe ca spuma lapteluĭ, furia cu care se răpezea şi eşea di'ntre stîlpiĭ podului. Zgomotul asurzitor al zmăuluĭ uriaş, ce se'ntindea fără capăt şi fără sfîrşit, ca un fum care nu-l vezĭ de unde ese şi unde isprăveşte, toate acestea îl sileaŭ să vază că sînt şi alte puterĭ pe lume afară de-a banuluĭ.

— Piĭ ! Ce comedie ! Nu-ĭ chip să trecem cu trăsura, zise birjarul fluerînd a pagubă. Mare hoţ e Argeşul : face şotiĭ, cînd nicĭ te aştepţĭ !

Hristea şi copiiĭ se coborîră din trăsură, privind uimiţĭ la puhoiul înfuriat.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Il trecuseră de atîtea orĭ, dar nicĭ o dată nu-şĭ închipuiseră că poate veni aşa de mare.

Băiatul, ca răzbunare, arunca pietre în valurĭ, admirînd vîrtejele de apă ce se făceaŭ în jurul lor. Fetiţa, prinsă de vraja apeĭ, îşĭ pierdu privirile de-a lungul cursuluĭ şi'n minte îĭ veni părăiaşul de la Viişoara, unde adesea plutea, lăsîndu-se dusă de apa lină şi caldă a zilelor de vară.

Podul de stejar era rupt în vre-o patru locurĭ, par'că ar fi fost o punte şubredă. Remăseseră cîte-va grinzĭ, din loc în loc, ţinute de ţeruşiĭ înfipţĭ în apă, pe carĭ nu-ĭ putuse încă birui Argeşul ; părea scheletul dumicat al voiniculuĭ ce îndrăznise a se împotrivi uriaşuluĭ balaur.

Soarele trecuse de amiazăzi, un soare ce arunca o lumină galbenă, ştearsă şi tristă ; nu era dătător de viaţă şi bucurie, ca primăvara ; şi o melancolie apăsătoare cuprindea întreaga fire ; cîrdurĭ de păserĭ călătoare despicaŭ văzduhul ca nişte clipe negre, luîndu-şĭ jalnic remas bun. Susana le privi duios ; tot-d'a-una plecarea cocorilor îĭ pricinuea întristare.

Cînd era mică, crescuse una, şi toamna a luat şi aceea drumul pribegieĭ. Copila a bocit ca după mort. In fie-care primăvară tot aştepta să se întoarcă Zuza eĭ, dar nu s'a maĭ întors. Acuma îşĭ aminti iar de paserea iubită. Tot aşa zburase, ademenită de un cîrd ce trecea, într'o amiază caldă !

Nu departe de pod era o cîrcĭmă. Oameniĭ, adunaţĭ acolo, cum văzură trăsura, veniră să-şĭ maĭ destoae neajunsurile ce le făcuse şi lor apa şugubeaţă. Unul maĭ vorbăreţ, văzînd pe Hristea cum stă uimit, zise :

— S'a stricat, domnule, drumul în mijlocul căruţeĭ. Hă ! Ce să-ĭ facĭ, aşa-ĭ hoţul de Argeş ; cînd nu te aştepţĭ, te loveşte. Dar, aşa poznaş nu l'am apucat. Spun bătrîniĭ că, de cînd cu holera cea mare, n'a maĭ fost aşa de'nvrăjbit. Zadarnic te uiţĭ, nu ĭ chip de trecut. Cîţĭ negustorĭ nu s'aŭ întors şi erĭ !

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Trebue să trec, de-ar fi orĭ-ce să fie, zise Hristea răstit.

— De, domnule, doar de aĭ aripi orĭ, poate, ştiĭ înnota. P'aci n'avem luntri, că nu-şĭ ese diavolul des din minţĭ.

— Trebue să trec, barim fără trăsură.

— Aşa da, zise alt sătean maĭ isteţ. Uit'te sînt grinzĭ late, aduse pentru meremet. Daĭ şi d-ta o cinste oamenilor şi le-or aşeza de-a curmezişul grinzilor ce-aŭ remas. Treceţĭ ca pe puntea raiuluĭ, că şi aea zice că-ĭ îngustă ca o aţă. Di'ncolo găsiţĭ căruţă şi vă duce unde aveţĭ nevoe. Pîn'la Viişoara e o zvîrlitură de băţ.

— Ce minţĭ boerul, mă? E cît aĭ fierbe o mămăligă cu lemne verzĭ.

— Ba cît ar mătura casa o femee leneşă, zise altul maĭ bătrîn.

— Să mă văd eŭ di'ncolo, zise Hristea.

— O să te vezĭ cu ajutorul luĭ D-zeŭ şi al oamenilor bunĭ. Haĭ, flăcăĭ, pe lucru!

— Numaĭ copiiĭ de n'ar ameţi: apa e vrăjită, făcu un sătean.

— Aş! copiiĭ trec ca şoareciĭ. Facem noĭ un meremet şi pentru dînşiĭ. Vorba-ĭ cine plăteşte munca, zise un flăcăŭ, scărpinîndu-se la ceafă.

— Să vă plătească judeţul. De ce nu drege podul? Destule dărĭ ia!

— Atuncĭ ne lipsim ca de nunta tateĭ, zise cel maĭ dîrz, plecînd spre cîrcĭumă.

— Las', bre, boerul a glumit, vă dă el o rublă de cinste, zise birjarul.

— Haĭ, mă, apucaţi-vă de lucru, doar sînteţĭ creştinĭ, nu-ţĭ lua pielea de pe om, cînd îl vedeţĭ la nevoe,—zise Hristea, văzînd că fără banĭ nu trece Argeşul.

— Eĭ, d-le, boĭ nu cumpărăm noĭ cu banĭ d-tale; ia, de-o cinste acolo.

— Vi s'a uscat gîtul cu Argeşul alăturĭ?

— Dacă-ĭ turbure! Nu e bun nicĭ în cizme, făcu unul rizînd.

— Să bem apă? Se spînzură Grecul de necaz, că i se strică ţuica în clondire.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/md/r1901-1932

— Păi! S'avem pe suflet bunătate de Grec, nu i-ar mai muri mulţi înnainte?

— Lungiţi vorba, dar scurtaţi treaba. Apucaţi treĭ grinda de capătul ăla. Aşa! Tăval pîn' la capătul poduluĭ!... Acuma cu toţiĭ pe capătul de colo! Impinge, mă Gheorghe! Aşaa! Incă o opinteală!.. Maĭ o dată! Aşa! Uit'te-o că-ĭ la mijloc. Maĭ trăgeţi-vă sufletul! şi: pe ea!

— Bun!— Incă o dată!...

— Aşaa!— Bun de tot!

— Uit'te, niţel-niţel şi-ĭ trecută de mijloc!— Maĭ apucaţi-o şi p'asta. Daţi-o tăval ca pe aealaltă! Maĭ cu suflet, doar aţi mîncat azĭ! Aşa! Impingeţi cît puteţi. Acum care-ĭ voinic să meargă pe grindă? Că, vezĭ, trebue împinsă asta pîn' la malul ălălalt. Tu, mă Gheorghe, că eşti maĭ sprinten.

Un flăcău 'nalt, roşcovan, păşi, clătinîndu-se, pe grindă. Cînd fu în dreptul grinzeĭ a doua, se puse călare pe cea diʼntîiu şi începu a o împinge pe-a doua. Ceĭ de pe mal îl încurajaŭ mereŭ cu gura; dar treaba mergea anevoe; grinda era grea. In sfîrşit, cu chiŭ cu vaĭ, aŭ împins'o pîn' la celălalt mal.

Romînul, care făcuse maĭ multă gură de cît treabă, zise, frecîndu-şĭ mîinile:

— Bun, o făcurăm şi p'asta!

Ochiĭ sperie, mîinile bucură; cît aĭ clipi podul s'a şi făcut.

Tot lucrul ţinuse vre-un ceas.

In vremea asta Hristea îşĭ luă ce maĭ avea în trăsură, plăti birjaruluĭ baniĭ pe jumătate, certîndu-se de la 2 leĭ: Hristea pretindea să plătească birjarul trecerea poduluĭ.

— Am avut tocmeală să mă ducĭ pînă la Vişoara; ar trebui să nu-ţĭ daŭ nimică.

— De unde ştiam eŭ că-ĭ stricat podul? N'o să te bucurĭ la un nevoiaş ca mine.

— Mă bucur la banul mieŭ.

Aĭ vrea să te îmbrac pe tine şi să mă dezbrac pe mine?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Poftim, podul e gata, zise ţeranul, care făcuse multă gură, dar puţină treabă.

— De cădem în apă?

— Vă scot eŭ; dar n'aveţi grije: e maĭ trainic decît puntea iaduluĭ. Uit'te, trec eŭ întîiŭ. Şi ţeranul guraliv, făcu ţanţoş o primblare pe grindă încolo şi'ncoace.

— Se cam clatină, zise Hristea.

— O fi băut ţuică, dar nu vă temeţi.

Hristea, făcîndu-şĭ cruce, trecu 'ntîiŭ ca să dea curaj copiilor. Cînd grinda începu să se legene, se'ngălbeni şi grăbi paşiĭ. La mijlocul poduluĭ simţi o ameţeală; urletul apeĭ spumegoase, zbuciumul chinuit la izbiturile de stîlpĭ, ar fi îngrozit şi pe unul maĭ curajos.

Ajungînd pe malul celălalt, îşĭ făcu din noŭ cruce.

In viaţa luĭ, nu-ĭ păruse cale maĭ lungă. Şi doar ştia a înnota: în copilărie trăise pe malul măreĭ.

— Haĭ, curaj, Susan'o, trecĭ tu întîiŭ.

— Ba eŭ, zise băiatul, sărind sprinten pe grindă. Copiiĭ nu'nţeleg nicĭ primejdiile nicĭ nenorocirile prea marĭ.

— Mergem odată; dacă ne-om înneca, să murim amîndoĭ, zise fata, păşind şi ea pe grindă.

Luĭ Hristea, la aceste vorbe, îĭ scăpără prin minte un gînd reŭ, ca un fulger, care, în fugă, luminează o prăpastie. Da, sufletul omuluĭ are în el întunecimĭ, pe carĭ singur nu le ştie. Un gînd păgîn, gîndurĭ de acelea, carĭ vin fără de voe la conştiinţă, ca putrejunile, ce se înnalţă din fundul funduluĭ la faţa celeĭ maĭ limpezĭ ape; gîndurĭ năprasnice, carĭ răsar din pustiurile veacurilor şi se impun adesea împotriva drepteĭ judecăţĭ şi a sentimentelor alese; gîndurĭ, ce ne 'nfioară, dar carĭ, vaĭ, nu arar se fac stăpînele noastre:

„De-ar cădea copiiĭ în apă, aşĭ fi singur moştenitor".

Acest gînd fost atît de slab că maĭ nu se răspică în vorbe, ci fu maĭ mult o senzaţie. Trecu întocmaĭ ca o nălucă, neluînd veştmîntul cuvîn-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

tuluĭ; dar orĭ cît de slab, tot a fost deajuns spre a pîngări sufletul luĭ Hristea.

Hristea remase cu ochiĭ ţintiţĭ ca de nebun, privind cînd apele 'n clocot, albe de clăbucĭ, ducînd cu zor stîlpĭ, grinzĭ, bucăţĭ de scînduri, crengĭ, ca nişte trofee de biruinţă, cînd la copiĭ, carĭ începuseră a păşi pe grinda ce se clătina, amenințînd la fiecare pas.

— Staţĭ, dragiĭ neneĭ, zise ţeranul guraliv, şi, apucînd o prăjină lungă, o întinse luĭ Hristea.

— Apucă, boerule, de capăt, să se ţie copiiĭ de ea. Paza bună trece primejdia rea.

— Foarte bine, îngînă Hristea, par'că spălîndu-şĭ cugetul de gîndul ce-l pîngărise.

— Ţineți-vă, dragiĭ unchiuluĭ, şi curaj, Dumnezeŭ cu noĭ!

Încurajaţĭ, copiiĭ trecură, primejdia le făcea chiar plăcere; uitaseră de jale, uitaseră că-ĭ aşteaptă milă străină.

— Nu vă era teamă?

— Nu, zise băiatul.

— Ba mie, da; uit'te cum fierbe apa. De cădeam, ce făceaĭ, unchiule?

La această întrebare nevinovată, Hristea simţi un fior neplăcut, şi ca pedeapsă gîndului păgîn, zise:

— Săream să vă scot. Ştiŭ înnota.

Porniră tustreĭ pe drumul noroios. Soarele arunca lumină gălbue peste cîmpiile presărate din loc în loc cu bălţĭ; căldura luĭ nu'ncălzea nicĭ nu zbicea pămîntul, din care apa piftea pretutindenĭ. In satul apropiat năimiră o căruţă. Femeea puse un braţ de cocenĭ jilavĭ, aşternu o velinţă, pe care se grămădiră Hristea şi băiatul, ţiind pe Susana pe genuchĭ. Ţeranul îşĭ aşeză o scîndură în loc de capră, îşĭ făcu cruce, zicînd: „Doamne ajută!“ şi dădu biciŭ cailor. Femeea aruncă în urma căruţeĭ o fărîmă de mămăligă: să nu se întîmple bărbatuluĭ vre-o cumpănă.

Cu cît soarele se coboarea spre asfinţit în aer se lăsa umezeala rece; colinele şi cîmpiile se pierdeaŭ jalnice la vedere, lăsînd sufletele nemulţumite şi înfiorate de presimţirĭ rele. Cîrdurĭ de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cioriĭ croncăneaŭ, din loc în loc, vestind apropierea erneĭ, aducătoare de grijĭ şi nevoĭ. Tot ce-ĭ dătător de viaţă, de putere şi veselie, zicea remas bun! In văzduh plutea o jale. Zgomotul căruţeĭ, pe drumul noroios şi pustiŭ, gîndul morţeĭ luĭ Nicula întristase şi maĭ tare inimile drumeţilor noştri. . . . . .

. . . . . .

IV

Satul Viişoara era proprietatea uneĭ familiĭ vechĭ boereştĭ, care sta la Paris. Moşie de vre-o două miĭ de pogoane, avea de toate: loc de arătură, fînețe frumoase, cînd nu bîntuea seceta, pîrae ce se vărsaŭ în Argeş şi un pîlc de pădure tînără. Stejariĭ, bătrînĭ de veacurĭ, îĭ tăiase arendaşul fără ştirea proprietaruluĭ. Nicola, cum o luă în arendă, se'nţelesese cu administratorul moşiilor şi făcuseră baniĭ pe din două. Moşia o luase pe o arendă destul de joasă.

In spre miază-noapte se'ntindeaŭ coline, unde, numaĭ pe unele, se maĭ vedea tufăriş de pădure tînără. Dealurile, desbrăcate de podoaba lor, s'aretaŭ roase şi mîncate de ploae, remăind galbene în bătaea soareluĭ. Ţeraniĭ singurĭ jeleaŭ soarta vitrigă a dealurilor, coperite, nu de mult, cu măstacănĭ şi stejarĭ.

Pe vremĭ, cînd trăea boerul bătrîn, aveaŭ voe să culeagă din pădure, bureţĭ, poame solbatece, fragĭ şi uscăturĭ; acuma, pentru o coadă de biciuşcă îĭ ducea la primărie şi la judecată.

Casa veche boerească se ruinase. Remăsese numaĭ grădina ce-o împrejmuea, cu pomĭ roditorĭ aleşĭ, parte uscaţĭ de neîngrijire.

Săteniĭ ceĭ bătrînĭ îşĭ aminteaŭ cu drag de vremile, cînd se'ndulceaŭ cu poame do la curte şi de cucoana bătrînă, care îĭ miluea la vreme de boală şi le dădea leacurĭ şi poveţe.

Arendaşiĭ ce s'aŭ părîndat lăsaseră în părăsire şi ruinaseră tot ce nu le aducea baniĭ. Abia de clădiseră o casă de şedere, cu materialul din curţile

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

vechĭ boerești. Coperișul era de stuf ;—acesta se afla din bielșug, în anii ploioși, prin bălțile de pe moșie.

De Paști spoeaŭ casa pe di'nnăuntru cu var, pe di'nnafară era cu galben. De-alungul caseĭ se'ntindea un tîrnaț de scînduri. Aci locuise și Nicola Pandele. Intreg acaretul areta că locuitoriĭ din el sînt vremelnicĭ, nu țin la frumos și curățenie, ci numaĭ să aibă un adăpost și să stringă banĭ mulțĭ.

Cînd zapciul orĭ prefectul erau în trecere pe moșie, ziceaŭ : „Toate ca toate, d-le Pandele, frumoasă moșie, dar urită locuință". „Bine că nu mă plouă. Ce să fac ? Nu e moșia mea. Proprietarul știe să ia banĭ; unde șed puțin îĭ pasă". „El stă în palate, la Paris". „Și noĭ muncim aci, de-ĭ trimitem banĭ". „De-aĭ avea tot anĭ bunĭ, ca pîn' acum, cumperĭ moșia". „Mare-ĭ D-zeŭ, așa mi-ĭ gîndul. Sfînt lucru casa omuluĭ : un cuiŭ de'l baț, știĭ că-ĭ al tăŭ". „De-ĭ lua dijmă, tot ca anul ăsta, o cumperĭ răpede", zicea adese orĭ zapciul ca să-l facă maĭ darnic. „Imĭ iaŭ, d-le suprefect, dreptul mieŭ. Crezĭ că puțin fură eĭ înnainte de dijmuire? Se răped noaptea ca dihoriĭ și pradă de zvîntă".

— „Ei, aș, dar pîndariĭ turcĭ, ca niște zmeĭ, ce zic ?"

— „Ce pot pîndariĭ la un sat de oamenĭ ? Pe urmă hoțul vine în cîntătorĭ, cînd e somnul maĭ dulce și-l doboară pe cel ce n'a dormit toată noaptea. Atuncĭ poate fura și pămîntul de sub el".

— „Las', bre Nicola, nu mă prosteștĭ pe mine. De ce țeraniĭ calicesc și d-ta te'mbogățeștĭ?" zicea zapciul.

„Sărăcesc de leneșĭ și bețivĭ".

„Dar cîrciuma a cuĭ e?"

„Ce stric eŭ ? De n'ar fi a mea, ar fi a altuia. Bărbațiĭ bețivĭ, femeile leneșe, nu știŭ spoĭ, nu știŭ găti, trăesc ca niște cocoane. Cît e ziua de mare îșĭ fac cusuturĭ și mode. Alea n'aduc banĭ, de nu le-așĭ da pămînt în dijmă, ar pieri de foame". „Spune altora, nu mie. Cu nimericiĭ de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ei te-ai îmbogățit". „M'am îmbogățit cu banii și capul meu, d-le". „Vezi, vecinul de alături e rasol, îl ține nevasta". „Cum?" „Nu pricepi? Cum poate ținea la București o nevastă frumoasă, bărbatul?" „La atîta a ajuns?"

„Ce crezi, moșia te'mbogățește, dar și cînd te-o calici nu te mai ridici! Eu am fost norocul țeranilor. Aŭ dat peste om bun ca mine; i-am scăpat de multe nevoi. Cînd am venit în sat n'aveaŭ vite nici pluguri nici care. Era vai de mama lor. Le-am dat și bani și pămînt; din niște leneși am făcut oameni gospodari, pe cît se poate face din ei".

— „Las'o încurcată, chir Pandele. Vezi, nu uita: ovăz și fîn că-mi pier vitele".

— „Sluga plecată, d-le suprefect, chiar daŭ poruncă".

Cam aceste dialoguri se petreceaŭ ori de cîte ori zapciul avea vre-o nevoe. Căuta s'arate că știe isprăvile lui Pandele, iar ăsta se apăra, doar ar micșora dijmuirea zapciului.

Cu îmbrăcămintea casei nu făcuse Pandele mari cheltueli: paturi de lemn acoperite cu velințe luate amanet de pe la țerani; mese și scaune cumpărate la Ruși-de-Vede. „Cînd oiŭ avea moșia mea de veci, mi-oiŭ lua și mobile"...

. . . . . .

In anul în care se'ntîmplă moartea lui Nicola cumpenele se ținuseră lanț pe moșia Viișoara. De Paști, ca de obiceiŭ, venise și Hristea pe la Nicola; chemat cu stăruință ca să între la o tovărășie de arendă a unei moșioare vecine, cu mult fînaț, lucru de care cam ducea lipsă pe Viișoara.

Așteptînd clopotul de deșteptare să-i cheme la înviere, frații vorbeaŭ de afaceri.

— Ascultă, Hriste, făcu Nicola, fînațul e bănos de tot. Oamenii din județ aŭ vite multe, mai vin mocani cu oi și te roagă, cu bani ghiață și cu căciula în mînă, să le dai unde să-și pască dobitocul. Cu dijma începe a merge anevoe; țeranii s'aŭ prăpădit, și, cînd mai e an reŭ, nu-ți ese nici arenda pămîntului. Pe urmă îți trebue slujbași de ispravă, cari să învîrtească mintea Romî-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/morr1901-1932

muluĭ. S'aŭ făcut şireţĭ şi ţeranĭĭ, te'nşală din ochĭ. Acum am vătaf, un Armean. E priceput şi uns cu toate alifiile, dar nu-l pot face 'n zece.

— Tocmaĭ d'aea mă mir de ce vreĭ să te'ntinzĭ?

— Vezĭ, cu fînaţul n'aĭ bătae de cap. Iĭ măsurĭ cîmpul şi gata; dar, o ploua orĭ o ninge, nu te priveşte. Să am încă un om ca Armeanul, ar merge ibrişim. Mă cam ciupeşte, dar mă fac a nu vedea.

— Dacă zicĭ, să puiŭ. Dar e greŭ de cuprins prea mult. Ce cîştigĭ icĭ, pierzĭ di'ncolo, că nu poţĭ fi pretutindenĭ şi, de, ochiĭ stăpînuluĭ îngraşă calul.

— S'o pot lua chilipir la licitaţie!... La treĭ sînt călare pe cîmp, cuprind tot cu ochiĭ.

La ţeară averea nu se face dormind pe saltele moĭ. N'o să meargă mult nicĭ cu arendăşia; s'aŭ trecut vremile de aur, ţeranĭĭ sînt şmecherĭ, dar tot proştĭ aŭ remas, cînd e vorba de lucrat pămîntul. Dacă-ĭ înveţĭ, n'ascultă; fac tot cum aŭ apucat. De le ese reŭ la capăt, zic că-ĭ moşia făr' de noroc; maĭ-maĭ nu sar să te bată, cînd viĭ la dijmă. Autorităţile nu ne daŭ concurs. Şi cît îţĭ daŭ, te ţine părul de pe cap. Cu ţeranul nu facĭ treabă fără fricĭ.

— Orĭ-cum, ia seama, sînt răzbunătorĭ...

— Cu mine nu-şĭ cearcă eĭ norocul; sînt înarmat pănă'n dinţĭ. Şi, vezĭ, cu celălalt vătaf, care nu-ĭ prea încărca, se certaŭ; cu Armeanul merge strună! Cu vorbe, cu glume şi mi-ĭ încalţă bine. Incă vre-o cincĭ anĭ şi, cu ajutorul luĭ D-zeŭ, pun mîna pe-o moşie de vecĭ, nu maĭ împart munca mea cu trîntorul de proprietar!

— Aĭ ochit vre-o una?

— Am pus ochiĭ pe-a prinţuluĭ. El stă la Paris, iĭ e de-a scăpare. Aur, nu pămînt!

Pădure, case, acareturĭ! Ce vreĭ? Administratorul ca să poată da cu mîna prin şperlă, a clădit mereŭ.

— Unul a cheltuit la Paris, altul a furat aci.

— O scot creditorĭĭ în vînzare. La adică, o

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

să-mĭ poţĭ şi tu împrumuta ceva; te asigur în moşie.

— Nu cred; toţĭ banĭĭ îĭ bag în afaceri de camătă. Aduce minunat.

— La nevoe, nu mă laşĭ tu. Cred c'o să se amîe vînzarea; sînt mulţĭ mîncăĭ, carĭ aŭ interes să maĭ roază din averea prinţuluĭ. Mie nu-mĭ pasă, mă aflu în primul rang cu două sute de miĭ. Anul acesta o să-mĭ între, dacă o vrea D-zeŭ. Am la ţeranĭ vre-o mie de pogoane, de pe carĭ o să-mĭ vie cel puţin 50.000 de leĭ; am pe seama mea 500 de pogoane, şi, dacă ploaĭe la vreme şi-ĭ secetă la strins, m'a văzut sfîntul cel puţin c'o sută de miĭ.

Data asta nu se maĭ joacă ţeranĭĭ cu mine; am niştе pîndarĭ turcĭ, de bagă spaimele morţeĭ în om. Alt-fel nu merge. Se fac tîlhariĭ a scăpa vitele şi te frig; fură, strică, n'aŭ pic de milă pentru munca altuia! Dacă-ĭ muştri, te iaŭ în ris: „De, boerule, par'că vita ştie ce-ĭ al mieŭ şi ce e al d-tale?“

— Ia seama, frate; la ţeară se pot multe întîmpla.

— Eĭ aş! Iţĭ pare; eŭ îĭ cunosc. Vorba e să-ţĭ ştie de frică şi să-ĭ zmulgĭ fără să-ţĭ prinză de veste. Tîlharul de Armean a făcut două baniţĭ la fel, una cu fund dublu, o măsoară ţeranul la început; pe urmă, ca un boscar, o schimbă cu alta mare. Dacă eştĭ dibaciŭ, îl maĭ ciupeştĭ la socoteală. Şi toate la un loc te urcă bine.

Vreaĭ să aĭ şi maĭ puţină bătae de cap? Arendează tot pămîntul la ţeranĭ. Cîţĭ cunosc eŭ, carĭ aŭ venit cu terfelogul, cu biciul şi cu ce plăti arenda pe treĭ lunĭ!

Azĭ aŭ banĭ bunĭ! Cele maĭ eftine moşiĭ sînt cele luate la licitaţie. Numaĭ să fiĭ ajuns de cap. Viĭ in ziua termenuluĭ, vezĭ de sînt doĭ-treĭ concurenţĭ, le facĭ cu ochiul: „Cîte o mie-două de leĭ de căciulă, dacă nu mă ridicaţĭ“. Tot aşa la supralicitaţie şi moşia nu se ridică nicĭ la jumătate cît face. Maĭ daĭ cîte-va liturghiĭ grase pe

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

la funcționarĭ să nu-ți pue bețe'n roate și lucrurile merg răpede.

— Vorba-ĭ că tot trebue întîiul cîșt.

— Dacă n'ar trebui nicĭ atîta, fie-care golan s'ar face moșier. Cînd viĭ la moșie, țeraniĭ s'ațin cu cușmele'n mînă ; țipă Romînul după pămînt ; îl împarți ca pîinea caldă. Pănă vine plata cîștuluĭ al doilea, vinzĭ recolta grîuluĭ. Și de aicĭ înnainte aĭ prins pe D-zeŭ de picior.

Vezĭ, știŭ vre-o doĭ, n'aŭ avut para chioară 'n buzunar. Unul a pus garanție banĭ străinĭ !

După licitație i-a scos ; s'a ajuns cu funcționarĭ și ce-a făcut, ce-a dres, n'a plătit trimestrul întâiŭ la început.

— Ce să facă ? A dat banĭ din gros.

— Nu știŭ. Vorba că n'avea după ce bea apă, și'ntr'o bună dimineață, m'am trezit că-ĭ moșier. Azĭ e om la două sute de milĭ.

— Dar de nu se face recoltă ?

— Nu se poate să nu iasă arenda.

Doar maĭ e erbărit, pădure, moară, eleșteŭ, cîrcĭumă. Viața nu te costă maĭ nimic. Țeraniĭ îțĭ daŭ de toate : ouă, păserĭ, mușchĭ, limbĭ. Să poțĭ mînca !

— Cam la cît rădicĭ tu ?

— Dacă așĭ face tot în banĭ, așĭ apropia de jumătate de milion.

— Frumos! zise Hristea, cu oare care invidie. El era încă departe de această sumă.

— Totul e cum te porți. Mă știĭ ; nu sînt nicĭ răsipitor, nicĭ pătimaș, nicĭ bețiv ; dar, nu-ĭ septămînă să n'am mosafirĭ ; îțĭ cad flămînzĭ ca lăcustele, trebue să le daĭ ; aĭ nevoe de eĭ.

— Astea întră în cheltuelele moșieĭ.

— E țeară bine-cuvîntată, pămînt bun ca zahărul ; abia scormonit și rodește.

Fie-care țeran are vite, face grîŭ, porumb, fasole, semințĭ de cînepă și are de toate. Le cam place luxul la haine ; cel maĭ sărac pune'n salba fetei zece, două-zecĭ de galbenĭ.

Și așa, așteptînd clopotul de deșteptare la înviere, frații își povestiseră afacerile.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

. . . . . .

Bisericuța de lemn din margenea satuluĭ sta smerită în lumina surie a nopței, așteptînd în liniște, ceasul măreț al Invierei. Peste satul Viișoara se lăsase liniște și pace; toate patimile aromiseră într'o tăcere adîncă: toți așteptaŭ sosirea bucurireĭ vestită de veacurĭ: Invierea Mîntuitoruluĭ, aducător de pacĭnice gînduri, de fapte blînde. Părea că 'n noaptea aceea uitate aveaŭ să fie vrajbe și urĭ și patimĭ. Pe Susana și pe Ionel îĭ adusese Hristea de la școală. Eĭ adormiseră veselĭ că vor maĭ fi liberĭ o septămînă. Grădina și cîmpul cu florĭ aveaŭ să fie ale lor. Crescuți în libertatea naturel, sufereaŭ mult în zidurile școaleĭ.

Copiiĭ sătenilor, trudiți, flămînzĭ de alergăturĭ și post, adormiseră pe lăițile vîrtoase, visînd la ouă roșe, la păstramă friptă și la dulapurile de la cîrcĭumă. Fetele și flăcăiĭ pîndeaŭ cerul înstelat, menindu-șĭ norocul, așteptînd deschiderea luĭ ca semn al împlinireĭ dorinților fierbinți. Nevestele și bărbațiĭ, trudiți de muncile septămîneĭ, aromeaŭ pe cîte o margene de laiță, voind să nu-ĭ fure somnul,—păcat neertat pentru oamenĭĭ marĭ. Babele jăreaŭ cîte-un tăciune din vatra foculuĭ, prin minte trecîndu-le șirul de anĭ cu nopțile spre Paștĭ, par'că maĭ erĭ fusese copilărie, tinerețe, căsnicie și, din toate, acum remăsese greul bătrîneței, anevoe de purtat. Un oftat le ridica pieptul, iar buzele înginaŭ: „De-o vrea D-zeŭ, ajungem și la anul.“ Fie traiul cît de chinuit, omul ține la el și n'ar dori să se despartă de lume!

Pe-aproape de miezul nopței începură cocoșiĭ a se întrece, crainicĭ aĭ satuluĭ, dregîndu-șĭ glasurile să fie auziți cît maĭ departe. Femeile, carĭ ațipiseră, săreaŭ ca arse, îngînînd: „Cît pe ce să mă fure somnul!“

De o dată în boarea recoroasă a nopței s'auzi clopotul de deșteptare, chemînd la biserecă. In liniștea neagră dangătul de aramă se pierdea în depărtare, lăsînd o dungă de sunet. Pe la case luminile se măreaŭ, copiiĭ somnoroși se frecaŭ la

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

ochĭ, voind fie-care s'arate că n'a dormit. De prin curţĭ porneaŭ, neveste, fete şi bărbaţĭ cu făcliĭ de ceară şi cu ouă pentru sfinţit.

Hristea şi Nicola plecaseră şi eĭ la biserecă, lăsînd copiiĭ cu Măriuţa.

Noapte recoroasă de April se'ntindea sub marea albastră, presurată cu stele. In depărtare, pe sat şi cîmpiĭ, se'ntindea întunerecul nemărgenit. Fraţiĭ mergeaŭ alăturĭ. La asemenea zile însemnate se ivesc în sufletul omuluĭ icoane din trecut.

Paştile copilărieĭ! Se vedeaŭ micĭ, cum îĭ ducea maica lor la biserecă, unde auzeaŭ cîntecele sfinte, în limba greacă; vremĭ pline de farmec prin nevinovăţia cugetuluĭ şi necunoaşterea patimilor!

In apropiere de biserecă se zăreaŭ clipind luminile din ţinterim, aprinse pe mormintele rudelor, neuitate încă. Fără voe, fraţiĭ se gîndiseră la sărmaniĭ părinţĭ morţĭ, căror, la morminte, nimenĭ nu le aprindea luminĭ. Nicola avea obiceiŭ de punea la icoane două lumînărĭ marĭ, de ceară albă, în amintirea tatăluĭ şi a mameĭ. Flăcările gălbuĭ se vedeaŭ clătinate de vîntul ce adiă uşor, părea boarea sufletelor ce năzueaŭ să scape de sub greul mormîntuluĭ, împinse de dorul nemărgenit de a vedea părinţĭ şi rude.

Prin ceaţa luminoasă a cimitiruluĭ se aretaŭ umbrele femeilor, venite să-şĭ facă datoria către morţiĭ iubiţĭ. Una îndrepta lumînările răsturnate, alta aprindea pe cele stinse de vînt. Ca un murmur duios s'auzea bocetul unora după rude de curînd îngropate.

La acest glas jalnic, Nicola tresări; îşĭ aduse aminte că abia de-o lună Măriuţeĭ îĭ murise un frate şi că o soră de-a eĭ trebue să fie cea care boceşte. Măriuţa îl ameninţa mereŭ că ese, că nu maĭ vrea să ducă viaţa de păcat. De cînd era la dînsul, nu putea merge la biserecă; nu putea nicĭ spovedi nicĭ împărtăşi. Nu vrea să-şĭ maĭ dea sufletul Sataneĭ. Mereu i-se aretă taică-su în vis şi o mustră.

Aceste gînduri îĭ aduseră un sentiment de ne-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mulțumire : se deprinsese cu Măriuța și chiar ținea la dînsa. Cu cît s'apropiaŭ, s'auzeaŭ maĭ binecîntările ; di'nlăuntru eșea lumină fumurie, aruncînd o pată galbenă pe întunerecul de afară.

In biserecă fraților s'așezaseră la locul de cinste. La miezul nopțeĭ, preotul și dascăliĭ, cîntînd „Hristos a înviat", încunjurară biscreca, urmațĭ de tot norodul cu lumînărĭ aprinse. In fața valuluĭ de lumină întunerecul părea fioros ; învierea bineluĭ resărea o clipă prin veacurĭ să'nvingă bezna fioroasă, obîrșia reuluĭ fa-tot-puternic. Cîntece de slavă încunjurară de treĭ orĭ biscreca. Inimile tuturor păreaŭ înnălțate de bucurie și dragoste ; uitate eraŭ, o clipă, patimĭ și urĭ, vrajbe și nedreptățĭ, fețele tuturor străluceaŭ de bunătatea pocăinței. Ingerul învinsese o clipă fiara din noĭ, pe diavol.

Abia îșĭ luase însе fie-care locul, să asculte sfîrșitul slujbeĭ, cînd s'auziră de-afară țipete de groază. „Zoița a luat foc!" țipaŭ fetele și băeții, „Zoița arde !"

Zoița era sora maĭ mică a Măriuței de la Nicola.

Fata aprinsese o făclioară la capul fratelui ce murise de curînd. Era cea maĭ simțitoare d'ntre surorĭ și mult suferea de clevetirile satuluĭ.

Chiar în acea seară o fată o înghioldise aretîndu-ĭ pe Nicola : Uit'te, Zoiț'o, veni cumnat-tu; de ce nu și-a adus nevasta?". Pe Zoița o podidiră lacrămile ; cu inima strînsă de durere, se plecă în neștire pe mormîntul frate-so, cufundată în suspine și boccte. Nu luă seama c'o lumînare de la alt mormînt se răsturnase peste fustele-ĭ subțirĭ de stambă și, cît aĭ clipi, a fost în flăcărĭ !

Mormîntul era tocmaĭ la capătul țintirimuluĭ.

Cînd Zoița prinse de veste c'a luat foc, începu să țipe îngrozită, alergînd spre biserecă. Hainele s'aprindeaŭ cu furie ; în fugă îĭ căzuseră coadele, și într'o clipă luară foc pîrîind ca rășina. Cîțĭva copiĭ, carĭ eraŭ pe afară, văzînd acest rug aprins alergară țipînd : „S'a aprins!" Lumea credea că

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

s'a aprins bisereca, îngrozit preotul eşi din altar. Nişte bărbaţi se răpeziră şi rupseră hainele aprinse.

Era în flacări pân' la piele.

Fata căzu leşinată de durere în uşa biserecei. Nicî strop de apă să-ĭ recorească trupul dogorit de foc! O ridicară pe două scînduri şi-o duseră acasă mai mult moartă.

Nevestele îşi făceaŭ cruce, zicînd:

— Doamne fereşte de cumpănă, moare biata în septămîna luminată, e cerul deschis. Barim atîta noroc are; merge de-a dreptul în raiŭ.

— Să ştiţi, fetelor, de la mine, zise o babă, e semn reŭ pentru ciocoiŭ, n'o duce nicî el mult!

Nicola era destul de superstiţios: auzi şi i se puse ca o leşie la inimă. Ĭi părea reŭ şi de Zoiţa şi de jalea Măriuţcĭ, care încă nu uitase moartea luĭ frate-so.

Preotul sfîrşi slujba, împărţi anafora; dar inimile tuturor se'nveliseră în zăbranic negru; de pe feţe pierise bucuria, lăsînd loc desnădejdeĭ şi descurajăreĭ. In urechile tuturora resunaŭ vaetele bieteĭ Zoiţe. Oameniĭ nu-şĭ maĭ puteaŭ zice: „Hristos a înviat!“ cu veselia din aniĭ trecuţĭ.

— „Asemenea cumpănă 'n biserică e semn reŭ pentru sat, dragiĭ mieĭ!“ zicea un unchiaş!

„Nelegiuitul de Grec nu trebuea să ne pîngărească beserica la aşa zi mare!“ zicea altul.

— „Vezĭ, Dumnezeŭ nu bate cu ciomagul!“ . .

. . . . . .

Serbătorile cu bucuriile lor învăluiră în uitare şi această nenorocire.

Nicola, înnainte de-a pleca frate-so, prin ademeniri, căutase a se folosi de capitalul acestuia.

Tot atuncĭ îĭ spusese că are un vecin căruĭ i s'a urit cu binele şi cu viaţa de bielşug; că l'a pus păcatul de s'a însurat c'o fată tînără de la Bucureşti. Dînsa, deprinsă cu plimbările de pe podul Mogoşoaeĭ, nu vrea de loc să stea la ţeară, îĭ scotea ochiĭ că i-a făgăduit s'o ducă la Paris! Şi, prostul, vrea să vînză moşia. Doar nu'n zadar zice Romînul: „Fumul, picătura şi nevasta rea scot omul din casă“.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Şi cît vrea?

— Vre-o 5000 de galbenĭ, de-o zacuscă: primă ipotecă în moşie. Daĭ patru miĭ, una se socoate ca procente. Păn' la anul toacă tot. La termen nu-ţĭ dă baniĭ, şi te facĭ stăpîn pe moşie. Are loc de păşunat. Nu-ţĭ închipuĭ ce bănos e islazul: vin mocaniĭ cu banĭ ghiaţă, cum ziseĭ.

— Regulează afacerea, eŭ pregătesc baniĭ.

— E o gîscă, în cîţĭ-va anĭ te fac proprietar de moşie, în vecinătate, zisese Nicola.

— Nu pricep rostul moşieĭ.

— Pricep eŭ.

— Vezĭ, cînd îţĭ daĭ banul, trebue să pricepĭ singur ce are să-ţĭ aducă. Dacă eştĭ orb, ochiĭ altuia nu te fac să vezĭ.

— Peste cîţĭ-va anĭ ţĭ-o cumpăr eŭ cu banĭ îndoiţĭ.

— Voiŭ vedea!

V

Ţeraniĭ nu-l iubeaŭ pe Nicola. Maĭ mult „lipitoare" îĭ ziceaŭ. Dar, vorba Romînuluĭ e cu multe ţiţinĭ şi el e deprins s'o întoarne cum îl string nevoile:

„Bun, reŭ; avem nevoe de el. Boerul stă la Paris. — dare-ar un foc în el, să fugă boeriĭ ca şoareciĭ, cînd s'aprinde moara. Iţĭ dă orĭ îţĭ ia D-zeŭ un un copil, alergĭ la chir Nicola; vreaĭ să-ţĭ însorĭ flăcăul,—că i-a venit şi luĭ vremea— ciocoiul desleagă băerele pungeĭ! Vreĭ să urneştĭ piatra din casă, că n'o s'o ţiĭ să'mpleteascâ la uşa ta cosiţă albă, cine-ţĭ dă banĭ? Tot jupăn Nicola.

Cată să cîştige şi el, doar nu mi-ĭ tată să-mĭ dea pe degeaba.

Aşa ziceaŭ ţeraniĭ, cînd aveaŭ gînd să ia banĭ. Dar la vremea plăţeĭ urit îl maĭ forfecaŭ pe arendaş. Cînd le punea secfestru, îl blestemau reu şi de multe orĭ îl amenințaseră cu moartea.

O dată i-aŭ dat foc în puterea nopţeĭ. A scă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pat în cămaşă, cu copiiĭ; nevasta îĭ era lăuză şi, din spaimă, i s'a tras chiar moartea.

Alte orĭ ĭ-aŭ dat foc la şirele de pae şi la fin. De cînd îl ştieaŭ însă asigurat, nu-ĭ maĭ dedeaŭ.

Nicola zicea:

— Ţeranul e'n mintea copiluluĭ. Se loveşte de scaun, îl bate cu băţul! Ca să facĭ avere, trebue răbdare. Cînd ţipă, fă-te că nu-l auzĭ; cînd e furios fugĭ din calea luĭ!

După ce-ĭ arseseră casa, primarul îl sfătuea să dea în judecată vre-o cincĭ oamenĭ, pe carĭ avea prepus.

— „Ba, de loc, frăţicule. Las', îĭ bat eŭ altfel.“

Chiar peste o lună, unul din ceĭ pe carĭ avea bănat, veni să ceară banĭ.

—„N'am, bre Stane, m'a ars focul; a trebuit să fac totul din noŭ. Nevasta mi-ĭ bolnavă.“

— „Ia-mĭ cît vreĭ, numaĭ dă-mĭ; îmĭ stă copilul pe laiţă; popa nu vine, pănă nu-ĭ pun carboava 'n mînă.“

I-a dat el banĭ; dar nu s'a maĭ putut plăti!

. . . . . .

Nicola da; dar lua procente sută la sută. De la ceĭ cu pămînt lua pămînturile în arendă pe nimic, şi pe urmă le dădea tot lor în dijmă, în cît pentr'o sută de leĭ lua treĭ.

Vorba luĭ era: „Nu cad silă cu banul mieŭ“.

Aŭ maĭ fost vre-o cîte-va focurĭ pe moşia luĭ Nicola, dar astea cu folos. Imbrăca şire de paie cu snopĭ de grîŭ şi, după ce le asigura, le da foc.

Vara era în toiul eĭ: de pe întinsul bărăganuluĭ sufla un vînt de secetă: ardea tot ce 'ntîlnea 'n cale. Vînt uscat, ca mama pădurĭĭ din poveste.

Ţeraniĭ priveaŭ cu desnădejde la cer; nu se vedea nicĭ umbră de nor. Flueraŭ a pagubă, gîndind:

— S'a dus munca unuĭ an! O să pierim de foame şi noĭ şi vitele, pentru păcatele noastre!

Arşiţa soareluĭ de mult nu fusese potolită de ploae bine cuvîntată. Cîmpiile eraŭ arse, acuma şi foile de mohor şi trestiile de prin bălţile secate începuseră a îngălbeni ca paiul grîuluĭ copt.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Pîinea albă scăpase ca prin minune; păşunile, fînețele şi porumburile erau pierdute.

Ţeraniĭ în delung răbdătorĭ, mulţumeau luĭ D-zeŭ c'aŭ scăpat cu grîŭ şi ovăz. La porumb se uitaŭ şi-ĭ plîngeaŭ de jale, văzîndu-l cum se 'ngălbeneşte şi piere, ca un prunc la sînul secătuit al mameĭ. Femeile îşĭ căinaŭ munca zădarnică. La fîntînă, pe drum, la cîrciumă, orĭ-unde se 'ntîlneaŭ, dădeaŭ desnădjduite din cap, zicînd:

— La porumb ne era bucuria. Mi s'a frînt, sor'o, spinarea săpîndu-l; el e saţul caseĭ. Cu ce hrăneştĭ atîtea gurĭ? Grîul, ciocoiul are parte de el, abia de-ţĭ lasă pentru semînţă şi plata biruluĭ.

— Vaĭ de zilele noastre, adăugă alta maĭ gureşă. Cu ce să ţiĭ tu un purcel? Cu ce să hrăneştĭ o pasere? O să le pierdem şi semînţa. O s'ajungem să nu maĭ ştie copiĭ nicĭ gustul ouălor, cum nu ştiŭ al lapteluĭ. Porumbul e saţul caseĭ. Nu ştiŭ ce-o să ne facem. O veni vremea, de ne-om lua lume-a 'n cap de foame, că vorba aea: „Goliciunea încunjoară, dar foamea dă de-adreptul".

Vre-un unchiaş cu pletele albe le zicea:

— Băteţi-vă peste gură şi ziceţĭ: „Doamne fereşte de maĭ reŭ". Spunea bunicul de o foamete că mîncaŭ oameniĭ mugurĭ de copacĭ şi făină de lemn ca viermiĭ!

— Doamne fereşte de foamete! Aĭ un cîine la uşă şi ţi-ĭ milă să-l auzĭ scheunînd de foame, dar, mi-te, de copiiĭ tăĭ şi de-o făptură omenească?

Nicola îşĭ frîngea mîinile de necaz, îl muncea gîndul pagubelor ce-l ameninţaŭ. Din vesel se făcuse posomorit, cîrtitor. Vîrîse mulţĭ banĭ în porumb, împrumutaţĭ de la Hristea, cu gînd că va vinde cu preţ la schelă, primăvara, şi va avea pentru lucrul anuluĭ viitor. Avea şi mult porumb în dijmă, din care nu putea să capete nicĭ preţul pămîntuluĭ. Un an, în care să nu cîştige nimic, era an mort pentru dînsul. I se părea că toată lumea îĭ strică, îĭ vrea reul şi-ĭ caută ceartă.

Nicĭ cu Mărĭuţa nu se maĭ împăca; nu-ĭ plăcea cum îĭ gătea şi cum îĭ vedea de gospodărie. Dînsa îl cicălea mereŭ să-ĭ dea suta de polĭ fă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

găduită, că nu mai e de traiu cu ei. Sătenilor nu le respundea nici cînd îi dădeau ziua bună. Semne rele, păgubitoare, i se aretau din toate părţile. Prorocirea babei la biserecă îi suna mereu în urechi: „E semn reu pentru ciocoiu!“

Prin Iulie seceta se înteţise din ce în ce, tot mai tare. Nici umbră de nour pe cer, nici strop de rouă noaptea. Di'nspre Bărăgan sufla mereu un vînt arzător, uscînd şi dogorind tot în cale-i. Oamenii priveau cătrăniţi la cer şi pe pămînt şi gindeau: „Pentru păcatele noastre ne pedepseşte D-zeu!“ In faţa foametei ameninţătoare, fiecare ar fi voit să fie mai bun, mai pocăit; dar nevoea înreeşte omul, făcîndu-l cîrtitor şi boclucaş.

Nicola a pus la treer cu maşina ce o cumpărase de curînd. Păn'atunci oamenii treerau cu caii. Alegeau un loc drept; în mijloc băteau adînc un stîlp de stejar, de care se ţinea funia cailor şi în jurul căruia se'nvălătucea din pricină că alergau caiii roată peste snopii de grîu desfăcuţi. Grîul eşea necurat şi fărîmat. Acuma înse priveau oamenii ca la o minune cum curgea grîul frumos ca aurul pe gura de la maşină.

Treerase grîul pe jumătate. Nicola era grăbit să-l isprăvească, de aceea n'a voit să auză de Foca, serbătoare, ţinută de ţerani mai cu sfinţenie ca ziua Paştelor.

— Domnule Nicola, zisese un ţeran mai bătrîn, nu-i bine de lucrat; e zi cu primejdie.

— N'avea grijă: gîrla e pe aproape, de s'o aprinde ţuica 'n voi.

— Aproape, dar seacă.

— Aţi serba toată septămîna de nu v'ar trebui mălaiu.

— Flăcăii de la maşină se tem de păcat.

— Lăsaţi! Păcatul meu! Şi eu sînt creştin, nu turc. Azi nu e sărbătoare. Aşa, în toate zilele e cîte-un sfînt; dar, vezi, sfinţii nu dau de mîncare. Cu toţii la maşină! Trebue isprăvit, să trimiţ grîul la schele, înnainte de a se porni ploile. N'o fi el secetă cît lumea...

Cu inimile îndoite de frică porniră oamenii lucrul.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Pe la amiază soarele ardea, văzduhul părea de foc. Nicĭ boare de vînt, nicĭ petec de nour.

Un albastru fumuriŭ, şters de arşiţă, prăfuit, se întindea în zarea ochilor. Miriştea gălbue, cîmpiile pîrlite, întristaŭ şi maĭ tare privirile. Verdele fermecător, darnic de veselie şi nădejde, pierise. Omul simţea greul urgieĭ ce-l ameninţa zi cu zi. Cerul dogorit şi cîmpiile arse îĭ dedeaŭ jalea pustiuluĭ, ca şi o casă mistuită de foc.

Oameniĭ, în desnădejde, în loc să se facă maĭ buniĭ, se înreutăţesc. Uitarea necazurilor o caută la crîcĭumă, aruncînd pe rachiŭ şi puţinul ce-l maĭ aveaŭ. Băutura le amorţea durerea, făcîndu-ĭ nesimţitoriĭ. In faţa seceteĭ eraŭ maĭ fără putere ca robul fercecat.

Serbătorile tot satul era la crîcĭumă. In ziua de Foca, oameniĭ de la maşină îşĭ făceaŭ seamă că nu pot merge şi eĭ.

— Dare-ar Foca de azĭ un foc în Grec! Mă, Dinule, pănă vine el de la masă, ia clondirul din colibă, răpezĭ de adŭ o jumătate de ţuică. Spune luĭ Iani că la sfîrşitul septămîneĭ îĭ daŭ gologanĭ. Vezĭ, e acolo Irina, şi cine o joacă, maĭ zise Vasile, care era orînduit la pus snopĭ.

Dinu era băietanul, care punea pae la cuptor. Trebuea s'asculte de Vasile, doar îĭ era maĭ mare.

Vasile, flăcăŭ voinic, cu faţa rotundă, pîrlită de soare, cu plete castaniĭ, abia mijindu-ĭ mustaţa, avea de obiceiŭ căutătura vioae, deschisă şi veselă; azĭ, ca ne altă dată, căuta posomorît, părea că toată lumea-ĭ strică. De cîte-va orĭ, de necaz, aruncă pălăria din cap, înjurînd'o, să-şĭ maĭ destoae de inimă rea. De demineaţă îşĭ luase cămaşa de serbătorĭ, tot gîndind: „poate să scăpăm de maşină.“

Pe după amiazĭ, arşiţa era şi maĭ înnăbuşitoare. Praful, fumul şi pleava orbeaŭ văzul şi înnecaŭ răsuflarea. Din cînd în cînd, vîjiitul ascuţit al maşineĭ îţĭ spărgea, ameninţător, auzul:

— „De capul cuĭ te are!“ tot zicea Vasile, cu necaz. „M'ai surzit cu ţivliturile tale.“

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Maşina încetase o minută, pîn' să mânînce oamenii.

Vasile nu gustă nemic; din cînd în cînd îşi punea mîna straşină, privind şuşiniţa cenuşie de drum, doar l'ar vedea mai curând pe Diñu.

Cînd a sosit, îi zise răstit:

— Mă Dinule, eşti bun de trimis după moarte. De venea ciocoiul, puteai să nu mai aducî.

— E lume; n'ai unde lăsa un ac. Pînă mi-a dat!! Nu-mi mai venea rîndul.

— Dă'ncoa, mai curînd. Mi-i ars gîtul de praf şi fum. Irina era?

— Păi?!

— Şi ce făcea? Juca? Cu cine?

— De grabă n'am văzut cu cine; dar de ce-a venit la horă, să doarmă?

Vasile puse clondirul la gură şi-l goli pe jumătate.

— Nene Vasile, ia seama, cum stai sus la snopi, răpede ameţeştî. Doamne fereşte!

— D'o litră de ţuică nu mă'mbăt eŭ! Bea, dar nu tot, şi tu.

Dinu, mai ruşinos, luă cîte-va guri şi dădu clondirul înderăt. Vasile îl puse la gură şi-l goli.

— Na, doseşte sticla. Mi-am prins niţel inima. Zi ca asta şi noi să lucrăm!

— Ţie-se păcatul de el!

— Ţie-se! De cît vezî: de cînd m'am pomenit, n'am lucrat în ziua de Foca. Mă ţine o sieală. Ştiî păcatul cînd te paşte!

Şi zi Irina juca?

— Păi?!

— Las'că n'o să-i ticnească eî jocul! Muerca tot muere; cînd poate, te vinde.

— De, nene Vasile, asta-i de cînd lumea.

— Şi să nu vezî tu cu cine juca!

— Îmî era de grabă.

— Iţî trebuea un an să vezî?

— Păi, de!

— Las'că aflu eŭ! O să pomenească ea şi ţiţa care a supt'o!

Dinu începu a da mereŭ foc.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Maşinistul venea a lene de la mîncare cu ţigara'n gură.

După ce se uită pe drum, strigă:

— Sus, Vasile, că vine boerul.

Vasile flutură din cap, îşĭ aruncă pălăria, de năbuşeală, şi se urcă răpede, pe maşină.

Luă furca de fier şi începu a pune snopĭ: cu cît arunca maĭ mulţĭ, cu atît nesăţioasa îĭ înghiţea maĭ iute ca un tartor hămisit.

Vasile cu pletele în vînt cu furca de fier în mînă, părea un zeŭ vechĭ. Se simţea maĭ vesel, par'că i se maĭ luase greul de pe inimă. Numaĭ la gîndul că Irina e în horă cu altul, simţea a lîncezeală.

De la o vreme îl prinse o lene. Mult ar fi dat să aţipească: maşina, snopiĭ, toate le vedea ca într'o ceaţă, ca într'un vîrtej orbitor. Numaĭ ţipătul ascuţit al maşineĭ îl maĭ făcea să tresară.

Călare, într'un nor de praf, se vedea Nicola, viind.

— Aruncă snopĭ maĭ cu inimă, beteagule. Nu se cunoaşte ce-am lucrat, o să mă certe ciocoiul pentr'un leneş ca tine,— strigă maşinistul.

Vasile, furios, aruncă furca şi'ncepu a îndesa snopiĭ cu mîinile.

Dar, nu trecu mult şi un ţipăt sfîşietor, plin de durere, un vaet omenesc fără sine, junghiè inimile tuturor. Oameniĭ carĭ aruncaŭ snopiĭ de sus se făcură galbenĭ.

— I-a prins mînă! Opriţĭ! Uit'te'l cade!—răcnirĭ de-o dată.

Maşinistul opri. Vasile căzuse leşinat pe snopiĭ din juru-ĭ, stropiţĭ cu sîngele care gălgăea din mîna tăiată.

Un ţeran maĭ tare de inimă, se răpezi la el, rupse cămaşa, îĭ legă mîna. Era tăiată maĭ jos de cot.

— Un briŭ, o funie! Maica Domnuluĭ, moare, de nu-ĭ oprim sîngele,— striga el din răsputerĭ.

Dinu îşĭ desfăcu răpede şerparul roş, şi legară cu el mîna maĭ sus de cot.

In vremea asta nenorocitul deschise ochiĭ.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Mîna! Unde mi-e mîna, mai bine moarte de cît ciung!

Cînd sosi Nicola şi află de întîmplare, încremeni şi abia îngînă:

— „Luaţi căruţa de le curte, duceţi-l răpede la oraş. Sigur, era beat!

Vorbea înse cu jumătate de glas. Ştia dinsul pe cine vor da ţeranii vina.

Pe inimă i se aşternuse o grijă, o teamă.

Vorbele babei din biserecă îi resunară iarăşi la ureche: „E semn rău pentru ciocoiu!"

Vasile era cel mai frumos şi mai voinic flăcău din sat. La coasă şi la ridicături grele nu-l întrecea altul.

Nicola, cît era el de strins la mînă, ar fi dat mult să-i poată pune flăcăului mîna la loc.

—„Sigur că era beat, i-a adus cineva rachiu!" îşi zicea mereu, ca să-şi mai ogoae cugetul, deşi nu se credea vinovat.

Oamenii priveau cu ură la Grec, gîndind:

„Din pricina lui a căzut păcatul pe flăcău" !....

In ziua aceea nu se mai lucră.

VI

Vorba că nenorocirea nu vine nici odată singură se'mplinea la Viişoara. Oamenii, cari luaseră păşune pe moşia arendată de curînd, amenînţau că nu vor plăti remăşiţa şi că pleacă în altă parte, căci le pier vitele de foame

De sătenî nu se sinchisea Nicola, n'aveau doar să-şi lase casele; dar avea nişte mocani cari puteau pleca orî cînd. Iî dăduseră numai o arvună şi păşunea era roasă de tot.

Unul di'ntre ei, poreclit Bîtă, era cel mai ţănduros. Intr'o seară, cam pe la asfinţitul soarelui, cînd se întorcea acasă, îi dă'n gînd lui Nicola să treacă pe la odaea mocanilor.

La odae era numai Bîtă şi fiiu-so, amîndoi afumaţi de băutură. Cînd îl zări pe Nicola, Bîtă îşi strîmbă căciula pe-o ureche şi-i veni'nnainte, gata

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pe gîlceavă, crezînd c'a aflat că mocaniĭ daseră oile într'o luncă.

Işĭ zicea: „Staĭ, să-l iaŭ c'o perdea maĭ sus". Scoasedin şerpar luleaua stinsă şi-o puse în colţul gurel, ca să pară maĭ ţanţoş şi, făr a-ĭ da bună ziua, începu.

— Bine, boerule, ce nu laşĭ să paştem oile în lunca Domniţeĭ? Ce, am venit pe moşia Dumitale ca să le întindem carnea pe prăjinĭ; să le facem păstramă?

— Daţĭ, bre, jalbă la D-zeŭ. Eŭ sînt de vină, dacă nu plouă?

Nu v'am dat atîtea pogoane cîte am avut tocmeala? Vreţĭ să vă daŭ toată moşia? Sinteţĭ tovarăşĭ cu mine la plată?

— Păĭ, noĭ n'am dat banĭ luĭ D-zeŭ, dumitale ţi i-am dat. Ne pier oile. Am spintecat una: avea rînza plină de pămînt. Să ne daĭ iamaş că, zeŭ, n'o să fie bine.

— Poate mă bateţĭ! Cap de boŭ. Crezĭ că mi-ĭ frică de cuşma ta lăţoasă?

— Să-ţĭ fie frică de D-zeŭ, că ne-aĭ luat zece pieĭ şi ne pier vitele de foame.

Din urmă sosi feciorul boeresc.

— Cucoane, mocaniĭ aŭ dat oile în lunca Domniţeĭ!

— Eĭ şi! Ia seama, mă, ţĭ-o fi tăiat un epure calea.

Nicola se făcu negru de necaz şi, cum era călare, lovi cu coada biciuluĭ, peste faţă, pe Bîtă, strigînd:

— Cum, hoţilor, vă faceţĭ voĭ stăpînĭ pe moşia mea?

Mocanul începu a zbiera:

— Saĭ, Lazăre, că mă ucide Grecul.

Şi se plecă de luă un par ce proptea poarta şi la bătae.

Nicola se apără de lovitura mocanuluĭ. Păn' să vie băetanul, îĭ maĭ trase luĭ Bîtă cîte-va cozĭ de biciŭ peste tîmple. In furia apărăreĭ nu maĭ căuta unde dă.

Mocanul căzu jos, strigînd:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Lazăre, m'a ucis!

Lazăr ia o furcă de fier, şi se răpede asupra luĭ Nicola.

— Nu te apropia, hoţule, că trag! făcu Nicola scoţind revolverul.

— Să nu mă apropiĭ, cînd l'aĭ ucis pe tata? făcu Lazăr, ridicînd furca de fier să dea.

Nicola, văzîndu-şĭ ameninţată viaţa, nu maĭ avu cînd gîndi mult, trase două focurĭ, unul trecu pe la urechea luĭ Lazăr, al doilea îl lovi într'un ochiŭ şi-ĭ trecu prin cap.

Băetanul căzu la pămînt, cuprins de zvîcniturile morţeĭ.

Dumitru remase înlemnit în faţa celor două leşurĭ. Toate se petrecuseră cu iuţeala fulgeruluĭ năprasnic; cugetarea, mintea sfătuitoare şi înţeleaptă, n'avuseră cînd să-şĭ arate puterea. Par'că fusese un vis reŭ.

Instinctul de apărare, di'ntr'o parte şi alta, a fost a-tot-puternic.

In faţa celor doĭ morţĭ, Nicola se trezi di'ntr'acest vis reŭ şi, privind cu groază la fecior:

— Ce facem, bre, Dumitre?

— Ce să facem? Nimenĭ nu ştie, numaĭ eŭ şi d-ta... Dăm foc stînelĭ, nu află nicĭ pămîntul. Cum eraŭ cam băutorĭ, o crede lumea că s'aŭ îmbătat şi, te mirĭ cum, coliba a luat foc. Cum a ars maĭ an ţerţ Buleandră, de i s'a găsit numaĭ tidva.

E secetă, uscat ească, arde cît aĭ clipi, ca chibritul. Să-ĭ ducem în colibă.

Dumitru şi începu a tîrî pe mocan.

— Descalecă, boerule, de-mĭ ajută. E greŭ mocanul de cît caş a mîncat.

Cîte-va clipe le-aŭ fost de ajuns, frica e îndemănatecă şi cu aripĭ la călcîe.

După ce-aŭ dus trupurile în colibă, adunară peste ele pae, uscăturĭ, doage, pieĭ de oae şi le-aŭ dat foc. Cînd aŭ văzut'o încinsă bine şi flăcările eşind ca limbĭ de foc din toate părţile, încălecară amîndoĭ, luînd drumul la stînga. De i-ar fi întîlnit cine-va să poată zice că nicĭ n'aŭ trecut pe la odae.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Amîndoĭ, într'un gînd, aŭ dat biciŭ cailor, plecînd în goană. Li se părea că sufletele celor uciș ĭĭ gonesc din urmă.

Soarele asfinţise după dealurile dogorite. Un fum înnăbuşitor de blănĭ şi carne arse s'aşternu de-alungul cîmpieĭ. Noaptea, care copere tot, se'ntindea peste largul văilor negre şi arse de secetă.

In jumătate de ceas, coliba era un morman de cenuşe fierbinte. . . . . .

Cînd, tîrziŭ seara, sosiră ciobaniĭ cu oile, flămînzĭ, crezînd să găsească mămăliga făcută, nu-şĭ puteaŭ crede ochilor.

Incepură să strige:

— „Neue, Bită! Mă, Lazăre!“

Văile resunaŭ în depărtare a pustiŭ, nimenĭ nu era să le respunză!

Nu se dumeriaŭ mocaniĭ cum a luat stîna foc. Tot le sta gîndul că poate Bită şi fiiu-s'o sînt duşĭ în sat: poate s'aŭ luat cu băutura la cîrciumă.

A doua zi unul din mocaniĭ tovarăşĭ începu a scormoni cenuşa, să ia un cărbune pentru lulea şi să plece în sat, doar ar da de urma luĭ Bîtă, că întraseră la bănat: ştiaŭ c'avea baniĭ de pe brînză la el, şi, „de! multe păcate sînt pe oameni: păcatul, cînd te paşte, nu scăpĭ: de eştĭ în urma luĭ alergĭ să-l ajungĭ; de-ĭ eştĭ înnainte, staĭ de te ajunge el!“

Umblînd el aşa prin cenuşe, numaĭ ce găseşte un os de picior de om. Nu bine isprăvi de strigat ciobaniĭ şi dă de-o tidvă albită de foc.

— Bre Ciocane, uit'te ce-a remas din Bîtă al nostru.

— Să zicem că s'a îmbătat, a adormit butuc şi a luat foc. Ştiĭ năravul luĭ de-a sta lîngă tăciunĭ. Dar ce-ĭ cu Lazăr?

— Aicĭ e lucrul draculuĭ. Nu e curat, şi-a băgat, el, coada. Doamne apără de păcat. Se cam certa el cu bătrînul. Cum avea moşul la el banĭ, de, diavolul nu face mănăstirĭ!

Tot punînd cĭ la cale c'o fi una, c'o fi alta, maĭ daŭ de-o tidvă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Ciocane, Mioară, Veveriţă, aicĭ că-ĭ lată, măĭ! Uit'te altă tidvă: aŭ ars amîndoĭ.

— Şi aveaŭ baniĭ la eĭ. S'a dus munculiţa noastră de-o vară! zise Ciocan cu jale.

. . . . . .

Aŭ dat de ştire la primărie, s'aŭ făcut cercetărĭ şi s'aŭ găsit în cenuşe pe lîngă cele două tidve de om şi celealalte oase, s'a maĭ găsit cuţitul luĭ Bîtă şi veriga de cununie.

Unul dĭ'ntre ciobanĭ găsi maĭ la o parte de foc o scăpărătoare. Fiind îndemînatecă, o păstră pentru dînsul.

Femeea luĭ Bîtă veni peste cîte-va zile, adună oşcĭoarele, plăti preotuluĭ să cetească prohodul şi îngropă oasele în cimitir, bocindu-şĭ băiatul şi soţul.

Uniĭ băntieaŭ pe pîndarĭĭ turcĭ, carĭ ĭ-ar fi prădat şi pe urmă i-ar fi ucis şi le-ar fi dat foc ca să piară urma fapteĭ.

Pe doĭ pîndarĭ Nicola ĭĭ izgonise chiar a doua zi. Oamenĭĭ nu ştiaŭ că i-a alungat şi scoseseră vorbă că eĭ trebue să fi ucis pe mocanĭ ca să le ia baniĭ.

Alţiĭ dădeaŭ vina pe băutură... C'o zi înnainte Bîtă fusese la cîrcĭumă, cumpărase mălaiŭ, păstramă şi vre-o două clondire de ţuică şi de basamac.

— S'aŭ îmbătat şi, cine ştie cum, a luat foc stîna.

Femeile, cînd treceaŭ pe lîngă locul, unde fusese coliba, îşĭ făceaŭ cruce, aruncînd care o piatră, care un gătej, ca sufletele celor morţĭ să nu le dea boale orĭ nenorocirĭ.

Dumitru, feciorul boeresc, mustrat de conştiinţă şi voind a dosi tot maĭ mult crima stăpînuluĭ, la care fusese martor, căina pe mocanĭ.

Sătenĭĭ nu prea daseră mare luare aminte crimeĭ. Bîtă şi Lazăr nu eraŭ doar din satul lor, ci „nişte veneticĭ“, carĭ scumpeaŭ fînaţul. Din pricina mocanilor o duceaŭ eĭ greŭ cu vitele.

Ceĭ maĭ cĭinoşĭ la suflet chiar ziceaŭ: „Bine-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

le-a făcut. Se'mbogățesc pe moșiile noastre și noĭ ne pierdem vitișoarele."

Femeile și ceĭ maĭ miloșĭ se băteaŭ peste gură, zicînd: „Doamne apără și pe dușmanĭ de-așa moarte!"

Primăria a cercetat de mîntueală. Nu era nimenĭ să stărue. Ce să muncească oamenii pe degeaba? Baba luĭ Bită a făcut pomene, zicînd: „Așa le-a fost ursit. Nu voiŭ să caz nimănuĭ năpaste. N'o să-ĭ înviiŭ. Să-ĭ plătească Dumnezeŭ celuĭ ce le-a mîncat zilele!"

VII

Intr'o seară Dumitru era beat. Avea omul banĭ de-ajuns. Orĭ cînd cerca, Nicola scotea punga și-ĭ da.

Femeea se minuna de unde are omul eĭ atîtea parale și de ce s'o fi îmbătînd așa des, el, care nu era băutor, și de ce stătea, ca nealtădată tot dus pe gînduri?

— Mă, omule, tu aĭ ceva. Năduvul spus te recorește; păcatul mărturisit e pe jumătate ertat, —zice la carte.

Femeea lovise bine. Dumitru simția că, dacă s'ar spovedi, par'că i-ar fi maĭ ușor.

— Dar ce? Tu eștĭ duhovnic?

— Iți sînt femee și ce te doare pe tine, mă doare și pe mine.

—Heĭ! Heĭ! Muerea te duce răpede la streang!

— Că doar, Doamne ferește, n'aĭ făcut moarte de om!

— Cine, eŭ? Dumnezeŭ știe fapta fie-căruia.

— Aĭ tu ceva. Doar oarbă n'oiŭ fi. Și, Doamne iartă-mă, de cînd cu primejdia de la colibă, numaĭ eștĭ om în toată firea. Vorbeștĭ prin somn. Biigueștĭ lucrurĭ urite. Cine te vedea pe tine beat? Acuma nu-ĭ zi lăsată de la D-zeŭ să nu beĭ. Nu-ți vezĭ de treabă și mult mă minunez cum de nu te dă afară ciocoiul! Pe urmă, de unde aĭ tu banĭ?

— Tacĭ, muere, că te zdrobesc. Vreĭ să'nfund

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

temniţa, să remîe copiiĭ pe drumurĭ? Dacă tu spuĭ aşa, ce-or să zică străiniĭ?

— Păĭ, străiniĭ şi zic:

— „Mă, dar ce-o fi? Dumitru par'că-ĭ frate de cruce cu ciocoiul, aşa tot amîndoĭ umblă?“

Maĭ bine spune: eŭ nu-ţĭ vreaŭ reul. Cum nu-mĭ pot da în ochĭ, aşa nu pot lovi 'n tine. Spune să ştiŭ. Să te descînt că urit spuĭ prin somn.

— Dar ce spun? zise Dumitru pe gîndurĭ.

— Cîte bazaconiĭ toate:

„Că-ĭ foc. Uit'te-l, se prăjeşte. Nu mă legaţĭ. Nu l'am ucis eŭ.“

Cînd te-aud, mi se face părul măciucă.

Dumitru căzu pe gînduri. Sta pe laiţă, încovoiat, cu ochiĭ ţintiţĭ în pămînt; simţea capul greŭ ca o baniţă. Se'ngrozea că nu va putea mult stăpîni taina. Nicola îĭ zisese că de o maĭ spune cui-va, vor înfunda amîndoĭ temniţa, iar de nu, o să-ĭ fie ca frate.

— Erĭ noapte aĭ sărit din pat, ţipînd: „Săriţĭ, arde coliba! Nu, nu, n'am dat eŭ foc! El a scăpărat.“ Vezĭ? Toate astea mă pun pe gînduri. Ce-o fi Doamne? — N'aĭ dat oare tu foc colibeĭ?—Trebue să te descînt de ceas reŭ, de speriat, să daŭ slujbe... Vorba-ĭ că nu ştiŭ ce-ĭ? Oamenii bănuesc că tu aĭ prădat pe mocanĭ şi aĭ dat foc. Am zăpsit eŭ cîte-va vorbe la cîrcîumă. Femeile se uită la mine ca ne altă dată. Numaĭ ce le vezĭ şoptind între ele, cum mă zăresc.

Dumitru nu-şĭ maĭ lua ochiĭ din pămînt. Intr'un tîrziŭ zise:

— Femeea e diavolul, diavol, care te pîndeşte zi şi noapte. Ce aĭ tu s'asculţĭ ce bîiguesc prin somn?—In vis, cîte nu vede omul?!-- De-acolo, haĭ şi dă sfoară 'n sat... Du-mă la ocnă! Muere ticăloasă!

— Cine, eŭ? Eştĭ nebun, sărmane!... Dar nebun de legat! Eŭ vreaŭ să te scăp, — să ştiŭ ceaĭ, să te descînt, că de nu, o să nebuneştĭ de-a binele.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Tu, Constandin'o, să-ţi tacă fleoanca, de nu vreĭ să mă vezĭ în temniţă, auzit-aĭ?

— Omule! Omule! Ce-aĭ făcut! Să chem baba să te descînte. Tu eştĭ neom, o să nebuneştĭ.— Tu şi cu ciocoiul aţĭ ucis pe Bită... îmĭ spune inima..

— Nu l'am ucis eŭ, femee. Lasă mă că întru în păcat.

— Atuncĭ i-a ucis ciocoiul şi tu aĭ dat foc...

— Aĭ să tacĭ, diavole?

Constandina tăcu. Era încredinţată că Dumitru şi Nicola eraŭ vinovaţĭ... Începu a umbla pe la babe să-l descînte, spunînd că nu ştie ce s'a legat de capul bărbatu-s'o... Dădea şi slujbe la biserecă. Era femeea în treabă!..

Zvonul lua mereŭ trup, par'că văzduhul vorbea: unul spunea una, altul alta,. şi toate se'nşiraŭ ca mărgelele pe aţă.

Satul fierbea, că nu-ĭ lucru curat focul de la coliba ciobanilor.

Săteniĭ se minunaŭ cum de ciocoiul nu maĭ zice nimic mocanilor şi-ĭ lasă de pasc lunca.

Zvonul creştea pe fie-care zi. Mocaniĭ începeaŭ şi cĭ a bănui ce-va. Cel care găsise amnarul cu fitil, îl aretă altuia. Acesta zise că par'că l'a zărit o dată în mîna ciocoiuluĭ.

Zvonul se lăţea, se'ntindea, ca un fum, păn' ce ajunse la urechile zapciuluĭ, care n'avea la inimă pe Nicola. Iĭ ceruse, la o nevoe, să-ĭ împrumute cincĭ-zecĭ de polĭ, iar Nicola, ştiind că tot împrumutaţĭ or să fie, a zis să-l erte că n'are! De-atuncĭ zapciul îl păştea.

Cum se'ntîmplă de obiceiŭ, oamenii, din una in alta aproape reconstruiseră crima ca şi cel maĭ bun judecător de instrucţie.

Zapciul aflase zvonul de la perceptor. Şi el, care la început nu luase nicĭ o măsură, strinse treaba din scurt.

Intr'o bună demineaţă arestară pe Dumitru. L'aŭ ţinut două ziie nemîncat şi nebăut. Era slab de duh şi, de cum săvîrşise crima, o credinţă înrădăcinată îĭ zicea că moartea de om nu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

poate sta mult tăinuită: sufletele cer răzbunare.

Acuma, cînd se văzuse prins, îl apucă un tremur cu frică, mereŭ şoptea: „Aŭ aflat tot.“

Cînd l'aŭ apucat la răpezeală, zicindu-ĭ:

—„Bine, mă! Ce ţi-aŭ făcut creştinii, să-i ucizĭ?“

„Nu i-am ucis eŭ, Măria Voastră,“ respunse.

— „Dar cine? Singurĭ nu s'aŭ ucis. Nu le-aĭ dat tu foc?“

— „Da, foc am dat, ce-ĭ drept; dar de ucis, nu i-am ucis. Ciocoiul i-a ucis.“

La cercetare s'a maĭ găsit: şfichiul de la biciul luĭ Nicola şi amnarul cu fitil, cunoscut de tot satul.

După arestarea luĭ Dumitru la primărie, toată lumea fierbea; femeile se băteaŭ peste gură, zicînd: „Doamne fereşte de mintea cea proastă şi de ceas reŭ!

Scoseseră vorbă că-ĭ şi ciocoiul arestat.

Nicola, cum aflase de arestarea luĭ Dumitru, nu-şĭ maĭ afla loc, frica de închisoare îl stăpînea zi şi noapte.

Il învăţase, el, pe Dumitru că, de l'or întreba orĭ chiar aresta, să ţie într'una că nu ştie nimic; dar se temea.

Toată noaptea nu'nchise ochiĭ. Cu priviri crunte de grijă, măsura odaea în lung şi'n larg. Cu gîndul se desvinuea c'a fost în legitimă apărare.

— „Dar, cine ştie ce va mărturisi păcătosul de Dumitru? Ţeraniĭ sînt fricoşi: apucat din scurt, va spune vre-o drăcie. Singura mea scăpare ar fi să tăgăduească, după cum l'am învăţat. Dar aud că vor să-l silească prin foame să spue ce ştie! O să poată el răbda toate caznele la carĭ l'or maĭ pune?“

Cînd se gîndea la grozăveniile judecăţeĭ, îl apucau frigurile:

—„Sînt pierdut şi eŭ şi munca mea! Dacă mă arestează, mă'mpuşc. Barim scap averea: nu remîn copiiĭ pe drumurĭ!“

La acest gînd, altul îĭ scăpără prin minte: Nu ştia nimic de ce o fi spus Dumitru, şi nicĭ nu putea afla. Neştiinţa aceasta îl chinuea.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Noaptea îĭ părea an. Mereŭ se'ntreba ce-ĭ va aduce ziua de mîine.

Afară era o noapte întunecoasă : lătrăturĭ dese de câinĭ şi cintarea cocoşilor îl făcea să tresară din gînduri. In spre hambare s'auzi într'un tîrziŭ un urlet de cîine, urlet a pustiŭ, care dă fiorĭ. Nicola se cutremură din creştet pănă 'n tălpĭ ca de-o presimţire de moarte.

—„Să'ncalece pe un cal bun şi să fugă peste hotar. Să treacă Dunărea pănă la ziuă. Fratele va regula tot ?"

Dar, se încrîncină să-şĭ lase munca luĭ de douăzecĭ de anĭ pe mîna luĭ Hristea, care nu pricepea la moşie şi, pe care, frate-frate, dar îl ştia lacom şi hrăpitor. Ce făcuse Hristea cu moştenirea de la bătrîn ? Nicola nu luase nimic !

Uneorĭ iar îşĭ mai întarna gîndul spre bine :

—„Poate Dumitru n'o spune nimic. Se jurase pe sufletul luĭ că n'o mărturisi, de-ar fi să-l tae bucăţĭ."

Gînduri fel de fel se încîlceau în minte-ĭ. Aci îl apuca furie, aci părere de reŭ pentru fapta luĭ nesocotită.

Işĭ aducea aminte că-l îmbiase căpitanul să facă un baeram la oraş. Să fi mers îl trecea păcatul :

—„Mai bine cheltueam o sută de polĭ, numaĭ să nu-ĭ fi scos diavolul în ceasul ăla înnaintea mea. Ce soartă ! Doar am bătut eŭ pe alţiĭ mai reŭ de cît pe mocan şi n'a pierit nicĭ unul !

„Of, Dumnezeule de aşĭ scăpa din nenorocirea asta, n'aşĭ mai lovi un cîine, nu de cum un om!"

A doua zi, cînd Măriuţa îĭ aduse cafeaua, se sperie, atita era Nicola de schimbat la faţă. Par'că zăcuse un an.

Patul era neatins.

Măriuţa era foarte îngrijorată. Auzise şi ea de zvonurile din sat. Dar mai ales băgase de seamă că, de cînd cu moartea mocanilor, Nicola se schimbase reŭ de tot. Nu mînca, se trezea noaptea şi fuma ţigărĭ după ţigărĭ. Cerceta mereŭ cine a fost.

O dată cînd a îndrăznit să-l întrebe de moar-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tea mocanilor, a înjurat'o. „Ce-ĭ el, păzitorul mocanilor ?“

Măriuţa era şi ea foarte amărîtă: „de se'ntîmplă ce-va remîn pe drumurĭ, cu munca şi cu cinstea prăpădite“, îşĭ zicea necontenit.

Simţi că o piatră de moară i se lasă pe inimă. De-o bucată de vreme avea şi visurĭ urite.

Nu pricepea de ce ar fi ucis Nicola pe mocanĭ! Dar că i-a ucis era sigură. Cînd îl vedea par'că îĭ era frică să i se uite 'n ochĭ. Las că nicĭ el nu maĭ glumea cu dînsa, cum îĭ era obiceiul.

Iĭ făgăduise de mult că o s'o mărite cu Armeanul şi c'o să-ĭ dea zestre două sute de polĭ.

— „Numaĭ tu, Măriuţ'o, să fiĭ tot bună şi detreabă cu mine. Vezĭ, cînd oiŭ avea fată mare, nu te maĭ pot ţinea'n casă. Tu înse tot a mea să fiĭ.“

— „Dar ce-o zice Armeanul ?“ întreba Măriuţa cu hohot de rîs.

— „Armeanul o să fie bun bucuros. Să crîcneascăl Il daŭ afară şi te şi despart.“

Aşa vorbea Nicola, cînd era în toane bune şi nu se întîmplase nenorocul de la colibă.

— „Ceas reŭ a dat peste el şi m'a lovit şi pe mine. Imĭ aduc aminte că'n ziua ceea a fost căpitanul de milițienĭ. Aŭ stat tîrziŭ la masă şi au băut vin de ăl vechiŭ. Şi Grecul, cînd bea, e nebun.

„Atuncĭ, după ce-aŭ plecat mosafirĭ, nu mi-a tras o palmă ? I s'a năzărit că mĭ-a făcut ofițerul cu ochiul! Era roş la faţă ca gotca.

„Maĭ bine nu'l scotea Dumnezeŭ din casă, poate îl trecea păcatul.

„De bună seamă, mocanĭ obraznicĭ, reĭ de gură, el iute, şi uit'te'l: gata! Păcatul cînd te paşte nicĭ mîna luĭ Dumnezeŭ nu-l poate da la o parte. Vorba-ĭ că nu s'alege numaĭ el cu capul spart, dar şi eŭ.“

Astea le gîndea Măriuţa deretecînd prin casă.

Cafeaua era neatinsă.

Nicola stetea cu privirĭ pierdute.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Mărioţeĭ i se făcu milă, văzîndu-l aşa de prăpădit, şi zise:

— Bea cafeaua, nu te lua pe gînduri. O da Dumnezeŭ şi o fi bine.

— Ce spui? zise Nicola ca trezit.

— Zic să beaĭ cafeaua. Nu-ĭ bine să te iaĭ pe gînduri. O da Dumnezeŭ şi-ĭ izbîndi cu bine.

Nicola oftă par'că maĭ uşurat de mîngăerea feteĭ. Sorbi cafeaua maĭ mult în silă.

— Tu, Mărioţ'o, astă noapte n'a fost nimeni oare? Intr'una aŭ lătrat cîiniĭ.

— Vin pisicĭ la hambare şi d'aca latră, satanele. Ţi-aŭ speriat somnul?

Nicola nu respunse nimic.

Mărioţa mereŭ îşĭ făcea de lucru pe lîngă el, mlădiindu-şĭ mijlocul ca o pisică, tot gîndind că-l va aduce în ispită să-ĭ spue o glumă, un cuvînt de dragoste şi, din una în alta, s'aducă vorba la sinetul de o sută de polĭ ce-ĭ făgăduise.

Toate în zădar. Nicola par'că nicĭ n'o vedea!

Cînd lua tava de pe masă, îĭ zise:

— De mă'ntreabă cine-va, spune că nu sînt acasă.

Pe la prînz, iată înse că vede întrind pe poartă primarul, subprefectul, treĭ domnĭ străinĭ şi un vătăjel.

Nicola simţi o greutate 'n piept. Căuta să se îmbărbăteze. Aprinse o ţigară şi luă o condică, să pară că lucrează, de cum-va vor da busna în casă. Ĭi părea reŭ că nu s'a dus la cîmp. Mosafirĭi întrară în balcon, Mărioţa le eşi înnainte.

— E acasă boerul? zise suprefectul în bătae de joc.

— Nu e acasă.

— Eĭ aş! Ce minţĭ, fă?

— Nu ştiŭ, să văz.

— Las'că vedem şi noĭ, zise suprefectul şi dădură năvală'n casă cu toţiĭ, afară de vătăjel, care remase la uşă.

— Bună ziua, d-le Pandele, făcu suprefectul, rînjind.

Nicola se ridică de pe scaun, galben şi schim-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

bat la față. Toată voința bărbătească nu-i putu stăpîni frica. De ar fi văzut moartea înnaintea ochilor nu se speria mai tare.

— Domnul judecător de instrucție dorește oarecarĭ informațiĭ în privința crimeĭ de la colibă.

— Nu știŭ nimica, afară de ce zice tot satul.

Judele de instrucție îl privi lung.

— In ce termenĭ eraț D.-Voastră cu mocaniĭ?

— Ca la vreme de secetă. Ca să-ĭ împac, le-am dat peste ce aveam tocmeală.

— De! Bită era cam hărțăgos, zise judele cu viclenie.

— Cu mine nu'ndrăznea. Și n'avea pentru ce.

—D-Voastră, personal, ce credeț despre moartea mocanilor?

— Nu cred nimic, știŭ că s'a găsit arsă coliba și-atît!

— Nu bănuițĭ pîndariĭ, carĭ aŭ plecat? Le-aț dat drumul saŭ aŭ fugit?

— Uniĭ aŭ fugit, altora le-am dat drumul.

— Dar ceĭ din ziua crimeĭ?

— Nu pot ținea minte.

— Dar șfichiul ăsta de biciŭ, îl cunoașteț?

Nicola îngălbeni. Tăcu o clipă, voind a cîntări vorbele. Inima i se bătea să sară din piept.

— Șfichiul?! Seamănă cu unul de la un biciŭ ce-am pierdut pe cîmp.

— Da; la coliba mocanilor, zise suprefectul, rînjind.

— Treceam și pe acolo une-orĭ.

Judecătorul scoase amnarul.

— Dar pe ăsta îl cunoașteț?

Nicola își mai făcuse curaj.

— Un amnar? De astea am pierdut multe. Cînd eștĭ călare, la un hop ce-va, sare din buzunar. Nu știŭ la ce doriț s'ajungeț?

— Foarte bine; dar tot la colibă s'a găsit.

— L'or fi găsit mocaniĭ unde-va.

— Ce relațiĭ eraŭ între D.-Voastră și Dumitru Lungu?

— Relațiĭ? Di'ntre slugă și stăpîn!

— D.-Voastră știțĭ că dînsul e arestat?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Mă mir.

— A mărturisit c'a dat foc colibeĭ.

Nicola din galben se făcu roş.

— E nebun!

— Şi că D-ta aĭ ucis cu lovituri pe Bîtă şi-aĭ împuşcat pe fiiu-so, zise suprefectul.

— Eŭ? E nebun! îngînă Nicola, care simţea că totul se năruе peste dînsul.

— De toate astea va trebui să daĭ seamă înnaintea juraţilor. De o cam dată, în numele legeĭ, eştĭ arestat, zise judecătorul de instrucţie.

Nicola, de la cuvîntul juraţĭ nu maĭ auzise nimic; simţi o vîjieală în urechĭ, o greutate ca o piatră de moară i se lăsă peste piept. Nu putea resufla, simţea că se'nnăbuşe; o durere îngrozitoare îl sfăşia. I se păru că pămîntul se'nvîrteşte cu el şi căzu fără sine peste masă.

Primarul, care ţinea la Nicola, se răpezi să-l sprijine.

— Poate e nevinovat, bietul!

D-le suprefect, trimete pe Sandu să-ĭ luăm sînge, i s'a lăsat la inimă de supărare.

— Ţi-l lăsăm în seama d-tale, făcu suprefectul şi plecară toţĭ.

— Mă tem că n'o să fie ce lăsa, zise primarul.

. . . . . .

VIII

Pîcla, pe după amiază-zi, se ridicase de pe satul Viişoara, ca jalea de pe sufletul amărit la ivirea uneĭ raze de nădejde.

La curte domnea neorînduеală; nimenĭ nu vedea de nimic; se cunoştea că stăpînul închisese ochiĭ pe vecĭ. În grajdurĭ vitele răgeaŭ jalnic de foame şi de sete. Tuturora le era de mîntueală, curat vorba: „Trecĭ zi, vin'o noapte!“

Măriuţa, plînsă şi măhnită de moartea neaşteptată a stăpînuluĭ, se uita mereŭ în preajma drumuluĭ, de n'o vedea venind fratele şi copiiĭ. Îl jelea pe Nicola, dar şi maĭ tare îşĭ jelea soarta vi-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tregă. Ştia că de la Hristea n'o să vază nicĭ o dată suta de polĭ făgăduită.

Pe seară, soarele se lăsase roş spre apus, aruncînd asupra dealurilor verzĭ raze nenumărate.

Satul tot maĭ mult se cufunda într'o tăcere lîncedă de toamnă, cînd toate caută a tînguire de grija crivăţuluĭ apropiat. Din cînd în cînd s'auzea croncănit de ciorĭ, prevestitor de zăpadă.

Pe prispa caseĭ luĭ Nicola stăteaŭ cîţĭ-va ţeranĭ de vorbă.

— Ce-a avut mă, ciocoiul de-a murit aşa de-o dată?

— Cînd a văzut că-l arestează, l'a găsit ducă-se pe pustiĭ, a prins a tremura şi gata: a căzut trăsnit! Maĭ să nu-l apuce preotul cu zile. Mă nimerisem aci. Daŭ fuga, îl frecăm, îĭ slobozim sînge... El mort ca toţĭ morţiĭ. Primarul, dacă a văzut că-ĭ mort, a bătut telegraf la frate-so; trebue să vie.

Noĭ am chemat pe moş Toma, l'am scăldat, i-am făcut toată rînduеala şi l'am aşezat pe masă. Uit'te, par'că-ĭ viu. Nicĭ să crezĭ!

O rază roşă de soare străbătea prin fereastra deschisă di'nspre apus, aruncînd o lumină purpurie pe faţa şi mîinile galbene ca de ceară ale luĭ Nicola.

— Ce zmeŭ de om şi cum le-a isprăvit toate!

— Nu-ĭ lăcomie, pe care moartea să n'o sature! Păcat de copiiĭ! Dumnezeŭ are scară de urcat, dar şi de coborît.

— Ne deprinsesem cu el. Par'că altul o să fie maĭ bun?

— Maĭ vorbă! Schimbarea Domnilor, bucuria nebunilor. Vine unul maĭ hămisit. Te înjura el, cînd îĭ cereaĭ banĭ; dar se'ntorcea răpede.

— Păcatul luĭ l'a dus la colibă. Mocaniĭ? Fireşte, eraŭ beţĭ; i-or fi înjurat, eĭ aŭ sărit să-l bată şi el, cum era om iute, o fi tras în eĭ.

— Iuţeala luĭ l'a omorît.

— Păcatul, cînd te paşte. . . . . .

. . . . . .

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

In vremea asta între şi căruţa cu Hristea şi cu copiiĭ.

Susana şi loncl, întrînd pe poartă tot maĭ aşteptaŭ să vază pe taica lor, eşindu-le înnainte, ca să-ĭ ridice de subsuorĭ şi sărutîndu-ĭ pe obrajĭ, cu drag, să le zică. „Bine-aţĭ venit, dragiĭ taticuluĭ.“

In mintea lor copilărească moartea nu li se părea ce-va neîndurat, pe vecĭ hotărît. Pe ferestrele deschise se vedeaŭ făcliile arzînd la capul mortuluĭ. Preotul, zărind pe Hristea, prinsese a ceti cu glas tare.

Pe Susana o apucă un tremur; începea să priceapă.

Maică-sa moartă îĭ veni în minte, cum, o dată pierdută, nu a maĭ găsit'o.

Nimenĭ nu le eşi întru întîmpinare. Curtea, casa, aerul, toate dădeaŭ fiorĭ de jale; moartea cu aripile eĭ crude acoperise tot.

Hristea, inimă tare şi împietrită, se simţi şi el atins de jale. Cînd între în casă şi văzu pe Nicola galben, cu mîinile pocăite la piept, cu faţa liniştită, senină, aşa cum numaĭ moartea poate însenina, înghe̊ţînd patimĭ şi dorinţĭ, îl pătrunse o jale adîncă, îĭ veniră în minte tată-so şi mumă-sa morţĭ.

Bocetele Măriuţeĭ îĭ umpleaŭ şi ele sufletul de durere.

Copiiĭ căzură plîngînd pe pieptul mortuluĭ, unul de-o parte, altul de alta.

Tot drumul li se părea lucru de necrezut tăticul să moară. Acum daseră drum jaleĭ şi plînsuluĭ. Aci îl sărutaŭ pe obraz, aci îĭ netezeaŭ cu mîinile lor gingaşe fruntea, şoptind încet, par'că să nu-l trezească:

„Tăticule, cuĭ ne laşĭ? Tăticule, ia-ne cu tine.“

Susana se lipi cu faţa de mîinile mortuluĭ; suspinele, plînsul, cuvintele de jale nu maĭ conteneaŭ.

Femeile, pe la ferestre, plîngeaŭ de mila copiilor.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Abia noaptea tîrziŭ Mărioța putu să ia copila de lîngă mort.

A doua zi, după prînz, îl petrecură pe Nicola la mormînt, Hristea, copiiĭ, Mărioța, sătenii și sătencele.

Țeranul e bun și mult ertător, morților nu le ține mînie. La fie-care răspîntie, unde preotul prohodea, sătenii în glas, cu toată inima, ziceaŭ: „Dumnezeŭ să-l ierte.“

Susana, cînd văzu că pun căpacul și daŭ drumul cosciugului în groapă, remase un timp cu ochiĭ țintă, ca de sticlă, apoĭ, ca apucată de furie, se răpezi la groapă țipînd: „Dați-mĭ pe tăticul!“ Și leșină pe margenea mormîntului, cu fața pe țerîna umedă. Femeile o luară în brațe și o duseră păn' la trăsură.

Nu poate fi om pe lume căruĭ vederea rudelor moarte să nu-ĭ miște inima; ramurĭ ale aceluiași arbore, azĭ cade una, mîine alta, de securea morțeĭ; jelind pe morțĭ ne jelim pe noĭ!

Cînd preoțiĭ, cu glas trist, întonară „Vecînica luĭ pomenire!“, Hristea ștergîndu-și lacrimile, avu vedenia propriei sale morțĭ.

„Maĭ erĭ tata, azĭ fratele, poate mîine eŭ.“

Jelind pe alțiĭ, ne jelim pe noĭ!

Acasă s'a făcut pomana. Jalea morțeĭ, fie cît de adîncă și de mare, piere ca o nălucă în fața vieței a-tot-puternice.

Piept la piept cu luptele zilnice, morțiĭ, fie cît de scumpĭ, rare orĭ nu-ĭ dăm uităreĭ!

A doua zi Hristea începu să vînză și să regulieze socotelele, găsi chiar să subarendeze.

Cu lucrurile din casă se întîmplase cum prevăzuse. Mărioța, cu toată jalea, dăduse la o parte pe ce putuse pune mîna.

In noaptea întîia cărase cu maică-sa, la o verișoară, pînzeturĭ și lucrurĭ, de carĭ nu putea fi apucată.

Ĭĭ părea reŭ după Nicola, vorba eĭ era: „Bun, reŭ, mă deprinsesem cu el; se jurase pe copiĭ c'o să mă mărite cu Armeanul și o să fiŭ cucoană. Dar jale mi-e și de mine. Mĭ-am pierdut tinere-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ţele, m'am făcut de risul satului: nu sînt nicĭ cîine nicĭ ogar, nicĭ nevastă măritată, nicĭ în rînd cu fetele. Doamne iartă-mă, ar trebui să-l blestăm să nu mai putrezească, do ce nu s'a gîndit să-mĭ facă şi mie parte cum s'a jurat! De cîte orĭ nu l'am rugat: „Dă-mĭ acolo un petec de hîrtie că vorba aea: aĭ carte aĭ parte."

— „N'aĭ frică, Uţo, nu mor eŭ să te las."

— „Par'că D-zeŭ dă cuĭ-va inscris la mînă cîte zile are! Norocul mieŭ că în ziua de cumpănă a uitat cheile sub pernă. Credea c'o să se desbrace să se culce, şi nu s'a mai culcat, simţea că i se apropie ceasul răŭ. Cînd am făcut patul, cît pe ce să i le daŭ. Dar un gînd bun mĭ-a zis: să le împing între cerşaf şi saltea... Şi vezĭ mĭ-aŭ prins bine. Primarul a găsit nişte cheĭ; dar eraŭ cele de-afară şi n'a mai căutat.

„Proastă aşĭ fi fost să nu iaŭ cele două salbe după ce mĭ-am încărcat sufletul de păcate. Credeam să găsesc ceva banĭ! dar nimic. Iĭ ţinea în pungă şi a luat'o primarul, cît o fi avut, el ştie. Am zărit c'o zi înnainte polĭ mulţĭ.

„Norocul luĭ! Că prost n'o fi să-ĭ dea luĭ Hristea! Doar are şi ăsta destuĭ, să-ĭ mănînce cu lingura. Las să-ĭ ia, că multe păcate şi-a făcut şi primarul cu oamenĭĭ ca să se îmbogăţească Grecul. Tot îĭ făgăduea şi te mirĭ cu ce-ĭ scotea ochiĭ cînd îl prea stringea cu uşa cîte-o nevoe şi primarul se lăsa greŭ. A păţit şi el ca şi mine! Curat, nu-ĭ minciună: cumintele jurueşte şi prostul trage nădejde."

Măriuţa umbla plînsă şi jelită. Cîte zile mai stătură Hristea şi copiiĭ, îĭ îngrĭji, slujind ca şi maĭ înnainte.

Mă-sa o îndemna mereŭ să-şĭ ceară dreptul; dînsa ştia că-ĭ în zadar.

Bătrîna aţinu într'o zi calea luĭ Hristea, zicînd că-ĭ mama Măriuţeĭ şi să nu se'ndure să-ĭ dea. dreptul barim ca uneĭ servitoare.

Hristea o privi încruntat:

— N'aţĭ furat destul?

Pe urmă răsgîndindu-se adăogă:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Nu merită o hoaţă ca dînsa, dar am să-i dau de pomană o vacă. Haĭ, te cară să nu te maĭ văz stîrcind p'aci, bab'o.

După socoteala luĭ Hristea, averea luĭ Nicola avea să se ridice cam la treĭ-zecĭ de miĭ de polĭ. Cînd se află că Nicola era aşa de bogat, oamenĭĭ ziceaŭ în de eĭ: „Nu-ĭ minune că a făcut atîta amar de banĭ, deşi a venit calic. Mîncarea nu-l ţinea banĭ, cu haine noĭ nu l'am pomenit nicĭ o dată. Minteau şi pantalonĭ de şiiac earna şi vara, eraŭ portul luĭ. Căciula o avea zestre de la socru-su şi pălăria o moştenise de la Grecul cel bătrîn. La cizme ajungea să puc petec de petec."

Altul făcu:

—„Şi ce i-a folosit? Din toată averea s'a ales cu treĭ coţĭ de pămînt!"

Hristea făcu formele trebuitoare şi remase tutorele copiilor. Maĭ avu inse de făcut multe drumurĭ pe la Viişoara păn' ce desfăcu tot şi regulă. cu subarendările.

IX

Vremea neştiutoare de oboseală orĭ popas, trecea răpede, privind cu dispreţ la toate nemernicĭile omeneştĭ; trecea pentru mintea omenească, în sine era vecĭnic neschimbată. Cum ar putea trece ce-va care n'are nicĭ fiinţă, nicĭ început şi nicĭ sfîrşit? Numaĭ omul, făptură vremelnică, în noianul vecĭniciei, îşĭ face popasurĭ din fericiri şi nefericirĭ!

Cu anĭĭ, se uitase şi crima de la Viişoara şi moartea luĭ Nicola. Hristea îşĭ mutase biuroul într'o casă nouă; îşĭ lărgise afacerile, avea atîţia clienţĭ că nu se maĭ temea de mutat. Clientela îĭ creştea mereŭ: se alcătuea din tinerĭ dornicĭ de-a răsipi averea părintească în cîţĭ-va anĭ, pripindu-şĭ ruina cu împrumuturĭ nebune, dînd poliţĭ de zece miĭ pentru două-treĭ miĭ. E lunecos drumul răsipeĭ, cînd pe-o singură iscălitură poţĭ primi miĭ de leĭ! Cîtă muncă şi cîte nelegiuirĭ,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

poate, erau închegate în acele mii, dînșii, copiii răsfățați ai întîmplărei, nu știau. Avea multe cliente, femei cu avere, cari, făcînd lux smintit, nu-și socoteau avutul de pe venit, ci cheltuiau fără păsare, din capete. Orbite de lux, nu vedeau cum procentele le rodeau averea.

— „Grămezi de aur, cum zicea Hristea, aruncate pe zdrențe de mătase, pe juvaeruri, trăsuri, servitori și amanți!“

Cîți bărbați, în puterea vrîstei, prăpădiți de patimi, apucați de furia petrecerilor, nu-și cred averea pusă în vase fărmecate, de unde să tot ia fără sfîrșit ?

In nebunia de-a cheltui nu-și zic că răsipa de acum vor plînge-o amar. Nu știu sărmanii, că dînșii nu'nseamnă nimic făr de bani.

— „Da, zicea Hristea, banul e azi stăpînul atotputernic, el îți dă onoruri, el te'nnalță la cinste și rangurî. Fără de bani ești nimic. De-ai avea știința și talentul lumei întregi, tot vei fi mai puțin socotit ca bogătașul, care abia știe ceti. Lumea cere să ai bani. Cum și de unde, nu te'ntreabă. Ferice de cel bogat! Se poate impune prin avere.“

Cu despreț privea el pe acei bărbați mai mult bătrînî de cît tinerî, cari-și aruncau averea pentru femei: „nesocotiți ce și ruincază punga și sănătatea, rîvnind o tinerețe ce nu mai au!“

Negustorî mari și micî alergau la Hristea, fiindcă duceau viață mai largă de cît le erau veniturile și la scadența polițelor trebuea să împrumute.

— „Sînt nebuni, zicea Hristea, cheltuesc ca și cum tot cît le întră ar fi cîștig.“

Toți, mînați de furiile luxului, desfrîului, vieței necumpătate și răsipitoare, alergau din toate părțile, mărindu-i clientela și crescîndu-i averea.

Văzîndu-i, dînsul simțea un desgust nespus pentru patimile și luxul cari-i împingeau în prăpastie. Mulți din cei pe cari îi văzuse mîndri, îngîmfați de lux, acum umiliți treceau trotuarul, ca să nu-l întîlnească. Din mari bogătași ajunseseră

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pomanagiĭ la rude orĭ nenorociţĭ funcţionarĭ cu două sute de leĭ pe lună.

Hristea, ştiind toate acestea, se credea că nu-ĭ destul de econom. „Cheltueala e cea maĭ mare beţie, zicea el către Ene. De ce cheltueştĭ, de ce-aĭ maĭ cheltui.“

Cu cît îĭ creştea averea, cu atîta era maĭ econom şi maĭ harnic. Sculat la cinci demineaţa, ţinea singur comptabilitatea, ajutat de Ene.

Rece, sever şi înzelat în potriva orĭ-căreĭ patimĭ, îşĭ primea clienţiĭ cu acela-şĭ zîmbet dulceag, dar şi mîndru de averea luĭ; pe toţĭ îĭ privea de sus, ca un rege al banuluĭ. Nimenĭ nu putea ghici de era zîmbet binevoitor orĭ despreţ pentru aceste făpturĭ, carĭ nu ştiaŭ a păstra cel maĭ de seamă bun al veaculuĭ, bogăţia, ci mînate de molima răsipeĭ, alergaŭ pe'ntrecute, în ghearele lipseĭ, ale ruineĭ şi despreţuluĭ.

Hristea, în nopţile de nesomn, cînd planurĭ de îmbogăţire roeaŭ în mintea luĭ, avea, une-orĭ adevărate halucinaţiĭ: îşĭ prefăcea averea în zimţĭ sunătorĭ; movilĭ de aur sclipitor creşteaŭ mereŭ, ca'npoveştĭ, în juru-ĭ; iar el, cu privirĭ nesăţioase, le-ar fi voit tot maĭ marĭ. Era visul luĭ de copil, basmele ce-ĭ îmbătaseră copilăria săracă sub arşiţa soareluĭ, pe malul măreĭ, cînd aduna năsipul lucitor cu scoicĭ minunate, dorind venirea zinceĭ fărmecate, care să prefacă totul în aur.

Mulţĭ se miraŭ cum de omul acesta, care se'nbogăţise din nimic, care avea acum milioane, care a dus o viaţă de lipsă şi pustnicie ca să le facă, trăind zile întregĭ cu'n hering şi cu două cafele negre, cum de nu zice: „Ajunge, pot de acum trăi în bielşug, fără să maĭ fiŭ mereŭ robit de pofta cîştiguluĭ.“

Hristea ducea mereŭ viaţă cumpătată şi iconoamă; nu putea avea altă poftă afară de-a aduna banĭ, a îmbogăţireĭ. Era întocmaĭ ca fiara, care, hrănită mereŭ cu carne, maĭ curînd se lasă să piară de foame de cît să mănînce erburĭ.

Flămînziĭ de putere, ca şi fometoşiĭ de banĭ, nu cunosc saţ. Puterea saŭ baniĭ le sînt hrană.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

neapărată, și cum în fie-care zi viața cere dijma de hrană, tot ast-fel lăcomia de bani în fie-care zi cere tainul de cîștig.

Dacă un pictor saŭ un sculptor ar fi voit să simbolizeze înnavuțirea luĭ Hristea, ar fi făcut movilĭ de aur înconjurate de nenorociți, cari-și blestemă patimile și viața ticăloasă în care aŭ ajuns.

Mersese spaima de numele luĭ Hristea. Cînd s'auzea de unul c'a împrumutat de la el, se știa că-ĭ dus din rîndul oamenilor cu stare. Lumea nu zicea că la Hristea aleargă toți ceĭ răsipitorĭ și pătimașĭ, ci că banĭĭ luĭ sînt fără noroc.

Ce era el de vină? Doar într'atît că banĭĭ luĭ slujeaŭ ca piatră de'ncercare pentru descoperirea slăbiciuneĭ unor inși, nevrednicĭ de-a stăpîni averea, ce le-o lăsaseră niște părinți, poate, harnicĭ și muncitorĭ.

Privind la acești răsipitorĭ, Hristea adesea gîndea: „Unor asemenea copiĭ, cari-și bat joc de munca și strădania părinților, nu era păcat de le suceaŭ gîtul de micĭ. Ce sînt eŭ de vină? Nu le-așĭ da eŭ, le dă altul. Bine că n'am copiĭ; string avere, dar n'am s'o las în pradă răsipitorilor; în ea voiŭ face să-mĭ trăească numele. Poate oare fi ceva maĭ strălucitor de cît banul? Fără de soare n'ar fi viață pe lume, fără de bogățic, popoarele ar semăna unor cerșetorĭ zdrențuițĭ. Cine nu s'a născut sărac și n'a gustat umilința sărăcieĭ, nu poate pricepe cîtă mîndrie dă averea și cît de puternic te simți, știindu-te stăpîn pe milioane! Averea îți dă o voluptate nesecată, ea nu-ți istovește vlaga, ci ți-o crește. De cîte orĭ, mergînd pe stradă, n'aud în urma mea șoptind cu invidie: „Asta-ĭ Hristea milionarul!“

Patimile omenești îl îngrozeaŭ. Pe fie-care zi vedea atîtea nemernicĭ și trădărĭ în juru-ĭ.

Avea Hristea cusururĭ, dar multe sfaturĭ bune dădea, cînd era vorba să nu-l coste banĭ.

Intre oamenĭ cu carĭ făcea el afaceri era și un negustor mare. Adesea îl înlesnise cu banĭ. Și jupîn Haralambie nu o dată îĭ adusese clienți

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

bunĭ. In una din zile, Haralambie vine la Hristea desdemineaţă.

— Hristeo dragă, să-ţĭ spuiŭ ce-va.

— Ce-ĭ? Iar aĭ pierdut la cărţĭ?

— Nu. Mĭ-am făcut bilanţul.

— D'aea nu te-am văzut atîta vreme?

— Şi staŭ prost.

— Ţĭ-am spus că, făcînd prostiĭ, trebue să staĭ prost.

— Ca să nu remîn de tot pe drumurĭ, am făcut mobila şi casele pe numele nevesteĭ.

— Cea maĭ mare prostie ce aĭ făcut vre-o dată. Creditoriĭ or să-ţĭ strice actele.

— De ce? Nu e încă încetare de plăţĭ, şi de-om avea recoltă bună, o să maĭ sfîrăe comerţul şi o s'a duc tărîş-grăpiş, vre-un an. Pe urmă mĭ-am tocmit un maistru de condicĭ, aşa că tot ce-am făcut e bun făcut. N'o să fiŭ maĭ sfînt ca alţiĭ. Străiniĭ daŭ cîte două-treĭ falimente şi ajung negustorĭ marĭ.

— Aşa-ĭ, cînd omul se'ntinde maĭ mult de cît îĭ e plapoma. Azĭ negustorul vrea să facă lux ca boerĭĭ şi boerĭĭ ca prinţiĭ. Se'ntrec, bieţiĭ, ca la curse păn' ce nu maĭ aŭ putere.

— De, tot remîne ce-va pe numele nevesteĭ.

Hristea îl privi lung, dar lung de tot, dădu din umerĭ cu necaz, şi pe urmă scoase din buzunar doĭ gologanĭ, zicînd:

— Ţine, prietene, atîta ţi-ĭ de-ajuns.

— Iţĭ vine a glumi?

— De loc! Nu ţĭ-aĭ oprit pentru funie şi săpun. Ca prieten, atîta pot să-ţĭ daŭ. Nevasta, ca să-şĭ bată joc de tine, nicĭ atita n'o să-ţĭ lase.

— Tu, Hriste, glumeştĭ. De mare nevoe am făcut, ce-am făcut

— Nu glumesc. Viitorul o să-ţĭ arate. Bărbatul n'are maĭ mare duşman ca femeea. Aĭ uitat păţania luĭ Samson. Nicĭ inima, nicĭ punga să nu-ţĭ daĭ pe mîinile femeeĭ. Negoţul e războiŭ şi-ĭ datorie de soldat să ţiĭ piept, nu să daĭ doasele. N'aĭ văzut atîţia bărbaţĭ, nenorociţĭ de femeĭ? Il ştiĭ

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pe Nae Dungă ? N'are după ce bea apă. Femeea i-a luat tot și trăește cu altul.

— Orĭ cu capul de piatră, orĭ cu piatra de cap : îmĭ luaŭ tot creditoriĭ.

— Tot aveaŭ să-ți lase maĭ mult de cît nevasta; ți-o lăsaŭ barim pe dînsa.

Hristea vedea în căsătoriĭ numaĭ cazurile nenorocite ; în copiiĭ, numaĭ pe ceĭ cheltuitoriĭ și reĭ ; de aceea nu dorea nicĭ femee nicĭ copiĭ.

X

Copiiĭ luĭ Nicola stăteaŭ maĭ tot anul în pension. Susana era la călugărițe, unchiul îĭ vedea la Paștĭ, la Crăciun și'n vacanța cea mare.

Averea copiilor o băgase în afaceri.

Susana era foarte blîndă, bună, supusă, dar lesne sugestibilă. Surorile știaŭ că-ĭ bogată și puseseră ochiĭ pe dînsa. Aveaŭ înriurire uimitoare asupră-ĭ. Iĭ aretaŭ dragoste nemărginită. La toate poruncile, date sub formă de sfaturĭ, Susana avea o singură vorbă : „Oui, ma soeur“. Surorile o numeaŭ : „Chère enfant, chère Susanne.“ Elevele, așa zise nedisciplinate, vorbeaŭ în de ele că maicele aŭ pus ochiĭ pe averea feteĭ.

Surorile, pe felurite căĭ, aflaseră cam la cît se ridica averea Susaneĭ. De la o vreme o îngrijeaŭ mult, iĭ dădeaŭ ceasurĭ deosebite de religie. Din cînd în cînd o înfățoșaŭ monseignoruluĭ, care-ĭ vorbea despre triumful religieĭ catolice și de fericirile ce așteaptă pe credincioșiĭ eĭ.

Intre surorĭ se afla una, sora Ana. Prin povestirile eĭ avea darul de-a pricinui fetelor adevărate extazurĭ religioase. Aceasta era prietena cea maĭ de-aproape a Susaneĭ : din mijlocul colegelor, cu carĭ se juca, era de-ajuns să-ĭ zică „Petite, allons prier notre cher Jésus“ (Micuț'o haĭ să ne rugăm scumpuluĭ nostru Isus) și Susana părăsea cu plăcere jocul.

Mergeaŭ în capelă și, îngenunchind înnaintea crucifixuluĭ, făceau împreună rugăciunĭ. Iĭ spunea povestirĭ fantastice despre fericirile raiuluĭ, față

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cu vicleniile și mizeriile lumeĭ. Pe nesimțite, Susana, tot maĭ mult, se convingea că temperamentul eĭ bun și blînd nu-ĭ pentru lume, pe care i-o zugrăveaŭ plină de ispite și nenorociriĭ.

Nu era zi ca sora Ana să nu-ĭ spue, sub multe fețe, acelaș lucru:

— „Pentru a fi soție și mamă, draga mea Susană, se cer însușiriĭ, pe cariĭ tu nu le aĭ. Nu-ĭ pe lume ființă maĭ nenorocită de cît aceea ce vrea să fie ceea ce D-zeŭ nu i-a dat. Tu eștĭ prea bună și prea frumoasă pentru lumea cea rea și urită. Ești vrednică să fiĭ mireasa blîndului Isus, să capeți fericirea acolo unde o să fiĭ pe veciĭ tînără și frumoasă."

Surorile știaŭ că Susana e foarte rece cu unchiu-so și că nicĭ o dată n'avea să i se destăinuească. Hristea era prea fericit ca fata să remîe cît maĭ mult la pension; nicĭ nu voea să se gîndească la vremea cînd va trebui s'o mărite și să dea socoteliĭ.

Adesea voințele cele maĭ de fier nu pot nimic în fața întîmplărilor ce vin ca din senin. Planuriĭ ce par turnate în oțel se sfarmă de capriţiile întîmplărilor ca niște slabe baloane de sticlă.

Susana era de vre-o opt-spre-zece aniĭ, cînd o întîmplare neprevăzută nicĭ de surorĭ nicĭ de Hristea, avu să hotărească de soarta eĭ, zdrobind fără cruțare planuriĭ și voințiĭ.

Era serbătoarea Rusaliilor saŭ Joia verde. Capela școaleĭ fusese împodobită cu verdeață și florĭ. Rugăciunile ținuseră pănă noaptea tîrziŭ în ajunul serbăreĭ. Susana primi ca onoare s'o trezească pănă'n zorĭ sora Ana, ca să meargă la rugăciune.

Fie exaltarea peste seamă a tinereĭ, fie receala din biserecă, pe Susana in seara zileĭ de Rusaliĭ o prinseră friguriĭ cu aiurare. Surorile aŭ îngrijit'o cu dragoste, maĭ pe sus de orĭ-ce s'ar putea spune. Doctorul înse dădea puțină nădejde de scăpare, și spuse stariței: „Chiar de va trece criza cu bine, tot iĭ va trebui să șază cîte-va luniĭ la aer de țeară." Surorile, cu toată părerea de reŭ, aŭ

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

fost silite să vestească pe Hristea. Criza trecu cu bine și doctorul stărui din nou să scoată fata din aerul de internat. El pricepuse că, în parte, boala Susanei a venit di'ntr'o aţîţare prea mare religioasă; extazele trebuea s'ajungă la criză, de aceea stărui din răsputeri, spuind și lui Hristea că nu respunde de sănătatea fetei, dacă nu o va scoate pentru cîte-va luni din internat.

Hristea avea acuma casă frumoasă pe podul Mogoșoaei, la aer curat. O luase pentru datorii, pe mai puțin de jumătate cît făcea.

Casă, mare, boerească, mobilată gata.

Doctorul știa casa și de aceea stărui și mai mult. Maica stariță oferi lui Hristea să-i dea pe sora Ana, care să îngrijească de Susana ca o mumă.

Unchiul primi bucuros, cu atît mai mult, cu cît el ţinea numai o servitoare bătrînă și un servitor.

Să nu se pară lucru minunat, cum de economul Hristea, din odăiţa prăfuită de altă dată, se hotărîse să stea într'o casă mare și chiar luxoasă.

Intîiu o luase pe mai puțin de jumătate de preţ, și al doilea îi aducea foloase mari o casă bună. Avea a face cu persoane simandicoase, cari n'ar fi catadicsit să meargă la biuroŭ saŭ cari voeaŭ să facă lucrurile mai în secret, și tocmai din asemenea afaceri eraŭ cîștigurile cele mai grase ale lui Hristea.

Aduse pe Susana și-o așeză într'o cameră mare, cu soare mult și veselă, ceea ce-i grăbi însănătoșarea.

Odaea lui era alături de-a Susanei.

Intr'o seară, Hristea venise fără a fi fost băgat în seamă; prin ușa care despărţea cele două camere, auzi un sfîrșit de vorbă di'ntre nepoată și sora Ana.

— Vaĭ, scumpă soră, cu cîtă nerăbdare aștept să treacă și anii ăștia păn să pot cu adevărat fi mireasa lui Isus.

— Răbdare, copilă, bunul Isus, care a suferit

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pentru noĭ, te va ajuta să-ţĭ împlineştĭ dorinţa, şi să capeţĭ fericirea de vecĭ.

Luĭ Hristea, cînd auzi aceste crîmpee de vorbă, i se luă ca o pînză de pe ochĭ.

— „Va să zică surorile aŭ pus ochiĭ pe averea Susaneĭ?!“ îşĭ zise el.

I se păru că un complot e urzit în potriva luĭ. Averea Susaneĭ!? Dar cît muncise el s'o discurce? Nicola lăsase totul încîlcit. Hristea se deprinsese a crede că nu va avea de dat nicĭ o dată socotelĭ; averea luĭ frate-so era ca şi a luĭ şi nepoţiĭ ca şi copiiĭ luĭ. La aceste gînduri un val de sînge i se urcă la cap.

— „Cum? Averea, la care el a muncit, ca la a luĭ, să treacă în mîna călugăriţelor. Nu, asta nu va fi. Sînt şi eŭ aci!“

Il prinse aşa furie că, de nu se stăpînea, ar fi alergat ca un nebun s'o dea pe maică afară, strigîndu-ĭ:

— „Hoaţ'o, vreaĭ să-mĭ furĭ munca şi strădania?“

Dar Hristea nu semăna cu Nicola, ştiă să ţie strins zabalele furieĭ. Ce i-ar folosi izgonirea maiceĭ, dacă Susana era ademenită?

— „Trebue multă chibzuealâ, alt-fel voiŭ păţi ca atîţia alţiĭ, mă aleg cu gălăgia, iar ele cu fata şi cu averea.“

Maĭ mult, se temea că de ar da-o pe sora Ana afară în acel minut, Susana ar putea avea iar o criză. Doctorul îĭ spusese s'o ferească pe bolnavă de orĭ-ce emoţie.

Aşteptă decĭ cu nerăbdare întrămarea feteĭ. La vrîsta aceasta însănătoşarea vine răpede. Aerul libertăţeĭ îĭ prieà vădit. Pe fie-care zi creştea şi se făcea maĭ voinică şi maĭ frumoasă. Adesea, cînd stătea Susana în balcon, trecătoriĭ se uitaŭ lung şi cu admiraţie, minunîndu-se de unde a resărit în casele bancheruluĭ o fată aşa de frumoasă, Susana zîmbea, simţindu-se măgulită de închinarea ce s'aducea frumuseţeĭ sale.

Sora pîndea toate acestea şi, cu vorbe nu tocmaĭ blînde, o chema în casă. Susana nu înţelegea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ce rĕŭ e a fi admirată. Crescută între zidurile mănăstireĭ, era cu desăvîrşire dezarmată în potriva vicleniilor lumeĭ, ca un copil nevinovat, necunoscător de ce-ĭ rĕŭ saŭ bine. Nu ştia că'n lume cele maĭ mari nenorociriĭ sînt cele pe carĭ nu le cunoşti, căcĭ nu eştĭ în stare să te aperi de ele.

Pe zi ce Susana trăea în aerul uneĭ lumĭ maĭ libere, se trezea în ea femeea, dorinţa de-a plăcea, de-a fi iubită şi admirată.

Sora Ana vedea cu groază această schimbare a feteĭ şi, cu nerăbdare, aştepta să se poată întoarce cu dînsa la institut, unde era ferită de asemenea ispite.

Hristea aştepta şi el cu nerăbdare prilejul să o poată scoate din ghiarele călugăriţeĭ.

Norocul îl sluji. Soare Bunea, un client, care avea o moşie, Muşata, aproape de munţĭ, îl poftise să vie, pentru cît-va timp, cu nepoţica la el.

Peste cîte-va zile Hristea vesti pe Susana că vor pleca la un prieten, la aer de munte, cum a ordonat doctorul.

Pe sora Ana nu numaĭ nu o invită, dar îĭ zise că, de sigur, e obosită şi dornică de linişte.

Călugăriţa era prea iscusită ca să nu priceapă. Cu drag ar fi însoţit'o pe Susana. Vedea însă că unchiul nu vrea. Pe urmă era greŭ pentru dînsa să meargă într'o familie străină. Susana, sărutînd'o, îĭ zicea mereŭ :

— Scumpă soră, nu mă părăsi. Cum voiŭ trăi eŭ între străinĭ ? Ce se va întîmpla cu mica ta Susană, nu gîndeştĭ ?

— Isus, copila mea, va fi cu tine. Roagă-te luĭ şi nu veĭ fi singură.

— Între străinĭ, nimenĭ n'o să mă iubească ; voiŭ suferi, voiŭ muri de urit.

— Scumpă copilă, eştĭ destul de mare ca singură să-ţĭ hotăreştĭ soarta. Dacă bunul Dumnezeŭ va voi să fiĭ aleasa luĭ, o să-ţĭ dea gînduri bune şi te veĭ întoarce la Isus. E bine să vezĭ lumea de-aproape, ca să te încredinţezĭ cîtă ură şi viclenie, cîte reutăţĭ şi nenorociriĭ sînt în ea ; cum o clipă de plăcere e dese orĭ plătită cu nesfîr-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

şite suferinţi. Veĭ vedea că viaţa, începînd cu furnica şi sfîrşind cu omul, e numaĭ nenorocire. Venind la noĭ, te lepezĭ nu de fericirile vieţeĭ, ci de relele eĭ. In schimb bunul Isus îţĭ dă fericirile veciînice; frumuseţea şi tinereţea miresei alese remîn pururea şi în vecĭ de vecĭ.

Ceasurĭ întregĭ ĭĭ vorbea, îngrozind'o de lumea în care merge; dar nedîndu-ĭ nicĭ o armă de apărare; căutînd să-ĭ arate că altă scăpare, nu-ĭ de cît să fugă din ea la dînsele.

Sora Ana, trecută de patruzecĭ de anĭ, cunoscînd oamenĭĭ, îşĭ zicea: „E bine să vază mizeriile lumeĭ. Acolo unde merge sînt fete, carĭ or s'o invidieze pentru frumuseţă şi avere. Cum e simţitoare, va suferi mult şi se va desgusta, văzînd nedreptăţile şi suferinţele, la carĭ e supusă ţeranca, în viaţa-ĭ de înjosire şi mizerie. Avea să i se lepede de lume, cunoscînd'o. Căută cel întîiŭ prilej să afle de la Hristea dacă Bunea are numaĭ fete. Aflînd că nu sînt şi tinerĭ, sora se linişti, cu atît maĭ mult cu cît Hristea ĭĭ spuse că proprietarul duce viaţă retrasă, avînd datoriĭ de plătit.

Sora Ana era sigură că Susana se va întoarce la ele; în lumea, unde mergea, n'avea s'auză acele cuvînte blînde, maĭ dulcĭ ca mierea, nicĭ povestirile uneĭ vieţĭ fericite. Realităţile lumeĭ aveaŭ să lovească dureros auzul şi văzul Susaneĭ. Chiar plăcerile eraŭ să fie urmate de plictis şi oboseală, pe cînd făgăduinţele raiuluĭ cu îngerĭ, fericirile estatice şi pline de voluptăţĭ, daŭ numaĭ extazul bucuriilor viitoare. Aceste fericirĭ mult aşteptate nu obosesc, nu aduc părerĭ de reŭ ca fericirile pămînteştĭ, ele sînt vedeniĭ netrăite. dorinţĭ neîmplinite, după carĭ sufletul năzue mereŭ.

Susana, în aşteptarea fericirilor făgăduite, se simţea ca fetele în ajunul unuĭ bal mult dorit; muzică, lumină, florĭ, danţ şi tinerĭ, cu privirĭ pline de foc, trezitoare de simţirĭ ascunse, făgăduinţĭ şi farmece nedesluşite, necunoscute; deosebire că nicĭ o dată făgăduinţele şi extazele religioase n'aveaŭ să fie urmate de lîncezeala şi de-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cepția fericirilor trăite, din carĭ remîn doar florĭ ofelite și o întristare nesulerită!

Sora Ana știa că petrecerile, la carĭ avea s'o ducă Hristea, nu vor face asupra Susaneĭ impresie bună.

—„Plăcerile sînt un excitant, care deprimă reŭ: trebue repetate și întărite, din ce în ce, trebue să ducă viața într'o nesfîrșită beție de petrecerĭ. Hristea nu putea să ducă ast-fel de traiŭ. Maica era sigură că Susana se va întoarce maĭ hotărită pentru călugărie.

La despărțire Susana a căzut în brațele maiceĭ plîngînd.

Aceasta ĭ-a zis:

— Copilă iubită, nu uita, nicĭ în nenorocirĭ nicĭ în fericirĭ, pe Isus. De va fi voea luĭ, în curînd, vom fi împreună pe viață.

Susana simți o lipsă și o jale nespusă. Remase în balcon cu ochiĭ pironițĭ după maică. Par'că nicĭ o dată nu fusese atît de străină. Cu unchiul, cu fratele, nu eraŭ legăturĭ sufletești încălzite de focul extazelor religioase. Atîția anĭ fuseseră de ajuns ca să pue un zid de ghiață între dînsa și familie.

După ce nu se maĭ zări trăsura cu care plecase maica, Susana întră în casă, apucată de-un plîns cu suspine. Hristea o lăsă să se liniștească de la sine; orĭ-ce vorbe duioase maĭ tare i-ar fi aţițat jalea. Şi nicĭ nu era el omul să poată mîngăia o inimă atît de gingașe ca a Susaneĭ.

Hristea, îndată ce s'a văzut mîntuit de călugăriță, simți luîndu-i-se un greŭ de pe suflet. Vedea el că nu-ĭ lesne de luptat cu o sectă atît de puternică și atît de meșteră în a schimba sufletele tinere, după interesul și placul eĭ.

Se îngrozea, cînd vedea ce făcuseră din Susana, care vorbea cu adorație de maica stariță, pe care o punea în rîndul sfinților.

Puterea lor stă în faptul că ele cunosc caracterele carĭ pot fi influențate și aduse la sectă și cele carĭ nu. De aceea nicĭ odată nu-și pierd munca în zadar; aleg și pe urmă pun strădanie

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

și stăruință, carĭ rar daŭ greș; dînsele nu aruncă semința în pămînturĭ pietroasă nicĭ la margene de drum, nicĭ pe locurĭ sterpe, ci nu maĭ în cele bune pentru scopul ce urmăresc și carĭ dau roade o sută și-o mie.

XI

Hristea, ca om de afacerĭ, avea bugetul său deosebit, personal, unde trecea și socotea păn' și cele cincĭ parale ce dădea pentru tainul cîineluĭ său credincios, Clăbuc.

— „Dacă fie-care ar ținea socoteală de venit și cheltuelĭ, n'am avea atîția faliți nicĭ atîția bogătași caliciŭ. Cum te'nchinĭ seara și demineața, așa trebue să-ți socotești venitul și maĭ ales cheltuelele. Găsești în drum ce-va și încă numerĭ, și să nu-ți numerĭ munca?“

Cu toată economia și tot cînd își aduna pe hîrtie sumele cheltuite pe fie-care an, se'ngrozea. Dărĭ marĭ către stat, pensioanele nepoților, leafa luĭ Ene și-a servitorilor, cheltuelele de coș, orĭ cît de micĭ, dar tot eraŭ destule,—încălzitul și luminatul, hainele, toate făceaŭ miĭ și miĭ de leĭ.

—„Dușmaniĭ avereĭ nu sînt hoțiĭ, ci cheltueala; cu aceea ochiĭ trebue tot-de-a-una să fie aținți și de pază asupra eĭ.

„Orĭ-cît de mult venit aĭ avea, tot-de-a-una se poate cheltui maĭ mult, dacă nu iaĭ seama. Cheltuelele sînt drum lunecos, trebue cange de oțel să te țiĭ să nu cazĭ.

„Dacă boeriĭ noștri ar fi fost deprinși ca'n fie-care zi s'adune cheltuelele, față'n față cu veniturile, mulți nu și-ar fi pierdut averile de la părinți.

„Omul poate trăi și cu'n leu și cu zece și cu o sută pe zi.

„Vaĭ de necumpătatul, care cheltuește maĭ mult de cît are! Il așteaptă disprețul sărăcieĭ, umilința și'njosirea celor micĭ și celor marĭ! Invidia oamenilor îĭ otrăvește pe dînșiĭ, mila lor te otrăvește pe tine.“

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Adesea povestea de un bătrîn ce-a cunoscut, el, fiind copil.

„Trăea din pomană şi aduna scoicĭ pe malul mărei, pe carĭ le vindea la port călătorilor.

„Cînd a murit n'avea pe nimenĭ; dar s'a găsit la el o sută de miĭ de leĭ; banĭ pe carĭ ĭ-a luat statul.

„Oare acest bătrîn iconom n'a făcut maĭ mult pentru ţeara luĭ de cît răsipitoriĭ ce aruncaŭ în dreapta şi'n stînga?

„Nu meritä el cea maĭ mare cinste?

„A agonisi o avere e maĭ mare merit de cît a cîştiga o victorie: eştĭ singur şi soldat şi căpitan!"

Cu toată economia ţinea ca el şi-aĭ luĭ să fie bine îmbrăcaţĭ. „Azĭ oamenĭĭ salută haina, nu omul. Zădarnic aşĭ avea banĭ, dacă voiŭ fi luat drept calic; decĭ iconomie nu cărpănoşenie!"

Chiar în ziua în care plecă sora Ana, Hristea chemă o croitoreasă.

— Dragă Susană, trebue să-ţĭ facĭ o roche maĭ deschisă; prea te'mbătrînesc hainele astea cenuşiĭ şi negre.

— De ce, unchiule? Mie îmĭ plac astea. Surorile zic că podoabele sînt pentru femee căderea cea dĭ'ntîiŭ.

— In lume găteala e pentru femee ceea ce ramele sînt pentru tablourĭ. O haină tristă posomoraşte pe ceĭ din jurul tăŭ şi chiar pe tine. Nu-ĭ bine să portĭ doliŭ, cînd n'aĭ pentru ce. Şi nu putem merge la oamenĭ străinĭ să le fie ruşine cu noĭ. Acolo sînt fete tinere; nu voiŭ să trecĭ drept guvernanta lor.

Hristea voea, prin puţin lux şi găteală, să contrabalanţeze înriurirea maicelor.

— „Nu se poate ca la o fată tînără să fie ucis păn' la atîta amorul propriŭ şi plăcerea pentru frumuseţă. Maĭ bine s'o mărit cît de curînd, de cît să văd cum averea muncită, în mare parte de mine, cade în mîinile Iezuiţilor."

— Ce voiŭ face cu ele la şcoală? zise Susana.

— Vom vedea. Nu te-aĭ maĭ săturat de şcoală?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Nu, unchiule ; am colege şi trebue să ĭes o dată cu ele, zise Susana cu jumătate de glas.

Fata era de opt-spre-zece anĭ. Boala o slăbise, dar tot era bine desvoltată. Faţa-ĭ albă şi sprincenele negre făceaŭ contrast minunat cu ochiĭ albaştri. Gura-ĭ singură putea face frumuseţa uneĭ feţe cît de urite. Avea un zîmbet atrăgător, blînd, chiar cînd nu ridea. Mult nu le plăcea surorilor gura Susaneĭ! Le era mărturie că greŭ va fi să sufere fata asprimile ordinuluĭ.

Hristea se deprinsese atîta de mult a număra averea luĭ frate-so ca a sa, că maĭ nu-ĭ venise păn' acum în minte că va trebui să se desparţă de ea.

Planurile călugăriţelor îl făcură să se gîndească la toate. Acuma vedea ce prăbuşire ar fi fost pentru afacerile luĭ, să scoaţă de o dată din circulaţie o sumă aşa de mare.

Tot soiul de gînduri şi de planurĭ i se ciocneaŭ în minte. Unul singur părea cel maĭ de seamă. Va trebui să caute s'o mărite cu'n băiat bun, care să primească zestre cît i-o da el. La urmă, socotelĭ de averea luĭ Nicola eraŭ cu neputinţă de cerut.

Cu toate planurile şi gîndurile, Hristea era foarte îngrijorat şi nesigur.

— „În afacerĭ, zicea el, numaĭ cifrele nu te pot înşela, încolo orĭ-ce plan e pleavă. Vine o întîmplare neprevăzută şi ca vîntul năpraznic spulberă tot. Omul de afacerĭ nu pune temeiŭ pe planurĭ de fantazie ; acestea sînt lotăriĭ, la carĭ de obiceiŭ aĭ parte numaĭ de numere necîştigătoare.

„Proştiĭ nădejduesc, cumintele vedo, pipăe, lucrează şi, cînd merge la sigur, maĭ zice şi „Doamne ajută!“

In viaţa luĭ nu voea să aibă a face cu oamenĭ cu fantazie : „Din o mie, dacă reuşeşte unul şi ăsta nu din pricina minţeĭ luĭ, ci mulţumită uneĭ nimerelĭ oarbe !

„Nu cu planurĭ marĭ de viitor se poate face avere ; ci lucrînd zi cu zi, ştiind să te foloseştĭ de toate întîmplările, înlăturînd tot ce ţi-ar aduce

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

o pagubă cît de mică. Să te veseleşti de reuşitele zilelor trecute ; dar să nu te îmbeţi nici o dată de bucuriile cîştigurilor viitoare ; acelea sînt în mîinile soarteĭ.

Aci îşĭ aducea aminte de-o întîmplare a luĭ. Se'nvoise cu'n fecior de banĭ gata, major, care aştepta să moştenească pe tată-so, să-ĭ dea a doua zi cincĭ-zecĭ de miĭ de leĭ pentru o poliţă de o sută de miĭ. „Peste noapte moare bătrînul ! Iată cum o întîrziere de cîte-va ceasurĭ şi-o întîmplare te face să pierzĭ un cîştig sigur!“

„Speranţele îţĭ pot sluji să pierzĭ o avere, nu s'o facĭ. Un cîştig împlinit plăteşte maĭ mult de cît o sută numaĭ nădejduite.“

Hristea avea pentru afaceriĭ un simţ deosebit, foarte puternic, care nicĭ o dată nu-l înşela. Veneaŭ adesea samsariĭ cu daraveriĭ, carĭ păreaŭ lucruriĭ marĭ. Pe Hristea nu-l orbeaŭ. Asculta tot şirul afacereĭ cu mintea încordată. Cînd samsarul isprăvea, cu faţa veselă şi luminată de bucurie, ca o lună plină, bancherul nostru respundea scurt:

— Caută pe altul.

Samsarul [illegible]a prostit. Ştia că orĭ-ce stăruinţă ar fi fost de prisos.

— Cum ?!

— Nicĭ un cum, afacerile se simt, nu se explică, iar oameniĭ de afaceriĭ se nasc, nu se fac.

— Să vă spun încă.

— Nu maĭ spune nimic. Zădarnic eştĭ Ovreiŭ, nu pricepĭ unde se pot îndoi baniĭ şi unde pierde.

Nicĭ o dată nu se înşela. Se găseaŭ alţiĭ, lacomĭ de cîştig, carĭ luaŭ daravera şi pierdeaŭ. Îĭ mersese vestea ca de ghicitor. Cînd vre-un reutăcios voea să compromită o treabă, zvonea că Pandele a refuzat'o. Era de ajuns să nu maĭ voească maĭ nimenĭ s'o facă ; i se putea pune cruce.

Cînd a aflat planul călugăriţilor a înţeles că maĭ sînt şi alte chipurĭ de-a căpăta averĭ.

De o cam dată căuta să'nlăture primejdia, pe urmă va vedea..

. . . . . .

Plecară într'o Duminecă pe recoarea uneĭ di-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mineți de Maiŭ. Seara plouase; pe iarbă se vedeaŭ licărind ca stropĭ de lăcrimĭ picăturile de ploae.

Proprietarul Soare trimesese trăsura luĭ cu patru caĭ.

In aerul aromatic al demineței Susana simțea un farmec deosebit. De după coline soarele se iveea strălucitor, răsfățat într'o lumină roșiatecă. Cîmpiile verzĭ, întinse cît zarea ochiuluĭ, o ademeneaŭ să-șĭ piarză privirile la nesfărșit.

Amintirĭ de mult trecute se iveaŭ. Aniĭ copilărieĭ, cu fericirile lor și cu desmierdările părinților, ce nu le maĭ găsise la străinĭ, îĭ veniră în minte, și-o melancolie adîncă îĭ cuprinse sufletul, de o dată.

Pe furiș înse alte gînduri se iscaŭ răslețe, nedeslușite; amintirĭ, sfaturĭ de-ale surorilor, toate aci venind, aci fugind ca și păserile, ce se fugăreaŭ în văzduh pe de-asupra cîmpieĭ.

De la un loc drumul începu a fi foarte frumos: păduri umbroase, poduri peste pîrae; mereŭ impresiĭ nouă nu lăsaŭ gîndul să i se oprească loculuĭ. Se apropiaŭ de un sat:

— Uit'te, unchiule, satul ăla seamănă cu al nostru. Numaĭ casele staŭ gata să cază. De ce-or fi așa urite?

— Femeile sînt leneșe.

— Ce vină aŭ femeile?

— Ele trebue să spoească.

— Sărmanele, n'or fi avînd vreme. Uit'te una cum duce de greŭ cobilița cu apă 'n spinare! Are și un copil în brațe!

— D'asta nu s'ar plînge ea. Reŭ e că bărbatul se'mbată și-o bate.

— Bietele, maĭ bine s'ar duce la călugărie!

— Cine le primește?

Susana remase un minut pe gînduri, îșĭ amintea de vorbele surorilor că'n lume e multă durere și jăle.....

Aerul curat înviorase fața Susaneĭ, privirile i se pierdeaŭ departe în zare.

De la un loc începu a fi șosea bună, bătută;

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

caiĭ o luaseră la goană; i se părea Susanei că zboară. Miros de florĭ primăvăratece şi de frunziş de pădure o fermecaŭ tot maĭ plăcut.

— Unchiule, ştiĭ una, mie mi-e foame.

— Ajungem acuşĭ. Eŭ la drum nu mănînc şi uit'te nu m'am gîndit la tine.

— Unchiule, o să şedem mult la moşia unde mergem?

— Eŭ, pănă Marţĭ; tu, maĭ mult.

— Dacă mi s'o face dor de şcoală, de sora Ana, dacă mi s'o uri?

— Se poate? Sînt fete de seama ta!

— Sînt şi băeţĭ? întrebă Susana cu nevinovăţie.

— Fetele nu trebuc să facă asemenea întrebărĭ.

— Ce te-aĭ supărat, unchiule, fete orĭ băeţĭ îmĭ e tot una?

Hristea nu respunse nimic, cum avea obiceiŭ, cînd nu-ĭ venea ceva la socoteală.

Pe la prînz trăsura trase la scara caseĭ luĭ Bunea. Familia eşi în balcon întru întîmpinarea mosafirilor.

Bătrînul, vesel, nepăsător faţă cu necazurile vremelnice, era peste seamă de primitor. Pentru dînsul nu putea fi maĭ mare bucurie de cît să primească oaspeţĭ în casă.

Cînd avea pe cine-va la masă, zicea că-ĭ zi binecuvîntată. Credinţa luĭ era că, de ce sînt maĭ mulţĭ oameni într'o casă, de ce e maĭ mult noroc.

Nu venea mosafir căruĭ să nu-ĭ istorisească o întîmplare, ca dovadă că are dreptate să crează aşa:

„Era o zi de iarnă, ningea par'că se desfundase cerul. Vreme să nu-ţĭ daĭ cîinele afară.

„Intr'amurg se opreşte o săniuţă la poartă. Mă uit. Ce să vezĭ? O femee cu'n copil în braţe.

„Rîndaşul n'o lăsa de loc să între. Es eŭ în cerdac şi zic: „Pe cine cauţĭ D-ta?“

„Nu mă lăsa, boerule, drum greŭ şi n'o să pot ajunge păn'acasă, îmĭ îngheaţă copilul!“ „O primesc. La aşa vreme şi-un duşman, care vrea să-ţĭ mănînce capul, de-ar bate la uşă, tot i-aĭ da drumul.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

„Odăile celealalte recĭ, copilul mic, zic eŭ nevesteĭ s'o primim în odaea noastră că-ĭ maĭ cald.

„Peste noapte începe mititelul a țipa. Vorba Turculuĭ: el era maĭ mare și de cît împăratul.

„Poftim colac peste pupăză, maĭ dormi Soare dacă poțĭ," face nevasta.

„Drept, mă prind gîndurile și nu maĭ pot dormi. Mă scol și daŭ perdeaua într'o parte să văd ce vreme e. Cînd, ce să vezĭ? Coșul de la bucătărie luase foc. Mocnise de cu seară și-acuma s'aprinsese de-abinelc. De nu vedeam, îmĭ ardeaŭ toate ecaretele. Eĭ, poftim, n'a fost copilul ăla norocul mieŭ? Așa-ĭ! Unul din casă de-o fi născut în ceas bun, primejdia încunjoară casa!

Soare Bunea era un bătrîn sfătos. Blînd la chip, cu barba și mustățele albe, dar cu fața rumenă ca de tînăr.

Susana îl privea cu mare drag. Nu se maĭ sătura să-l asculte povestind. Era om cu lipicĭ, care te fărmecă de la întîia vedere.

Bunea dăduse de grijă fetelor și nevesteĭ să-l primească bine pe Hristea:

„Zilele mele sînt în mîinile luĭ," le-a zis.

C. c. Zoica a tăiat păserile cele maĭ grase, a făcut plăcinte bune, bătrînești, moĭ și rumenite în unt. Fetele s'aŭ îmbrăcat frumos. Pretutindene curat și regulă.

C. c. Zoica se gîndea și la altele: „Poate i-o da D-zeŭ gînd să-ĭ placă vre-o una din copile! Mare noroc să aĭ ginere bogat."

De cu seară chemase pe baba Sia de la capul dealuluĭ să facă fetelor de dragoste. A dat cu bobiĭ și-a căzut bucurie mare.

C. c. Zoica a pus fetelor sub pernă busuioc de la Bobotează ca să-și viseze ursitul.

Casa toată strălucea de curățenie ca un pahar de cristal; pretutindene albiturĭ ca zăpada, pînzeturĭ țesute cu borangic, scoarțe alese și ghiveciurĭ cu florĭ.

Casa făcu Susaneĭ întipărire ca de biserecă în zile de serbătoare. Chipul bun și vesel al luĭ Soare i se lipi de suflet. Dragostea ce-ĭ aretară.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

fetele, cum o văzură, i-a făcut o plăcere nespusă. Din ziua di'ntîiŭ se simţi nu între străinĭ, dar ca la nişte rude iubite.

— Vaĭ! Mult e drăguţă Susana, d-le Hristea, o s'o laşĭ la noĭ, cît de mult.

— Ce maĭ întrebaţĭ, fetelor? I-o dăm noĭ? făcu Soare, rizînd.

— E'n voea eĭ, respunse Hristea.

— N'o să i se urască, zeŭ. Ne primblăm în pădure, o să mergem la iaz să prindem peşte. O să te învăţăm a ţese Susan'o. O s'o facem ţerancă. Nu-ĭ aşa?

— Tot maĭ bine de cît călugăriţă, zise bătrînul, rizînd: aflase păţania de la Hristea.

Susana îl privi cam aspru.

După masă fetele duseră pe Susana în grădina mare de cîte-va pogoane.

Hristea stătu de vorbă cu bătrînul; îl îndemnă să vînză din pădure şi să-şĭ plătească datoriile ce maĭ avea la un bancher ovreiŭ.

— Vezĭ, d-le Bunea, pe proprietariĭ noştri camăta îĭ mănîncă. Norocul lor e că nu găsesc banĭ că, de-ar găsi, în cîţĭ-va anĭ, toate moşiile le-ar pierde. Sînt lacomĭ de banĭ, lucru mare! Boerilor noştri nu le-ar ajunge averile luĭ Iov. Noroc maĭ aŭ de-asemenea că nu puteaŭ vinde moşiile la străinĭ. Te asigur în cîţĭ-va anĭ multe moşiĭ s'ar fi dus.

— Sînt multe nevoĭ şi la ţeară, domnule Pandele, Creditul rural poate ne-o înlesni.

— Crezĭ? Ştiĭ doar vorba: celuĭ beţiv şi dracul îĭ ese înnainte cu ocaua plină? Proprietariĭ noştri sînt aşa de lacomĭ de banĭ, în cît în cîţĭ-va anĭ toate moşiile vor fi ale Creditului, adică ale străinilor, de vreme ce creditele sînt făcute cu banĭ străinĭ. Noĭ n'avem bancherĭ cu sute de milioane ca'n alte ţerĭ, carĭ să bage capital în instituţiĭ naţionale. Creditul va scoate hîrtiĭ, garantate în moşiĭ. Bun cîştig şi banĭ sigurĭ! Voiŭ lua eŭ şi alţĭ cîţĭ-va bancherĭ, să zicem, la un loc, loc, de zece saŭ două-zecĭ de milioane; dar boeriĭ noştri hămisiţĭ, cînd vor tăbări, le trebue sute

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de milioane. Bancherii străini atîta aşteaptă, să-şi vîre capitalul aci, cu profit; căci, la ei, le dă cel mult trei la sută.

— Aşa-i. Care-i acela care să ştie că poate lua bani pe moşie şi nu va lua? Iaŭ cu grămada şi plătesc cu ţiriita.

— Adică din proprietar ajunge vechilul creditului. Iar cînd nu va plăti la ţanc, i-o vinde, şi remîne revizor de pavele. Ascultă vorbele mele, de n'om muri, peste zece ani o să-i vedem pe mulţi, din proprietari, slujbaşi.

— Mi se pare că bancherilor nu le vine la socoteală: li se duce alişverişul din palmă.

— Bani să am, domnule Soare. Vorba ăluia: lac să fie că broaşte, berechet. Nu zic, creditele sînt bune, dar pentru oameni cumpătaţi.

— De, domnule Hristea, statul nu poate da minte, dacă nu le-a dat mama care i-a făcut.

— Asta-i. In alte ţeri iaŭ oamenii bani cu împrumut, fie de la credite, fie de la particulari; dar fac întreprinderi, îi pun în maşini, în lucru, aşa că banul împrumutat roeşte, dă cîştig de unde plătesc şi procent şi capete. Acolo banul foloseşte şi capitalistului şi statului şi muncitorului. Dar la noi! Se duc în cărţi, pe chiulhanuri cu şampanie, cu femei ori în străinătate pe aceleaşi lucruri.

— Păi banii la străini scot pui!

— Vezi bine! Uit'te de cînd fac eŭ afaceri, sute de mii am dat împrumut; crezi că a luat vre-o unul ca să facă procopseală? Cărţi, femei, lux, beţii, pentru asta iaŭ bani. Nu mai departe: cel de la care am luat casa, a împrumutat două mii de polĭ.

— „Voiŭ banii păn' în trei zile," zice.

— „Bine, d-le, îi zic, dacă isprăvim ipoteca în trei zile, bucuros."

— „O isprăvim, am trecere la tribunal."

— Avea, bietul, zor să fugă la Paris cu nevasta unuĭ prieten! Bine'nţeles banii i-a tocat în cîte-va luni.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Moşia o pierduse de mult în cărţi. Acuma e funcţionar cu două sute de leĭ pe lună.

Tot e bine, nu maĭ are omul grija avereĭ, maĭ zise Hristea în bătae de joc.

— Să ferească Dumnezeŭ de aşa bine şi pe duşmanĭ! Dar tot avem şi proprietarĭ de seamă, zise Soare.

— Icĭ-colea, dar o floare nu face primăvară. Şi'ntr'o ţeară, unde oamenii bogaţi sînt rarĭ, şi pe fie-care zi tot scad, nu-ĭ semn bun.

—Aşa sînt bancherii, catigorisesc pe proprietarĭ, zise Soare glumeţ.

— Le cade vina năpaste.

— Vaĭ de eĭ! N'aŭ nicĭ binele şi bielşugul, care'l aveaŭ slugile lor.

— S'ar bucura să aibă cît le fura bucătarul de la coş! De, cum şi-aŭ aşternut, aşa dorm. Cine nu ştie a păstra, nu e vrednic să aibă. Banul la ban trage.

— Cărţile şi femeile aŭ rupt multora gîtul.

— Şi tembelia, domnule! ; Am văzut proprietarĭ, carĭ habar n'aŭ ce-ĭ pe moşia lor.

Arendaşul orĭ administratorul face şi desface.

— Adevărat, lupul cu slugĭ nu face gîtul gros.

— Romînuluĭ nostru, domnule Soare, nu-ĭ place iconomia. Nu-ĭ e drag luĭ să pue ban lîngă ban, să vază cum, zi cu zi, îĭ creşte grămăjoara şi, de bucurie că are banĭ albĭ pe zile negre, să uite şi de mîncare şi de băutură şi să-ĭ crească inima de mulţumire. Ţeranul, dacă adună cîţi-va polĭ, îĭ pune la gîtul muereĭ, îĭ dă pe galbenĭ falşĭ, nu-şĭ cumpără plug nicĭ vite.

Proprietarul orĭ arendaşul dă folosul moşieĭ pe lux orĭ în cărţi. Ce adună vara, cheltueşte iarna. Tîrgovăţul nu numaĭ cheltueşte tot cît are, dar e tot-de-a-una şi dator.

— Din toate astea folosul îl trag negustoriĭ, zise Soare.

— A cuĭ e vina?

— Vina e că prea am voit să avem tot de-o dată. Nu numaĭ noĭ proprietarĭ, dar chiar statul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

n'a fost mai breaz, s'o fi luat, cum zice Neamțul, mai langzam.

— Omul trebue să se știe epitropisi singur, nu să se ia după cele ce vede. Cum nu-i vine nimănuĭ în gînd să ia soarele de pe cer, tot așa nu trebue să dorească lucrurĭ ce nu se potrivesc cu venitul luĭ.

— De multe orĭ și nevoea e de vină: te duce pe unde nu ți-e voea. Bună oară eŭ; a trebuit să'mprumut. Am pădure de herestea și nimenĭ n'o întreabă!

. . . . . .

C. c. Zoica, o femee scurtă și cam grasă, se'nvîrtea ca un prîsnel, să fie toate după buna rînduială. Ingriji să se dea apă cu dulceață de trandafir, după masă. La patru le dădu cafea cu lapte și cozonac, cum nu mîncase Hristea în viața luĭ. Nu se amesteca în vorba bărbaților. Dînsa, din cîte-va căutăturĭ, ghicise caracterul luĭ Hristea și seara zise luĭ bărbatu-so:

— Heĭ! frate, p'ăsta numaĭ talpa iadului o să-l însoare.

— Credeaĭ că'l capeți ginere? Hristea e vîndut Sataneĭ pentru banĭ. Lasă, dragă, n'aĭ doar o sută de fete; le-ĭ mărita. Ți s'o părea că nu le-aĭ maĭ avut: fie-care paiŭ își are umbra luĭ.

— De, credeam!

— Las'o încurcată! Norocul nu vine, cînd îl aștepți cu plăcinte. De e dat să vie, vine și la mămăliga seacă.

— Vezĭ c'ar fi mare noroc:

Om bogat! Putred de bogat!

— Femeea, tot femee: la ce se gîndește ea!

— Cînd aĭ fete, trebue să te gîndeștĭ.

— Calul de soiŭ din grajd se vinde.

— Lasă-mă. Tîlcurile d-tale se lovesc ca nuca în părete. De-ar fi cine-va să-ĭ spue o vorbă!

Noĭ nu putem; dar altul străin, cu șoșele, cu momele, i-ar fura mintea. Om așezat, cum e maĭ bun de'nsurătoare. Știĭ una, răpezĭ mîine pănla ziuă și poftește pe Hagi Tămîie. E om vesel și vorbele luĭ se prind de suflet; îl ia cu glume,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cu sfaturĭ în patru ochĭ, şi, poate, facem trebuşoara. Cu vorbe furĭ omuluĭ mintea.

— Pe ăsta! Nu merge, nevastă! Lasă-l, barim, pe cînd o veni a doua oară. Nu te grăbi: lăcomia strică omenia, şi la pomul lăudat nu merge cu sacul.

— Ba zi, că nu pricepĭ şi nu eştĭ om să-ţĭ cauţĭ de interese.

— Las', sor'o. Norocul fetelor, cînd e să vie, n'aĭ nevoe să-ĭ rupĭ mînecile! . . . . .

Susana, cu caracterul eĭ, bun şi blînd, se împrietenise răpede cu fetele luĭ Bunea.

Hristea era foarte mulţumit: scăpa cît-va timp de grija Susaneĭ.

S'areta, pe cît îĭ sta'n putere, foarte amabil: pricepea el că şi-a pus cucoana ochiĭ pe dînsul. Trecuse vrîsta primejdieĭ orĭ, maĭ bine, nicĭ n'o avuse, mereŭ stăpînit de patima îmbogăţireĭ.

Hristea era ca uniĭ artiştĭ, în vecĭ nemulţumiţĭ de opera lor; tot aşa luĭ i se părea că nicĭ o dată nu va fi destul de bogat ca să impue lumeĭ respect şi să răzbune toată josnicia vremilor de sărăcie.

Adesea, în nopţile de nesomn, i se iveaŭ în minte icoane din trecut, se vedea umilit şi supus către toţĭ ceĭ cu carĭ trebuea să facă vre-o afacere, de unde să cîştige ce-va. Cu cît dispreţ golaniĭ de azĭ îl numeaŭ: „Mă Grecule!“ Şi păn îşĭ scotea baniĭ, cîte alergăturĭ! Începuse cu împrumuturĭ de cîte zece-două-zecĭ de galbenĭ.

La aceste amintirĭ tot sîngele i se urca la faţă. Ar fi dorit ca pe toţĭ, micĭ şi marĭ, să-ĭ vază îngenunchiaţĭ înnaintea avereĭ sale.

Dar tot era nemulţumit; se aflaŭ în piaţă alţiĭ şi maĭ avuţĭ ca dînsul.

— Da, acuma mulţĭ l'ar lua de ginere; dar oare-două-zecĭ de anĭ în urmă, cînd îĭ ziceaŭ: „puiŭ de Grec“, „calic“ şi „caţaoan“, l'ar fi luat?

„Banul, zicea dînsul, e cel maĭ mare zeŭ, el domneşte azĭ în lume. S'a împlinit vorba evangheliei: „O turmă şi-un păstor.“ Păstorul e banul, turma sînt noroadele. Micĭ şi marĭ, toţĭ, în faţa banuluĭ, se'nchină.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

„Ce poate cel mai mare împărat făr' de aur? Ce pot popoarele făr' de bani? Pier de neștiință și lîncezeală!

„Cine poartă războaele? Nu tot banii? Știința, atît de mîndră, poate face un pas fără bani? Banii sînt sîngele civilizației de azi!

Dacă bogații lumei și-ar încuia lăzile, totul ar fi mort. S'a ajuns dorința aceluĭ împărat, care voea ca Roma să aibă numaĭ un cap, pe care el să-l poată tăia c'o lovitură.

„Banii sînt capul. Tae unei țeri creditul, aĭ ucis'o! Nu sînt pe lume criminalĭ maĭ marĭ de cît aceĭ ce răsipesc o avere adunată.

„Da, averea e cea di'ntiiŭ putere, nu într'un stat, dar în toată lumea.

„Cum ți se închină și te primește lumea, cînd te știe bogat!

N'aĭ nevoe s'arunci banii cu amîndouă mîinile ca toți să te privească smeriți. E destul să te știe bogat.

„Nu maĭ departe: Soare se miră, cu ce mi-ar sta înnainte și el și femeea și fetele. Nu zic, sînt oamenĭ buni, cinstiți, dar naivi-naivi, adevărați copiiĭ. D'aea o să-și piarză moșioara. Par'că'l văz c'o pune la credit. O să-l jupoae bine sfinții ceĭ maĭ micĭ, și n'o să aibă cu ce-mĭ plăti tot. O să remîn în rangul al doilea. N'o să aibă cu ce plăti un an doĭ, și pe urmă trebue să scot în vînzare.

„Acuma cînd îĭ zic: „Vinde din pădure cu cît poți, plătește datoria, să dormĭ liniștit, n'asculta. Ca mîine o să aibă de măritat fetele. În loc să plătească, o să maĭ împrumute. A cuĭ vina? Capul face, capul trage.“

Cînd Hristea voea să aibă un ceas de voluptatea ce-o dă bogăția, nu o căuta în închipuirea de petrecerĭ, lux, banchete orĭ în călătoriĭ, pentru dînsul era de-ajuns să-și adune din notesul, ce purta vecînic la el, sumele de banĭ, să vază ce beneficiĭ i-aŭ dat.

Une-orĭ, cu gîndul, își prefăcea averea în aur lucitor. Cufundat în adorarea bogățiilor, simțea beție adevărată; îĭ părea reŭ după acele vremĭ

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

trecute, cînd avarul avea plăcerea de-a simți receala și strălucirea aurului. Azi, numaĭ cu ochiĭ mințeĭ putea gusta asemenea delicii. Se mulțumea doar, știindu-se invidiat de mulțimea acelor nemernicĭ, carĭ, fiind în lupta cu patimile și lăcomia, n'aŭ știut să le înfrîne.

Hristea nu-șĭ dădea seamă că, fiind prins în ghiarele iubireĭ de aur, altă patimă nu se maĭ putea lipi de sufletul luĭ, după cum fiarele maĭ micĭ nu se pot apropia de prada tigruluĭ.

El nu-șĭ zicea că 'mbogățindu-se din patimile altora, acestea nu se prindeaŭ de el, cum nu se prind de ciocli molimile cele maĭ rele.

Văzuse atîtea ticăloșiĭ, pricinuite de patimĭ, încît, la gîndul c'ar putea fi stăpînit de una, simțea fiorĭ de moarte.

Multe victime ale acestora îĭ treceaŭ pe dinnainte ; dar pe una la a cărei pieire fusese martor, o văzuse cu ochiĭ, n'o putea uita de loc. Povestea întîmplarea orĭ de cîte orĭ venea vorba de patimĭ și de îmbogățire.

Istorisind'o își făcea singur laudă, aretînd că s'a îmbogățit numaĭ fiind nepătimaș.

— La noĭ, d-le Soare. cheltuesc cu patimile. Se zice că doctorul și popa știŭ multe, dar bancheriĭ și maĭ multe știŭ.

Era într'o dimineață de Ianuarie. Toată noaptea ninsese ; zăpada s'așezase de un metru : nopțĭ lungĭ de iarnă, cînd pătimașiĭ se'ntețesc la desfrîŭ și cărțĭ. Abia răzbătusem păn' la biuroŭ, nicĭ blana nu desbrăcasem. De o dată ușa se deschide și un domn, plin de zăpadă și palid, tras la față, întră grăbit.

— „Domnule Hristea, sînt nenorocit, dacă pînă la două ceasurĭ n'am zece miĭ de leĭ să-ĭ pun la inspecție !“

Remaseĭ uimit. Il scăpasem ades din asemenea încurcăturĭ, dîndu-ĭ cîte o mie de leĭ ; dar zece miĭ era prea ! Jucase la cărțĭ baniĭ statuluĭ.

Mă uit lung la el și-ĭ zic :

— „Zece miĭ nu-ĭ sumă de dat pe încredere,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

fără de garanție n'o pot da nici luĭ frate-mieŭ, să vie din groapă!

— „Ce garanție îți pot da? Indată după inspecție, ți-i aduc îndărăt. Sînt om de onoare, mă cunoști; de atîtea orĭ nu ți-am adus cinstit cît mi-aĭ dat?“

— „Oamenĭ sîntem; o nenorocire și remîn păgubaș. Cîteva afacerĭ de acest soiŭ m'ar ruina. Soția d-tale are case, de ce nu le pune ipotecă?“

— „Femeea e tirană; noĭ pentru dînsa facem și crime, ea pentru noĭ nu jertfește nimic.“

— „Nu pot, să vie și tata din groapă.“

Am trecut în camera din fund, să-mĭ lepăd blana....

O detunătură m'a făcut să alerg speriat. Se împușcase în biuroŭ. Cînd am întrat, sîngele îl năpădise pe nas și pe gură.

Pînă a venit doctorul, era mort ca toți morții!

— Ți-a pîngărit biuroul! zise Soare.

— M'a costat destul. Cîte nu s'aŭ vorbit pe seama mea! Pentru pătimașĭ nu folosesc nicĭ credite nicĭ bancherĭ.

— Ce-a gîndit el, cînd a luat baniĭ din casă? zise Soare.

— Pătimașul nu gîndește: e ca lunatecul care umblă pe margenea prăpastieĭ; cînd realitatea îl trezește e, prea tîrziŭ: cade zdrobit, piere.

— Și avea păcătosul copiĭ?

— Treĭ. Altfel om deștept, funcționar vechiŭ, cu leafă bună.

— Mare nenorocire e patima cărților!

— Jocul de cărțĭ, patima femeilor și beția, dacă n'ar fi, am avea și noĭ oamenĭ cu stare ca în alte țerĭ.

XII

In aerul curat de la țeară, cu hrană bună și aleasă, Susana se întrămă răpede. Era rumenă, voĭnică și veselă.

Tinerețea îșĭ cerea drept la viață.

Toată ziua fetele alergaŭ prin grădină și pă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dure. Se scăldaŭ în păraele limpezĭ şi recoroasc; culegeaŭ braţe de florĭ; seara, c'o plăcere deosebită, desmierdaŭ viţeiĭ tinerĭ, rotunzĭ la trup, cu părul lucitor ca mătasa, cu botul purpuriŭ şi cu ochiĭ marĭ negri.

Uitase aproape de sora Ana. Cînd primea cîte o scrisoare de la dînsa, o prindea o ciipă de căinţă ; în ziua aceea era maĭ puţin veselă şi zglobie. Dar cînd sîngele e fierbinte şi zburdalnic, pocăinţa nu ţine mult.

Peste vre-o două septămînĭ de la venirea Susaneĭ, sosi un văr al fetelor, Sorin.

Era nepot de frate luĭ Bunea.

Fiind orfan, părticica luĭ de moşioară o administra unchiu-săŭ. Isprăvise şcoala militară şi era de vreun an ofiţer.

Hristea plecase chiar de-a treia zi, fiind chemat grabnic ; i se propunea o afacere mare, nişte aprovizionărĭ.

Războiul bătea la uşă ; armata romînă era concentrată pe malul Dunăreĭ. Ruşiĭ începuseră a se hărţui cu Turciĭ.

Sorin îşĭ luase concediu pe-o lună să-şĭ vază familia, să maĭ ia ceva banĭ de la unchiu-so şi să meargă pe urmă la Turnul Severin, unde se afla concentrat regimentul luĭ. Era tînăr, abia împlinise două-zecĭ şi doĭ de anĭ.

Nepăsător de primejdiile războiuluĭ, neputînd înţelege frica de moarte, cînd viaţa e atât de vioae, sîngele fierbinte şi vlaga tinereţeĭ aşa de puternică.

Sorin vorbea de războiŭ fără teamă, c'o nepăsare ce uimea pe toţĭ.

Fetele copilăriseră împreună şi-l ĭubeaŭ ca pe un frate.

Susana, înnainte de a veni Sorin, iĭ văzuse fotografia şi, zglobie cum era, zisese către Dida :

—„Cine-ĭ băiatul ăsta aşa frumos ?“

De atuncĭ fetele o necăjeau mereu că e amorezată! Cum a venit, îl şi prezentară Susaneĭ :

— Uĭt'te, Susan'o, băiatul ăl frumos.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Vaĭ! Did'o, tot nu te-aĭ cuminţit? zise Sorin, văzînd cum Susana s'a aprins la faţă.

— Nu-ĭ adevărat, Susan'o? N'aĭ zis tu, văzîndu-ĭ fotografia: „Ce băiat frumos!"

— Chiar dacă am zis, nu trebuea să fiĭ maĭ discretă?

— Ha! ha! ha! Ştiĭ că aĭ haz? Cu cine, cu Sorin?

— Nu pentru mine, zise Sorin, acoperind pe Susana cu o privire caldă.....

— Vă împrieteniţi voĭ! Susana e fată bună, o să vază dînsa că Sorin nu-ĭ numaĭ băiat frumos, dar şi bun.

— Did'o, mă facĭ să roşesc de atîta laudă.

— Foarte bine, eştĭ şi maĭ frumos. Susana te soarbe din ochĭ.

Susana se roşi pănă 'n albul ochilor.

— Fetelor, de nu mă lăsaţĭ în pace, plec, zise Sorin.

— Să te văz, dacă aĭ atâta curaj, cît eştĭ de militar.

— Ce te legĭ ca o gae de bietul băiat? zise Cleopatra.

...— Tot Cleopatra maĭ bună, făcu Sorin....

De la cele di'nţîiŭ zile, o simpatie adîncă îĭ împingea unul către altul, pe Sorin şi pe Susana. Susana fusese lipsită de dragostea copiluluĭ pentru mamă şi de la mamă, Sorin remăsese şi el orfan, de mic. Mîna gingaşe a mumeĭ nu-ĭ recorise niciŭ o dată fruntea înfierbîntată de frigurĭ. Cuvinte duioase, desmierdărĭ blînde, nu-ĭ măngîiaseră sufletul. Vecînic între străinĭ. În vacanţie venea de la şcoală aci, la unchiu-săŭ, unde, cînd era mic, se certa cu verele şi primea ocărĭ de la mătuşă.

Se părea că amîndoĭ eraŭ făcuţĭ unul pentru altul, atîta se potriveaŭ. Susana era smeadă, cu ochiĭ albaştri; Sorin, cu privirea veselă şi îndrăzneaţă, să cucerească lumea. La masă stăteau faţă 'n faţă. De la început Susana, cînd întîlnea privirile pline de foc ale luĭ Sorin, pleca ochiĭ. Dida observa tot şi-ĭ necăjea.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Adesea Dida călca pe Susana pe picior.

— Did'o, ce nu-ţi stringi picioarele, zicea Susana.

— Cine, eŭ? O fi Soriu, de necaz că nu te uiţi la el.

Cu toţii rideaŭ de glumele nevinovate ale fetelor.

Bătrînul Soare, zicea:

— Rideţi, copii, şi glumiţi păn' nu vă prind grijile; acum e al vostru!

Susana uitase cu desăvîrşire făgăduinţele date maicelor. Puterea tinereţei învinsese. La zîmbetele luĭ Sorin, cînd gingaşe, cînd pline de foc, Susana remănea fărmecată. In ochiĭ luĭ, pentru dînsa, se oglindeau fericirile lumeĭ şi adesea remănea o clipă în extaz sub farmecul privirilor; clipa cea maĭ fericită pentru Susana era ciud Sorin o ajuta să se coboare de pe cal orĭ din tărsură.

— Fetelor, zicea el rizînd, nu vă supăraţi că politeţele mele sînt pentru d-ra Suzana.

— Oare numaĭ politeţi? zicea Cleopatra, sora maĭ mică.

— Nu eştĭ oare prea indiscretă, verişoară dragă?

— De politeţele tale ne putem lipsi; vorbă-ĭ că ne răpeştĭ pe Susaua.

— Nu sînt vecînic cu voĭ, fetelor? zicea Susana, protestînd.

— Da, cu noĭ şi ochiĭ la Sorin.

— Dacă mă necăjiţi, plec.

— Mă rog, plec maĭ bine eŭ, dacă sînt pricina discordieĭ, zicea Sorin.

— Cine vă lasă! striga Dida, privindu-ĭ pe amîndoĭ cu dragoste de soră.

Adesea în primblărĭ Sorin ĭĭ dădea braţul. Susana simţea un fior nespus de plăcere, ne maĭ simţit vre'o dată în caldele eĭ rugăciunĭ către blîndul Isus.

Cleopatra şi Dida, fete foarte bune, vedeaŭ cu drag simpatia ce mereŭ creştea între Soriu şi Susana. Bătrînilor le părea şi lor bine; dînşiĭ presupuneaŭ că Susana trebue să aibă zestre bună. Cucoa-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

neĭ Zoicăĭ tot îĭ maĭ da cu gîndul la doar şi poate : „Cine ştie cum se întoarnă lucrurile? Pe lîngă nepoată se prinde şi unchiul. Dă, doamne, noroc la toţĭ copiiĭ oamenilor şi la aĭ mieĭ!“

Toţĭ din casă vedeaŭ cu bucurie dragostea celor doĭ tinerĭ, chiar Zmeul, cîinele caseĭ, cînd îĭ zărea împreună, zburda şi se bucura. Simţea el, de pe căutătura lor, că-s maĭ bunĭ cu el, cînd sînt amîndoĭ.

Fetelor le plăcea însă să-ĭ necăjească.

— Sorine, mi se pare că eştĭ amorezat! zicea Dida.

— Eĭ aş! De cînd te-aĭ făcut ghicitoare?

— Zi că nu!

— Nu voiŭ să mă spovedesc, nu-ĭ postul mare.

— Dovadă că eştĭ.

— Dacă sînt, cu atît maĭ reŭ pentru mine, zicea Sorin, privind întrebător pe Susana.

Fetele tinere, neştiutoare de puterea sentimentelor, carĭ se prefac în patimĭ, se jucaŭ cu ele întocmaĭ ca şi copiiĭ micĭ cu focul: în nevinovăţia şi neştiinţa lor, aprind casa, aducînd jale şi nenorocire.

Iubirea, ca'n tot deauna şi aci, se îngrădise cu farmec nespus, făgăduind fericirĭ neînchipuit de dulcĭ, nu cu vorbe, ci în simţirĭ, carĭ's de o mie de orĭ maĭ dătătoare de încredere. Florile, cîntările, frumuseţele ceruluĭ şi ale pămîntuluĭ sînt numaĭ cadrul acestor fericirĭ făgăduite, dar carĭ, vaĭ, prea ades remîn făgăduinţĭ în vecĭ neîmplinite.

Farmecele iubireĭ sînt, ca apele morţeĭ, pline de încîntărĭ, aducătoare de moarte pentru ceĭ carĭ nu sînt destul de tarĭ să voească.

Va şti oare Susana, copila nevinovată, deprinsă să iubească pe Sorin cu aceeaşĭ dragoste curată ca şi pe Isus, să nu lunece? Dar Sorin, încrezător în cinstea şi bărbăţia luĭ de viteaz, fi-va oare destul de cuminte să zică la timp patimeĭ: Opreste-te?

Făpturĭ nevinovate şi unul şi altul, oare nu vor fi jucăria natureĭ crude şi neîndurate?

. . . . . .

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Una d'intre plăcerile fetelor era să aţie calea Susaneĭ, şi stringîndu-ĭ mîinile, s'o întrebe.

— Pe cine iubeştĭ, tu, di'ntre noĭ treĭ, maĭ tare?

— Pe toţĭ!

— Eĭ, nu aşa, maĭ tare, maĭ tare?

— Cît de tare voiţĭ.

— Nu aşa. Presupune că vine moartea şi-ţĭ zice: „Tu, Susan'o, alege-ţĭ din aceştia pe cel care ţi-ĭ maĭ drag; ceialalţĭ sînt aĭ mieĭ?“

— Ce vorbiţĭ fleacurĭ? Schimb de suflete nu se poate, zicea Sorin, venind în ajutorul Susaneĭ.

— Noĭ nu te întrebăm pe tine. Ce zicĭ Susan'o?

— Să vie moartea, mă înţoleg eŭ cu dînsa, zicea Susana rizînd.

— Dar tu, Sorine, pe cine aĭ alege?

— Eŭ ĭ-aşĭ zice să mă ĭa pe mine, zicea Sorin, privind duios pe Susana

— V'am prins! strigă Dida şi începeaŭ a rîde cu toatele.

Cu glume, cu jocurĭ, cu cîntece şi excursiĭ, vremea trecea răpede. Seara se culcaŭ de vreme, ca la ţeară.

Susana avea obiceiŭ de se scula des demineaţă şi pleca tiptil în grădină.

Simţea un farmec nespus s'admire natura în liniştea sfîntă ca de biserecă.

Se gîndea la toate şi la nimic. Singurătatea iĭ sorbea, într'o melancolie dulce, fiinţa întreagă: visa cu ochiĭ deschişĭ, privind cerul albastru. Din această melancolie o deşteptaŭ numaĭ cîntecele păserilor.

Lumina crescînd alunga întunerecul. Trezirea satuluĭ, vioiciunea floriloŕ şi-a erbeĭ, stropite de rouă, aveaŭ pentru Susana farmec negrăit. In vale se vedeaŭ băeţĭ mînînd vitele; tălăncile dela cirezĭ iĭ întăreaŭ melancolia. I se părea că-ĭ la Vişoara şi că trăeşte din noŭ copilăria. S'aşeza pe o bancă sub un nuc. Aci visa trecutul, aci i se părea că pătrunde în viitorul neguros şi nepătruns.

Grădina luĭ nenea Soare nu era luxoasă: o li-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

vadă, cu sute de pomi, meri, peri şi nuci înnalţi şi stufoşi; pri'ntre pomi, ïarba creştea ca un covor moale, străbătut, din loc în loc, de muşuroae negre, făcute de sobolï.

Bunea îi cruţa şi-i apăra: „Ne stăipesc şoareciï şi toate jivinile stricătoare; sînt dobitoace binc cuvintate".

In asemenea pămint de cîte-va pogoane nu era greŭ să-şï piarză Susana urma.

Roua demineţeï o împiedeca de-a se primbla. De obicciŭ venea pe cărare pînă la nucul de pe colină, s'aşeza pe bancă, privind în ticnă resăriturile de soare, neîntrecut de frumoase.

Tot d'auna zicea fetelor: „Voï nu ştiţi ce-ï farmec şi frumos pe lume, fiindcă nu vedeţi resăriturile".

Sta ca'ntr'un extaz sfînt la ivirea razelor, cînd aurii, cînd roşe de foc.

In aromeala minţeï ei, patima iubireï, singură trează, remănea a tot puternică pe sufletul Susaneï.

Dragostea nu se deosebeşte mult dela om la om. Sorin avea acelea-şï simptome: şi luï îï era dragă recoarea demineţeï, cerul albastru şi roua de pe earbă: în toate vedea chipul blînd al iubiteï. După insomnia nopţeï, aştepta zoriï zileï, să iasă ca să-ï pară maï scurtă vremea pînă şi-o vedea draga aevea. Adesea lua puşca şi pleca din zorï.

Avea simţirea că, eşind din casă, o s'o poată maï curînd vedea pe Susana.

Indrăgostitul e ca şi bolnavul, care mereŭ îşï schimbă locul, cu dorinţă, unul de a-şï găsi iubita: altul, sănătatea. Işï întreba mereŭ gîndul, dacă ea o fi dormind liniştită orï dacă şi pe dînsa o-mistue iubirea.

Egoist nu era Sorin, cu toate astea mult l'ar fi durut nepăsarea Susaneï.

Şi în minte îï cînta mereŭ versul poetuluï: *"A iubi e suferinţă, nu iubi inima mea"*.

Bătrînul Soare întîlnindu-l păn în zorï, îşï zicea: „Toane de amorezat! Tinereţe şi pace! Vreme! vreme! par'că maï erï am fost ca dînsul!"

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Intr'o dimineaţă Sorin apucă pe cărarea care ducea'n pădure. Cînd ajunse în dreptul băncei şi văzu pe Susana, remase înmărmurit locului. Fata privea resăritul soarelui. Capu-i luminat de raze părea încununat de-o aureolă.

Era răpitoare, ce-va dumnezeesc, cum nu mai văzuse!

Sorin simţi îmboldul de-a cădea'n genunchi, ca înnaintea unei vedenii sfinte. Dar prea de multe ori îşi bătuse joc de această apucătură a amorezaţilor de melodramă!

Se uită la Susana cu admiraţie. Fata, văzîndu-l, remase o clipă sastisită; inima îi zvîcnea, o roşeaţă îi aprinse faţa, dar, stăpînă pe emoţie, zise:

— In cotro, d-le Sorin?

— Mă durea capul şi plecai să iaŭ aer.

— Pe mine mă farmecă dimineaţa; îmi dă impresia copilăriei. Priveşte cît de albastru şi de liniştit e cerul şi cît de'ncet se iveşte soarele.

— Imi daţi şi mie voe să-l admir?

— Cît să fiŭ de egoistă, tot n'aşi putea lipsi de această plăcere o fiinţă omenească.

O clipă se priviră ochi în ochi; sufletele li se destăinuiră mai făţiş de cît prin vorbe.

După cum o arie duioasă atinge durerea mult mai adînc de cît vorbele, tot aşa razele din ochi răscoliră iubirea unuia şi altuia cu atîta putere, cum n'ar fi putut toate cuvintele din lume.

Susana se simţi aşa de slabă în faţa privirei lui Sorin, încît, fără să vrea, îi întinse mîna abia îngînînd:

— Şezi.

Sorin, aproape neştiind ce face, îi luă mîna, o strinse duios. Susana, străbătută de un fior, ar fi voit să i-o lase pe veci.

— De mult doream să găsesc un moment, în care să fim singuri.

Susana îl privi cu'n zîmbet nevinovat. Vorbele lui Sorin îi făceaŭ impresia unor şoapte sfinte.

— Nu doreai de-asemenea? o întrebă Sorin, lipind mîna Susanei de inima lui.

— Ba da! îngănă ea, ca într'un vis.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Din zi în zi, poate, plec.

Voeam să-ţi spun ce am pe inimă. Să fii cu mine sinceră ca şi cu'n frate. Poate aï înţeles din ochiï mieï, că te iubesc. Dacă n'aï priceput, îţi spuiŭ drept, m'aşi îndoi singur de iubirea mea.

— Şi eŭ pot zice acelaşi lucru: sîntem stăpînï pe graiŭ, niciodată pe ochi.

— Două mărturisirï nu strică. Cît de fermecător trebue să fie cuvîntul zis de buzele tale, mie, căruï nime nu mi-a spus că mă ŭubeşte! Eŭ n'am avut parte nicï de ŭubirea sfîntă a mameï. Spune-mi-l tu, Susană dragă. In curînd plec şi cine ştie, cînd îl voiŭ maï auzi.

— Şi eŭ te ŭubesc, Sorine. Nicï eŭ n'am avut parte de ŭubirea părinţilor; ca şi tine, sînt orfană.

Susana mărturisise cu nevinovăţia unuï copil. Cuvîntul îï părea atît de sfînt, făcuse de atîtea orï această declaraţie de ŭubire blîndului Isus! Deosebire că atuncï nu simţea această căldură plăcută în piept, aceste pripite bătaï de inimă, nicï tremurul nespus de dulce al atingerilor de mînï, nicï fioriï dătătorï de viaţă.

Pentru Susana cuvîntul iubireï nu părea ce-va tainic şi poate aducător de jale. Nu-l spusese de multe orï în rugăciunile eï extatice?

Sorin îï părea un Isus întrupat. Avea ochiï tot aşa de blînzï, buniï şi albaştri.

Religia i-a vorbit mereŭ de dragoste pentru aproapele nostru. Ce vină putea oare fi de-a ŭubi cît de mult un suflet bun ca Sorin?

In mintea nevinovată a Susaneï, necunoscătoare de patimï şi de urmările lor, toate se petreceaŭ în cea maï desăvîrşită armonie. Suflete neprihănite şi tinere, carï năzueaŭ spre viaţa dătătoare de viaţă!

In cadrul minunat al naturiï ŭubirea lor era menită să se întărească tot maï mult!

Soarele îï scălda cu raze calde, dîndu-le binecuvîntarea sa, ca un părinte al naturiï, aruncînd haru-ï nemărginit peste ceï buniï şi peste ceï reï.

. . . . . .

Dela această declaraţie Sorin şi Susana îşi zi-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ceaŭ pe nume. Fetele băgară de seamă schimbarea, dar nu maĭ îndrăzneaŭ a se atinge de sentimentele lor: eraŭ prea impunătoare ca să maĭ dea loc glumeĭ.

Ceĭ din casă îĭ socoteaŭ ca logodiţĭ. Intr'o seară, ştiind că le vor face plăcere amîndurora, luară inelul Susaneĭ şi-l schimbară cu al luĭ Sorin.

Toţĭ aŭ ris de această păcălcală, Sorin şi Susana aŭ primit'o bucuroşĭ.....

Adesea în potecile de prin pădure cele două surorĭ o luaŭ răpede înnainte şi Sorin remănea cu Susana, cufundaţĭ în vre-un plan de viitor...

Se vorbea de războiŭ, dar nu se ştia dacă Romănia va lua parte.

— La toamnă îmĭ ĭaŭ concediu şi viŭ de te cer. Unchiu-to o să mi te dea, sînt băiat bun, Susan'o ?

— Bun, Sorine, ca şi Isus. Nu-ĭ aşa? Tu o să-l ĭubeştĭ ca şi mine ?

— Nu prea mult, dragă Susan'o, ca să nu fiu gelos, zicea Sorin în glumă.

— N'o să fiĭ. Ochiĭ tăĭ sînt maĭ fermecătorĭ, înnoată în lăcrimĭ, privirile lor mă nebunesc, zicea Susana, stringîndu-ĭ cu tărie braţul.

— Cît de lung'o să-mĭ pară vremea fără tine !...

— Vaĭ ! Unde's fetele ? zise Susana, speriată.

— Nu ştiĭ obiceiul lor ? Fug înnainte ca să se laude că ne-aŭ întrecut.

Sorin o prinse cu drag peste mijloc, şoptindu-ĭ cuvinte de dragoste, carĭ aprindeaŭ şi maĭ mult focul în pieptul Susaneĭ.

Susana, la vorbele de ĭubire, maĭ îmbătătoare decît cele maĭ puternice băuturĭ din lume, închidea ochiĭ, avea vedeniĭ dulcĭ. Se temea să nu le piarză ca pe niște fărmecătoare năluci. Sorin, răpit de frumuseţa eĭ, o săruta cu drag pe ochiĭ închişĭ.

— Ah ! Sorine, aşĭ vrea să mergem mereŭ şi drumul să nu maĭ aibă capăt. Ce liniște dumnezeească în pădure ! Ce miros îmbătător !

Maĭ bine aşĭ vrea să mor de cît să mă desparţă cine-va de tine.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Ce-aĭ zice să ne rătăcim prin pădure ? şi Sorin îĭ strinse maĭ cu putere braţul la piept.

Lăsăm poteca, ne rătăcim de fete. Vom fi cîte-va ceasurĭ singurĭ, singureĭ, ce fericire ! Auzĭ, Susan'o !

— Vreaŭ, vreaŭ, Sorine. Să mergem în neştire! Uită-te pri'ntre copacĭ se văd palate ce ne-aşteaptă, ca'n basme.

O luară razna pri'ntre măstacănii cu trunchiurĭ albe ca nişte stîlpĭ de marmură. Razele soareluĭ străbăteaŭ pri'ntre foĭ, nenumărate fire aurii urzeaŭ beteală strălucită pe părul negru al Susaneĭ.

De ce se afundaŭ maĭ mult în pădure, de ce aveaŭ mai mult fiorĭ ca într'un templu vechiŭ, fiorii tainicĭ aĭ misterelor natureĭ, această a tot puternică zeiţă a vieţeĭ, neînduplecată în legile eĭ.

Un murmur domol şoptea misterioase imnurĭ păgine, trezind simţirĭ ascunse; foşnetul foilor uscate, podoabe ale unor anĭ trecuţĭ ţinea ison de jale.

Albastrele, îndepărtate luminişurĭ, nesfîrşitul pădureĭ momeaŭ paşiĭ îndrăgostiţilor pe o cale fără de întors. Tăcerea desăvîrşită le umplea sufletul de senzaţia nefiinţeĭ. Pădurea, un templu antic, şoptea taina tainelor : *„Prin moarte la viaţa veşnică!“*.

Era glasul de sirenă, al vieţeĭ !

In Susana se treziseră amintirĭ străbune, senzaţiĭ avute de strămoşĭ în capiştile întunecoase, în carĭ lumina abia se furişă.

Frunzişurile dese ale măstacănilor aruncaŭ, din ce în ce, umbre maĭ tarĭ, potolind lumina prea vie, lăsînd să se zărească pete sinilĭ în fel de fel de ape ca un mozaic neîntrecut.

De la o vreme un zuzăt lin, duios, domol, venit de departe, ţinea ison dulce cuvintelor de iubire ale celor doĭ îndrăgostiţĭ.

Aveaŭ simţirea că'n largul lumeĭ numaĭ e şi nu va maĭ fi nimic afară de eĭ şi de iubirea lor.

Eraŭ fericiţĭ, li se împlinise cea maĭ puternică dorinţă a îndrăgostiţilor, de-a fi singurĭ în mijlocul pădureĭ fărmecate.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Această liniște, vrăjit de încîntătoare, părea cadrul cel mai potrivit unei iubiri puternice și adevărate.

O tăcere dătătoare de extaz, în care mintea adoarme fericită la șoaptele neînchipuit de aleminitoare ale celor mai ascunse simțiri, neiscusite și neîntinate încă.

Ceasuri treceau ca clipele. Sorin și Susana nu mai aveau nici vorbe nici glas spre-a închega în sunete iubirea.

Din cînd în cînd un strins de braț tremurător, aproape dureros, le aducea fiori noi de voluptate, șoptindu-și „te iubesc“, cuvinte pline de vrajă, ce'n veci nu-și pierd farmecul pentru ce-i îndrăgostiți!

Susana își lăsa și mai a lene capul pe umărul lui Sorin. Aștepta în neștire încredințarea unui sărutat fierbinte.

Mergînd tot mai strînși unul do altul, uitaseră de lume, de tot.

Susana șoptea:

— Aș vrea viața 'ntreagă să nu te părăsesc, Sorine.

— Nu ți s'ar urî, Susana mea dragă?

— Urî? Nu zici c'o să mor, de nu te voiu avea cu mine?

— Și eu așî muri fără de tine, iubita mea!

Pe amîndoi îi prinse o melancolie duioasă: Gîndul morței în așa clipe de fericire!

Moartea e tovarășe nedespărțită a îndrăgostiților.

Iubirea, în mîndria ei plăzmuitoare de viață, înfruntă cu dispreț a tot puternic, pe cea mai neîndurată stăpînă a lumei.

Șoptind: „Tu, în veci dătătoare de moarte, eu veciuic creatoare, nu mă tem!“

Mergînd ajunseră în fața unui pîrău limpede ca cristalul și adînc de cîte-va palme.

Șerpuea tainic, lovindu-se dureros de petriș, ducînd departe sărmane foi rătăcite, podoabe căzute înnainte de vreme. Cu murmur jalnic îngîna:

„Păn' aci, iubiților, di'ncolo de mine, poate fi rătăcire și amară căință!“

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Iubiții remaseră o clipă locului, ascultînd isonul monoton, îngrozitor de duios.

— Ce facem, dragă Susană?

— Il trecem.

— Eŭ da, dar tu?

— Să-l trecem. Di'ncolo e o luncă fărmecătoare. N'am văzut'o, voiŭ s'o văd. Cînd eram la maice m'apuca dor tainic să tot merg departe, departe, la capătul lumeĭ. Cădeam înnaintea crucelor, mi se părea că mă poartă aripĭ de îngerĭ. De venea cine-va să-mĭ turbure visul, mĭă prindea plînsul și leșinam.

Pe tine te ŭubesc atîta! Vreaŭ să vedem singurĭ un apus de soare, cum am văzut și un resărit.

— Un resărit și un apus! Să putem zice: am trăit o viață.

— Și putem muri, dragă Sorine. Un an orĭ o sută, tot vor trece!

— Apa e adîncă. Mă laș să te duc în brațe.

La gîndul de-a fi în brațele luĭ Sorin, Susana simți farmecul îmbrățoșăreĭ, al stringereĭ la piept, care'l visase atîta în nopțile de nesomn. Uneĭ așa de negrăite fericirĭ nu era'n stare să se împotrivească, sărmana Susana.

Sorin îĭ cuprinse mijlocul cu amîndouă mîinile, o ridică'n sus ca pe-un copil și o lipi strins la piept, zicîndu-ĭ:

— Ține-te de gîtul mieŭ.

Susaneĭ, la atingerea fermecătoare, i se'ntunecă orĭ-ce simțire, orĭ-ce gînd.

Toată ființa îĭ era electrizată de puternicul fior al ŭubireĭ... Trecuse pîrâul și Sorin n'o mai lăsa din brațe.

Susana, ca trezită di'ntr'un vis, zise cu glas stins de emoție.

— Am trecut, lasă-mă.

— Nu, nu voiŭ. Cine știe de mai am vre-o dată atîta fericire!

Susana îl cuprinse cu drag, apoĭ pri'ntr'o încordare se desfăcu din brațele luĭ.

Innainte se întindea o poiană verde cu miros

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de fin cosit. Măstacănĭ şi stejarĭ 'nnalţĭ, de jur împrejur ca străjĭ neadormite. Raze piezişe se furişeaŭ, tot amînînd părăsirea poienei, neîndurîndu-se a lăsa întunerecului pătimaş pe îndrăgostiţiĭ ce rătăciseră calea.

Sorin o privea cu ochiĭ tulburĭ, duşĭ pe altă lume; patima trecea prin cea maĭ mare criză. Pîrăul în depărtare îşĭ urma murmurul, tot îngînînd: „Di'ncolo e rătăcire şi amară jale!“.....

. . . . . .

Nu e bucurie nicĭ fericire nicĭ frumuseţă pe lume, care să n'aibă sfîrşit.

Peste cîte-va zile, pe Sorin, îl chemară grabnic la regiment.

Cu lacrimĭ îşĭ luă remas bun dela rude.

Pe Susana o îmbrăţoşă în faţa tuturor, spunîndu-le că-ĭ e logodnica, de care numaĭ moartea l'ar desparte.

Verele nu maĭ glumeaŭ. Iubirea celor doĭ tineriĭ le impunea respect; era di'ntre acele pe carĭ nicĭ moartea nu le desface.

De la plecarea luĭ Sorin, pe Susana o stăpînea melancolia. Pădurea nu maĭ avea farmec, cerul îĭ aducea jale; nicĭ florile nu-ĭ opreaŭ privirea.

Simţea dor de ducă, întocmaĭ ca paserile pribege, cînd le apucă toana călătorieĭ.

Une orĭ, dusă pe gîndurĭ, privea zborul paserilor, jelindu-se că nu-ĭ ca dînsele să-şĭ poată vedea iubitul.

Alte orĭ sta ceasurĭ întregĭ, fugea de fete, nu-şĭ afla linişte în casă, în livadă, în pădure, întocmaĭ ca bolnavul, care-şĭ tot schimbă locul să-ĭ fie maĭ bine. Lucru zadarnic cînd boala era în inima eĭ!

In cîte-va zile se făcuse galbenă, tăcută şi tristă; gura atît de veselă altă dată, avea numaĭ zîmbete triste.

Satul Muşata era în partea dealurilor, aproape de munţĭ. In urma ploilor, vremea se recise, zilele treceaŭ triste, nesfîrşite.

Bunea avea niştе treburĭ la Bucureştĭ. Hristea îĭ scrisese s'o aducă şi pe Susana.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

La plecare se'mbrățoșă cu fetele, lăcrimile o năpădiră. Simțea că n'o să le mai vază; îĭ părea reŭ că se desparte de ele, carĭ fuseseră martore ale ĭubireĭ sale.

Cleopatra îĭ zise:

— Susan'o, remîĭ cu noĭ.

— O dată tot trebue să plec. Unchiul s'ar mînia.

— N'o să ne uiță! Nu-ĭ așa?

— Pe voĭ nicĭ o dată.

— O să mai viĭ?

— Cine poate ști viitorul? zise Susana, oftind.

Venise veselă, cu gîndul senin, neștiutoare de patimĭ și suferințĭ; pleca, ducînd în inimă cel mai înnalt dor și cel mai istovitor sentiment.

Gîndul luĭ Sorin n'o părăsea o clipă; era umbra nedeslipită a sufletuluĭ eĭ.

Zvonul de întrarea Romînilor în războiŭ îngrija pe toțĭ.

Viața luĭ Sorin le era scumpă ca și-a unuĭ frate. Le era milă și de jalea Susaneĭ.

XIV

Iulie era pe sfîrșite, fusese o zi vestită prin căldură, văzduhul ardea ca un cuptor. Boarea adia încet, lovind cu aripĭ de foc.

Abia seara începeaŭ oamenĭĭ să lasă ca păserile de noapte de prin ascunzătorĭ.

Intr' asemenea seară lumea se adunase în cafeneaua luĭ chir Iani. Tot soiul de inșĭ, de deosebite națiĭ: samsarĭ căutînd treburĭ, umblînd după slujbe, negustorĭ falițĭ, o droae de oamenĭ doritorĭ de traiŭ bun cu muncă puțină și lipsițĭ de avere.

O sală lungă și afumată, în care te coborĭ pe cîte-va trepte, era renumita cafenea a luĭ chir Iani.

Proprietarul, un Grec pleș, vecĭnic cu ciubucul în gură, întreba, cu glas părintesc, pe fie-care client:

— No, fraticule, merge, merge?—chiar dacă nu mergea de loc.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Mese rotunde cu muşamale negre; pe ele aruncate, jurnale greceşti; pri'ntre ele rătăcite cîte-un „Romînul“ şi „Războiul“, vechi de cîte două-treĭ septămîni, lăsate de vre-un client; table de joc; bucăţi de tibişir; la un capăt al saleĭ un biliard, de-o vrîstă cu Iani, făcea podoaba cafeneleĭ.

Pe unele mese tăbliţi cu ceştĭ albe şi groase, din carĭ muşteriiĭ sorbiseră cafeaua turcească.

Din cînd în cînd, s'auzea glasul piţigăiat al cafegiuluĭ, certînd greceşte pe băeţiĭ, cari nu umblaŭ destul de răpede, nu goleaŭ mesele orĭ nu serveaŭ muşteriiĭ.

Podoaba cafeneleĭ era un papagal verde cu ciocul negru, Gavril, care sta legat c'un lanţujel deasupra uneĭ cuştĭ ţuguete.

Cum întra un client, papagalul se credea dator să strige ascuţit:

„A-zĭ cu banĭ, mîînĭ fără banĭ!“.

Cu cît se recorea, cu atîta cafeneaua se umplea de lume: feţe posomorite de oboseala şi alergătura uneĭ zile pline de zăduf, care n'adusese, poate, nimic în pungă.

La o masă, cu vre'o şase inşĭ, vorbea un bătrîn isteţ la chip, vesel şi cu şir la vorbă, îmbrăcat cu niște haine, carĭ nu se cunoşteaŭ de-aŭ fost cenuşiĭ saŭ galebne în vremea lor.

Işĭ istorisea nenorocirile vieţeĭ cu bătaea de joc ce ne-o lasă trecutul, de care nu ne maĭ temem şi pe care nu-l putem schimba nicĭ în bine nicĭ în reŭ.

De o dată se făcu tăcere; în cafenea întrase un muştereŭ noŭ.

Gavril începu să ţipe: „Azĭ cu banĭ, mîine făr de banĭ“.

Toţĭ şopteaŭ: „Ene! Ene! L'a trimes jupînuso să maĭ adurmece vre-o afacere grasă.

— Buna seara, babacă, zise Ene, lovind pe bătrîn peste umărşi aşezîndu-se la masă.

— Buna seara, piciule!

Ştia Hristea că la cafeneaua luĭ Iani s'adună toţĭ spioniĭ şi samsariĭ. Acolo se puteaŭ căpăta cele maĭ bune informaţiunĭ politice, bună oară a-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

supra războiului di'ntre Ruși și Turcĭ, saŭ dacă întră Romînĭ orĭ nu în războiŭ.

Tot acolo afla Hristea, prin Ene, informațiĭ asupra clienților cu carĭ trebuea orĭ nu să facă afaceri.

Aci se putea iscodi cît cheltuește pe zi fie-care casă boerească; ce maniĭ aŭ stăpîniĭ, cît a pierdut noaptea trecută cutare orĭ cutare la cărți; cine-ĭ amanta cutăruĭ om politic orĭ cutăruĭ bogătaș. Toate cancanurile orașuluĭ se depănaŭ de la unul la altul; era agenția de informațiĭ cea maĭ bună a Bucureștilor.

Băbaca, așa-l numeaŭ pe bătrînul sfătos, toțĭ clienții, păn și Gavril îĭ știa numele și-l striga: „Babacă, azĭ cu banĭ, mîine făr de banĭ."

Nime nu-și putea închipui cafeneaua făr de Babaca și făr de Gavril.

Cînd vorbea bătrînul, toțĭ îl ascultaŭ, cum ascultă credincioșiĭ preotul.

— Ce maĭ e cu politica, babacule? zise Ene, poruncind două cafele, una pentru el și una pentru babaca.

— Politica, piciule, merge; merge, o să ne vie și nouă lapte'n pilaf. Turciĭ staŭ prost. Prea credeaŭ că Europa e sat făr de cîinĭ. Ce-și ziceaŭ eĭ: „Las'că Englezul n'o să ne lase!" Nia! că le-a dat cu tifla! Și Babaca plesni peste chelia unuĭ client de-alăturĭ.

— Auleo, babacule, aĭ ce aĭ cu Turciĭ, fie lor acolo, dar cu mine ce aĭ?

— Tacĭ, că-ĭ bine! Ce-așĭ maĭ ride, să prinză başbuzucĭĭ un Englez și să-l frigă la frigare, cum aŭ prăjit pe bieții Bulgarĭ. Bre, picilor, sînt bătrîn, nu un războiŭ saŭ o răscoală am apucat; dar așa cruzime n'am pomenit. S'a răsculat Bulgarul pentru sfînta dreptate. Ce vreĭ? O nație e ca și un om: rabdă bietul o zi, un an, zece, la urmă se umple păharul; nicĭ nu știĭ din ce-ĭ sare țandura și nu maĭ poate suferi să știe bine că l'o dumica, l'o face tocană!

Cum vă spun, picilor, între răsculați era și un preut. L'aŭ prins, l'aŭ jupoiat binișor de piele, cum

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

aĭ fi jupuit un miel, ĭ-aŭ adus pielea pînă la gît şi i-aŭ lăsat'o atîrnată în loc de odăjdiĭ. Spre culmea bătăeĭ de joc, i'aŭ pus evanghelia în mînă să cetească turmeĭ de nenorociţĭ, pe carĭ başbuzuciĭ i-aŭ schilodit, icum le-a trăznit prin cap. Unora le-aŭ tăiat nasul şi urechile, altora, ca să fie la şir, le-aŭ tăiat picioarele, punînd pe alţiĭ să-ĭ ţie de subsuorĭ, altora le-aŭ scos ochiĭ.

Nicĭ pruncii nevinovaţĭ nu i-aŭ cruţat; i-aŭ pus în frigărĭ şi siliră pe mume să-ĭ învîrtească la jar ca pe niște purceĭ.

— Las', babacă, prea, prea, le spuĭ de oae! Nu s'o maĭ face ziuă!

— Zeŭ! Pe crucea, la care mă'nchin, că-ĭ drept!. S'aŭ îngrozit păn şi Englejiĭ, cu tot sîngele lor cel rece. Ce ştiţĭ voĭ, picilor? Văzut'aţi ca mine, bătăile de la Sevastopol? Uită-te: să-mĭ radeţi mustaţa, dacă Romînii nu se prind în hora Rusuluĭ. Halal de voĭ ceĭ tinerĭ, dacă ştiţĭ să vă purtaţi.

— La ce horă, babacule? zise Ene.

— Heĭ, picilor. Nicĭ la cărţĭ nu se cîştigă maĭ gras şi maĭ mult ca la războiŭ; dar se şi pierde. Trebue să aĭ nas de copoiŭ şi, cînd o începe a adià vînt de pace să-l simţĭ cale de zece poşte, să-ţĭ ĭaĭ catrafusele şi să fugĭ, băete!

La Sevastopol eraŭ adunate atîtea litfe de oamenĭ că mişunaŭ puriciĭ albĭ ca furnicele. Ce vremĭ! Ce vremĭ! Făcusem 30,000 de polĭ, jucîndu-mă! Dar şi scumpe eraŭ toate! Cafeaua mă costa un irmilic, masa o liră turcească, iar că maşa nu făcea s'o spelĭ, cu baniĭ ăia; luaĭ una nouă. Dar era de unde.

Englezul turna baniĭ cu sacul, ca porumbul. Cel maĭ calic închidea ochiĭ şi vărsa punga.

— Bine, băbacule, creştin, şi făceaĭ trebşoarele Turcilor? zise un client roşcovan.

— Eŭ eram negustor, bre, dovleac!

— Eĭ, şi unde-s baniĭ? zise Ene.

— Heĭ, piciule, s'aŭ dus maĭ iute de cum aŭ întrat.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Vezi? Te-a pedepsit D-zeŭ! zise iar roşcovanul.

— Cînd a venit de-o dată, ca din senin, vestea de pace, mă mir că n'am nebunit.

Se zice că moare omul de supărărĭ. Aş! Nu-ĭ drept.

Cu o zi înnainte băgasem tot capitalul în marfă cu gînd că războiul ţine şi o să-mĭ înzecesc banĭĭ. Cînd s'a vestit pacea, am remas prostit. Ce să facĭ cu ovăzul? Doar să-l aruncĭ în mare: de la un galben demerlia a scăzut la un sorocovăţ.

In treĭ zile, piĭ!—am pierdut tot. Tot!—Ştiĭ: par'că a venit un vînt şi mi i-a suflat din palmă.

Banul e lucrul draculuĭ; dacă nu ţi-ĭ dat să-l aĭ, e'n zadar, piere ca argintul viŭ. Banĭ, cîţi aŭ trecut prin mîna asta, n'ar încăpea în cafeneaua luĭ Iani. Şi uită-te n'a remas nimic, aŭ pierit, fraţilor, ca de strigare, făr să beaŭ, făr să joc cărţi. Şi nu era afacere în care să intru eŭ şi să nu se cîştige gîrlă: se adunaŭ cu apa la iezitură; dar de o dată venea ca un şuvoiŭ, rupea tot şi nu remănea nimic. Mă, Ene mă, spune luĭ stăpînu-to că D-zeŭ are scară de urcat şi de coborit. Să nu se bizue, mă, pe milioanele luĭ, că averea e ca năsipul mărelĭ, se mută din loc în loc.

Prin mîna mea aŭ trecut sute de miĭ...

Vezĭ, cînd cîştigĭ aşa de mult, nebuneştĭ; crezĭ că n'or să se maĭ isprăvească.

Crezĭ că, după ce-am pierdut cu ovăzul, m'am lăsat? M'am pus tovarăş cu'n Ovreiŭ la spirt Beaŭ soldaţiĭ de zvîntaŭ. Iţĭ dădea polul şi nu maĭ lua rest! Să-ĭ daĭ de băut, cît i s'o veni de banĭĭ luĭ.

In cîţi nu s'a aprins holerca! La urmă Ovreiul a fugit cu toţĭ banĭĭ.

Am remas cu buzele umflate!

— Nu se vorbea nimic de pace? zise Ene.

— Toată lumea credea că războiul ţine cel puţin jumătate de an încă.

— Te joc'ĭ cu diplomaţia engleză? făcu roşcovanul.

— Bre, picilor, cine vrea să facă banĭ la răz-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

boiŭ, să nu fie prea lacom ca să cîştige numaĭ el. Să se prinză tovarăş cu unul din ăĭ marĭ: tu cu baniĭ şi munca, el cu şoapta. S'o spuĭ luĭ Hristea. Cît e de cuminte, asta n'o ştie. Să-mĭ fi suflat mie la ureche c'o zi înnainte: „Niţule, ţine baniĭ".

Mă, picilor, noĭ pricepem şiritlicurile negoţuluĭ, nu ale diplomaţieĭ.

Heĭ! Heĭ! care din voĭ o să aibă curajul tinereţeĭ şi iscusinţa bătrîneţeĭ, ăla face la războiul de azĭ milioane, zise băbaca luînd o priză de tabac şi bătînd de necaz tabacherea cu mîna.

— Acuma o să fie danţ, nu glumă; or să'nţeleagă creştiniĭ o dată că trebue scos păgînul din Europa, zise roşcovanul.

— Tacĭ, mă pahonţule. Ce eştĭ copil cu barbă? Ţarigradul să trăească, el îĭ ţine pe Turcĭ cu viaţă, toţĭ îl vor şi, ca să nu-l aibă nicĭ unul, îl lasă bietuluĭ Turc.

— Să-l facă oraş independent, zise unul.

— Că eĭ ne'nireabă pe noĭ.

— Rusia vrea binele tuturor creştinilor, zise roşcovanul.

— Da, e cu crucea'n sin şi cu diavolul în inimă, zise altul.

— Tot Rusia o să dezrobească pe creştinĭ şi Romînĭ vor cîştiga independenţa numaĭ mulţumită Ruşilor.

— Cine poate spune cu siguranţă, dacă Romănia întră orĭ nu în războiŭ? zise Ene.

— Aţĭ da, tu şi stăpînu-to, mult ca să ştiţĭ. Ţi-am dat reţeta. Dar ţi-aĭ găsit? Avărul de Hristea să'mparţă cîştigul cu alţiĭ! zise babaca.

— Nicĭ ceĭ marĭ nu ştiŭ.

— Dar la ce-aŭ strins armata pe mal? De ce concentrează şi pregătesc mereŭ?

Crezĭ că vor scoate alţiĭ castanele din foc pentru Romînĭ? Să-şĭ maĭ pue pofta'n cuiŭ. Aŭ dat un deget Rusuluĭ, cînd l'aŭ lăsat să treacă, acuma, să-mĭ radeţĭ mustaţa, dacă nu-ĭ dă'n curînd mîna toată.

— Şiret, babacul. De-o avea noroc să nu se întîmple, e ras pe gratis, zise Ene.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Rusia vrea binele creştinătăţeĭ. Mîntuirea Romîniеĭ tot numaĭ de la ţar o să vie. Turcul să aĭ, să-ţĭ ĭa, nu să-ţĭ dea.

— Mă, pahonţule, cît te plăteşte brat Ivan? zise babacul.

— Nu-ĭ drept?

— Lasă, bre, Turcul e un hoţ prost, Rusul un hoţ şiret. Turcul vine şi-ţĭ ĭa curcanul pe faţă; Rusul ţi-l fură şi ţi-l vinde tot ţie de treĭ orĭ în şir, zise babaca.

Toţĭ începură a ride de poveste.

— Dar şi negustorul mi se pare că era cap de Grec.

— Greciĭ sînt cuminţĭ! Cal verde şi Grec cuminte, zise roşcovanul.

— Tacĭ că superĭ pe Iani. Cîte lire turceştĭ mi-aŭ trecut mie prin mîinĭ, v'aşĭ cîntări pe voĭ toţĭ şi cu toată cafeneaua luĭ Iani. Piiĭ! Ce de-a maĭ aur!

Babaca, par'că orbit de vedenia auruluĭ, clipea des.

— Rusul e darnic, nu se uită la banĭ. Nu se bate cu Turcul din interes ca Neamţul orĭ Englezul, ci pentru cruce, zise tot roşcatul îndesîndu-se.

In vremea asta toţĭ clienţiĭ din cafenea se făcuseră roată în jurul meseĭ, unde se puneaŭ la cale interesele Europeĭ.

Pe feţele tuturor strălucea dorinţa siguranţeĭ unuĭ războiŭ. Toţĭ ascultaŭ cu plăcere proorocia că Romînia va intra în războiŭ, şi că vor putea să-şĭ facă meşteşugul de păseri de pradă.

Toţĭ aceştĭ veneticĭ din lume primeaŭ cu feţe încordate, cu privirĭ lacome proorocirile bătrînuluĭ. Cu toţiĭ, într'un gînd, vedeaŭ nu mîntuirea ţereĭ prin sîngele vitejilor, ci cîştigul. Păserĭ călătoare, puţin îĭ durea durerea neamuluĭ!

Scenele de cruzime ale başbuzucilor, gemetele mulţimeĭ jupoiate, ţipetele celor schingiuiţĭ, vaetele copiilor arşĭ orĭ puşĭ în suliţĭ, răcnetele nebune ale mumelor, toate trezeaŭ în aceste suflete dornice de cîştig nu milă şi groază, ci bucuria de un războiŭ cît maĭ lung.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

„Europa nu va mai putea sta nepăsătoare în faţa atîtor cruzimi, îşi ziceau.

In mintea acestor păseri răpareţe, războiul nu se areta ca un rîu de sînge, cimp plin de leşuri şi răniţi, asurzitor de gemete, ci presurat de comori.

Jalea părinţilor şi-a soţiilor nu găsea nici un resunet în sufletele lor lacome. Pentru ei un rîu de aur avea să curgă, iar sunetul lui înnăbuşea bocetul mamelor, plînsul orfanilor!

Cafegiul scoase tacticos ciubucul, îl scutură de o margene a unei mese şi zise:

— Las', fraţicule, nici Grechia n'o sta cu mîinile 'n sin.

— Taci, bre Iani, ţi oiu spune o vorbă, dar mi-i că te-i supăra, zise un client.

— No, ce supărare, par'că ei fac cum zicem noi!

— Grechia, vorba ăluia, la plăcintă înnainte la războiu înnapoi.

— Nu-i drept, Grecii sinto vitezi!

— D-ta nu eşti de părere că numai singur un războiu ar da neatîrnarea Romăniei? zise omul roşcovan către un client, care sta tăcut, ascultînd ce se vorbeşte.

— Sigur, zise cel întrebat, sînt vremi cînd războiul se impune pentru o ţeară.

— Păcat că oamenii, cari conduc ţeara asta, nu preţuesc destul bună voinţă ţaruluĭ.

— De! nu ştim, dacă bunurile vor întrece relele,— făcu altul ce părea a fi Romîn, get-beget, care simţea ce'nseamnă războiu.

— Cînd aĭ un prieten ca Rusia, nu se maĭ stă la gînduri. Ţarul a adunat oştire cîtă frunză şi ĭarbă.

— Vorba-i ce zic puterile, făcu babaca.

— Ce-i pasă Rusiei de puteri? Dulăul ăla marele nu se uită la lătrăturile coteilor. Rusia apără o cauză mare şi dreaptă. Nu-i oare ruşine pentru Europa civilizată că lasă atîtea milioane de creştini sub copita păgînuluĭ? făcu un client, care vorbea pentru întiia oară.

— Eŭ sînt pentru războiŭ, dacă-i vorba să căpătăm neatîrnarea, zise clientul ce părea a fi Ro-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mîn. Ca să fim liberĭ nicĭ o jertfă nu-mĭ pare destul de mare.

— Vezĭ bine, o naţie trebue să aibă amor propriŭ, zise cel roşcovan.

— Bre, Ene, tu aĭ venit să-l întîlneştĭ pe Lazarache. Ţi-l trimet eŭ; numaĭ spune luĭ jupînu-to că ăsta-ĭ un şiret şi jumătate, e umblat, a fost pe unde a înţercat dracul copiĭ. Treabă o să-ĭ facă, pentru aprovizionărĭ el e omul; dar să aibă Hristea ochiĭ în patru că fură de zvîntă.

Asta-ĭ în stare să vînză colonelului un boŭ de zece orĭ. Vorba-ĭ să împarţă cu stăpînu-to. E mare meşter. Păcat că-ĭ cartofor. Să nu-ĭ dea banĭ pe mînă: e în stare să-ĭ dea toţĭ într'o noapte.

Pe urmă să nu vă bage şi'n puşcărie. Am maĭ pomenit eŭ unul ca dînsul care se'nţelesese cu serjentul şi dădea soldaţilor carnea cailor ucişĭ.

— Eĭ, asta-ĭ chiar să nu se maĭ facă ziua.

— Ce ştiĭ tu, piciule! Pentru banĭ te miară că nu le da şi carne de om. Trebue s'ajungĭ la aniĭ mieĭ, să poţĭ pricepe cîte le fac oamenĭĭ pentru banĭ.

Gavril, auzind vorba de banĭ, începu refrenul: „Azĭ cu banĭ, mîine fără banĭ.“

— Baniĭ sînt ochiul draculuĭ, zise un muştereŭ.

— A remas diavolul de ris cu ochiĭ luĭ pe lîngă banĭ! Cu aur poţĭ face azĭ orĭ ce.

Vreaĭ să cumperĭ pe cea maĭ cinstită femee? Dă'ncoace mia de leĭ. Aĭ nevoe de'ntors un şurup politic, tot mia îl învîrteşte. Nu-ĭ uşă nicĭ lacăt pe lume, pe carĭ să nu le descuę.

Nu e crimă să nu se poată face pentru banĭ şi tot cu banĭ ascunzĭ de nicĭ pămîntul s'o afle.

Cînd e vorba de banĭ, oamenĭĭ sînt maĭ crunţĭ de cît leiĭ şi tigriĭ. Doar războaele de ce se fac, nu tot pentru banĭ? In orĭ ce războiŭ s'ascunde un interes.

Se zice că maĭ de mult s'a dus unul pe ceea lume şi ce-a văzut s'a îngrozit. Minciunĭ! Nu e nevoe să mergĭ în împărăţia luĭ Scaraoschi; aĭ ce vedea destul pe lumea asta. Să pot eŭ scrie ce

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mi-a trecut pe dinnaintea ochilor, s'ar îngrozi o lume.

Cînd am venit întîiaşĭ dată în Bucureştĭ, abia 'mĭ mijia mustaţa. Am tras la hanul Zlătarĭ, aveam recomandaţie către un călugăr de-acolo. In aceeaşĭ zi cu mine sosise un străin bogat. I-aŭ dat o odae alăturĭ cu chiliuţa mea.

Peste noapte am auzit un horcăit ca de om pe care-l gîtue. Am pîndit toată noaptea şi toată ziua. Străinul n'a maĭ eşit din odae nicĭ mort nicĭ viŭ. Se vede că aveaŭ un oblon secret în podele, pe unde l'aŭ dus de-a dreptul în beciul mucenicilor.

— Aveaŭ călugării nevoe de sfinţĭ.

— Uit'te aşa. Cuţit, otrava, funie, toate sînt bune pentru ceĭ lacomĭ de banĭ. Nu zic. Şi mie mi-a plăcut aurul, dar am muncit, l'am făcut şi l'am pierdut.

—In beciurile călugărilor eraŭ burdufurĭ cu banĭ de aur, cum ar fi burdufurile cu brînză,—făcu un client.

— Vezĭ bine că eraŭ, zise băbaca, maĭ luînd tabac cu două degete.

. . . . . .

In fiecare zi la cafeneaua luĭ chir Ianĭ aceia-şĭ clienţĭ măcinaŭ aceeaşĭ făină, aşteptînd din ceas în ceas vestea cea bună.

XV

Pe cînd în lumea celor micĭ fierbeaŭ patimĭ păcătoase, ca lăcomia de îmbogăţire, în a celor marĭ, patimile se mascaŭ sub forme pompoase, luaŭ chipul dragosteĭ frăţeştĭ, a durereĭ pentru creştinătatea subjugată. In această lume de slavă se punea la cale viaţa popoarelor micĭ.

Europa era'n fierbere. Rusia suferise cîte-va înfrîngerĭ. In fie-care zi gările şi oraşele noastre gemeaŭ de Ruşĭ.

Un şuvoiŭ neîntrerupt curgea între Prut, Dunăre şi Balcanĭ.

Vîlva războiuluĭ creştea mereŭ, spiritele s'a-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

prindeaŭ tot mai mult asupra Turcilor. Toţi la noi, ţineaŭ cu Rusia, mîntuitoarea creştinătăţei.

„Ce planurĭ o fi avînd pentru viitor, puţin ne pasă; de-o camdată ne apără!“ era vorba fiecăruia.

Sorin făcea şi el parte din această mulţime. Cu toată despărţirea duioasă, îşĭ păstra liniştea sufletuluĭ; prea încredinţat că datoria cea mare e să se lupte, cînd nevoea cere. Sufletul îĭ era despărţit în două; mintea îĭ cerea jertfirea pentru patrie; patima ĭubireĭ îl făcea să treacă nopţĭ grozave de nesomn.

„Poate pe veci n'o voiŭ maĭ vedea pe Susana. In curînd merg la moarte, ĭubirea a fost vis! Dar maĭ pe sus de noĭ, de patimile noastre, e patria.

„Innainte de a avea copiĭ, să gîndim a le lăsa o ţeară.“

Ceasurĭ întregĭ le petrecea, noaptea, uitindu-se pe cer. Ştia că în această vreme şi Susana îl privoa; părea c'o simte maĭ aproape, ştiindu-se amîndoĭ cu ochiĭ pironiţĭ în stele.

. . . . . .

In sfîrşit după zile năbuşitoare de căldură, în corturĭ, pe malurile Dunăreĭ, se hotărî trecerea armateĭ romîne pe la Corabia.

Era Duminecă. Un soare strălucit vărsa valurĭ de lumină pe şesul dunărean şi peste oştirile noastre înşirate în lungul luĭ. Căldura şi nehotărîrea aţiţase toată suflarea. Vestea trecereĭ aŭ primit'o cu strigăte şi urale.

Armele şi uniformele sclipeaŭ în bătaea soareluĭ. Dunărea liniştită şi domoală aştepta cu răbdare să-şĭ vază flăcăiĭ trecuţĭ pe cela mal. De pretutindene năvălise mulţimea ca un potop, să le strige:

„Noroc! Şi să vă întoarceţĭ vitejĭ între vitejĭ.“

Rude, părinţĭ, soţiĭ, prietenĭ, fie-care petrecea o fiinţă scumpă, de care gîndul reŭ îĭ zicea: „Cine ştie, de-l maĭ vezĭ?“

Aci o mumă, cu faţa brăzdată de grijĭ şi suferinţĭ, îşĭ sorbea din ochĭ feciorul, pe vecĭ să-şĭ

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

întipărească în suflet icoana luĭ ĭubită. Vorbele-erau înnecate în lăcrimĭ.

Maĭ încolo un bătrîn, cu glas plin de durere rostea: „Cum i-o fi scris!“ În altă parte un soț își îmbărbăta soția nemîngîiată și își stringea la piept copilul. Pretutindene grupe de oamenĭ cu lăcrimĭ în ochĭ, silindu-se a zîmbi ca să nu întristeze pe ceĭ menițĭ a da piept cu moartea, a răscumpăra patria subjugată de veăcurĭ.

Dar toțĭ, într'un gînd și-un cuget, erau însuflețițĭ de aceeași dragoste pentru patrie.

Cum mama, cu toate cumplitele durerĭ ale nașterei, are numaĭ dragoste și devotament pentru pruncul nevinovat ce va să nască, tot așa nime nu se gîndea a cîrti în potriva războiuluĭ.

Pe fețele tuturor se areta acelaș sentiment dureros, dar plin de dorul jertfeĭ pentru datorie.

Un militar bătrîn, văzînd atîta jelanie, a zis desnădejduit mareluĭ patriot Ioan Brătianu:

— Cu aceștia vom lua noĭ Plevna?

— Da generale, doar aceștia, ne-aŭ păstrat și ne vor păstra țeara “

Dorința răscumpărăreĭ patrieĭ plutea 'n aer, cu toate dureroasele jertfe. Toțĭ alergaŭ, ca la un liman, la credința sorțeĭ a tot puternice, fără voia căreia nimic nu se face, nime nu moare.

Fatalismul, mîngăerea celor nenorocițĭ își întîndea aripele-ĭ asupra unuĭ norod întreg.

Maĭ triștĭ de cît toțĭ eraŭ aceĭ, pe carĭ nime nu-ĭ petrocea, ale căror rude orĭ prietenĭ se aflaŭ prea departe, saŭ de mult duși di'ntre ceĭ viĭ. Gîndul lor zbura peste văĭ și dealurĭ, peste păduri și ape, la casa părintească, unde și-aŭ petrecut aniĭ copilărieĭ; cu gîndul, își luaŭ remas bun de la tot ce-aŭ simțit și ĭubit într'un unghiŭ depărtat al patrieĭ.

Îndurerate eraŭ inimile tuturor; dar sufletele le eraŭ neclintite în fața datorieĭ.

Ceĭ marĭ, îngrijoraților, cu ochiĭ aprinși de simțul respunderei și de credința în izbîndă, făceaŭ să treacă un curent de încredere și vitejie în miile de oșteniĭ.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/indr1901-1932

Mulţi plecaŭ înstrăinaţi, fără o sărutare de pe urmă de la fiinţele ĭubite.

Maĭ triştĭ plecaŭ aceĭ carĭ n'aveaŭ pe nime 'n ume, după carĭ nime n'avea să plîngă.

Sorin Bunea plecă şi el, nepetrecut de rude, ţtrăin între străinĭ.

Durerea luĭ nu-l durea, era bărbat, ştia să rabde; dar grozav îl chinuea suferinţa Susaneĭ.

Pe dînsul îl însufleţea dragostea de patrie, simţimîntul datorieĭ; dar Susana n'avea de unde să aĭbă astfel de sentimente.

Crescută la călugăriţe, n'auzise de alte datoriĭ de cît de cele cătră sfîntul părinte şi cătră cer.

De pe mamă, Susana era Romîncă, dar nime nu sădise într'însa sentimentul patriotic românesc.

Susana era un suflet drept şi bun; dac'ar fi avut el vreme, lesne i-ar fi trezit aceste simţirĭ înnalte.

Se mustra că, înnainte de-a se lăsa tîrît de patima dragosteĭ, n'a căutat să-ĭ formeze sufletul şi să-ĭ arate cum trebue puse datoriile maĭ pe sus de sentimentul egoist al dragosteĭ.

E frumos sentiment ĭubirea, dar amar ne-ar blăstăma copiiĭ şi nepoţiĭ, dacă le-am pregăti soartă de robĭ, dacă nu le-am păstră o patrie liberă.

Toate acestea Susana n'avea de unde le şti.

Nemîngăiat, Sorin blestema 'ntîmplarea, care l'a dus să turbure liniştea şi pacea uneĭ fiinţĭ nevinovate, necunoscătoare de alte sentimente maĭ înnalte, carĭ să-ĭ înfrîngă suferinţa.

Une orĭ, privind jalea mulţimeĭ, care turbură sufletul şi la împrejurărĭ atît de măreţe, se osîndea întîiŭ pe sine însu-şĭ că nu-ĭ destul de bărbat...

Urmară rugăciunilor episcopuluĭ şi ale preoţilor, ascultate de Vodă şi de generalĭ, cu capetele goale în arşiţa soareluĭ, cerînd cu smerenie, luĭ D-zeŭ izbîndă pentru armata romînă.

Sorin se'nvinuea că-l maĭ turbură amintirea dragosteĭ. Ca ispăşire a păcătuireĭ săvîrşite cu gîndul, ar fi voit să strige tuturor: „Patria, patria, înnainte de toate!“

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Cînd, în sunetul muzicilor, armata păşi pe pod, după atîtea veacurĭ de înjosire, văzduhul resună de urale.

Undele Dunărel oglindiră armele şi făptura mîndră a ostaşilor noştri.

Nu maĭ eraŭ miĭ de suflete, ci un suflet mare, uriaş, al căruĭ singur gînd era biruinţa.

Insu-şĭ Sorin simţi că sentimentul patriotic învinge pe cel egoist al ĭubireĭ.

Intr'o clipă de încordare sufletească văzu cum datoria către patria ameninţată, e de miĭ de orĭ maĭ mare de cît cea către femeea ĭubită, chiar şi faţă cu rătăcirea în care patima dragosteĭ îl făcuse să cază orbeşte.

Gîndul îĭ şoptea:

— Patimele noastre sînt trecătoare ca şi noĭ; mărirea patrieĭ e veĭnică. De voiŭ avea noroc, mă întorc cu bine. Susana mi-e soţie înnaintea luĭ D-zeŭ. Patria însă e maĭ pe sus de toate! Fiiŭ vitrig e cel ce nu poate jertfi interesele şi patimile sale; nevrednic e să facă umbră pămîntuluĭ ce-l ţine!"

Se trezise în el vitejia strămoşilor moşneniĭ, şi dase patima ĭubireĭ la o parte.

Luĭ Sorin, de cum păşi pe pămîntul turcesc, i se păru că-ĭ în împărăţia morţeĭ.

Inima i se oţeli; patriotismul îl stăpînea.

Marşurile obositoare din cele di'ntîiŭ zile nu-ĭ zdrobiră energia.

Era blînd cu soldaţiĭ, asculta basmele şi snoavele lor glumeţe; zile şi nopţĭ treceaŭ pe negîndite.

Sorin căuta totd'a-una să fie între cercetaşĭ, carĭ umblaŭ să descopere poziţiile duşmane.

La Verbiţa Sorin dădu peste un post turcesc.

Romînĭĭ greşiseră drumul şi nemeriseră aci în loc de la Trestnic.

— Ce-a zis Turcul, cînd te-a văzut, locotenente? Nu te-a tratat cu ciubuc şi cu cafea? întrebă căpitanul.

— Ne-am speriat unul de altul. Cît pe ce să-l fac prins.

— Vorba ăluia: ĭa-l de pe mine, că-l omor.

— De, păn să-mĭ ĭaŭ seama, răcaniĭ mieĭ o

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

luaseră la goană îndărăpt. Alergaŭ ca epuriĭ la vale.

— Fuga-ĭ ruşinoasă, dar sănătoasă.

— Le dasem eŭ semn de retragere. Eram nebun să-mĭ pun mintea cu Turciĭ, cînd nu e de pus ?

— Eştĭ de vină. De ce-aĭ înnaintat prea mult ?

— Dă-ĭ ciorilor. Pe asemenea întunerec te miră că n'am păţit'o maĭ reŭ.

— Zi : noroc de întunerec, Turciĭ n'aŭ ştiut cîţĭ eraţĭ, că alt-fel ne trimeteaĭ raport de pe ceea lume.

— Las', ne-aŭ făcut destul alaiŭ : împroşcaŭ gloanţele, par'că bătea piatra în luna luĭ Cuptor. Eŭ, habar n'aveam ; n'am încredere în glonţiĭ turceştĭ.

— Păn te-o nimeri numaĭ unul.

— Aş ! Sînt nebun să le aţin calea ?...

Cînd fluera cîte un obuz, soldaţiĭ s'aşterneaŭ la pămînt.

Sorin zîmbea.

— Bateţĭ metăniĭ, băeţĭ, să v'ajungă pe-un an.

— Păĭ ! Să nu ne'mpuşte. Uit'te cum sapă cu rîtul.

Ghiulele tăceaŭ văzduhul şi'nfingîndu-se în pămînt îşĭ săpau singure cuib, rădicînd în juru-le movilă de ţerînă, în dosul acestora soldaţiĭ scăpaŭ de sfărmăturĭ.

Peste puţin timp îsĭ făcuseră şi Romîniĭ şanţurĭ ca să se apere de glonţiĭ şi boambele Turcilor.

— Sorin era nerăbdător. Ar fi vărsat sînge din el, să vază o dată războiul isprăvit.

Tovarăşiĭ îl luaŭ în ris, spunîndu-ĭ, că nicĭ nu s'a început încă.

— De necaz eşea din şanţurĭ, se primbla pe cîmp.

Ofiţeriĭ îl porecliseră : „Vodă“.

— Ce te primbli, bre, ca Vodă prin lobodă ?

— Nu-mĭ sufere aerul din şanţ, îmĭ plac dealurile, nu văile.

— A ! Uitasem că eştĭ munteanu. Numaĭ să nu-ţĭ

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

facă Turcii necazul, să te trimiță făr de voe în vale!.....

Intr'o zi Sorin s'apropiase prea din cale afară de Turcĭ. Haĭ-haĭ, haĭ-haĭ! vorba serjentuluĭ Roată, ajunsese depărtișor.

Un obuz îĭ vîjîi, pe la ureche, vîntul boambeĭ îĭ luă chipiul.

— Ți-aŭ dat o lecție, îĭ zise un coleg. Ce cauțĭ, o să găsești.

— O variație. Era prea monoton. De-am da o dată piept cu șalvaragiĭ luĭ Osman. Mi s'a acrit a sta prin șanțurĭ ca șobolaniĭ.

Se trezise în Sorin Bunea vitejia strămoșilor moșneni, care se luptaseră sub Mihaiŭ Viteazul.

Nu se maĭ cunoștea singur, atît era de fără frică.

Moartea e maĭ îngrozitoare de departe. Văzută de aproape, nu-ĭ așa de fioroasă.

Amintirea Susaneĭ îĭ era și acum scumpă; icoană nedespărțită în orĭ ce primejdie, iubirea eĭ îl îndemna la luptă.

Și străbuniĭ luĭ îșĭ lăsaŭ neveste orĭ logodnice, mergînd să se bată pentru moșie, lege și neam, și eĭ lăsaŭ munțĭ cu poene verzĭ, case pline de bielșug și plecaŭ la moarte, cînd nevoea cerea.

Divizia a IV-a romînă se afla în fața reduteĭ Abdul-Kerim-Tabia, căreia Romîniĭ îĭ ziceaŭ „Grivița cea mare“ saŭ „Grivița No. 1“; celealalte divizĭĭ se întindeaŭ de la resărit spre apus, păn în fața Opanezuluĭ, întărit cu patru redute.

In sfatul de războiŭ Principele Carol al Romănieĭ dovedi că Plevna nu poate fi luată cu asalt.

Totu-șĭ sfatul hotări asaltul, ca să ridice moralul armateĭ și să spele înnaintea Europeĭ rușinea pățită, cînd țarul fugise de la Șiștov îndărăpt în Romănia, la Zimnicea, de frica luĭ Osman.

Se hotări să bombardeze întăriturile din jurul Plevneĭ cu tunurĭ de cîmp și cu tunurĭ de asediŭ, ca să demoralizeze pe Turcĭ, sfărmîndu-le redute și tunurĭ, făcîndu-le cu neputință adăpostirea în șanțurĭ a unuĭ număr destul de mare pentru a putea ține piept asaltuluĭ.

— La 27 August bateriile romîne siliră pe Turcĭ

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

să părăsească un redon ce ridicaseră înnaintea Griviţeĭ celeĭ marĭ. Regimentul al 5-lea de linie şi al 13-lea de dorobanţi, în carĭ era Sorin, aŭ luat şanţul, urmărind pe Turcĭ, făcîndu-le pierderĭ marĭ.

Aĭ noştri aŭ pierdut destuĭ oamenĭ. Soldaţiĭ nedepriuşĭ mergeaŭ la asalt prea grămadă, glonţiĭ Turcilor loveaŭ în plin.

Sorin mereŭ le striga:

— Ce vă grămădiţĭ, leat, ca la praznic? Rarĭ, cît de rarĭ, unul de altul. Nu vedeţĭ cum ne seceră păginiĭ şi ne culcă la pămînt?

Peste noapte Rominiĭ aŭ întrat în şanţul duşmanuluĭ, aŭ adus şi-o baterie.

— Acum sîntem la războiŭ, or să ne pomenească Turciĭ la pomelnicul ăl mare.

— La odihnă, băeţĭ. Pe ziua de azĭ aţĭ resplătit mîncarea.

— Adică porumbul furat, d-le locotenent.

— Şi lucrul de furat îl plăteştĭ une orĭ scump.

— Bre, băeţĭ, ce-va perne, saltele, vă trebue? Fire-ar al Naibeĭ de Turc, nicĭ nu s'a pregătit de oaspeţi,—ziceaŭ serjenţiĭ.

In ziua de 28 August, tunurile bubueaŭ, de se cutremura pămîntul. Turciĭ respundeaŭ rar, ca să nu tacă.

— Işĭ cruţă litfele muniţiile. Semn bun, d-le locotenent, ziceaŭ serjenţiĭ de la artilerie...

De cu noapte, soldaţiĭ căraseră cu mantalele porumb şi-acum îl coceaŭ în pripă, să apuce cîte ceva.

— Coaceţĭ, băeţĭ, zicea Sorin: mîncarea de dimineaţă şi'nsuratul de tînăr nu strică.

— Mîncatul nu strică, vorba ăluia, barim să nu murim flămînzĭ; dar însuratul dă une orĭ greş. Uit'te, Răsteiŭ, toată ziua e cu gîndul la nevastă. De, îĭ cade omuluĭ greŭ la inimă, o lună după cununie, să viĭ în ţara turcească la porumb bulgăresc.

— Mă, Cîrcel, coace şi luĭ don locotenent un porumb. Vezĭ să fie 'n lapte, că-l maĭ dulce. Dar nu-l pîrpăli ţigăneşte la pară, mă!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Dar ce eŭ sînt Ţigan? Don locotenent, eŭ zic să fie'n ţinte, că-ĭ maĭ cu saţ.

— Fie cum o fi. La războiŭ mîncarea-ĭ fudulie, bătaia este ce este.

— Aşa-ĭ, don locotenent, de cît prea o tărăgănim.

— Lăsaţĭ mă, că ştie Vodă ce face. Turcii din Plevna bolesc şi vorba Romînuluĭ: „Boală lungă, moarte sigură“

— Bolesc de foame: ca dorul de mămăligă nicĭ o boală nu te strică! zise serjentul.

— Mă, nepriceputule, dorul de pilaf! Turcii mămăligă mănîncă?!

— Păĭ, sînt delicaţĭ. Mie-mĭ spuĭ?

XVI

Tunurile ruseştĭ nu băteaŭ departe, dar cînd aŭ pornit focurile româneştĭ, aŭ început a pricepe Turcii că's bombardaţĭ!

Vîjiaŭ boambele şi făceaŭ explozie de părea că se nărue cerul şi pămîntul din temelii.

Colonelul Creţeanu cu roşiorii avură norocul să-şĭ arate vitejia, respingînd pe Turcĭ, carĭ făcuseră o eşire din Plevna.

— Nepoliticos colonel, zicea Sorin, căpitanuluĭ: voeaŭ să ne ĭasă întru întîmpinare, şi-ĭ alungă! Ce idee, mă rog, or să-şĭ facă Turcii de educaţia noastră!

Sorin făcea mereŭ glume ca să alunge gîndurile ce i-ar fi turburat sufletul.

Era ca şi fricoşii, carĭ, pentru a-şĭ ascunde frica, sînt chiar violenţĭ.

In ziua de 30 August, s'a dat asaltul Griviţeĭ, care va remănea vestit în istoria Romînilor, ca dovadă de vitejie.

Demineaţa era rece, plină de ceaţă şi aducătoare de jale. Ploua mărunt, ca prin sită, aerul umed mirosea a fum şi sînge. Una din acele zile, cînd te'ntrebĭ:

„A trăi, a muri, ce ĭ oare maĭ bine?“

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Lumina fumurie creştea anevoe, par'că de groază să nu dea piept cu moartea.

Din cînd în cînd s'auzea tropotul vre uneĭ stafete, ce se pierdea ca 'ntr'un haos fără de capăt.

Alt-fel tăcere desăvîrşită; nicĭ ciutec de cocoşĭ vestitorĭ aĭ zileĭ, nicĭ lătrat de cînĭ, nicĭ tălăncĭ de vite: moartea îşĭ întinsese împărăţia, totul fugise din cale-ĭ. Păn şi corbiĭ, sătuĭ de carne, se daseră leneĭ.

Soldaţiĭ, desmorţindu-şĭ oasele, se'ntindeaŭ căscînd în umezeala deminceţeĭ.

— Ce ne-o maĭ aduce şi ziua de azĭ, bre Stane?

— Tot o moarte o să mor, ce-ĭ drept, dar grijă mi-ĭ de acasă. Ce-o fi făcut biata nevastă cu datoria de la ciocoiŭ! I-o lua, biata, porumbul tot! N'om avea mălaiŭ pe iarnă.

— Asta-ĭ! De-aĭ ajunge să-l mănîncĭ! Nu vezĭ cum cad flăcăi ca braziĭ, cînd iĭ curmĭ la rădăcină?

— Anapoda gloanţe! Nicĭ nu le vezĭ din cotro şueră şi numaĭ te pocnesc! Şi gata!..

— Mie nu mi-ĭ de nimic; dar mi-e dor de sat. Să mă pot face o păsereà aşĭ zbura numaĭ să-ĭ văd pe toţĭ şi'ndărăpt m'aşĭ întoarce.

— Acum cc-o vrea D-zeŭ: o moarte murim.

. . . . . .

Lumina fumurie creşte încet. Soldaţiĭ sînt cu toţiĭ în picioare, umblă ca furnicele, dreg, îşĭ cearcă arma, aşează prin răniţĭ, ronţăesc vre-o fărîmă de pesmet uitată. . . . .

— Bătrîniĭ Balcanĭ învăluiţĭ într'o ceaţă deasă îşĭ ascund creştetele, carĭ numaĭ din loc în loc se ivesc, par'că nerăbdătorĭ a vedea izbînda armateĭ romîne, venită să le aducă veste de la bătrîna Dunăre şi să-ĭ curăţe de başbuzucĭ.

S'apropià amiazea. Noriĭ deşĭ întunecaŭ faţa soareluĭ. Cerul întreg părea coperit cu'n zăbrănic de jale.

Ploaea picura încet şi des, lacrime de jale.

Pe la 11 se pun în marş trupele menite a da asaltul. După experienţele zilelor trecute, soldaţiĭ mergeaŭ rarĭ, departe unul de altul, nu-şĭ ma

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

puteaŭ nicĭ vorbi. Glonţiĭ le fluerau ascuţit pe la urechĭ.

Bateriile de la spate zgudueaŭ mereŭ cerul şi pămîntul; bombele, cu iuţeala fulgeruluĭ, duc moarte crudă în Turcĭ.

Aŭ ajuns într'o vale, unde curge un părăiaş, care le-a fost multora scăldătoarea de pe urmă.

Valea era fioroasă. Zăceaŭ o mulţime de soldaţĭ ruşĭ, morţĭ de la o bătalie di'nnainte. Chipiurĭ, zdrenţe de mantale şi cămăşĭ roşiĭ, din loc în loc se ridica şi cîte un corb lacom.

Romînii, cu sufletul lor poetic, o numiră: Valea plîngereĭ.

Ofiţerĭ ruşĭ, în uniforme strălucite, zăceaŭ alăturĭ de soldaţĭ. Sîngele încă nu se uscase. Unele leşurĭ eraŭ ciuntite de başbuzucĭ, altele despuiete de haine. Sorin, cînd ajunse în mijlocul sărmanilor morţĭ făr de-o mîngăere de pe urmă, simţi o jale nespusă.

Uitîndu-se la un ofiţer, îl văzu cu ochiĭ deschişĭ, privind corul. Eraŭ atit de albaştri! I se păru că-ĭ viŭ, dar cînd îĭ puse mîna pe faţă: era rece ca ghiaţa.

Sorin, la vederea acestoĭ măcelăriĭ, simţi că părul i se zbîrleşte.

Avu simţirea că-ĭ ia cine-va chipiul din cap. Instinctiv îl pipăi.

Cu toată îmbărbătarea luĭ, atîta cruzime nu-şĭ închipuea că poate fi la războiŭ. Stăteaŭ morţiĭ unul lîngă altul. Cu drept cuvînt a fost numită Valea plîngereĭ.

Vederea atitor morţĭ cam descurăjă mult pe Romînĭ. Li se părea că-ĭ o prevestire rea, li se areta soarta ce-ĭ aşteaptă, dacă vor merge înnainte.

Mintea înse iĭ îmbărbătă şi, c'un „Doamne ajută“, trecură de Valea plîngereĭ şi-a morţeĭ. Cu cît soldaţiĭ s'apropiaŭ maĭ mult de întăriturĭ, cu atîta rîndurile li se răreaŭ. Glonţiĭ nevăzuţi loveaŭ ca din senin. Nu e chip de fereală, văzduhul e un furnicar de gloanţe; şuerăturĭ ascuţite ca de miĭ de şerpĭ ţin una.

Auzul li se deprinsese, mergeaŭ soldaţiĭ în

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

neştire, căzînd în dreapta şi'n stînga; uniĭ rostind o rugăciune, alţiĭ văitîndu-se orĭ cerînd ajutor, cu neputinţă de dat, căcĭ porunca era: „Înnainte!“

O clipă aŭ răsuflat soldaţiĭ ajunşĭ într'o vale. Se adăpostiseră, adunîndu-şĭ puterile. Aci glonţele nu-ĭ puteaŭ nimeri.

Bateriile turceştĭ şi româneştĭ aruncaŭ boambe pe'ntrecute. Se clătina cerul şi pămîntul ca mărgeaua; puştile ţineau ison prelung.

Mirosul de pucioasă îţĭ stingea răsuflarea, par'că tartarul îşĭ vărsa focul asupra păcătoşilor.

Soldaţiĭ merg înnainte, împinşĭ ca de-o apă, care te mînă la adînc.

Ziua dădea spre'nserate, nu era vreme de pierdut. Două asalturĭ nu izbutiră.

Griviţa se ţinea bine. Căzuseră atîţĭ oamenĭ şi fiecăruĭ îĭ era cugetul greŭ să remîe fără de nicĭ o izbîndă.

In toţĭ era gînd hain de a răzbuna pe răniţĭ şi pe ceĭ căzuţĭ de vecĭ; gemetele tovarăşilor înverşunaŭ şi maĭ mult soldaţii la luptă.

Se daseră două asalturĭ fără izbîndă. Noaptea venea, grăbită să'nvălue cu întunerecul eĭ durerĭ şi gemete, zicînd morţeĭ: „Ajunge!“

Eraŭ şapte jumătate, puterile păreaŭ sleite, curajul pe isprăvit; dar fie-care, cu ochiĭ aprinşĭ de ură şi dor de răzbunare, aştepta izbîndă.

Principele Carol, adînc cunoscător al sufletuluĭ soldatuluĭ, îĭ îndemnă să maĭ dea un asalt.

Atacul îl conducea maiorul Candiano Popescu.

La acest asalt aŭ nemerit în sfîrşit şi acele cîte-va companiĭ ruseştĭ, carĭ rătăciseră din pricina ceţeĭ.

Batalionul al doilea de vînătorĭ, al nostru, era în frunte. Lupta a fost şi maĭ singeroasă, pierderile maĭ crude; dar Griviţa No. 1 a căzut în mîinile noastre, cu tunurĭ şi cu un drapel.

Nu tot aşa de norocoşĭ aŭ fost ceĭ carĭ aŭ pornit asupra Griviţeĭ No. 2.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

In ziua aceasta aŭ pierdut Ruşiĭ 2000 de soldaţi şi aŭ avut peste zece miĭ de răniţĭ.

Romînii aŭ avut 1333 de morţĭ şi 1176 de răniţĭ, pe tot frontul de luptă.

Ziua crîncenă de la 30 August reuşi să convingă şi pe statul major rusesc că Plevna trebuie luată prin foame şi deci că războiul avea să între în iarnă.

Aceasta fusese de la început părerea princepoluĭ Carol, împărtăşită şi de generalul Totleben, apărătorul Sevastopoluluĭ.

Sorin se nimerise în colona care a atacat fără isbîndă de două orĭ Griviţa No. 1 şi a fost din aceĭ carĭ la îndemnul Domnitoruluĭ aŭ făcut atacul al treilea. . . . . .

— Iatăne în culcuşul luĭ Osman. Să ne pregătim. Sînt în stare păginiĭ să ne dea afară, zise Sorin.

— Heĭ, domnule locotenent, sîntem abia la uşa vizuineĭ şi păn în fund la el, maĭ va, zise un serjent.

— Mare-ĭ D-zeŭ, cine o trăi o ajunge să-ĭ dea salamalec, luĭ moş Martin, că prea-şĭ credo întărit cu lcuşul!

— Să te auză D-zeŭ, că mult ne-a dat de furcă şi pe ziua de azi.

Sărmanul Ilie a murit. Parcă-l aud gemînd: „Mămuca mea! Mămuca mea!“

Ce-o fi şi asta? D-le locotenent, pe cîţĭ i-am văzut murind orĭ căzînd răniţĭ, toţĭ închid ochiĭ rostind numele de mamă?

— E cel întîiŭ cuvînt ce-l spunem în viaţă şi, se vede, că şi cel din urmă.

— Eŭ nu mă tem de moarte, dar tare mă doare de biată mamă! Cînd mă gîndesc cît o să mă bocească, numaĭ de atîta n'aşĭ vrea să mor. Imĭ vîjie gloanţele pe la ureche şi-mĭ zic:

„Acuşĭ mă loveşte unul şi, de departe, aşa, par'că pe-o dungă de vînt, auz plînsul mameĭ şi cuvintele ce mi le-a zis cu lăcrimĭ în ochĭ: „Să te întorcĭ cu bine, Dinule“.

Dumitale nu ţi-ĭ jale, d-le locotenent?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Eŭ n'am mamă! zise Sorin, şi gîndul îĭ zbură departe la Susana, care l'ar plînge amar, de va muri. Şi luĭ îĭ sunaŭ în ureche vorbele eĭ: „O să mor de jalea ta, Sorine".

N'a trecut mult şi ceĭ din Griviţa No. 1 aŭ aflat întîmplările coloneĭ aruncate asupra Griviţeĭ No. 2.

Nicĭ nu se putuseră apropia de ea. Di'nspre dînsa curgea o ploae de gloanţe, un şuer ascuţit tăia auzul, sfăşià sufletul. Soldaţiĭ ar fi dorit să moară, dar să nu-l auză. Nu era o moarte venită de-o dată, ci caznă amenințătoare a miĭ şi miĭ de morţi.

Fie-care glonte, par'că zicea: „Nu te-am nemerit eŭ, dar vin altele, sute şi miĭ, o fi unul şi pentru tine."

De o dată s'aŭ trezit bombardaţi şi din coastă.

Innainte li se areta o pădurice, liman de mîntuire. Incep s'alerge într'acolo. O găsesc ţesută cu sirme ghimpoase ca pădurile vrăjite.

Vaĭ, nevoe, aŭ trecut'o.

Aŭ maĭ pus stăpînire şi pe nişte şanţurĭ, la luarea cărora a căzut căpitanul Valter Mărăcineanu.

— Sărmaniĭ! Atiţia morţi şi n'aŭ putut pune mîna pe vizuină! Noĭ tot maĭ norocoşi. Numaĭ s'o apărăm bine. Duşmanul o să-şĭ cerce norocul.

— Vaĭ de maica lor, d-le locotennnt, îĭ sfăşiĭ eu dinţiĭ, zise serjentul.....

Maĭ tîrziŭ, cînd un somn de plumb doborîse pe voiniciĭ obosiţi de munca zileĭ, Sorin era străjar neadormit, veghind cu degetul pe trăgaciŭ, cercetînd ager întunerecul.

N'avea destulă încredere în străji.

Aţiţarea zileĭ îĭ speriase somnul. Privea cerul întunecat, gîndind la Susana.

In acest iad de foc şi sînge, gîndul iubiteĭ era singurul liman ce-ĭ liniştea sufletul.

Pe aproape de ziuă, cînd somnul robeşte şi pe ceĭ maĭ tarĭ, Turciĭ cercară să ia îndărăpt, noaptea, ce pierduseră ziua.

Sorin nu dormea. Zări valul de forme negre. Cu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mișcărĭ de panteră se apropiaŭ de șanțurĭ. Fără zăbavă își descărcă arma în unul din ceĭ maĭ apropiațĭ.

Impușcătura a fost semnalul. Se sună alarma. Întunerecul resună de goarne; toțĭ soldațiĭ eraŭ în picioare. Turciĭ, cu strigăte selbatece, năvăliră la asalt.

Se'ngîna ziua cu noaptea, ploaea încetase puțin. La sunetul de alarmă, soldațiĭ săriră arșĭ din culcușurile umede de ploae și sînge, unde căzuseră de oboseala zilei de luptă.

— Pe eĭ, băeți! s'auzi glasul luĭ Sorin. Vor să ne ia îndărăpt reduta.

„Prea mulțĭ di'ntr'aĭ noștri aŭ murit, ca s'o lăsăm atît de ușor," gîndiră cu toțiĭ.

Turciĭ, eșiți din șanțurĭ, prin întunerec, plouaŭ cu glonțĭ, loveaŭ cu baionetele în soldațiĭ noștri, carĭ se răpeziseră ca leiĭ.

Staseră aĭ noștri prea mult în cîmpul deschis, ca să nu priceapă cît de binefăcătoare sînt șanțurile, împotriva dușmanuluĭ.

Ochiĭ, pe'ncetul, li se deprinseră cu întunerecul, cu atît maĭ mult, cu cît zorile aruncaŭ o lumină alburie.

Fesurile roșe ale Turcilor se deosebeaŭ destul de departe. In liniștea demineței s'auzeaŭ șuerăturile de șerpĭ veninoșĭ ale gloanțelor ce curgeaŭ prin aer.

Soldațiĭ eraŭ acum deprinșĭ cu acest cîntec.

Turciĭ, în fanatismul lor, năvăliseră cu atîta furie, desfășurînd un steag verde cu semilună pe el, ca să înverșuneze și maĭ mult pe aĭ lor împotriva Romînilor.

Pe Sorin, cînd zări dușmaniĭ cu steagul fălfăind, îl apucă un dor nebun de vitejie: nu maĭ cugeta nimic. Ca în toate primejdiile marĭ simțul de apărare trezi în el puterĭ maĭ pe sus de cele omenești.

Nu cugetă, dar simți că, dacă aĭ luĭ nu vor fi destul de înflăcărați, pozițiile căpătate cu atîtea jertfe, le vor pierde.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

In vălmăşagul lupteĭ ajunseseră piept la piept; baionetele şi revolverele îşĭ făceaŭ jalnica datorie.

Sorin se răpezi spre steagul semiluneĭ. Treĭ Turcĭ, văzînd primejdia, încunjurară pe stegar.

Sorin moştenise de la strămoşĭ darul de-a nimeri ursul în ochĭ.

Cu treĭ gloanţe culcă la pămînt pe ceĭ treĭ Turcĭ, cu al patrulea lovi în stegar şi se răpezi să înşface steagul.

Turcul scoase un gemăt dureros: „Alah! Alah!“ şi într'o convulzie de pe urmă strînse steagul, iar cu stînga îşĭ înfipse cu furie sabia în coasta luĭ Sorin.

Cîţĭ-va soldaţĭ zăriseră pe locotenent în luptă cu patru duşmanĭ şi-ĭ veniră într'ajutor; dar totul se petrecuse cît aĭ clipi.

Sorin biruise; ţinea steagul strins, căzînd în genunchĭ.

Duşmanul în furia-ĭ nebună lovise adînc. Sîngele curgea gîlgăind.

Turcul remăsese cu ochiĭ încruntaţĭ, deschişĭ, maĭ apărînd cu eĭ steagul sfînt.

Sorin întinse soldaţilor steagul strigînd: „Înainte, băeţĭ!“

I se părea că n'are nemic. Fusese străpuns într'o vînă şi sîngele curgea aproape fără durere.

Simţea numaĭ o sfîrşeală înceată, o aromeală, cum e cînd te fură somnul.

Pe Sorin, îl fura somnul de veci.

Înnainte, ca'ntr'un vis fermecat, i s'areta Susana.

Din cînd în cînd, gîndurile se făceaŭ ca un vis, se credea dus la ambulanţă.

„O rană, dar se va vindeca şi se va întoarce acolo unde îl mîna inima şi dorul. . . . .“

„Iĭ era atît de uşor şi somnul îĭ părea adevărată fericire. Din cînd în cînd viaţa era maĭ vie, atunci încerca să deschidă ochiĭ, să ceară ajutor.

„Îl vor duce la ambulanţă, şi deacolo va scrie Susaneĭ, îndată ce se va vindeca, va lua concediŭ să meargă să se'nsoare.“

Slăbăciunea îĭ tot creştea şi atunci realitatea se prefăcea tot în vis: îşĭ vedea iubita în roche albă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

şi cu beteală. Era atît de frumoasă cum numaĭ un înger putea fi.

. . . . . .

Impuşcăturile urmaŭ. Trecînd pe-deasupra nu-l puteaŭ lovi pe Sorin. Şi nicĭ nu maĭ era nevoe.

De pe larma soldaţilor, de pe strigăte înţelegea el că pe duşmanĭ ĭ-aŭ izgonit.

Prĭ'ntre împuşcăturĭ s'auzeaŭ gemetele răniţilor.

Tunurile începuseră şi ele a da poruncĭ, clătinînd încet pămîntul.

Luĭ Sorin i se părea că-ĭ legănat ca'n aniĭ pruncieĭ; iar buzele-ĭ în neştire îngînaŭ: „Mamă! Mamă!“. . . . .

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

PARTEA a II-a

I.

Era pe la sfîrșitul luĭ Fevruarie. Primăvara se vestea timpurie. Demineți reci, pline de ceață; peste zi, soare luminos, cu raze bogate, încălzea văzduhul.

Susana nu știa nimic despre Sorin.

Dînsul îĭ făgăduise că îndată ce va putea căpăta concediŭ, va veni să se logodească, nu credea că Romînii aveaŭ să între în războiŭ. Era sigur că Ruși vor bate răpede pe Turcĭ și se vor încăpățîna a nu primi ajutorul Romînilor.

In mintea tinerilor viitorul ĭa forme hotărîte; li se pare că totul trebue să fie supus voințeĭ lor; cerbicia nu le-a fost lovită de îndărătnicia soarteĭ!

Planurile iaŭ trup și ființă ca în somn visurile; dar pier, vaĭ, ca și acestea, în fața realităților vieței!

Ce poate fi maĭ simplu pentru niște suflete tinere? Se iubesc, Sorin o cere, unchiul trebue s'o dea și fericirea e împlinită!

Susana cetea ziare cu liste de morțĭ și răniți.

Sorin nu era pri'ntre eĭ. Resufla adînc, gîndind: „iubitul mieŭ trăește, o să vie".

De la o vreme începuse a o neliniști gînduri tot din ce în ce maĭ triste.

Cîte o dată un gînd hain îĭ șoptea: „Poate m'a uitat! Poate și Sorin e ca toți!"

La aceste închipuirĭ o năpădeaŭ lacrimĭ, o apuca jale, o mustra conștiința.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

—„Nu, nu se poate. Sorin m'a iubit, Sorin mă iubeşte, dacă maĭ e viŭ!“ îĭ zicea inima.

Adesea o podidea plîns desnădejduit:

„Ce se va întîmpla cu dînsa, dacă Sorin nu maĭ vine!“

N'avea pe nime cuĭ să se destăinuească. La maice nu cuteza a merge. I se părea c'ar muri de ruşine în faţa surorei Ana. Ar cunoaşte că l'a trădat pe blîndul Isus!

Nopţi întregĭ nu 'dormea, muşcînd perna şi plîngînd neogoiată.

O teamă şi o căinţă îĭ chinueaŭ sufletul.

Acuma îĭ părea reŭ c'a plecat de la maice.

De ce n'a lăsat'o unchiul să meargă îndărăpt la şcoală?

S'a împlinit vorba maicei stariţe că'n lume orĭ ce clipă fericită n'ajung anĭ de zbucium chinuit s'o plăteştĭ.

— „Sorin nu-ĭ trecut pri'ntre morţĭ, de ce nu ĭ-ar scrie prin frate-so, cum s'aŭ înţeles? O singură scrisoare a primit, cînd a trecut Dunărea şi de atuncĭ nimic!“

Susana se ofelea văzînd cu ochiĭ. Supărarea îĭ picura'n suflet veninul eĭ ucigător. Ochiĭ i se tot prăbuşeaŭ în orbite, pierzîndu-şĭ luciul lor strălucitor. Faţa-ĭ albă se făcea străvezie, ca de ceară; slăbea pe fie care zi, dar nu eraŭ ochĭ iubitorĭ, carĭ să bage de seamă orĭ suflet îndurerat să se'ntrebe ce chinurĭ ascunse o mistue pe Susana.

Hristea mereŭ cufundat în afacerĭ şi planurĭ de 'mbogăţire; ales de cînd cu aprovizionarea uneĭ părţĭ din armată, lipsea din oraş zile întregĭ.

Singura grije ce avea pentru Susana era să nu cază în mîinile călugăriţelor.

Susana nu cerea s'o ducă, vedea că le trădase. Cum ar fi îndrăznit să li se înfăţoşeze?

Mîngăere eĭ era rugăciunea.

Cădea în genunchĭ înnaintea crucifixuluĭ, ce avea de la maice; în accesele de lăcrimĭ din timpul rugăciunilor avea aproape leşinurĭ.

Intr'o zi, nemaĭ putînd suferi nesiguranţa, dacă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Sorin a uitat'o orĭ e mort, scrise, pe ascuns de unchiu-so, domnişoarelor Bunea.

Hristea se certase cu Soare şi n'ar fi lăsat'o...

Peste cîte-va zile şi primi vestea de la fete că bietul Sorin a murit în luptele de la Griviţa şi că dînselc aŭ aflat foarte tîrziŭ.

Cînd îĭ aduse baba scrisoarea, o găsi pe Susana în genunchĭ, rugîndu-se.

Vestea a lovit'o fără de milă, ca un trăsnet din senin.

O negură i se aşternu pe ochĭ. Un glas îngrozitor îĭ striga: „Pierdut! Pe vecĭ pierdut!"

Avu vedenia şi senzaţia gropeĭ luĭ taică-so la Viişoara, cînd leşinase, simţind că, ce-a înghiţit odată pămîntul e pe vecĭ pierdut.

In aer resuna jalnic prohodul preuţilor. Il văzu pe Sorin al eĭ aruncat în groapă.

Abia îngîna: „pierdut, pe vecĭ pierdut!"

Căzu cu capul de margenea patuluĭ.

Simţise că i s'a rupt ceva dela inimă.

Viaţa eĭ nu maĭ însemna nimic. Să moară îĭ era singura dorinţă. . . . .

Clăbuc, de cînd venise Susana, nu maĭ era aşa de nelipsit din camera luĭ Hristea; fata îl răsfăţa mult, netezindu-ĭ părul negru mătăsos, şi-ĭ spunea cuvinte blînde: „Clăbuc dragă, tu n'aĭ pe nime, ca şi mine!"

Ciinele par'că înţelegea, se gudura lipindu-şĭ capul de Susana.

Făcea toate chipurile de se furişa în camera eĭ, i se aşeza în faţă şi-o privea ţintă par'că zicîndu-ĭ: „Haĭ desmiardă-mă puţin."

Cînd o vedea supărată, nu'ndrăznea să se apropie, ci, din cînd în cînd, scheuna duios, ca şi cum ar fi voit s'o mîngîe.

In ziua aceea cîinele luĭ Hristea se întîmplase acolo. O privi cît se'nchină, iar cînd o văzu în nesimţire, pricepu că-ĭ ce-va neobicĭnuit, şi începu să urle a pustiŭ şi-a groază.

Femeea, alergînd să vază ce înseamnă urletul luĭ Clăbuc, găsi pe biata Susana galbenă, ca moartă, cu capul răzemat de pat. Abia de maĭ resufla.

Muzeul Digital al Romanului Românesc 134
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Speriată, chemă pe Hristea şi o culcară pe pat.

Cînd veni doctorul, Susana resufla, dar era mereŭ cu ochiĭ închişĭ, gemînd ca de-o rană adîncă.

Doctorul era bătrîn, văzuse şi auzise multe.

Privind starea Susaneĭ, îndată pricepuse că-ĭ la mijloc chestie de inimă.

Rădică bănuitor di'ntr'o sprînceană, oftă la amintirea că-ĭ murise şi luĭ o fată de vrîsta asta.

Ca doctor conştiincios, o ascultă la inimă, o pipăi şi o cercetă cu de-amănuntul...

Trecînd în camera, unde-l aştepta Hristea, doctorul era foarte posomorît şi mişcat de taina ce aflase.

— E ce-va grav, doctore? făcu Hristea c'un glas, ce areta maĭ mult curiozitate de cît durere.

— Nu se poate spune nimic deocamdată; poate fi o indispoziţie trecătoare; dar poate fi şi ceva grav.

Atacul i-a venit di'ntr'o supărare grea.

— Aci te'nşelĭ. Ce supărare putea avea? La mine nu-ĭ lipseşte nimic, e doar ca şi copila mea.

— La această vrîstă nu pricepĭ că poate avea supărărĭ, de carĭ d-ta nicĭ habar n'aĭ?

— Amorezată? Aş! Nu vede pe nime.

— O fi văzut. Cine poate garanta de inima tinerilor?

— Nicĭ vorbă! Dînsa e cam fantastică; educaţia de la maĭce i-a aţiţat creeriĭ, adese o găseam în genunchĭ, dusă pe altă lume. E o deprindere căpătată la călugăriţe. Aceste extazurĭ pot merge pînă la leşin.

Doctorul îl privi c'un zimbet trist şi ironic şi apoĭ întinzîndu-ĭ scrisoarea.

— Aceasta i-am găsit'o la piept; n'am crezut că am dreptul s'o cetesc, dar, ca doctor, ĭ-am aflat taina; din scrisoare putom afla maĭ mult.

Hristea ceti şi zise rece:

— E de la niştе prietene, unde a fost astă vară; o vestesc că verişorul lor, Sorin, a murit în războiŭ.

— Vezĭ, d-le Hristea, vestea asta putea chiar s'o omoare, în starea în care se află.

— Cum? In ce stare?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— E însărcinată!

La aceste vorbe, Hristea se făcu galben, voea să vorbească, dar cuvintele îĭ piereaŭ pe buze. Abia îngînă, tremurînd:

— Nu se poate!

— Iți spuiŭ; sarcina e înnaintată. Ia seama, orĭ-ce zguduire mare poate fi fatală.

Hristea, scrîșnind, apucă un scaun, apoĭ îl așează cu atîta putere că-l făcu bucăți. Fața i se încruntă. Doctorul cercă să-l liniștească.

— D-le Hriste, fiĭ calm, din partea mea nu veĭ avea indiscreții. Asemenea nenorocirĭ am văzut destule; tinerețea e imprudentă, patima s'ascunde sub idile fermecătoare. Fata n'a avut mamă s'o povățuească; a fost o iubire, cum nu trebue să fie.

Acum e chestie de a scăpa două suflete.

Să fiĭ cu ea blînd nu ca un tată, ci ca o mamă.

Cu banĭ se poate aranja lucrurile.

Fată, nevinovată, necunoscătoare de urmările patimilor! A fost o iubire, cum nu trebuea să fie! Copilul din nepricepere ia jeratec cu mîna, neștiind că arde.

Hristea se făcuse la față negru-galben, fălcile-ĭ eraŭ încleștate de mînie.

— Acum e chestia de scăpat două suflete...

Fiĭ cu ea blînd, ca o mamă duioasă. Nu te prea afecta, ascultă ce-ți spun eŭ, asemenea lucrurĭ se'ntîmplă și'n familiile cele maĭ marĭ.

De făcut s'a făcut, e vorba s'o desfacem cum e maĭ bine.

Hristea avea ideile luĭ de moralitate, și maĭ ales de cum trebue să se poarte o fată.

Nu-și zicea că Susana n'avuse de unde ști cum să se apere de primejdiile patimeĭ. Luĭ i se părea că asemenea lucru o fată trebue să-l aibă înnăscut. De mic copil auzise de la muma luĭ criticile aspre ce le făcea împotriva femeilor svăpăiete și ușoare. Atuncĭ nu'nțelegea, dar cu vrîsta, acestea îĭ formaseră criteriul luĭ moral.

De aceea toate vorbele doctoruluĭ maĭ nu le auzea, din pricina indignăreĭ ce-l apucase.

La urmă doctorul adause:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Trebue măritată.

— Cine s'o ia?

— Cu zestre poţĭ mărita a-zĭ şi pe muma pădureĭ. Un bărbat cuminte va înţelege că, dacă el nu-ĭ sfînt, şi-o fată tînără poate greşi.

Hristea se primbla nervos.

— Ticăloasa! Asemenea ruşine! Să-mĭ fie fată, aşĭ ucide-o!

— D-le Hriste, nu uita rugăciunea care o zicĭ seara şi dimineaţa: „Doamne, iartă greşalele noastre, precum şi noĭ ertăm greşiţilor noştri".

A greşit faţă de dînsa maĭ mult de cît faţă de d-ta.

Vorbele doctoruluĭ resunaŭ în gol. O singură întrebare îşĭ punea Hristea mereŭ: „Ce fac cu ea?"

Numele bancheruluĭ Hristea era tot maĭ cunoscut, nu numaĭ în familiile bogate greceştĭ, dar şi în cele româneştĭ. „Ce va zice lumea? Voiŭ fi învinuit de cine ştie ce mişelie!"

In această clipă îşĭ uitase, poate pentru întîiaşĭ dată, patima de îmbogăţire.

Nu-l petrecu pe doctor şi uşa antretuluĭ remase descuiată.

Trebuea mare întîmplare sufletească să nu meargă singur s'o încue, el care sărea din somn să se încredinţeze de încuierea uşilor.

Supărarea aceasta îl prinsese pe neaşteptate, întocmaĭ ca pe un marinar furtuna, în mijlocul nopţeĭ.

Hristea, luat de vîrtejul afacerilor, nu se gîndea că Susana apropie vrîsta măritatuluĭ. Pentru dînsul era tot copila cea mică şi el unchiul menit să se foloseaacă de baniĭ eĭ ca şi de aĭ luĭ.

Mare parte din noapte s'a primblat Hristea în lung şi în larg, frămîntat de întrebarea: „Ce-ĭ de făcut?"

In faţa celor întîmplate îĭ părea reŭ c'o luase pe Susana de la maice.

—„Şi dacă o converteaŭ? Iĭ dădeam ce-va din avere, dar tot scăpam maĭ lesne."

Hristea alerga la pricina reuluĭ ca la o mîntuire!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Mintea lui ageră numaĭ pentru afaceri nu-şĭ zicea că Susana era jertfă şi-a educaţieĭ.

Maicele o îngroziseră de realităţile vieţeĭ, dar n'o învăţaseră să se lupte în potriva lor.

In marea furtunoasă a patimilor, Susana a intrat dezarmată, întocmaĭ ca un mărinar, înfiorat de furtunile măreĭ, dar nepregătit cu ştiinţă trebuitoare lupteĭ cu marea.

A doua-zi veni Ene, desdemineaţă, să vorbească cu Hristea de-o afacere, de unde se puteau cîştiga cîte-va zecĭ de miĭ de leĭ.

— Am venit dimineaţă, d-le Hristea, ca să daŭ individuluĭ respuns la opt.

Ene nu băgă de seamă faţa posomorîtă a luĭ Hristea ; ochiĭ luĭ ardeaŭ de veselie, c'a pus mîna pe o afacere bună.

Şi-'ar fi frecat mînile de bucurie, dacă n'ar fi avut şi păn atuncĭ, respectul slugeĭ către stăpîn.

— Un gheşeft minunat!

Ochiĭ luĭ micĭ se'nchiseră, aproape nu li se vedeaŭ luminile. Faţa-ĭ ciupită de vărsat se strîmba într'un ris de mulţumire.

— Pentru zece miĭ căpătăm treĭ-zecĭ.

Hristea uită o clipă supărarea.

— Minoriĭ ăştia mă plictisesc şi mă compromit.

— Dacă voiţĭ,... să fie pe numele mieŭ.

— Peste-un ceas, trec şi-ţĭ las baniĭ. Aĭ cercetat tot? E sigur?

— Sigur ca'n lada de fier. Va moşteni o jumătate de milion.

— Fie! îl isprăveşte el curînd.

Ene eşi mulţumit.

Hristea remase pe gînduri, un plan prindea să se închege. O lumină îĭ scăpără prin minte. Se răpezi în sală, unde Ene îşĭ punea galoşiĭ, şi zise:

— Eştĭ grăbit?

— Nu. Omul nostru vine peste-un ceas.

— Atuncĭ vin'o îndăret.

Hristea închise uşa cu îngrijire, se primblă până 'n fundul camereĭ, iar veni la uşă, maĭ apăsă ivărul, par'că se temea să nu fugă vorbele.

Şi, lucru neobicĭnuit, aretă luĭ Ene un scaun

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Şezĭ, ĭĭ zise Hristea, cu ton maĭ mult poruncitor de cît politicos.

S'aşează şi el în faţa luĭ Ene, care-şĭ mărise ochiĭ de nedumerire.

Hristea privi puţin în pămînt, pe urmă aruncă o privire întrebătoare asupra luĭ Ene.

Sprînceana stîngă i se ridicase sus, ĭar pleoapa dreaptă se coborise jos, cum îĭ era obiceiul, cînd vre-o supărare, vre-o grijă, îl chinueaŭ.

— Ascultă, Ene, ţiĭ tu la mine?

— Tată n'am, mamă nu, la cine dar să ţin, dacă nu la d-voastră?

— Ştiĭ cît de mult o ĭubesc pe Susana?

— Maĭ vorbă!

— E bolnavă.

— Domnişoara? O da D-zeŭ şi s'o face bine.

Hristea ridică şi maĭ mult sprînceana, ĭar pleoapa îĭ acoperi tot ochiul. Tuşi, par'că să-şĭ îndrepte glasul, şi zise:

— Sînt foarte îngrijit, Ene dragă.

Ene era ca fermecat de bunătatea stăpînuluĭ, s'ar fi aruncat pentru el, în foc.

Doctorul a zis că trebue s'o mărit cît maĭ curînd. E o natură prea vioe şi altfel nu garantează de ce i se poate întîmpla. Tu ştiĭ cu cîtă străduanie şi muncă am căutat să'nmulţesc puţinul ce-a remas de la bietul frate.

M'ar durea grozav să-ĭ văz mîncată zestrea de vre-un papugiŭ, pleşcar.

Dacă a-zĭ Susana are ceva, îmĭ datoreşte mie. Nicola, D-zeŭ să-l erte, încurcase toate. De nu eram eŭ, praf s'alegea.

— Vezĭ bine, d-le Hristea, zise Ene, bolovănind ochiĭ.

Nu pricepea unde bate stăpînul cu vorba.

— Înţelegĭ, m'ar costa prea scump ca un derbedeŭ lacom şi hămisit să-şĭ bage minile pănă 'n coate în baniĭ munciţĭ de mine.

A-zĭ, vînătoriĭ de zestre s'aţin ca şobolaniĭ la hambarele umplute de alţiĭ.

Femeea e minte slabă, se lasă ademenită, ales cînd e vorba de cheltuit.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

După ce s'o mărita, bărbatul răsipitor o să-ĭ fie prieten; eŭ, care am muncit să-ĭ măresc zestrea, voiŭ fi socotit de duşman.

—Vezĭ bine făcu Ene, dejgheţîndu-se, o s'o povăţueştĭ la bine şi binele nu-ĭ tot de-auna dulce la gust. Economia e sălcie, răsipa e ademenitoare şi gustoasă; ea măguleşte şi hrăneşte patimile, pe cînd economia le înfrînează.

Ene vorbea ca şi maestrul săŭ.

— Vezĭ? Asta e!

Hristea îl privi lung cu ochiĭ săĭ fascinătorĭ, par'că voea să-ĭ impue ceea ce gîndea.

— Ce aĭ zice, tu, Ene, dacă ţi-aşĭ spune: „Susana e tînără, frumoasă, cu zestre.

„Ar fi nevastă potrivită cu tine, băiat muncitor şi econom, iar noĭ am remănea tovarăşĭ buni?"

Ene remase uimit, nu-ĭ venea, de-o dată, să-şĭ crează urechilor. Pe urmă, se răpezi să sărute cu recunoştinţă mîna luĭ Hristea.

— O să vă poteŭ oare răsplăti vre-o dată atîta bunătate? Dar, poate, mă bucur pripit? Cine ştie dacă domnişoara mă va plăcea?

— De asta n'avea grijă. E fată bună, va trebui să m'asculte.

Ochiĭ spălăciţĭ, căpruĭ, aĭ luĭ Ene străluceaŭ de fericire, ca aĭ credincioşilor cînd aŭ vedeniĭ

Era în acea stare sufletească în care omul simte făr a-şĭ respica simţirile prin vorbe:

—„Cum? El, urîtul, nebăgatul în seamă nicĭ de fetele de pe la croitorie, să aibă o soţie gingaşă, încîntătoare, cu educaţie, la care abea ridica ochiĭ s'o admire o clipă, mal cu sfială de cum privesc păcătoşiĭ icoanele sfinte?"

După ce-ĭ maĭ trecu uimirea, se uită bine la Hristea, dacă nu-ĭ cum-va nebun.

Avu o simţire neobicĭnuită, necunoscută păn acuma pentru sufletul luĭ.

El, al căruĭ singur dor şi gînd era să pue ban lîngă ban, să fie o dată om cu stare, după îndemnul stăpînu-so, acuma tot zicea 'ntr'una ca un fel de tînguire:

— Oare o vrea? Nicĭ o dată n'am cutezat să

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

gîndesc la aşa noroc... De nu vrea, o să fiŭ de o mie de orĭ maĭ nenorocit. Fericirile le jinduim, numaĭ cînd începem a le crede cu putinţă.

— Să n'aĭ nicĭ o grijă, eştĭ ca şi copilul mieŭ.

Ene îĭ maĭ sărută o dată mîna. Ochiĭ îĭ eraŭ scăldaţĭ în lăcimĭ, faţa aprinsă de fericire.

Şi Ene, urîtul, a fost o clipă frumos. Intr'atîta poate schimba pe om nădejdea uneĭ fericirĭ marĭ!

Ene nu ştiea că 'n lume nefericirea e adesea urmaşa legiuită a fericireĭ.

In această stare sufletească Ene se simţea destoinic a cuceri bogăţiile pămîntuluĭ, să le pue la picioarele Susaneĭ, din care într'o clipă, îşĭ făcuse idol.

Luĭ, omul banuluĭ, i se părea că nu-i pe lume maĭ mare vrednicie nicĭ cinste maĭ înnaltă de cît bogăţia.

Hristea remase singur cu gîndurile luĭ. In ziua aceasta încă n'o văzuse pe Susana.

Servitoarea îĭ spusese că domnişoara e maĭ bine ; era şi dînsul maĭ liniştit, pusese lucrurile la cale.

Se hotărî decĭ s'o lase până doctorul îĭ va spune c'a trecut orîce primejdie.

Trebuea să aibă răbdare, deşi, de obiceiŭ, nu-şĭ află linişte şi loc până ce nu-şĭ îndeplinea planurile.

Să fi stat în puterea luĭ, în acea seară aducea un popă şi făcea cununia.

Tot punîndu-se la cale cu gîndul, ajunsese să nu maĭ vază în fapta Susaneĭ o greşeală atît de mare orĭ o lovitură adusă luĭ ; era poate una din acele întîmplărĭ binevoitoare, care îĭ dădea putinţa s'o mărite cu cine voea el.

Alt-fel, nicĭ odată n'ar fi îndrăznit să-ĭ zică să-l ia pe Ene.

„Susana e uşoară, cum sînt toate femeile. Maĭ curînd s'ar fi dus după un mănuşat, după un cheltuitor, care să-mĭ facă zile fripte să-ĭ daŭ zestrea s'o mănînce. Acuma nu va avea curaj

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

să-l refuze pe Ene. Va fi bucuroasă să scape de ruşine.

Cel care a înşelat'o e mort; dînsa ce mai poate aştepta?

Ene e un juvaer, par'că anume menit. Cînd o afla de starea ei, n'o să zică nimic. Aŭ mai păţit şi alţii şi-aŭ uitat.

La urma, presupue c'a luat o văduvă; dacă-i el fără păcat, să-i arunce piatra!

Pentru mine e bine, nu voiŭ avea de dat socoteală.

Ast-fel frămînta Hrsitea gîndurile, căutînd din toate a scoate o parte de cîştig.

—„Omul cuminte nicĭ odată nu-şĭ pierde cumpătul. Acela e meşter, care chiar di'ntr'o întîmplare rea, ştie a scoate un folos, cum dricarul din moarte scoate cîştig".

CAP. II

In vreme ce Hristea punea la cale soarta nepoateĭ, Susana, zdrobită de durere, cu puterile istovite sta în camera eĭ.

I se părea că se află într'un pustiŭ nestrăbătut. Beznă şi necunoscut în faţă; jale şi căinţă îndărăt.

Stăpînită de nemîngăere pentru iubitul pierdut pe vecĭ, n'avea nicĭ ce dori nicĭ ce gîndi.

Un glas taĭnic, venit din suflet pustiit, îĭ striga mereŭ: „S'a isprăvit!"

S'apropia anul de cînd eşise dela călugăriţe. Acum simţea nespusă părere de reŭ după vremea nevinovăţieĭ. Mereŭ îĭ veneaŭ în minte cuvintele suroreĭ Ana:

—„Viaţa în lume e numaĭ înşelăciune, amar şi căinţă; fericirea adevărată stă în dragostea pentru Hristos, mire fără prihană, care nu înşală nicĭ odată. Iubirea luĭ n'aduce mustrărĭ, ci mîntuire şi fericire vecĭnică!"

In minte îĭ treceaŭ şirurĭ, şirurĭ, ca o procesie, aniĭ dela maice.

Nicĭ o suferinţă, nicĭ o mustrare.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Îşĭ amintea cu drag de extazurile rugăciunilor şi de fericirea, cînd stariţa îĭ decora pieptul cu crucĭ şi iconiţe, ca semn al credinţeĭ şi al supunereĭ. Din tot acest trecut, adià un vînt de linişte.

Simţea un dor nespus după acea viaţă ticnită.

Intr'o clipă de uitare a stăreĭ în care se află, gîndi că singura scăpare ar fi să fugă la maice, să le cază în genunchĭ, să ceară s'o primească, fie ca pe cea din urmă di'ntre servitoare.

Dar atuncĭ simţi săltările prunculuĭ, rod al iubireĭ nenorocite, al uităreĭ de sine, într'o clipă de patimă.

Un hohot de plîns o năpădi. O chinueaŭ mustrările cugetuluĭ, viaţa pe vecĭ zdrobită; dar îĭ era greŭ să se 'nvinue pe sine şi peste putinţă să-l blesteme pe cel mult iubit.

Iĭ jurase credinţă, dar murise. Se învinuea pe sine: îl dusese în prea mare ispită, nu trebuea să remîe singurĭ. Sufletele lor eraŭ atît de curate, îşĭ juraseră pe vecĭ iubire!

Simţea toată nenorocirea de a nu avea mumă, care i-ar fi aretat din vreme primejdiile iubireĭ celeĭ cum nu trebne să fie.

Nevinovăţia, neînţelegerea adîncă a patimilor au pierdut'o.

La gîndul mameĭ şiroae de lacrimĭ îĭ scăldaŭ faţa. Abia şi-o maĭ amintea.

Multe rîndurĭ de iarbă crescuseră şi se veştejiseră pe mormîntul eĭ, până ce, aşa tîrzie vreme, Susana să-ĭ simţă pierderea!

Mama i-ar fi ghicit patima şi cu mîna eĭ gingaşă o ferea la vreme de cursele carĭ orbesc cele maĭ sfinte iubirĭ.

Să nu fi cedat patimeĭ, ar suferi; dar ar putea merge la maice să-şĭ plîngă nenorocul; ar avea mîngăerea rugăciunilor.

„Oh! mamă, mamă, de ce n'am avut noroc de sfatul tăŭ, de dragostea ta?

„Tu mi-aĭ fi fost înger păzitor. Icoana ta sfîntă mi-ar fi călăuzit orĭ-ce pas. De te aveam po tine,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nu cădeam. Tu m'aĭ fi dus de mînă, cum mă duceaĭ, cînd eram mică."

Işĭ aminti cum familia luĭ Bunea n'a pus nicĭ o piedecă desvălireĭ patimeĭ, N'o împinsese în ispită, dar n'a ferit'o, cum ar fi făcut mama.

Il iubea pe Sorin, dar acuma simţea respunderea stăreĭ sale: soarta prunculuĭ nevinovat şi ruşinea faţă de lume, care nu vrea să ştie de iubirĭ ideale maĭ presus de căderile zilnice. Ea, judecătoare nemiloasă, le pune toate în seama aceleiaşĭ patimĭ joase şi necurate.

La aceste gînduri pornea în hohote de plîns, singura mîngăere şi uşurare a celor nenorociţĭ....

Clăbuc deschise, cum avea obiceiŭ, singur, uşa, veni lîngă Susana şi puse cele două labe pe margenea patuluĭ.

O privi ţintă şi cu atîta jale, în cît ochiĭ îĭ lăcrămaŭ. Din cînd în cînd, scotea cîte un mîrîit, par'că ar fi întrebat'o:

— „Ce aĭ?"

C'o labă îĭ zgrepţăna plapoma, în semn că de ce nu se scoală.

De la o vreme Susana se 'nduioşè, gîndind:

— „Numaĭ bietul Clăbuc şi-a adus aminte de mine".

Toată vina o lua asupră-şĭ. Nu soarta sa o îngrozea, ci a nenorocituluĭ prunc.

Ce viitor i-a făcut?

In zbucium de gînduri din noŭ voea să lege trecutul de prezent, să afle vina care a dus'o în ispită şi nu vedea nemic: a fost un vis!

Mintea orbise în faţa patimeĭ înverşunate; porniseră copiĭ nevinovaţĭ în pădurea singuratecă, ispita, sub forme amăgitoare, le-a întunecat dreapta judecată.

Clevetirea veninoasă a oamenilor, nesocotirea moraleĭ, poate aruncarea în vălmăşagul lumeĭ a uneĭ fiinţe nevinovate, toate le pieriseră din minte, cum piere amurgul în faţa întunereculuĭ.

Căzuse jertfă amăgirilor patimeĭ, cum drumeţul însetat cade în pustiŭ pradă vedeniilor, ce-ĭ arată apele morţeĭ.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

In cîte-va zile gîndise mai mult de cît în toată viaţa. Dar prea tîrziŭ !

Une orĭ o apuca dor de moarte, îşĭ zicea :

— „La ce să maĭ trăesc, dacă el nu maĭ e ?“

Acest gînd înse îl alunga răpede, se temea de chinurile cu carĭ se ispăşeşte pe ceea lume păcatul uciderei de sine.

In aceste zile suferinţa făcuse din Susana o femee, care avea să-şĭ hotărască singură soarta.

Dar, vaĭ, mintea coaptă prea răpede e ca un fruct pripit : n'are putere de viaţă !

Susana îşĭ croise un drum : va naşte, va ruga pe unchiŭ să înfieze copilul, ĭar dînsa va merge la călugăriţe.

Clevetele lumeĭ, ponoasele ce ar cădea asupra luĭ Hristea nu le vedea mintea eĭ cinstită.

Hotărirea adusese oarecare linişte sufletuluĭ eĭ chinuit. Intrînd la maice, va fi ca 'ntr'un mormînt, unde nu străbăt din afară nicĭ bucuriĭ, dar nicĭ suferinţĭ.

Cu fruntea arsă între mînĭ, sta plecată la măsuţa eĭ de lucru, unde atîtea lunĭ visase la el.

Avea răstimpurĭ cînd uita toate primejdiile ; vremile trecute învieaŭ, îşĭ trăea ĭară visele şi nădejdile! Se învinuea că n'a putut înmărmuri în loc zilele negrăit de fericite.

Jale neagră, sfăşietoare, o prindea la gîndul că vremĭ trecute nu se maĭ întorc.

In durerea eĭ nu-şĭ dădea seamă de starea în care era.

Ce-ĭ păsa de ce va zice lumea, cînd fericirea'ĭ era pe vecĭ pierdută ?

Lumea ? Dar ce are lumea cu dînsa ?....

Aci o năpădea plînsul, aci cu ochiĭ arşĭ de lăcrimĭ, cu inima sfăşiată de gînduri chinuite sta împietrită cu vederile pierdute în nemărgenire.

Se simţea singură ca într'o pustietate şi de groaza singurătăţeĭ o apucaŭ fiorĭ. . . . . .

Ca servitoare 'n casă, Hristea avea o femee în vrîstă, Niculina.

In tinereţe avuse rostul eĭ, casă, copiĭ şi bărbat, un negustor.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Aŭ venit anĭ reĭ, cu bolĭ şi pierderĭ: întîiŭ a pierdut averea, pe urmă soţul, de supărărĭ şi apoĭ copiiĭ, de nevoĭ.

Crescuţĭ în bine, nu s'aŭ putut deprinde cu viaţa de sărăcie, ca plantele mutate din loc bun în pămînt sărac, aŭ pierit.

Niculina îşĭ lăsase oraşul şi venise între străinĭ, tocmaĭ din fundul Moldoveĭ.

Une-orĭ, cînd avea zile negre şi trecutul o apăsa greŭ pe suflet, se văera Susaneĭ.

— Vezĭ, domnişoară, cînd am îngropat cel din urmă copil, m'a apucat nebuneala, să fug, să tot fug. Par'că toată lumea îmĭ strica.

Cînd eştĭ nenorocit şi 'ntîlneştĭ cunoscuţĭ, carĭ, de, ca omul, te privesc cu jale, par'că maĭ tare te apucă de inimă cîrceiĭ durereĭ.

Intre străinĭ maĭ uiţĭ; nime nu te ştie ce-aĭ fost.

—Şi nu te maĭ ducĭ nicĭo dată? o întreba Susana, cînd încă nu dase peste ea focul supărăreĭ.

— „Nu! Fie care stradă mi-ar da săgeţĭ, mi-ar aduce aminte:

„Pe aicĭ mergeam cu Dumnealuĭ orĭ îmĭ duceam copiiĭ la şcoală; pe colea i-am dus la mormînt!

„Nu, nu poate omul să-şĭ trăească avidoma în fiecare zi din noŭ nenorocirile.

„Aicĭ le văd cu gîndul, acolo le simt, le trăesc.“

Niculina era bună la suflet, suferise mult şi credea suferinţelor.

Cînd o văzu pe Susana atît de prăpădită, înţelese tot, pe dată. S'o mîngîe nu'ndrăznea.

„Mîngăerile îşĭ zicea dînsa, sînt ca spirtul pe foc, maĭ tare aprind jalea.“

Ofta de durerea copileĭ şi nu zicea nimic.

—„Nime n'are drept să dezbrace sufletul omuluĭ. Ce are el, treaba luĭ!“

Peste cîte-va zile Niculina veni în camera Susaneĭ şi-ĭ zise:

— Duduiţă, sufletul maicăĭ, te cheamă boerul.

In toate aceste zile de restriştе Susana nu mersese la masă. Cu sila, şi mereŭ îndemnată de Niculina, băuse cîte puţin lapte.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Susana tresări.

— Nu ştiĭ la ce, mamă Niculin'o?

— Nu ştiŭ, puişorule, dar tare-ĭ supărat, bietul. Abia c'a atins din bucate. Vezĭ de-l ascultă, maică. Tinerii nu pricep lumea: multe focurĭ le vin lor la inimă, dar e bine să ia'n seamă şi pe bătrînĭ.

Noĭ am fost ca d-voastră; dar d voastră, ca noĭ, nu. Şi, vezĭ, un sfat bătrînesc plăteste cît o viaţă, că e trăit.

Mintea tînerilor e vîntul de primăvară.

Susana n'auzi nimic din sfaturile Niculineĭ. Se ridică de la masă şi plecă.

Dorea şi ea o înţelegere.

Hristea, cînd o văzu atît de prăpădită, cu faţa galbenă, cu ochiĭ încunjuraţĭ de cearcăne negre, prea groasă pentru slăbiciunea eĭ, simţi necaz şi ură împotriva acesteĭ fiinţĭ nenorocite, prin vina eĭ, că nu ştiuse să'nfrîneze patima.

Abia o privi o clipă şi vederea iĭ fugi ca de pe ceva despreţuit.

Susana plecase ochiĭ în pămînt.

— Ascultă, Susan'o, ţi-am fost ca un tată; dar prost mĭ-aĭ răsplătit bunătatea. O fată, care nu ştie a-şĭ păzi cinstea, maĭ bine nu se năştea pe lume. In ochiĭ mieĭ n'aĭ nicĭ o desvinuire, cu atît maĭ mult cu cît loveşte chiar în cinstea mea.

— O să întru la mănăstire îngînă Susana, într'un potop de lăcrimĭ.

— La mănăstire? Cine te primeşte în starea în care te afli? Şi ce te facĭ cu nenorocitul de copil?

Susana, la aceste vorbe spuse fără încunjur, se'ngălbeni şi maĭ tare.

— De treĭ noptĭ nu'nchid ochiĭ; mă gîndesc ce-ĭ de făcut. Nu vad altă scăpare de cît să te măriţĭ.

— Nu, nu, nicĭ odată, unchiule, fie-ţĭ milă!

Şi Susana izbucni din noŭ în lăcrimĭ.

— Ascultă. Vinovatul n'are drept să hotărască de soarta luĭ. Iţĭ voiŭ binele, tu-mĭ datoreştĭ ascultare; e în joc şi onoarea mea, nu numaĭ a ta.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Nu te gîndeşti că lumea e'n stare să-mĭ aducă învinuirĭ mişeleştĭ?

M'am gîndit mult, altă scăpare nu-ĭ, trebue să asculţĭ.

Să nu-ţĭ fie teamă, bărbatul, care o să te ia, n'o să-ţĭ ceară socoteală de trecut.

Copilul o să aibă un tată legiuit.

Aĭ făcut o greşeală neertată; dar acuma, nu maĭ aĭ drept să judecĭ copilăreşte.

Cel maĭ bun lucru e să te supuĭ.

Până 'n treĭ septămînĭ veĭ fi măritată cu Ene.

E băiat bun, se va uita la tine ca la D-zeŭ; veĭ fi fericită, căsătoria e drum lung şi cine-ĭ cuminte alege tovarăş destoinic. Iubirea? Un capriciu al tinereţeĭ.

Uit'te în ce hal te-a adus!

Susana remăsese stan de piatră. Simţi că i se încleştaseră fălcile; ar fi voit să spue ceva, dar ca în vis nu putea rosti un cuvînt.

Voea să fugă, să nu maĭ auză vorbele unchiuso, simţea că picioarele i se tae, n'ar fi putut face un pas.

In suflet i se aprinse ură în potriva bărbatuluĭ, ura însuflată de maicĭ timp de anĭ de zile.

Lesne, de la iubirea neprihănită pentru Isus, trecuse la iubirea idilică, plină de voluptăţĭ neînţelese, extatice chiar, pentru Sorin, e tînăr, gingaş, fermecător ca o seară de primăvară.

Iubirea luĭ Sorin atîta o robise că în faţa furieĭ unchiu-so şi tot nu vedea cît de mare greşeală a făcut. Nenorocirea morţeĭ poate oare fi o vină?

Extazul iubireĭ, clipa cînd patima a tot puternică îĭ stăpînise pe amîndoĭ, îl asemăna cu acele extaze religioase în carĭ cădea păn aproape de leşin.

In iubirea eĭ pentru Sorin nu vedea greşeala, cum fanaticul nu o vede în jertfa pentru zeul iubit, chiar de ar fi să arză pe rug.

Hristea cu sprîncenele încruntate, cu buzele strinse de supărare, o întrebă:

— Ce staĭ de piatră? Nu-ĭ cînd gîndi mult.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

La tăcerea feteĭ îl prinse ura; cuvinte grele, crude, chiar grosolane, îĭ eşiră din gură.

Intr'o înverşunare de furie, ne maĭ putîndu-se stăpîni, strigă:

— Nu vezĭ, nenorocit'o, că burta îţĭ scoate ochiĭ?

La aceste cuvinte Susana se'nvineţi, inima i se opri în loc, lovită de vorbele luĭ Hristea.

Vrea să gîndească, să caute un respuns, se vedea lăsată fără de nicĭ o apărare la furia unchiu-so.

Pricepu, abia acuma, că el vrea cu orĭ ce preţ să fugă de rospundere.

Toate le simţea maĭ mult de cît le cugeta; în mintea eĭ abia două cuvinte de puteaŭ prinde trup: „Doamne, fie-ţĭ milă!"

—Ascultă! Nicĭ o vorbă nu voiŭ s'aud, deseară vine Ene să schimbăm inelele.

Fără de voe ochiĭ Susaneĭ priviră la degeţ: era inelul luĭ Sorin. Un inel gingaş cu un rubin în formă de inimă.

— Să te stăpîneştĭ. El nu ştie şi nu trebue să presupue nimic. O dată şi o dată o să-mĭ fiĭ recunoscătoare de ce fac eŭ acum pentru tine. Nicĭ nu-ţĭ daĭ seamă cum priveşte lumea pe-o fată, care a greşit ca tine, nenorocit'o!

Hristea luă tăcerea Susaneĭ drept ascultare.

Vedea că se petrece în sufletul eĭ o luptă, dar va trebui să se supue împrejurărilor.

Judeca sufletul Susaneĭ cu mintea luĭ.

Nicĭ prin gînd nu-ĭ trecea că la nouă-spre-zece aniĭ se cugetă alt-fel de cît la patruzecĭ.

— Să te stăpîneştĭ. Orĭ cît de mare îţĭ va fi durerea s'o învingĭ. Nu trebue nicĭ să'nveseleştĭ pe duşmaniĭ nicĭ să'nduioşezĭ pe binevoitorĭ cu nenorocirea ta.

Susana, cu ochiĭ arşĭ de lăcrimĭ, zdrobită de durere, se vedea izgonită în pustiŭ ca Agar, înstrăinată de lume, de cer şi de pămînt.

Supărarea o zdrobise atita că une orĭ se părea că e numaĭ suflet, ce zboară să scape de lume.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Simţea că trebue să spue ce-va. Ca mîntuire, îĭ licări în minte ideea amînăreĭ.

De cîte-va orĭ cercă să deschidă gura încleştată de emoţie, păn ce în sfîrşit, rosti :

— Unchiule, te rog lasă pe mîine seară, sînt pierdută, nu respund de mine.

— Orĭ ce amînare e greşeală. Mult mă tem să nu-mĭ aducă părerĭ de reŭ; dar, ca să vezĭ că ţiŭ la tine, fie. Eŭ v'am fost ca un părinte, voĭ îmĭ faceţĭ numaĭ supărărĭ. Ionel nu'nvaţă, se ţine de ştrengărĭĭ. Bietul frate!

N'a avut noroc la copiĭ.

Susana n'auzea nimic, îĭ vueaŭ urechile, par'că talazurile măreĭ i se zbăteaŭ în creerĭĭ slăbiţĭ.

In piept îĭ clocoteaŭ chinurĭ. Şovăind, ca un om beat, plecă în camera eĭ. Căzu zdrobită pe un scaun, rostind : „Ce să mă fac? Dumnezeule! Dumnezeule, aibĭ îndurare!“

Tot soiul de ideĭ se iscaŭ şi-ĭ piereaŭ în minte ca luminile de licuricĭ stinse înnainte de-a arde.

„Să mor! Oh, cît aşĭ vrea să mor!“ îngîna pri'ntre lăcrimĭ.

Gînduri negre se'nşiraŭ alungîndu-se unele pe altele.

Din ce în ce tot maĭ negurease şi maĭ întunecate; nicĭ o licărire de nădejde să le însenineze!

I se părea că-ĭ într'un pustiu nestrăbătut. Nicĭ o cărare, nicĭ un luminiş, întunerec şi necunoscut pretutindene! Ca o urgie neînţeleasă, ca o răzbunare nemeritată se vărsaseră asupra eĭ urmările patimeĭ şi iubireĭ neînfrînate la vreme.

I se părea că vede înnainte o prăpastie spre care o împinge mîna nevăzută a Soarteĭ.

Tînără şi neîncercată de suferinţĭ marĭ şi maĭ nesuferite i se păreaŭ.

In mintea obosită de durerĭ se areta chipul maică-sa, se vedea mică în satul depărtat şi cum, privind'o cu ochiĭ blînzĭ albaştri, îĭ netezea părul negru, zicîndu-ĭ : „Nu plînge, Susana mameĭ!“

Orĭ ce-ar fi greşit, mama o erta, o mîngăea blînd.

Da, numaĭ sărmana mamă ar fi ertat'o, i-ar fi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

croit altă soartă, nu vitregă ca asta ce voea să-i facă unchiu-so.

Simţea cum mama ar fi luat'o de mînă şi-ar fi dus'o pe cărarea mîntuireĭ.

Din aceste visurĭ i se păru c'o trezeşte braţul vitreg al unchiuluĭ, mustrînd'o cu vorbe amare.

„Nu, nu; nici o dată nu voiŭ fi nevasta luĭ Ene, nicĭ a nimăruĭ!“ îĭ resuna neîntrerupt în suflet.

Incet-încet, din mintea eĭ turbure, ca di'ntr'o ceaţă, se iveaŭ sfaturĭ nedesluşite ce semănaŭ venite de departe, foarte de departe.

„Să plec în lume, să nu mă ştie nime, să nu mă afle unchiul.“

Cetise ea de multe fete nenorocite ca dînsa, carĭ aŭ fugit în lume.

O dată acest gînd iscat, toate aveaŭ se meargă de la sine. Incepu să-şĭ facă planul de plecare.

Avea o salbă scumpă de la mumă-sa, o punea cînd se'mbrăca în costumul ţerănesc din Argeş.

Pe lîngă salbă avea cîte-va inele, o păreche de cerceĭ şi un ceas de aur.

Susana era din felul eĭ econoamă, îşĭ adunase vre-o şease polĭ.

Cu acest avut putea să fugă în lume, să scape de planul luĭ unchiu-so.

„Maĭ bine mă omor de cît să fiŭ nevasta luĭ Ene!“

Şi numaĭ gîndul i se părea pîngărirea iubireĭ pentru Sorin. Toată noaptea nu dormi. Işĭ adună juvaerurile într'o geantă, într'un săcuşor îşĭ puse ceva albiturĭ, di'ntr'un sărtar scoase un medalion cu fotografia luĭ Sorin şi-l puse la gît, după ce-l sărută ca pe o icoană sfîntă.

Se uită cu jale la lucrurile din casă, unde nădejduise şi suferise atîta!

Cu ochiĭ îmbrobonaţĭ de lăcrimĭ îşĭ luă de la toate remas bun.

Simţea că'n vecĭ n'o să le maĭ vază. O jale adîncă o prinse gîndind:

„Ce parte am eŭ de-a mă despărţi de tot ce

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mi-ĭ drag! Am părăsit satul şi casa unde m'am născut, lăsînd mormintele sărmanilor mieĭ părinţi...

„La maice eram fericită, soarta şi de acolo m'a izgonit.

„In locul unde am iubit, abia vremea unuĭ vis am stat.

„Aci, între patru pereţi, cîte iluziĭ şi cîte dureri n'am avut! Trebue să fug, mereŭ să fug, ca Jidovul rătăcitor, s'alerg din loc în loc!"

De cîte-va orĭ îşi luase lucrurile se plece, mergea păn la uşă şi ĭar se 'nturna îndărăpt, întrebîndu-se, încotro?

Mare luptă se petrecea în sufletul Susaneĭ; trebuea un îmbold puternic s'o silească a pleca înstrăinată în lume străină!

Afară începea să se îngîne ziua cu noaptea. Nu maĭ era vreme de aminare; maĭ curînd moarte de cît să dea ochiĭ cu omul ce i-l hotărise unchiul, de soţ!

Singur acest gînd îĭ aduse atîta desgust, în cît se ridică hotărîtă; maĭ luă seamă dacă perdelele sînt lăsate, le aşează bine pe la colţurĭ, ca să se crează că doarme.

Scoase încetişor cheea din uşă, încue pe di'nnafară, stătu o clipă de ascultă, dacă toţĭ din casă dorm, apoĭ încet, în vîrful degetelor, se furişă pe uşa din dos, de la antret.

Pe aicĭ eşea adesea în nopţile frumoase cu lună, mergea în grădiniţă să privească cu duioşie cerul, gîndind că şi Sorin îl priveşte şi cu drag îĭ spune numele ca'n pădurea singuratecă.

Toate aceste simţirĭ le trăi o clipă fără a le gîndi cu vorbe.

Portiţa de fier era numaĭ închisă, o dădu încetinel în lăturĭ, aproape făr de zgomot.

In această clipă inima îĭ stase loculuĭ; auzi un slab lătrat de nedumerire al luĭ Clăbuc.

Dacă unchiul o prindea era pierdută. Grăbi pasul şi, maĭ sprintenă de cît o umbră, coti colţul caseĭ, apucînd pe o ulicioară care da în strada găreĭ.

O trăsură îĭ eşi înnainte, Susana îĭ făcu semn şi se urcă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Abia îngînă: „la gară.“

Tremura ca de friguri. A pleca în neştire între străini, se poate ceva mai fioros?...

Intră în sala de aşteptare. Nu era nime afară de servitorii. cari măturau. Toţi o priveau curioşi, văzînd'o că sosise atît de demineaţă.

După cît-va timp întrebă pe un tregher.

— In cotro pleacă cel di'ntîiu tren?

— Spre Moldova. D-voastră încotro plecaţi?

Susana nu ştia singură în cotro. Să plece, atîta era gîndul respicat. Unde? Nu era oare tot una? Orî în ce parte tot străină avea să fie.

— La Iaşi, respunse ea, ca să spue ceva.

Era singurul oraş despre care auzise vorbindu-se mai mult, avuse de-acolo cîte-va colege.

Ştia că şi la Iaşi maicele aŭ un institut mare, i se părea că nu va fi atît de străină; sufletul i se simţea atras într'acolo.

Atît ne e de şubredă fiinţa, în cît adesea noţiuni slabe, neînsemnate, ne hotăresc viaţa noastră şi-a urmaşilor.

Mai ştia că păn la Iaşi e mult de mers; i se părea că, de ce va fi mai departe de unchiu-so, de ce mai sigur n'o va găsi.

Indată ce se deschise casa pentru Iaşi, luă un bilet de clasa a doua. Toată viaţa nu-i păruse atît de lungă cît vremea păn ce plecă trenul.

Tot soiul de spaime îi treceau prin cap.

La fie-care deschidere de uşă se uita sperioasă, de nu-i cum-va unchiu-so, care s'o întoarne cu sila îndărăpt.

In faţa voinţei luî de fier simţea că i-ar fi remas doar numai să se omoare, să-şi dea sufletul caznelor iaduluî, cum îi spuseseră de-atîtea orî maicele.

Fiorosul purgator îi trecea prin mintea aprinsă; atîtea suflete nenorocite, cari în loc să-şi răscumpere greşalele prin rugăciune şi pocăinţă, îşi repun singure zilele!

Cum aŭ tras vagoanele, Susana se urcă, părîndu-i că-i mai în siguranţă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

E trist, cînd plecĭ cu trenul şi laşĭ în urmă rude şi prietenĭ, dar, cînd plecĭ singur, uitat, părăsit şi te ducĭ în neştire, e fioros!

Alţiĭ se'nbrăţoşează, îşĭ ĭaŭ remas bun; ĭar ţie părăsit, uitat, nu-ţĭ zice nime: „la revedere.“

Susana se'mbrăcase c'o rochĭe cenuşie, pe care o avea de pe cînd era la maice.

O pelerină neagră iĭ ascundea talia; pe faţă avea un văl des, albastru.

Cum întră în cabină, s'aşează la fereastră, privind pămîntul abia desvălit de zăpadă.

Sub cerul senin se'ntindeaŭ cîmpiile negre verzuĭ; iarba, momită de raze calde, începea să dea colţ.

In aerul recoros al demineţeĭ toate se trezeaŭ la viaţă. Văzduhul întreg se lărgise, cerul se depărtase.

Soarele se înnălţa atotputernic, dînd binecuvîntarea părintească stejaruluĭ falnic şi firicelului de ĭarbă; în văzduh plutea dorul nemărginit de viaţă! Păserile despicaŭ aerul nelăsînd niciĭ o urmă.

Sufletul Susaneĭ nu putea lua parte la trezirea vieţeĭ, înstrăinată era şi de natură.

I se părea că un vînt o duce, o mînă, într'un pustiŭ necunoscut. Clătinatul trenuluĭ iĭ amorţea durerile, cum leagănul ogoae plînsul copiluluĭ.

Să gîndească, să nădejduească nu avea ce. Haos şi gol era viaţa şi mintea eĭ.

Atîtea întîmplărĭ nenorocite, pentru creerĭ tinerĭ şi fără experienţă, iĭ zguduiseră prea tare.

Avea răstimpurĭ de nesimţire şi uitare, aproape nu se'ntreabă dacă e vis orĭ realitate. De o dată jalea şi frica o prinseră: se temea să nu-ĭ vie iar un leşin. Chinuită, îşĭ aduse aminte de poveţele surorei Ana: „In cele maĭ marĭ nenorocirĭ roagă-te bunuluĭ Isus, el o să te ajute.“

La acest gînd, deschise cu grabă geamăntanul, în care îşĭ pusese crucifixul şi cartea de rugăciunĭ. Privi lung chipul mîntuitoruluĭ blînd şi'n cele maĭ amare durerĭ. Gîndi: „Isus a suferit

Muzeul Digital al Romanului Românesc 154
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pentru păcatele lumeĭ, cu atît maĭ mult noĭ trebue să ne ducem fie-care crucea greşalelor noastre!“

De cînd văzuse furia unchiu-so şi soarta nenorocită ce aşteaptă pe copilul eĭ, tot maĭ mult înţelegea greşeala uneĭ iubirĭ cum nu trebue să fie.

Cetirea rugăciunilor îĭ duse mintea în alte tărîmurĭ, se uită pe sine, sufletul i se linişti; durerile amorţiră o clipă.

Viitorul, bălaur nesăţios, nu-şĭ maĭ căsca mereŭ gura sfăşiindu-ĭ inima cu întrebărĭ, la carĭ nu ştie să respunză.

Ceti despre Magdalina, pocăită şi primită de Isus. Acum două miĭ de anĭ Mîntuitorul a dat oamenilor pildă de ertare şi îndurare; iar oamenii singurĭ, plinĭ de păcate, sînt fără de îndurare pentru greşealele altora. Unchiu-so, nu e neîndurat cu dînsa?

Da, oamenii nicĭ pănă azĭ n'aŭ ajuns să înţeleagă bunătatea luĭ Isus, care a zis: „Nu vreaŭ moartea păcătosuluĭ, ci să se îndrepte şi să fie viŭ.“

De ce Hristea n'ar fi lăsat'o să-şĭ ispăşească greşeala, ne silind'o să'mbrace mantia ipocrizieĭ?

Lumea cu morala eĭ ipocrită, avea s'o izgonească din mijlocul eĭ.

Ea nu aştepta izgonirea, ci singură plecea să se îngroape în zidurĭ de mănăstire.

Copilul, orfan nevinovat, ce neajuns avea el să facă lumeĭ şi luĭ Hristea? Din averea eĭ nu putea să-l crească?

Toate aceste ispăşirĭ firesc ĭ erau o lovitură dată moraleĭ oficiale, şi de cît să se vază o greşală făptuită, maĭ bine ipocrizie, înşelare, şi-un suflet chinuit.

La aceste gîndurĭ îĭ respundea ĭar crucifixul: „Pentru reutatea omenească Mîntuitorul a fost răstignit şi reutatea tot încă n'a pierit din lume!“

Străină, cu sufletul rănit, simţea nevoea să-şĭ înnalţe inima către D-zeŭ. Cu ochiĭ minţeĭ căuta

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tot mai mult liman în rugăciune, cum în bezna întunereculuĭ luminele ochilor se măresc ţintind cercetătoare.

La fie-care gară se uita cu spaimă, dacă nu-s Iaşiĭ: sufletul nesigur şi plin de chin ar fi dorit să n'ajungă nicĭ o dată.

Mergea la groaza necunoscutuluĭ, într'un oraş străin, unde nu cunoştea pe nime, nicĭ măcar un nume de stradă.

Susana nu ştiea că'n lume adesea lucrurile se urmează şi se dezleagă de la sine; ĭar omul e drumeţul ce-şĭ află calea pe dibuite.

Ziua nu era mare circulaţie şi Susana era prea mulţumită că e singură. Cînd se urca vre un călător, închidea ochiĭ, ca să nu-ĭ vorbească.

Nenorocirile sînt mult maĭ fioroase de departe. Cu cît ne apropiem şi le trăim, cu atîta vedem că omul e de oţel şi poate multe răbda.

Un necaz trăit e pe jumătate uitat.

Susana tresări, cînd conductorul rosti „Iaşiĭ!" Inima i se opri loculuĭ. Cît fusese pe drum, i se părea că va merge aşa fără sfîrşit.

Cînd văzu că trebue să se coboare, acolo unde n'avea pe nime, nu cunoştea un om, simţi o slăbiciune, un leşin şi remase împietrită.

Tregheriĭ alergaŭ grăbiţĭ, lumea pleca răpede, căutînd cu ochiĭ rude orĭ cunoscuţĭ, carĭ aşteptaŭ.

Pe Susana n'o aştepta nime!!

Imbrăţoşările, bucuriile celor ce se vedeaŭ, toate îĭ eraŭ săgeţĭ dureroase. Nu numaĭ n'avea pe nime; dar nicĭ nu ştiea încotro s'apuce.

Inserase, luminile felinarelor licăreaŭ slabe, depărtate unele de altele.

Gîndi să ia o trăsură, dar ar fi trebuit a-ĭ da o adresă orĭ să-ĭ spue s'o ducă la un hotel.

Gîndul că poate unchiul s'o caute prin poliţie, o împiedecă. Maĭ bine va merge la întîmplare, păn o vedea o firmă de moaşă. Moaşele n'or să se mire de venirea eĭ neaşteptată.

Nevoea ĭ-a fost bun dascăl.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAP. III

In demineaţa plecăreĭ Susaneĭ, cerul s'areta albastru, plin de veseliĭ, nouraşĭ răzleţĭ albicioşĭ pluteaŭ în seninul ceruluĭ ca nişte vase făr de cîrmacĭ. Hristea se simţea maĭ liniştit.

Acuma, după ce pusese la cale soarta nepoateĭ, făcuse toată noaptea planurĭ de îmbogăţire.

Aştepta cu nerăbdare vremea să se trezească fata, ca s'o maĭ înfricoşeze asupra stăreĭ eĭ, să-ĭ arate cît de neapărat trebuitor e să se mărite cu Ene.

Işĭ luă halatul şi eşi în balcon, unde daŭ ferestrele de la camera Susaneĭ.

Se opri, ascultă dacă nu s'a trezit.

N'auzi nimic. Se primblă. De la o vreme pierdu răbdarea; ceasurile eraŭ nouă. Trimese servitoarea s'o cheme.

Niculina bătu domol în uşă, chemînd: „Domnişoară, domnişoară!“ Nicĭ un respuns, ascultă; n'auzi nimic; cercă uşa, era închisă. Se uită pe gaura cheeĭ, i se păru că Susana doarme. Maĭ bătu iar. Nemic!

— Domnule, domnişoara doarme.

— Scoal'o, cînd îţĭ zic; e tîrziŭ, am să-ĭ vorbesc. Ce atîta somn!

Servitoarea bătu maĭ tare.

Hristea, auzind că tot nu-ĭ respunde babeĭ, veni singur.

Avu presimţire că s'a întîmplat ceva.

Strigă şi el. Văzînd că tot nu-ĭ respunde, izbi uşa. Ivărul sări. Pipăi în pat. Nu-ĭ venea să creadă că Susana nu maĭ e!

Supărarea nu-l apucă de inimă, durerea nu-l prinse în ghiare nemiloase; nu era nicĭ tată nicĭ mamă.

Doar necazul că nu-l ascultase i se revărsă pe faţă. Cu glas răstit zise:

— Cum? N'aĭ văzut'o eşind?

— N'am văzut'o, domnule.

— Dar ce păzeştĭ? Pentru ce-mĭ mănîncĭ pîinea şi ĭaĭ leafă? Să nu vezĭ ce se petrece în casa

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mea? Poate să mă prade cine-va ziua 'namiaza mare; tu, habar n'ai! Ha?

In fața plecăreĭ neașteptate, Hristea remase posomorît. Ce gînd putea să aibă? Incotro a plecat? De necaz rosti cîte-va ocărĭ grecești.

Hristea se pregătise pentru vre o întîmplare de socotelĭ cu hîrtiĭ doveditoare de plata datoriilor luĭ Nicola și de ținerea copiilor.

— „La mine sînt baniĭ maĭ sigurĭ ca orĭ unde; dacă vor fi oamenĭ, tot lor or să le remîe. De vor fi nișteĭ reĭ, e păcat să-ĭ piarză. Răsipitorilor nu le ajung milioane, dar mi-te ce le-a remas lor!“

Fuga feteĭ îĭ venea de alt-fel și maĭ la îndămînă. Cinstea luĭ nu era atinsă.

Atîtea fete de familie, convertite, aŭ fugit.

Lipsa Susaneĭ trecu peste viața luĭ ca un lucru puțin însemnat.

Milă, îndurare, eraŭ cuvinte goale de înțeles pentru Hristea; luĭ în viață, nu-ĭ fusese milă de nime, la nime nu întîlnise dragoste.

Remăsese, de mic, făr de mamă, cu'n tată care ducea viața grea a omuluĭ fără avere și fără meșteșug.

Sentimente puternice nu-l zguduiseră nicĭ o dată ca să-ĭ trezească iubire pentru vre-o ființă omenească.

Singurul sentiment ce-l încălzea era dorul nemărginit, pătimaș de îmbogățire.

Ca îndrăgostiții, carĭ gîndesc și visează numaĭ la ființa iubită, așa și el, în fie-care clipă, și'n vis chiar, se gîndea numaĭ și numaĭ la planurĭ de îmbogățire.

Cînd, la sfîrșit de an, vedea că i s'a sporit averea cu cîte-va sute de miĭ, simțea mulțumire și energie nouă de a-și crește și maĭ mult avutul.

Se adeverea zicătoarea: „omul de ce are, de ce vrea să maĭ aibă.“

Nicĭ o dată nu se gîndea la împrejurarea că pe cît averea îĭ crește, pe atîta viața îĭ scade.

Gîndul îmbogățireĭ îl stăpînea cu atîta putere că nu maĭ lăsa loc altora.

Pleacă un cîine de acasă și omuluĭ milos me-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

reŭ îĭ stă gîndul piron înfipt în inimă. „Ce-o fi cu el, sărmanul?“

Hristea, însĕ, în cîte-va zile, aproape uitase.

Luĭ Ene îĭ spuse a doua-zi:

— Ştiĭ că Susana a fugit, aŭ scos'o călugăriţile din minţĭ? De ce mă temeam, n'am scăpat.

Ene îngălbeni, toată fericirea luĭ a ţinut cît visul uneĭ clipe. Foarte mişcat zise:

— Să reclamăm.

— Aş! N'avem dovezĭ. I-am voit binele, nu m'a ascultat, treaba eĭ.

Păn să ne ĭa 'n seamă justiţia, cine ştie prin ce ţerĭ o trimet ele?'

Ene remase foarte trist, avuse şi el o dată bucurie: o noapte întreagă făcuse planurĭ.

El, urîtul, tot maĭ avea inimă, dorul de cîştig nu-ĭ înnăbuşise orĭ ce sentimente.

Se gîndea că va fi căţelul supus Susaneĭ, i se va închina ca uneĭ zine, îĭ va adună bogăţiĭ şi eĭ, frumoasa frumoaselor, îĭ va fi milă de el.

Fiinţile cele maĭ urite, prin devotament şi jertfe, nu ajung oare să fie iubite?

Hristea, văzîndu-l pe Ene supărat, zise:

— Bucurie de la femee şi de la copiĭ să n'aştepţĭ.

Să ne vedem de treburĭ, Ene; astea nu te'nşeală, dacă deschizĭ ochiĭ.

Am voit şi eŭ o dată să mă'nsor; dar am păţit ca tine, ba maĭ reŭ; m'a ţinut cu vorbe păn a pus mîna pe altul.

Nu sînt vrednic să-ĭ mulţumesc. M'ar fi luat nevoile şi copiiĭ înnainte de la opt-spre-zece anĭ şi remăneam calic.

S'a plinit vorba: „Toată piedeca spre maĭ bine.“

Insurătoarea e ademenitoare, ca apa limpede, care te mînă la pieire.

Uitase Hristea că tot el cu două zile înnainte îl îndemnase la însurătoare?

Bine nu-ĭ părea nicĭ luĭ; dar din altă pricină. Nu ştia ce gîndurĭ are Susana. Incotr'o a putut s apuce? Fără banĭ nu va putea sta mult. Se vor găsi destuĭ sfetnicĭ, cărora, spunîndu-le că are

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

unchiŭ bogat şi avere de la părinţi, s'o sfătuească să-şĭ caute dreptul.

De va întra la călugăriţe, iar o vor sfătui să-ĭ ceară socotelĭ şi să-şĭ ea averea îndată ce va fi majoră.

Toate acestea nu-ĭ erau de loc plăcute...

Şi ce minunat regulase el chestia cu Ene!

— „Măritată cu acesta, ar fi fost bine pentru dînsa, iar el ar fi dormit fără grijă. Nenorocita! Se va înstreina pe ea şi averea. O prostie aduce după sine alta. Dar unde e prostie trebue şi nenorocire, acestea sînt două surorĭ nedespărţite.“

Luĭ Ene îĭ dase de grijă să nu scoată zvon.

„Lumea o să afle şi fără să batem noĭ toba cea mare.“

Intîea-şĭ dată voise să dea ştire la poliţie; dar pe urmă se răsgîndi: la ce să facă el singur scandal? Maĭ bine să lase lucrurile potolite. S'a dus? Să-ĭ fie de bine.

Să aşteptăm, lucrurile adesea se desleagă de la sine maĭ bine decît dacă le tăem noĭ cu cuţitul. Cine ce treabă are cu casa mea?

IV

Pornise Susana cu valul de călătorĭ până eşi în strada gărei. Cît se afla în mijlocul lor, tot maĭ avea mîngăerea că nu-ĭ singură.

De la un loc, toţĭ apucară încotro le era drumul.

Innaintea eĭ mergea un domn de vrîstă mijlocie cu un geamăntan mic. Ca şi copiiĭ, cînd îşĭ rătăcesc drumul, se luă după urmele luĭ. Acesta apucă la stînga în sus, dădu în stada Lăpuşneanu. Lume multă, vitrine luminate, dar Susana nu pierdea din ochĭ călăuza ce-şĭ alesese.

Domnul apucă pe strada Păcurarĭ, care-ĭ păru Susaneĭ lungă, nesfîrşită.

De la un loc, omul în vrîstă coti pe o ulicioară, Susana coti şi dînsa.

Abia făcu vre-o zece paşĭ, cînd, la lumina unuĭ felinar, văzu o firmă de moaşă: *Ana Armaşu.*

Susana se opri loculuĭ, zadarnic ar fi mers maĭ

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

departe; aceasta saŭ alta tot atît de necunoscute îĭ eraŭ.

Nevoea dă îndrăzneală şi celeĭ maĭ slabe făpturĭ.

Căsuţa era tupilată, veche şi coborîtă jos; strada se ridicase şi-ĭ îngropase zidul pe un sfert, în pămînt.

Părea un bătrîn c'un picior în groapă.

Ferestrele, de moda veche cu geamurĭ micĭ şi cu gratiĭ. Dădu întîiŭ într'un cerdac, de acolo în sală, în care era o uşă la stînga şi alta la dreapta. Susana, sfioasă, întră în sală şi aşteptă să iasă cineva. Se auzi lătratul unuĭ căţel.

O voacé domoală îl ţistui: „Tacĭ, prostule, ce mă tot mintĭ?“

Cîinele lătra într'una.

Susana bătu încet în uşa de la camera unde s'auzea vorbă şi prin care străbăteaŭ dungĭ de lumină.

Uşa se deschise şi o femee de vrîstă mijlocie, legată la cap cu o basma albă, în fustă şi capoţel roş se ivi. Pe masă eraŭ răvăşite cărţi de joc.

—Buna seara! zise, c'un tremur în glas, Susana.

—Buna sară, drăguţă!

Şi cucoana Ana, di'ntr'o singură priviro, ghici pricina Susaneĭ.

— Poftim, şezĭ, îĭ fi obosită; vezĭ îmĭ cădeaŭ oaspeţĭ.

Căţelul începu a se gudura pe lîngă Susana.

Cucoana Ana o privi cu jale, gîndind: „Atît de tînără!“

Vedea că-ĭ sfioasă şi-ĭ vine greŭ să îa singură vorba, de aceea îĭ zise:

— Fireşte vre-o nevoe, vre-un năcaz te-aduce la mine. Ce să facem? Păcatele's pe oamenĭ!

Susana oftă adînc, pe urmă înghină:

— Vin de departe. N'am nicĭ mumă nicĭ tată, sînt ca şi căzută din cer. Poate Isus m'a îndreptat la d-ta; o să aibĭ milă de mine; o să mă sfătueştĭ ce să fac.

— N'aĭ fraţĭ, surorĭ?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Am un unchiŭ bogat, de la care a trebuit să fug.

Cucoana Ana, femee foarte bună, dar abia îşĭ cîştiga traiul, gîndi: „fata n'o fi avînd banĭ şi, cum e de şubredă, îĭ trebue căutare. Privind'o jalnic, zise:

— Vezĭ, draga mea, o facere ţine cheltueală. Poate ar fi maĭ bine să întri la institut; te duc şi vorbesc eŭ acolo.

— Nu voiŭ! Să mă vază atîta lume! Am eŭ ceva banĭ şi juvaerurĭ. Sînt ale mele de la părinţĭ.

— Bine, dragă; dacă aĭ, la mine veĭ fi maĭ liniştită şi căutată maĭ cu grijă. Despre secret nu maĭ e nevoe să-ţĭ spun. Ce va atîrna de mine, fac tot. Am peste sală o cameră şi, norocul d-tale, aşteptam pe una, dar n'a venit.

— Eŭ nu-mĭ ştiŭ vremea, dar. . .

— Nu e nimic; staĭ la mine, tot mi-ĭ urît singură. Desbracă-te şi fiĭ ca la mata acasă. Am să-ţĭ fiŭ ca mamă.

Cucoana Ana pregăti un ceaiŭ şi trimese de-ĭ aduse chifle şi unt.

Susana nu luase nimic în gură toată ziua: nu maĭ simţea foame, ci o leşie, o sfărşeală; gura îĭ era amară ca de chinină.

— Bea, dragă, şi mănîncă, greşelile făcute nu se pot face să nu fi fost, de ne-am izbi cu capul de pereţĭ. E în zădar.

Eştĭ slăbuţă, să-ţĭ facĭ curaj, să te maĭ îndrepţĭ.

Aşa-s bărbaţii; se folosesc de slăbiciunea noastră şi pe urmă uită jurăminte, dragoste, tot.

Iĭ ştiŭ, maică, îĭ ştiŭ; doar am fost şi eŭ o dată tînără.

Zic bogdaproste c'am scăpat de tinereţe, că'n multe păcate şi nevoĭ te duc.

Susana oftă adînc, o durea în suflet că aduce învinuire sărmanuluĭ mort.

— Vaĭ! Cucoană An'o, a fost o rătăcire a mea, a amîndurora.

Abia acum pricep. Dînsul m'ar fi luat, dar a murit în războiŭ, era ofiţer.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

vea vecînic înnainte şi cuĭ strica ea cu asta ? Să-l uite ? Cît va trăi ! Nicĭ o dată !

— Cu vremea, unchiul o să te certe, că minia e ca hreanul : iute la început, dar pe urmă slăbeşte.

— N'o să cerc de loc să-l induplec. Unchiul e om foarte aspru. Ţine numaĭ la banĭ, alte simţirĭ n'are.

— Singele apă nu se face : trebue să-ĭ crezĭ şi luĭ. Pe urmă zicĭ că averea ţi-ĭ la el.

— Da, la el.

— Şi cît ?

— Cine ştie ? Eram micĭ ; n'aveam pe nime.

Cucoana Ana ridică din sprîncene.

— Vaĭ de copilul orfan ! Mila de tată şi de mamă greŭ o găseşte !

. . . . . .

Nesfîrşite şi triste i se păreaŭ Susaneĭ zilele ! E grozav traiul, cînd nicĭ o nădejde şi nicĭ o bucurie nu-ţi încălzeşte sufletul !...

Cucoana Ana lipsea dese orĭ de acasă, iar Susana remănea cu gîndurile eĭ şi c'o servitoare bătrînă.

Începuse Mart cu zilele babeĭ, urîte, pline de vifor şi ninsoare ; părea că nu maĭ fuseseră şi nicĭ n'aveau să maĭ fie zile senine.

Nourĭ groşĭ de zăpadă, vineţĭ închişĭ, plureaŭ greoĭ în văzduh.

Străzile, pline de apă şi de noroiŭ, aduceaŭ jale, deznădejde şi desgust de viaţă.

Susana plîngea, uitîndu-se la urîtul de-afară.

Safta căuta să vorbească, doar ar maĭ lua-o cu vorbele, să-ĭ fure gîndurile de la durerea ce-o mistuea.

— Sînt urîte zilele babeĭ, duduiţa maĭcăĭ.

— Oare de ce ? zise Susana sătulă de plîns.

— Vezĭ, aşa-ĭ dat să fie, că nu'n zădar sînt ele zilele Babeĭ. Să-ţĭ spun, maĭcă, povestea Dochieĭ ?

— Spune, zise Susana.

Dochia era o babă afurisită, care mînca şi carne de om. Cum făcea bieata noră, tot nu-ĭ maĭ in-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tra în voe. Atîta era de vidmă c'o punea pe biata fată să spele lînă şi s'o facă din neagră albă.

S'a mai pomenit lînă de oae neagră s'o facă albă?

Şi-o zvînta pe amărîta în bătăi.

Dacă a văzut şi-a văzut nora că nu mai e traiŭ, a plecat să-şi găsească fratele, care se duse cu caprele în pădure.

La găsit biata, mort, căzut di'ntr'un stejar unde se urcase după mugurĭ.

De mare amar a murit şi dînsa, bocindu-l.

Baba de ciudă a trimes pe fiiu-so cu oile în munte. Du-te vreme, vino vreme, băiatul acasă nu se mai înturna!

S'a pornit o ninsoare şi-un vînt că nu se vedea nicĭ în cer nicĭ în pămînt, ĭar baba a luat nouă cojoace şi-a plecat în munte, să-şĭ caute nora şi feciorul.

Şi mergea baba la deal ca vîntul, era sprintenă şi uscată ca toaca, dar tot îĭ venea eĭ greŭ că prea luase multe cojoace pe dînsa.

Bătrînă hîrca, dar ţinea la viaţă şi se gîndise: „De, în munte o fi ger, să mă încotoşmez eŭ bine, că de prea multe haine nu-ĭ reŭ.

La deal greŭ şi drumul greŭ, nu mai putea; tot lepăda cîte-un cojoc pe fie-care zi.

In ziua a noua îşĭ găsi feciorul şi oiţele înghe-ţate şi, de jale şi inimă rea, s'a prefăcut în stan de piatră.

Uit'te aşa pedepseşte D-zeŭ pe ceĭ reĭ.

Şi-a alungat nora şi-a mînat feciorul păn a pie-rit şi ea.

— De cînd lumea aŭ fost oamenĭ bunĭ şi oa-menĭ reĭ.

— Aŭ fost, duduiţă maicăĭ, dar le vine răsplată. D-zeŭ nu bate cu ciomagul. Crezĭ că unchiului matale n'o să-ĭ vie, cînd ĭ-o fi lumea mai dragă?

— Eŭ nu-ĭ doresc reŭ.

— Par'că D-zeŭ te'ntreabă?

— Du-te vreme, du-te, şi o dată îĭ cade pe-deapsa ca din senin, că vezĭ Dumnezeŭ bunul ră-splăteşte fie căruĭ după faptele luĭ.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

sufleteşti de nelecuit; atunci nu-i oare păcat neertat a lăsa pe aceşti nevolnici cu suflet de izbeliște în mijlocul valurilor lumei?...

Cu cît se măreau şi se încălzeau zilele, cu atîta dealurile s'aretau mai verzi şi mai fărmecătoare.

Ceasuri întregi remănea Susana cu ochii pierduţi în zare! Creerii i se odihneau într'o negîndire domoală. Din aceasta aromeală o deştepta zborul păserilor ce lunecau line prin văzduh, pierzîndu-se în zare ca şi visurile Susanei.

Zilele îi păreau an. Aştepta cu nerăbdare să poată iar întra la maice.

Cucoana Ana, văzînd că nu-i poate scoate din cap ideea mănăstirei, o sfătui să dea copilul la institut.

— Alt chip nu-i. Îi scrim numele şi data pe un bilet. Ori cînd îl poţi lua. La doică n'ai cu ce-l ţinea, dacă nu vrei să scrii unchiului.

Cu cît s'apropia vremea naşterei, cu atîta creştea tot mai mult căinţa Susanei.

Pentr'o clipă de uitare de sine va suferi un nevinovat.

Îl iubea pe Sorin, dar trebuea să fie cu pază în potriva patimei: înţelegea cît de mare-i responderea femeei şi de ce i se cer, ei, virtuţi atît de înnalte.

Vai! Înţelegea multe acum Susana, dar era prea tîrziu! Prea tîrziu i se desvăliseră tainele vieţei!

Unele dăţi îşi zicea: „Dacă aşi avea o copilă, nici o dată nu i-aşi da creşterea ce mi s'a dat.“

Pentru dînsa viaţa şi primejdiile ce-o aşteaptă pe o fată fuseseră întocmai ca pentru aceî orbi, carî, deschizîndu-li-se vederile, n'aŭ noţiunea depărtărei văzute şi, dacă o prăpastie le-ar fi în cale, ar da cu încredere într'însa.

In zilele singuratece, cugetări şi mustrări amare îi zguduceau mintea.

Cu cît s'apropia timpul de-a fi mumă, cu atîta mintea i se desvălea mai mult.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

In nopțile de nesomn se întreba: „Ce soartă croesc capilului? Oare n'o să mă blesteme?“

Ii venea să meargă la unchiu-so și'ngenunchi să-i ceară ertare. Dar i se areta mutra urîtă a lui Ene; simțea că atîta jertfă nu poate face.

Vremea, fărmecătoarea, care, stînd neclintită, minte lumea de veacuri că trece ori că vine a trecut și pentru închipuirea Susaneĭ.

Intr'o noapte în dureri și suferinți a născut.

Cînd a văzut'o ușurată, fără să fie nevoe de doctor, cucoana Ana și-a făcut cruce, gîndind: „D-zeŭ ține cu ceĭ slabĭ.“

Susana nu întreba nimic, se'nfiora numaĭ la gîndul că micuțul poate e fată.

Cucoana Ana îĭ ghicise gîndul și, ca s'o liniștească, îĭ spuse.

— E băiat, draga mea. Norocul lui! Va ști să se strecoare maĭ bine prin lume. Cum să-ĭ punem numele? Eŭ zic Florin: e copil din florĭ.

Susana dădu din cap că nu.

Era foarte slabă. O desnădejde și o jale îĭ încinseseră sufletul.

Un dor de moarte o prindea din ce în ce tot maĭ mult.

Să maĭ trăească, după ce Sorin e mort?

Nu-și ziseseră de atîtea orĭ că unul fără de altul ar muri? Oh! cînd e atîta fericire să morĭ, de ce ar fi oare păcat? Seara ceru să vază copilul.

Era, bietul, așa de slab; fie-care suferință a mameĭ îĭ luase și luĭ din vlagă. In schimb perișorul îĭ era lung, bălaiŭ, un caer de mătase; copilul era un îngeraș cu ochĭ albaștri, nevinovațĭ.

Susana îl pipăi pe cap.

— Cît e de moale părul, ca de mătase și galben ca de aur, zise cu jale dureroasă. Să-ĭ zicem Aurel.

— Cum vreĭ, drăguță. In astă seară să-ĭ scriŭ hîrtioară și să-l dăm la leagăn. Copilul trebue să sugă, nu-l putem ține cu ceaiŭ; cum e slab, îl ucidem.

Pe Susana o năpădiră lăcrimile. L'ar fi dat la

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

o doică, dar pe juvaeruri abia căpătase cîte-va sute de lei.

Fără de voe asemănă nenorocirea de acum a ei şi-a copilului, cu starea de fericire şi bucurie, dacă s'ar fi măritat cu Sorin.

— Dragă, dacă te ataţi, mă supăr. E ca şi cum l'aĭ da la doică. Am acolo o cunoscută; în fiecare Duminecă voiŭ merge să-l văz. Poate în curînd, te împaci cu unchiul şi o să-l iaĭ. La urma urmeĭ cine ce treabă are cu averea d-tale?

E vaĭ de fata săracă, de n'are cu ce-l creşte!

Minia unchiuluĭ n'o să ţie cît turnul Golieĭ. Bogat e, copiĭ n'are; l'o înfia, trebue să te iaĭ bine pe lîngă el.

Cucoana Ana nu putea şti ce durere amară o învăluise pe Susana, care jelea viaţa netrăită, fericirea moartă pe vecĭ.

Ca un vis fermecător de frumos i se aretase viaţa şi totul pierise ca o nălucă!

Cum înseră, moaşa învăli bine copilul într'o înfăşătoare de pene împreună cu puţine albiturĭ şi cu hîrtioara, pe care scrisese: „Aurel, nebotezat."

Susana ceru să-l maĭ vază odată şi-l sărută, oftînd adînc. Ceva tainic îĭ spunea că n'o să-l maĭ vază.

Mustrarea îĭ strînse inima ca'ntr'un cleşte, gîndind la soarta copiluluĭ, care dormea neştiutor de bine şi de reŭ.

In Susana nu se trezise încă sentimentul de mamă, dragostea nespusă de-a-şĭ strînge odorul în braţe, de-a-l feri cu primejdia vieţeĭ sale de orice nenorocire.

Dar, tot simţi un gol: i se rupea ceva din inimă.

I se părea că-l îngroapă de viŭ în valurile ucigătoare ale vieţeĭ.

Cu toate asigurările moaşeĭ, simţiĭ jale adîncă, cum simţise, cînd îl îngropaseră pe taică-so.

Un glas îĭ şoptea: „E cea din urmă sărutare"

După plecarea moaşeĭ, pe Susana o apucară mustrărĭ amare, ar fi voit s'alerge s'o întoarne.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Se simţea prinsă de friguri. Intr'un acces chemă servitoarea s'o ajute să se îmbrace.

— Pentru D-zeŭ, duduiţă mameĭ, nu se poate să te las. Mă ucid cucoana.

— Nu pot. Să-mĭ aducă îndărăpt copilul.

— Mata n'aĭ ţiţă, şi el mititelul vrea să sugă. Moare de foame. Nu-l vedeaĭ cum căuta cu guriţa după supt?

— Ce mă fac? Nebunesc! Adu-mĭ hîrtie şi condeiŭ.

Saîta îĭ aduse hîrtie şi Susana scrise:

„Unchiule, cînd nu voiŭ maĭ fi, adu-ţĭ aminte că e pe lume un orfan, care ţi-e nepot. Aibĭ milă de el. Il veĭ găsi la institutul Gregorian din Iaşĭ cu numele de „Aurel". 15 Aprilie 1878. Susana.

Inchise plicul, scrise adresa şi o dădu babeĭ.

— Du-o răpede la cutie.

— Să te las singură?

— Du-o zic! Du-o, că, de nu, mă 'mbrac şi o duc eŭ!

— Las' că merg.

— Indată! Dar indată! Voiŭ să plece astă seară.

Servitoarea eşi. La colţ cu strada Păcurarĭ era o cutie, aruncă scrisoarea în ea, grăbită, şi se întoarse, temîndu-se ca, în lipsa eĭ, să n'o apuce cine ştie ce furie pe lăuză. Se maĭ înnecase una aşa.

Susana se maĭ liniştise. I se părea că Aurel nu maĭ e atît de străin.

—„O dată şi-o dată îşĭ va aduce el aminte că e pe lume un copil orfan. Averea mea va trebui să i-o dea."

Susaneĭ i se părea că moare: avu un leşin.

Cînd se'ntoarse moaşa nicĭ una nicĭ alta nu cutezaŭ să vorbească, întocmaĭ ca după mort.

Numaĭ căţeluşul lătra cu'n ton deosebit, căuta pe copilaş pri'ntre haine, par'că întreba: „Unde l'aţĭ dus?"

Cucoana Ana, ca să-şĭ recorească inima, îl goni

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

afară. Pe urmă o mai certă pe Safta că n'a pregătit ceaiul. Simțea nevoe să se destoae pe cineva. O vedea pe Susana că nu doarme, dar stă anume cu ochii închiși, doar n'ar vorbi.

VI.

Susana se'ntrămă foarte anevoe.

— Mamă, o să mor. In toate nopțile aud cucuveaua.

— Dacă nu dormi, ce vrei s'auzi, cucul? El nu cîntă noaptea. Mai ai, drăguța mea, de dus jugul pe lume, nu mor oamenii ca muștele.

. . . . . .

Ambulanțele rusești aduseră epidemie de tifus în Iași. Boala zbucnea ici colo, cînd nici te așteptai.

Cucoana Ana aflase de epidemie, care, deși era destul de ușoară, dar putea fi primejdioasă pentru o ființă slăbită ca Susana.

Cunoștea cîte-va cazuri de lăuze, cari căpătaseră tifus în urma facerei. Își da toate silințele s'o vază întrămată. O silea să iasă în grădiniță la aer, să nu stea cufundată în jale. Susana spunea mereu că vrea să meargă la maice.

— O să mergi îndată ce ți-i face molitfa de patru-zeci de zile. N'o să ți se urească așa de tînără la maice?

— Cînd te rogi lui D-zeu, nu ți se poate uri. Nu ești în lume; n'ai dorinți nici speranțe. Zilele trec neschimbate și așa de răpede! Rugăciunea e singura bucurie și singura mîngăere.

Susana stătea în grădiniță, își pierdea vederile pe colinele verzi; simțea dorul ce mistue pe ceî nenorociți, dorul de-a se tot duce să caute liniștea pierdută.

Era ca păserile călătoare, aruncate de furtună spre țermi străini, reci și necunoscuți: tînjesc și mor cu dor de soare cald!

Intr'o dimineață Susana se trezi cu durere de cap.

— Mamă, grozav mă doare capul.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Cucoaneĭ Aneĭ îĭ sări inima din loc.

— Să eşĭ la aer.

Susana voi să se ridice ; ameţi.

Cucoana Ana o stropi cu apă, îĭ frecă mîinile şi tîmplele cu oţet aromatic. Se'ngrijoră însе reŭ, văzînd că are căldură.

— Aĭ friguriĭ. Aşa-ĭ primăvara. Ia chinină şi-o să trecă.

— Astă noapte avuĭ fiorĭ.

— Aşa li-ĭ tabetul lor.

Din zi în zi însе căldurile creşteaŭ ; noaptea aiura.

Cucoana Ana, foarte îngrijită, chemă doctorul de despărţire.

Acesta spuse că-ĭ un tifus uşor, dar că trebue dietă aspră.

Cucoana Ana zise :

— Tifus după facere nu-ĭ tocmaĭ lucru lesne.

Doctorul adause.

— Dacă n'are mijloace, s'o ducem la spital.

Cucoana Ana gîndi : va fi greŭ c'o bolnavă de tifus. Va trebui să nu maĭ ĭau nicĭ o clientă ; dar, cînd îĭ veni în minte jalea Susaneĭ de-a se vedea dusă la spital, zise răpede :

— Nu, d-le doctor, ce-o vrea D-zeŭ. N'o duc. Mi-ĭ nepoată de soră şi prea mi-ar fi jale. Poate în treĭ septămînĭ dă Maica Domnuluĭ şi se priboleşte.

— Bine. Acasă o veĭ îngriji-o maĭ cu milă. Eŭ trec, în fie-care zi. S'arată tifus uşor. Dacă n'ar fi aşa slabă...

— E după facere, biata.

— Văd. Tocmaĭ de astă sînt şi eŭ cam îngrijit. Dar curaj, să ne facem datoria.

Cucoana Ana o căuta ca o mamă. Se mira ea singură ce dragoste a căpătat pentru o fiinţă venită din lume, care n'a voit să-ĭ spue măcar numele unchiuluĭ.

Susana era suflet bun, dar foarte mîndră şi foarte închisă. I se părea că, nespunîndu-şĭ numele, maĭ lesne duce ruşinea nenorocirilor eĭ. Orĭ cît am fi de puţin vinovaţĭ de soarta noastră nenoroictă,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

o rușine grea ne apasă, simțim umilința milei celor mai norocoși și ea ne doare mai crunt de cît nenorocul însuși.

Doctorul și medicamentele erau fără plată, o țineau înse laptele și alte cheltueli.

Cucoana Ana nu făcea economie, cînd era vorba de sănătatea Susanei.

Susana nu era numai slăbită de putere; dar toată vlaga de viață îi secase de supărări. Nenorocirile o istoviseră atît că era mai mult umbră de om. In asemenea hal și mușcătura unei furnici e destulă.

Nopțile aiura, vorbea de Sorin, de Hristea, de Ene. Cîte o dată fața i se lumina de fericire, se vedea mireasa lui Sorin.

Intr'un acces sări din pat, țipînd:

— O să-l dau în judecată să-mi dea averea. Copilul meu nu va remănea pe drumuri. Dați-mi copilul!

Cucoana Ana o luă în brațe, ca pe-o copilă, și, cu dragoste de mamă, o culcă 'n pat.

Susana era ușoară ca o fetiță de zece ani. Suferințele o slăbiseră. Fața, albă ca varul, ochii prăbușiți în văgăune, buzele subțiete, arse. Era martira patimei și a greșalei negîndite.

Ori cine, văzînd stinsă atîta frumuseță, fără de voe trebuea să-și zică:

— „Vai cum se răzbună greșalele pe noi înșine!“

De multe ori morala întocmită de veacuri o calcăm, o nesocotim și pare că rabdă, rabdă mereu, dar și cînd se răzvrătește e vai de cel asupra căruia cade urgia ei!

In oarba-i răzbunare ades n'alege pe cei mai vinovați, ci s'aruncă la întîmplare și lovește crunt, cum făcuse cu biată Susana.

Dînsa răsplătea greșalele a mii de ființi, cari iau iubirea ca o glumă ușoară și nu caută să o supue tuturor legilor sociale, menite să apere de furtunile vieței rodul patimei!

Adesea ne sînt grele lanțurile alcătuirei sociale, dar ele au menirea de-a ne apăra de prăpăstiile

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

vieței, întocmaĭ cum legăturile apără de a cădea pe cei ce se urcă în munții la înălțimi ametitoare.

Cucoana Ana nu numaĭ o căuta cu milă, dar își lăsa interesele. De cînd era Susana bolnavă, o chemaseră la vre-o două facerĭ și nu voi să meargă:

— Ce-o vrea Dumnezeŭ, nu pot s'o las mititica, sîngele meŭ să fie că maĭ milă n'ar avea cum să-mĭ fie.

Intr'o demineață, venind doctorul, o găsi într'un somn letargic, o ascultă și dădu desnădejduit din cap.

In antret spuse moașeĭ:

— Moare de slăbiciune. Dacă ar fi avut puterĭ, în treĭ septămînĭ era vindecată. Nu-ĭ nicĭ o complicație, dar se stinge ca o candelă făr de untdelemn.

— Nu-ĭ nimic de făcut, doctore? zise moașa cu lăcrimĭ în ochĭ.

— Nimic, cel mult de-ajunge seara. Chiamă preut și te îngrijește.

Cucoana Ana se făcuse galbenă și se răzimase cu mîna de ușoriĭ ușeĭ. Pe nesimțite căpătase pentru Susana dragoste ca pentru copila eĭ.

O podidiră lăcrimile și trecu în altă odae să se recorească.

Sînt în lume simpatiĭ, carĭ vin ca din senin. Nu degeaba se zice, că mila e începutul dragosteĭ.

Cucoana Ana simțise o milă nesfîrșită, cînd o văzuse pe Susana atît de tînără și de străină; își amintise de durerea tinereților sale și mila i se înfipse adînc în inimă.

Altfel nicĭ n'ar fi primit'o. Nu era doar din acele moașe, carĭ umblă să cîștige banĭ cu secrete.

Intr'o criză de trezire neașteptată, Susana deschise ochiĭ marĭ, apucă pe cucoana Ana de mînă și șoptindu-ĭ; „Fie-ți milă de Aurel, ține-ĭ loc de mamă!“ Maĭ îngînă ceva de unchiŭ, de banĭ și glasul i se stinse.

Candela de la icoane arunca o luminiță alba-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

stră; în casă era liniște, Safta sta în ușă, ștergîndu-și mereŭ lacrimile. Susana, cu fața în sus, albă ca varul, sufla rar, rar de tot.

Viața părăsea anevoe atîta tinerețĭ și frumusețe; inima zvîcnea din cînd în cînd. Cucoana Ana în picioare lîngă pat, îĭ pusese Susaneĭ lumînarea de ceară în mîna rece, ținîndu-i-o cu a sa.

Ochiĭ bolnaveĭ priveaŭ țintă în sus, par'că vedeaŭ ceva nespus de frumos și nu-și-ĭ maĭ putea lua.

Se stingea încet ca o candelă care, din cînd în cînd, căpătînd cite un strop de untdelemn, maĭ pîlpăe.

Liniștită s'a stins ca și luminița albăstrie de la candelă. Pe cît ĭ-a fost viața de zbuciumată, pe atîta de lină ĭ-a fost moartea.

Cucoana Ana, cu ochiĭ scăldațĭ în lăcrimĭ, șoptea mereŭ: „Drăguța mameĭ, mititica mameĭ!“

. . . . . .

Pe vecĭ gura eĭ frumoasă n'avea să maĭ rostească nicĭ cuvinte de dragoste, nicĭ rugăciunĭ către bunul Isus.

Stinsă pe vecĭ era fața fermecătoare și aducătoare de ispită.

Susana nu maĭ era o frumuseță vie, ci un înger adormit pe vecĭ, șoptind ca un capo-d'opera al luĭ Michel Angelo: „Silenzio! non mi destar“: „Tăcere! nu mă trezi!“

Și în fața acesteĭ uimitoare frumusețĭ, cel maĭ evlavios ar fi strigat plin de mînie:

— „Doamne, doamne, la ce zidișĭ atîta frumuseță, dacă menită era s'o daĭ pămîntuluĭ?“

Intr'o zi veselă, plină de soare dătător de viață, cucoana Ana o duse pe Susana la salașul de vecĭ.

Cîte-va din vecine, cîțĭ-va cunoscuțĭ de-aĭ moașeĭ, se crezură datorĭ a petrece moarta, împlinind o datorie către sărmana străină.

Cînd preotul ceti prohodul, chemînd fraților, surorĭ și rude să-ĭ dea cea de pe urmă sărutare, cîte-va femeĭ izbucniră în hohote de plîns, știind'o lăsată la jalea străină!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Cucoana Ana s'apropiè cu ochiĭ în lăcrimĭ şi o sărută pe frunte, îngînînd: „Sărmană fată, scurtă ţi-a fost şi fericirea şi nenorocirea!“

Vederea groapeĭ astupată cu bulgărĭ de pămînt, înconjurată de alte morminte sărace, cu crucĭ de lemn, sădea şi maĭ tare în suflet groaza morţeĭ.

Cimitirul era pustiŭ. Earba îngălbenită de iarnă nu dase colţ. Pomiĭ negri, lipsiţĭ de frunze, cerneaŭ inima cu pustiŭ şi durere.

Cucoana Ana, părăsind cimitirul, plînse neogoiată: se bocea'n glas. I se părea c'a lăsat'o pe Susana eĭ într'o pustie, pradă crivăţuluĭ şi ploeĭ.

Nu se putea deprinde cu ideea că mortul e al pămîntuluĭ rece, care înghite fără de milă tinerĭ şi bătrînĭ.

Fatalitatea asta neîndurată îĭ sfăşià inima.

Acasă i-a făcut pomană după obiceiŭ.

Cunoscutele căutaŭ s'o mîngîe cu vorbe măgulitoare, carĭ toate sunaŭ a gol şi dogit.

Grozav o chinuiea pe cucoana Ana înstrăinarea Susaneĭ.

— Să moară, biata, făr de-o rudă lîngă dînsa, la mormînt petrecută numaĭ de străinĭ! Dacă sufletul eĭ va fi văzut, cum se zice că vede, mult trebue să fi fost măhnit. Cîte nu fac păcate mult maĭ marĭ de cît ale eĭ şi nu le răsplătesc aşa de crud!

Sărmana mea Susană, a venit adusă de vînt ca o păserică bolnavă. Am îngrijit'o, am iubit'o, dar în zadar!

— A avut, sărmana, noroc c'a dat peste un suflet al luĭ D-zeŭ ca mata. Alta o da la spital, zicea o vecină.

— Ce folos, dacă nu ĭ-am putut da zile?

— Zile, numaĭ D-zeŭ poate da. Destul aĭ îngrijit'o şi îngropat'o creştineşte, nu'ntr'o cămeşă, ca la spital.

— Incă să mă crezĭ aceia aŭ noroc; dar zice că pe ceĭ de tot străinĭ, veniţĭ din lume, îĭ fierb, le scot oasele şi le trimite la Nemţia, zise una di'ntre femeĭ.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Eĭ, asta-ĭ!

— Nu crezĭ? Mi-a spus o mătuşă, care era poslușnică.

— Chiar a avut, biata, noroc; ĭ-aĭ făcut înmormîntare frumoasă; are să-ţĭ fie pomană. De unde daĭ, D-zeŭ o să-ţĭ dea îndoit, zise una maĭ gureşă, care aflase de la servitoare că străina ar fi fost plină de banĭ şi de juvaericale.

După ce s'aŭ săturat bine cu toatele de mîncare şi băutură, aŭ plecat.

Soarele apunea încununat de raze aurii, mulţumit că şi-a împlinit slujba dătătoare de viaţă. In casă pătrundea o lumină slabă, plină de jale. O rază stinghere se răsfiră de-a lungul patuluĭ pe care murise Susana. Ochiĭ cucoaneĭ Aneĭ se opriseră pe dunga luminoasă; în urechĭ par'că'ĭ suna: „Fie-ţĭ milă de Aurel, ţine-ĭ loc de mumă"! Părea un ison de jale, venit pe-o rază din ceea lume.

Cucoana Ana, de cum a dat copilul la leagăn, nu maĭ avuse chip să afle ce-va, din pricina boaleĭ Susaneĭ.

Cu ochiĭ ţintă asupra dungeĭ luminoase, care se stingea slăbind, cu cît Soarele asfinţea, gîndea la copil.

„Oare va fi avînd parte de-o doică bună? Cum era slab, ĭ-ar fi priit maĭ bine la una dela ţeară."

Dînsa uitase regulele institutuluĭ, nu maĭ dase pe-acolo, de cînd învăţase moşitul.

„Pe-atunci copiiĭ eraŭ bine îngrijiţĭ; cum or fi acuma?" îĭ zicea gîndul.

Aşteptă cu nerăbdare ziua de mîine să meargă la institut.

VII

Cucoana Ana, deşi obosită, dormise reŭ. Visurĭ grovave o chinuiseră. Se trezi desdimineaţă: gîndul copiluluĭ nu o lăsase să doarmă, par'că ar fi putut merge înnainte de vreme.

Un vînt lin adia, mişcînd ritmic crengile înmugurite; dealurile verzuĭ, străjĭ neobosite, se ve-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

deaŭ în depărtare, mîndre şi de multe povestitoare.

Galata maĭ smerită, Frumoasa şi Cetăţuea semeţe, chiar în urgia soarteĭ. Şi cît zarea ochiuluĭ, se pierdeaŭ dealurile, dornice de-a povesti fala Iaşilor, ca nişte bătrînĭ vorbareţĭ, uitaţĭ de moarte.

In alte vremĭ toate astea ar fi putut fura privirile cucoaneĭ Aneĭ, acuma nicĭ nu le luă în seamă.

Mergea grăbită, privind tot înnainte şi nevăzînd nimic, cufundată în fel de fel de gînduri.

La opt a fost la institut.

Orfelinatul e o casă mare, boerească: palat cu două caturĭ. Curtea şi grădina, încunjurată cu ziduri groase de piatră, în care-ĭ închegată munca robilor.

In această clădire se vestejesc odrasle omeneştĭ, muguri meniţĭ, poate, să se veştezească înnainte de-a îmboboci, visurĭ ale unor iubirĭ nenorocite saŭ criminale.

Cucoana Ana privi ca ne altă dată clădirea, par'că n'o maĭ văzuse. Inima i se bătea maĭ tare la gîndul că putea să fi murit copilul.

Era moaşa o fire sentimentală; suferea de nenorocirile altora ca de ale sale.

Urcă scările într'un suflet. Fiind prea devreme, trebui s'aştepte pe directoară.

Chinuită de nerăbdare, rugă pe eleva dejurne s'o lase să vază copiiĭ, credea că-l va afla pe cel căutat.

— L'aĭ cunoaşte?

— Di'ntr'o sută. Zise cucoana Ana hotărită.

Două doice alăptaŭ vre-o nouă copiĭ. Maĭ fusese una şi fugise.

— Se satură eĭ, drăguţiĭ, patru la o doică? zise cucoana Ana, privind feţele palide şi trase ale copiilor.

— Aş! De unde? S'aŭ deprins a răbda. Le maĭ dăm lapte, ceaiŭ, cu biberonul. De-or avea zile, or trăi; de nu, mare pagubă n'or avea. Nişte orfanĭ nenorociţĭ mai puţin.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Doica vorbea cu nepăsare. Nu doar c'ar fi fost femee rea, dar se deprinsese a vedea pe aceştĭ micuţĭ stingîndu-se, zi cu zi, de foame, cum se sting candelele fără untdelemn.

Cucoana Ana remase cu privirile aţintite la copiiĭ înşiraţĭ în leagăne, albĭ ca şi pînzeturile în carĭ eraŭ învăliţĭ. Slabĭ, lungueţi la faţă, cu ochişoriĭ stinşĭ, cu buzele subţiete de anemie, mişcîndu-le nervos, căutînd sînul mameĭ, la care are dreptul orĭ ce vietate.

Alţiĭ, cu resuflarea pripită, silindu-se doar şi-ar trăi maĭ răpede chinuitul traiŭ,—ispăşind păcatul părinţilor,—şi să scape de zbuciumul foameĭ.

La o parte văzu o lădiţă cu vre-o patru culcuşurĭ pentru copiiĭ.

— Dar asta ce-o maĭ fi ? Pe vremea cînd eram eŭ, nu se pomenea.

— E clocitoarea. Cînd vin copiiĭ prea slabĭ, îĭ punem ; e încălzită cu apă caldă

— Sărmaniĭ ! N'aŭ noroc să-ĭ încălzească sinul mameĭ !

Mor cu zile.

— Uit'te copilaşul ăsta e maĭ rumeor.

— Cînd l'aŭ adus, era ca un bujor ; slăbeşte văzînd cu ochiĭ. Nu le prieşte aerul. Şi maĭ curăţenie ce ţinem !

— Iĭ scăldaţĭ ca de obiceiŭ ?

— Cum de nu ! Dar geaba : mila străinuluĭ nu se prinde.

— Sărmaniĭ ! Maĭ bine că mor, de cît s'ar trezi singurĭ pe lume, loviţĭ, izbiţĭ ca frunza, toamna, bătută de vînt, zise eleva.

— De ! Nouă ni-ĭ milă. Cît avem, le dăm să sugă; dar, vezĭ, uniiĭ, de slabĭ ce-s, nicĭ a suge nu pot,—zise o doică, luînd un copil în braţe.

Micuţul, dînd capul de-o parte şi de alta apucă sinul de două treĭ orĭ şi nu maĭ avu putere ; ochiĭ stinşĭ îĭ eraŭ ca painjeniţĭ, de vîntul morţeĭ ; faţa părea de ceară.

Cucoana Ana îl frecă puţin la fălcĭ.

— Poate e strins ?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Aș! De slab ce-i. Uit'te ăsta-i viŭ, dar miroase a mort, zise eleva.

Doica stoarse cîți-va stropi de țiță în gură micuțului, care n'avu putere să-i înghită.

— Catinc'o! țipă ceealaltă doică, adu luminarea, Vasilică moare!

Cucoana Ana ca o lunatecă, alergă într'acolo.

Copilul sta cu privirea înfiptă'n pod. Privea vre-o vedenie? Un sughiț rar, un fel de horcotit îi ridica slab pieptul, viața zbuciumată se lupta să părăsească trupșorul.

Cîte-va icnituri slabe și s'a dus, nepăsător, lăsînd altora suferințele și mustrările.

Numai ochii păreaŭ încă vii, privind mereŭ plafondul.

Ce vor fi văzut oare, drăguții? O mamă iubitoare, dezmierdîndu-l, încălzindu-l la sin? Ori un tată privindu-l plin de nădejde? Poate, în ceasul de pe urmă, avuse și zărise, ca niște vedenii sfinte, simțurile, visurile trăite a miilor de generații, vedenii menite să'nlocuească o viață!!

L'aŭ desfășat să moară mai ușor. Pe mînuțile străveziĭ se vedeaŭ vinele și oșcioarele, puteai să le numerĭ.

Picioarele lungi, subțiri, ca niște fuse: pielea și oasele. Ochii încunjurați cu cearcăne negre îl aretaŭ bătrîn. In fața acestuĭ nenorocit, pe cucoana Ana o prinse tremurul.

Poate în așa hal a fost și Aurel! Poate e și îngropat! . . .

Moartea copiluluĭ amuți glasurile. Jalea îi ținea ison trist.

Sărman nenorocit, dormi în brațele morței, dacă n'ai avut parte să te legene brațe moi de mamă, să te înfierbinte sinul ei cald. Dormi pe veci!

Nașterea ta a fost un blestem pe lume, viața, jalnică durere. Moartea singură a avut îndurare, scăpîndu-te din chinurile foameĭ, la carĭ te-aŭ menit părinții vitrigi!

In sală se făcu tăcere, par'că tututor le era frică să nu trezească pe micuțul din somnul de veci, la chinuitul traiŭ ce-l aștepta. Cucoana Ana

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

remase dusă pe gînduri. Se învinuea singură cum de-a lăsat'o inima să dea pe Aurel aci.

Biată Susana, dacă ar şti, mult ar blestema-o.

— Nu, nu, cînd eram elevă, nu mureaŭ aşa copiiĭ îşĭ tot zicea ca o dezvinuire.

Gîndul cerca să-ĭ aline mustrarea cugetuluĭ. Remăsese cu ochiĭ ţintă la mititelul adormit pe vecĭ, cu guriţa deschisă, neplîns de mamă, neştiut de tată. De multă durere, cu glas tare, nestăpânit, zise:

„Ce vremĭ, ce oamenĭ!

„Sînt lipsiţĭ şi de mila ce-o are dobitocul pentru puiul luĭ!"

Maĭ aruncă o privire de jale şi plecă în cancelarie.

In sfîrşit veni directoara şi căută în condica ţinută într'un sertar încuiat.

— Numărul 50, copilul cu numele Aurel era la doica Maria Leucă, la Tomeştĭ.

Cucoana Ana simţi că i se ridică o piatră de pe inimă.

— Doamnă, voiŭ să-l înfiez, zise c'o bucurie vădită.

— Fă toate formalităţile şi noĭ ţi-l dăm cu bucurie. Se face loc pentru alt nenorocit.

Cucoana Ana eşi grăbită.

De-ar fi putut, ar fi sărit treptele cîte două de-o dată.

Un ceas de chin şi de nesiguranţă îĭ păruse an, acum pleca ogoiată la suflet.

Aurel trăeşte, dorinţa Susaneĭ va fi împlinită. Va face din copilul eĭ om de ispravă. Nicĭ nu maĭ dădu pe-a casă. Luă de lîngă piaţa Sfîntuluĭ Spiridon o trăsură cu'n cal şi plecă întîus la Tomeştĭ.

Tot drumul se'ntreba şi se minuna singură cum vin unele fiinţĭ şi ţi se lipesc aşa de suflet?.....

O zi frumoasă de primăvară. Dealurile începeaŭ a da în verde închis. Boarea curată, de verdeaţă şi ţerînă, da putere.

A întrebat din om în om, pînă a dat de Maria Leucă. Copilul era scos cu albiuţa la soare

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pe prispă, coperit puțin pe ochĭ. Se'ndreptase: rumăn la față, cu ochiĭ albaștri și părul bălaiŭ, lung de-ĭ eșea de sub bonetică. Il găsi curat și bine ținut.

Se hotărî să-l lase tot la femee, păn la întercare. Iĭ spuse că de-acuma înnainte să vie în fiecare lună la dînsa după plată.

Nu se maĭ sătura cucoana Ana de privit copilul. Se trezeaŭ în ea adevărate sentimente de mamă.

Chiar a doua zi începu formele înfiereĭ.

VIII

De obiceiŭ, la fie-care zi'ntîiŭ nu maĭ aștepta să vie femeea, mergea dînsa să-l ducă plata și alte lucrurĭ pentru copil.

Se nimerise o doică bună. In cîte-va lunĭ Aurel nu maĭ era de cunoscut. Plin și rumăn la față, cu mînuțele curmate. Incepuse a ride. In obraz i se făceaŭ două gropițĭ. Avea ochiĭ seninĭ și bunĭ. Deși o vedea rar pe cucoana Ana, nu se spăria de ea, ridea cu hohot, cînd îl gîdila la colțurile guriței.

— Să nu mă ție, doic'o, nevoile 'n oraș, m'aș muta aicĭ, atîta mi-ĭ de drag!

— Să nu-l deochĭ, cucoană moașă. După ce plecĭ, mereŭ plînge. Păn ce nu-ĭ sting cărbunĭ, nu-ĭ chip.

— Plînge după mine!

— Ce crezĭ? Incepe-a cunoaște. Vezĭ? La mața se trage; de alte femeĭ fuge.

Copilul simte, maĭ bine ca unul bătrîn, cine ține la el și cine nu.

— Om reŭ trebue să fie cel ce nu iubește copiiĭ. E cîinos la inimă.

— Așa-ĭ, cucoană dragă. Văd unele că blastămă și bat copiiĭ; eŭ maĭ bine mi-aș da'n ochĭ de cît în copil. Ce știe el, ales, cînd e mic?

— De-ĭ soiŭ reŭ, poțĭ să-l bațĭ cu toată pădurea; e'n zadar.

— Maĭ așa!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

In fie-care lună cucoana Ana venea să vază copilul. Îi mergea bine; obrăjorii plini și rumeni, mînuțele curmate, par'că erau tăiete cuața; ridea vesel, făcînd două gropiți în obraji, gîngurea și da două întinzînd amîndouă mîinele.

Cucoana Ana nu se mai îndura se plece acasă, cînd venea.

Aștepta cu nerăbdare vremea să-l înțerce și să-l ia. Sentimenetul de mamă i se trezise cu putere în suflet.

Cum s'a împlinit anul, l'a și luat acasă.

Tot timpul cît îl avea slobod îi cosea rochiți, cămeșuici și cîte alte nemicuri, de cari i se părea cucoanei Aneï că Aurel are nevoe.

Cînd pleca de-acasă vorba ei către Safta era:

— Auzi Saft'o, ochii și băiatul! Nu cum-va să cadă ori să i se întîmple ceva. Nu-mi trebue să faci nimic, de el să te ții.

Safta asculta; îi era și ei drag.

De bucurie, cucoana moașă a poftit cîți-va cunoscuți și i-a serbat ziua nașterei.

De cît-va timp îi mergea mai bine; începuse a avea cliente mai cu dare de mînă.

Zicea că-i norocul copiluluï.

— Trebue să fie el cu noroc de-a dat peste așa suflet bun. Azi oamenii fug de copiii lor și d-ta ai strins pe-al alteia,—zise o prietenă.

— De cînd îl am par'că mă simt alt-fel de om. Innainte mă 'ntrebam: la ce mă scol, la ce mănînc și de ce mai fac umbră pămîntului?

— Copiii sînt bucurie la tinerețe și mîngăere la bătrînețe, zise preutul Neculaiu, care era de casă.

— Bietul tata zicea: „Să nu plecï la drum cu omul cărui nu-ï plac copiii, că nu-ï om bun“ zise cucoana Ana.

— Dacă n'ar fi așa drăgălași, cum ï-am putea crește, cîte necazuri ne dau? zise o vecină.

— Acuși, acuși o vedem pe cucoana Ana soacră mare, zise preutul Niculăi, rizind.

— Ce-s anii! Trec, nici nu știi. O să ai cu el grijă și necazuri. Se cresc greu copiii. Intreabă-mă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pe mine, care am şese,—zise altă cunoscută, cucoană Siţa.

— O floare, dacă n'o îngrijeştĭ, se ofileşte şi n'aĭ parte de ea, dar, mi-te, un copil, zise cucoana Ana.

— Cine are copiĭ, are păcate şi grijĭ, zise cucoana Lucsiţa, femee cam rea la inimă, fiindu-ĭ năcaz, că vedea chiar pe alţiĭ, făcînd bine.

Zise către o vecină că moaşa a nebunit de bine: „Sufletarĭ îĭ trebuea ?!“

— Mie îmĭ sînt dragĭ şi grijile, cînd sînt pentru Aurel al mieŭ, zise cucoana Ana, sărutînd copilul care alergase la dînsa îngînînd: „Mamă !“

Copilul era îmbrăcat c'o rochiţă albastră. Cu pletele bălaĭ şi creţe, lăsate pe spete, părea un înger.

— Şi cum aleargă, par'că-ĭ un titirez, maĭ zise cucoana Siţa.

Ochiĭ cucoaneĭ Ana străluceaŭ de bucurie, auzind laudele făcute luĭ Aurel.

Să fi fost trup din trupul săŭ nu s'ar fi bucurat maĭ mult. Sentimentul de mumă aţipit atîta vreme, i se trezise de-albinele aproape de bătrîneţe.

. . . . . .

— Trecea an după an, copilul creştea ca din apă, sănătos şi frumos.

Ajunse la cincĭ anĭ şi cine'l vedea îĭ dădea şase.

Intr'o zi umedă şi noroasă, cucoana moaşa avuse o facere; toată ziua nu dăduse pe-acasă. Ca de obiceiŭ, pe Aurel îl lăsase pe seama servitoareĭ.

— Ascultă, Saft'o, ochiĭ şi copilul! De-o fi tot aşa umezeală, să nu-l laşĭ pe-afară.

Ca să ĭasă din cameră, Aurel trebuea să treacă prin bucătărie. Intîiŭ cercă să se ia bine pe lîngă Safta.

— Mă laşĭ să mă joc pe-afară, Saft'o ?

— Nu se poate, puişorule, că ne bate cucoana.

— Cine are să-ĭ spue ?

— Te poţĭ reci.

— Aĭ să vezĭ că nu.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Nu pot. Vine şi, dacă te prinde pe-afară, ce mă fac eŭ?

Aurel nu maĭ stărui; văzuse că-ĭ de prisos. Începu a se juca prin casă cu Gavril, un motan mare, negru. Văzînd că Safta e cufundată în trebile eĭ şi uşa închisă, încet, pe furiş, deschise fereastra, eşi în cerdac şi de-acolo în curte, unde se jucă vre-un ceas cu cîinele, la care ţinea mult.

Abia atunciĭ prinse şi Safta veste de isprava luĭ Aurel. Il aduse, cam făr de voia luĭ, în casă, închise fereastra şi făcu foc în sobă, gîndind: „Poate o da D-zeŭ şi nu ĭ-o maĭ fi nimic."

Seara se lăsase o pîclă umedă, mestecată cu'n fum înnecăcios; cucoana Ana veni acasă numaĭ de grija băiatuluĭ. S'auzea de boale şi grozav se temea.

Cum întră în casă, o păli boarea caldă. Safta, de frică, făcuse căldură de nesuferit.

Dar maĭ tare se miră că Aurel nu-ĭ sare, ca de obiceiŭ, înnainte s'o sărute şi să caute bomboane prin buzunare.

—Dar ce-ĭ căldura asta, Saft'o? Unde-ĭ copilul?

—Uit'te, doarme.

Cucoaneĭ Aneĭ iĭ sări inema din loc. Se duse la patul copiluluĭ, iĭ puse mîna la frunte. Căpşorul iĭ ardea ca focul.

— Ce-aĭ făcut, Saft'o, cu copilul? Mi l'aĭ dat gata! L'aĭ lăsat pe-afară!

Nu bine isprăvi cucoana Ana de grăit şi copilul începu a tuşi aspru şi răguşit, aproape să se'nnece.

Cucoana Ana îl ridică în braţe.

— Aurel, puiule, ce te doare? Unde-ĭ buba?

— Gîtul, mamae!

— Ce-aĭ făcut? Aĭ fost pe-afară?

— M'am jucat cu Urseiŭ. Las'mĭ trece. Dă-mĭ ceaiŭ!

Ştia că orĭ de cîte orĭ tuşea, cucoana Ana iĭ da ceaiŭ de teiŭ.

Moaşa pricepu că-ĭ ce-va reŭ, nu o simplă receală. Ar fi chemat doctorul, dar era prea tîrziŭ. Il unse la gît cu terebentin şi se hotărî s'aştepte

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

păn a doua zi. Il puse să facă gargară cu apă cu piatră acră. Mereŭ îl ridica în sus, cînd se înnăbuşea.

Aproape de ziuă copilul, obosit, adormise şi era cît pe ce să moară înnecat de tuse.

A doua zi veni doctorul şi văzu că era anghină foarte rea.

O septămînă încheiată, cucoana Ana n'a închis ochiĭ. Nicĭ nu se putea găsi mamă pe lume, care să-şĭ caute copilul cu maĭ mare dragoste.

Cînd doctorul îl văzu scăpat din primejdie, zise:

- - Să nu crezĭ că ţi l'am scăpat eŭ orĭ doctoriile; Domnia-ta l'aĭ mîntuit prin căutarea fără de seamăn, prin acele nimicurĭ ce nu se pot prescrie, pe carĭ numaĭ o mamă le poate ghîci şi împlini.

In practica mea n'am văzut încă mamă aşa devotată ca mata.

Cucoana Ana, stringînd mîna doctoruluĭ îĭ mulţumi cu lărimĭ în ochĭ.

— Dumnezeŭ să-ţĭ dea tot ce doreştĭ. Iscusinţa şi tragerea de inimă ce-aĭ pus mi l'a scăpat.

Nopţĭ de-a rîndul le petrecuse ea la căpătiiul bolnavuluĭ, ascultîndu-ĭ resuflarea, ghicind cum să-ĭ aşeze perina ca să se poată maĭ lesne resufla, potrivind căldura să nu fie prea mare saŭ prea mică, dîndu-ĭ des, cînd limonadă, cînd lapte şi hapurĭ de ghiaţă.

Copilul, cu ochiĭ blînzĭ, se uita cu recunoştinţă la maĭcă-sa, o asculta, luînd tot ce-ĭ da.

Une orĭ, trezindu-se răpede şi văzînd'o pe mumă-sa cu ochiĭ plinĭ de lăcrimĭ, zicea:

— Nu fiĭ supărată, mamă dragă; mă fac eŭ bine, dar n'o să maĭ mă potrivesc luĭ Urseiŭ. El m'a ţinut la joacă în frig.

— Vezĭ, Aurel, neascultarea unde duce? Copiiĭ nu ştiŭ ce-ĭ bine şi ce-ĭ reŭ; de aceea trebue să asculte de ceĭ marĭ.

— Las', de acum ştiŭ eŭ.

— Tu aĭ suferit, eŭ am avut supărare şi am chinuit.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Cînd oiŭ fi şi eŭ mare, am să chinuesc şi n'am să te las să morĭ.

— Drăguţul mameĭ! Atîta putea zice cucoana Ana de bucurie, că-ĭ scăpase băiatul.

IX

Trecuseră vre-o doĭ anĭ de la întîmplarea cu anghina, Aurel se apropia de şapte anĭ. Nu-l dase încă la şcoală. De la anghină tot maĭ era slab. Intr'o zi, cînd se pregătise să-l ducă, îĭ veni un cunoscut vechiŭ.

— Unde ducĭ copilul?

— La şcoală, respunsese Aurel, vesel.

— Să-l maĭ laşĭ acasă, să prinză putere. La şcoală prea-ĭ ţine din scurt şi prea o să-l ia grijile înnainte.

Aurel remase, supărat, uitîndu-se reŭ la mosafir.

— N'aşĭ vrea să remîe cu clasele'n urmă. Nu-ĭ vorbă a ceti ştie, a învăţat pe nesimţite.

— Ia un băiat să ţi-l pregătească.

— Bine zicĭ; îl daŭ într'a doua. Las' Aurel, nu te supăra; de şcoală n'o să scapĭ. . . . . .

Era o zi de toamnă, frumoasă şi caldă ca primăvara. Lumea n'avea înse de loc încredere în momelele toamneĭ.

„A-zĭ e frumos şi mîine te scolĭ cu troianul la genunchĭ!“ ziceaŭ ceĭ bătrînĭ.

Toţĭ se pregăteaŭ cu zarzavat şi cu lemne.

Cucoana Ana voea să plece şi dînsa la hală. Era într'o Vineri, zi de tîrg, să apuce cîte-va care de lemne maĭ eftine.

Pe servitoare o puse la spălat. Aurel se juca prin curte cu zmeul. Voea să-l urce şi nu prea avea loc.

— Aurel, mamă! Nu cum-va să eşĭ în uliţă. Să nu te bată băeţiĭ! Ştiĭ că sînt obraznicĭ!

— Nu es. Numaĭ de s'ar urca zmăul.

— Du-te maĭ la fundul ogrăzeĭ. Uit'te, bate vînt destul.

A cercat Aurel toate meşteşugurile urcăreĭ zmeuluĭ: nu mergea ca din pămînt!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Se năcăji; îĭ maĭ scurtă coada, maĭ drese zbîrnîitoarea, iar maĭ lungi coada. In zădar. Nu se' unălță, par'că făcea într'adins! Chemase un băiat să i'l ție; dar tot de geaba!

—Mama nu știe treaba zmăuluĭ; în uliță, pe dată îl urc. Băețiĭ, ce aŭ cu mine? Găsesc eŭ unul maĭ bun de-mĭ și ajută la urcat, gîndi Aurel, furișîndu-se pe portiță.

In stradă, îl urcă, ajutat de un bărbat străin ce trecea.

Ademenit de zmăŭ, care se tot urca și zbîrnîea frumos, Aurel uită de tot vorbele mume-sa.

Pe nebăgate 'n seamă, se depărtă de casă. De ce zmeul se urca maĭ sus, băiatul fugea maĭ cu poftă, cu ochiĭ țintă la minunatul zburător.

Se făcuse rumen ca un bujor de bucurie și de alergătură. Privindu-l cum se clătina în aer, i se părea că și el zboară; aci stringea sfoara, aci îĭ dădea drumul; deprinsese jocul ca unul mare.

Din cînd în cînd, tot se uita și la casă, nu cum-va s'o piarză din ochĭ.

—„Numaĭ să-l maĭ urc puțin și mă întorn. Am destulă vreme pînă vine mama".

Cînd fu la capătul străzeĭ, unde eraŭ crucile drumuluĭ, vîntul bătea maĭ împrăștiat. De bucurie. Uită și casă și sfaturile mameĭ.

Stătea cu ochiĭ țintă la zmeu, abia maĭ putîndu-l ținea de tare ce se avînta 'nnaltul cerului.

Se uita cu dragoste adîncă la el, i se părea că seamănă cu zmeiĭ din basmele Safteĭ, numaĭ atîta că pe-acesta îl putea el stăpîni.

Se gîndi că nu-ĭ și băiatul care i-a fost ajutat, să se bucure și să i-l dea să-l ție puțin și dînsul. Se pornise vînt: zmeul, în furia luĭ, s'apropia mînios de vîrful unuĭ plop.

Aurel văzu primejdia și cu mîinile luĭ slabe căuta să-l stringă.

Crengile plopuluĭ se 'ncovoeaŭ spre zmeŭ, amenințîndu-se unul pe altul. Luĭ Aurel îĭ bătea inima cu putere.

I se părea că vede zmeul încăerat la luptă cu feciorul năzdrăvan.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

De odată se porni vînt şi mai tare, o creangă se răpezi cu furie şi prinse coada zmăuluĭ. Luĭ Aurel ĭĭ venea să plîngă de necaz. Zmeul luĭ, sărmanul zmeŭ, a remas spînzurat, filfiind în vînt, zbuciumîndu-se se scape din crengile plopuluĭ!

Aurel, în culmea desnădejdeĭ, trase cu putere de sfoară. Asta se rupse, întinzîndu-se de-a lungul drumuluĭ!

Privea cu necaz sfoara, la care-ĭ fusese toată nădejdea. Nemîngîiat se uita Aurel la zbuciumul zmeuluĭ; numaĭ paserea măeastră l'ar fi putut scăpa!

Cu gîndul la nenorocirea ce-a dat peste el, începu să depene sfoara, dar cu ochiĭ tot la zmeŭ, maĭ că i-ar fi dat prin gînd să se cațere în plop.

Uitase de casă, de mîncare şi de sfaturile mameĭ!

. . . . . .

Cucoana Ana, venind acasă cu lemnele, se miră că nu vede băiatul în curte. Trimise pe Safta prin vecinĭ. Aurel nicăerĭ!

Descărcă lemnele, plăti Romînuluĭ şi, din greşeală, de grija băiatuluĭ, ĭĭ dădu o carboavă maĭ mult.

— Omul îşĭ tot făcea socoteala.

— Ce crezĭ, creştine, că te'nşel?

— Nu, cucoană, dar nu voiŭ banĭ de haram. Dreptul mieŭ! Sărac, dar curat! Dacă nu-l pot stăpîni pe-acela, apoĭ banii străinĭ, ca şi vita de pripas. Uit'te: mi-aĭ dat o carboavă maĭ mult.

— Daa? zise c. c. Ana, cam hemeită, luînd banul indărept.

Ţeranul strinse baerile pungeĭ, înjugă boiĭ şi plecă.

— Nu-ĭ băiatul, Saft'o?

— Nu-ĭ, cucoană, par'că a întrat în pămînt. Şi doar adinioară era pe-aice...

Il căutară prin pod, prin pivniță, prin casă, dacă n'a adormit unde-va.

Nicăerĭ.

C. c. Ana alergă într'un suflet la secție; făgădui comisaruluĭ mulțumită, numaĭ să i-l găsească.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Servitoarea nu-şĭ afla nicĭ ea loc; alerga într'una pe toate drumurile întrebînd pe cine întîlnea dacă n'aŭ văzut un băieţel bălan, jucîndu-se cu zmeul.

Unĭĭ o luaŭ în ris, trimeţînd'o pe alte uliţĭ, alţiĭ o căinaŭ, spunînd că l'aŭ văzut.

Ziua da pe'nserate. Şi 'n casă la c. c. Ana toate stăteaŭ aruncate ca de sfînta Vinerĭ.

Safta veni tocmaĭ seara, tîrziŭ, bocind că nu l'a aflat nicăerĭ.

Pe c. c. Ana o apucă un plîns neogoiat.

Safta căuta să se desvinovăţească.

— Cucoană dragă! Aşa să trăesc şi să am parte de ochĭ, dacă nu l'am văzut jucîndu-se prin o-gradă un cescuţ înnainte de-a veni mata.

Cucoanei Ana îĭ treceaŭ prin minte toate isto-riile de copiĭ pierduţĭ orĭ furaţĭ. Aurel era prea mare ca să se poată răpăci, ştiea cum îl chĭamă. Atunci numaĭ că l'a furat cine-va.

Zilele următoare nu remase serjent necercetat. Publică chiar şi 'n „Curierul" luĭ Balasan. Pace! Copilul întrase în pămînt.

C. c. Ana de supărare îmbătrînise cu zece anĭ. Din femee veselă şi vorbareţă ajunsese mîhnită şi tăcută: vorbea numaĭ de jalea eĭ. Orĭ cine ve-nea 'n casă, ea ţinea una.

— Scăpat din nevoĭ; înger, nu copil! Să fi murit, jale mi-ar fi fost, dar îl ştiam unde-l! Dra-gul mameĭ, o fi gol, îngheţat şi flămînd! L'am scăpat de nevoĭ, din gura morţeĭ şi duşmanĭĭ mi l'aŭ răpit.

Plîngea, bocea, cît e ziua de mare. Noaptea nu avea somn de supărare. A luat năravul fumatuluĭ. Sărea din somn şi alerga la patul băiatuluĭ; i se părea că-l aude tuşind.

Cît era ziua de mare, nu se maĭ ţinea de casă; umbla din cunoscută în cunoscută.

— Acasă cred că nebunesc; la cel maĭ mic zgomot, tresar, tot crezînd că mi-l aduce cine-va.

Povestea cum era de cuminte, şi ce mult îl iubea.

— N'am văzut copil aşa deştept.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

A învățat literile așa din auzite; cum găsea un jurnal, tăbărea pe mine.

—„Mamă, cum se chiamă asta! dar aice cum se cetește?“

N'avuĭ parte să-l dau la școală și să-l scot doctor.

Of! tare era cuminte, dragul mameĭ.

Ca după orĭ ce lucru saŭ ființă iubită părerea de reŭ era mult maĭ mare decît și-ar fi putut închipui înnainte.

In durerea eĭ, i se părea Aurel neîntrecut de frumos și de deștept.

— Unĭĭ, ca s'o mîngîe, îĭ povesteaŭ istoriĭ de copiĭ furațĭ, carĭ, peste oîțĭ-va anĭ, s'aŭ întors.

—Dacă l'o fi luat vre-o lae de Țiganĭ, cine știe unde l'or duce! L'or vinde la comedianțĭ. Era frumușel, dragul mameĭ! L'or schilodi, cine știe ce-or face din el!

— E copil cu noroc, unde-o fi, nu se pierde, ziceaŭ cunoscutele.

— Să dea Dumnezeŭ, zicea moașa, făcîndu-și cruce. Nu sînt bogată, dar așĭ da tot cît am la suflet, să-l văd găsit. Să mă fi pedepsit D-zeŭ c'un foc, să fi scăpat în poalele cămeșeĭ, dar să nu-mĭ fi pierdut pe Aurel.

— Imĭ spune inima c'are să vie, zicea cucoana Sița, prietenă bună a moașeĭ. Nu știĭ cum respundea cu ifos că-l chiamă: Aurel Armașu?

La această amintire, pe cucoana Ana o podidea plînsul.

— Dragul mameĭ, pe ce mîinĭ aĭ ajuns?

A umblat biata moașă pe la cărturărese, pe la zodierĭ, dar, pace, nu putea afla nimic. Toțĭ îĭ spuneaŭ:

—„Aĭ o pagubă mare, dar nu-țĭ face inimă rea, aĭ să izbîndeștĭ, la urma urmeĭ, tot d-ta.“

Trecĭ vreme, vin'o vreme și de Aurel nu se auzea nemic, întrase ca'n pămînt!

Prietenĭĭ și cunoscuțĭĭ moașeĭ se luaseră pe gîndurĭ, se temeaŭ să nu nebunească, biata, să n'ajungă la idee fixă. Cucoana Sița și-a zis: „Și minciuna-ĭ vorbă. O s'o duc la o cărturăreasă, pe care am s'o învăț eŭ ce să-ĭ spue.“

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Intr'o Duminecă frumoasă cu soare veni şi-o luă pe cucoana Ana, mai mult cu sila. Acum, de la o vreme, căpătase mania să stea tot acasă.

Se duseră amîndouă la cărturăreasă.

— Aĭ o paguba, dar pagubă mare, nu de avere: de rudă, fiŭ, frate, aşa ce-va.

In zădar îl jeleştĭ, îĭ solomonit cu noroc. Poţĭ să-l arunci în foc tot scapă.

A suferit şi-o să sufără multe, dar tot norocul luĭ mai pe sus. Că, vezĭ, la naştere a avut treĭ ursitoare: Una i-a dat minte, a doua avere şi a treia noroc cu nemiluita.

— Minciunĭ. Astea le spuneţĭ la toată lumea.

— Le spunem cuĭ le spunem. Vorba-ĭ că se nimeresc.

— Cucoana Ana clătină desnădejduită din cap.

— Nu-l maĭ văd cît lumea şi pămîntul! Cine l'a furat nu l'a furat să-l dea.

. . . . . .

— In lunile di'ntîiŭ, cînd o chemaŭ la vre-o facere, se ascundea, zicea servitoareĭ să spue că nu-ĭ acasă. Avea ce-va banĭ de-o parte şi cheltuea din aceia. „Nu maĭ am pentru cine munci“ zicea moaşa.

Dragostea de mamă, de care n'avuse parte la tinereţe, se desvălise acuma cu furie.

— Nu pot lucra, nu pot face nimic, gîndul mi-ĭ numaĭ la dînsul. Une orĭ am numaĭ năzăriturĭ, îl văd gol, desculţ, flămînd şi nu-l pot ajuta! Să fi fost din trupul mieŭ nu-mĭ era atît de drag.

Cînd veneam obosită îmĭ sărea de gît, mă cuprindea cu amîndouă mînuţele, zicînd: „Las', mămicule, şi eŭ am să muncesc pentru mata, cînd oiŭ fi mare.“

La aceste amintirĭ, cucoana Ana începu a boci.

— Alte orĭ mi-l închipuiŭ bolnav. Cine-l caută? Cine să aibă milă de el ca mine?

Il visez noaptea că mă strigă: „Mămăica mea!“ Sar din somn şi, cînd văd c'a fost vis, m'apucă plînsul.....

. . . . . .

Iarna era în toiŭ, cucoana Ana se văeră în-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tr'una: „Ce face, sărmanul, fără hăinuțe calde? Cine știe pe ce mîinĭ a încăput. Om bun nu poate fi cel care se 'ndură să facă altuia așa supărare. Moarte de om l'așĭ fi ertat maĭ curînd să fi făcut de cît chinul ce mi-a dat: să nu știŭ ce-ĭ cu bietul copil!

X

Trecuse un an și jumătate, și supărarea sta pe loc, n'o slăbea. Cunoscutele o sfătueaŭ, ca'n dorul luĭ, să ia altul.

— De prisos. Nu poțĭ înlocui copiĭ ca hainele, respundea cucoana Ana.

Alte orĭ se trezea vorbind singură:

— Unde o fi mititelul?

Cîte-o dată îĭ venea să meargă din casă'n casă, poate o da de el.

Intr'o zi mergînd, se pomeni di'ncolo de bariera Copouluĭ.....

Păstra cu sfințenie toate lucrușoarele și jucăriile copiluluĭ. Era vaĭ de Safta să fi mutat ce-va din loc.

După sobă îĭ staŭ mingea, căluțul și paiațul.

In sărtarul de la masă era tăblița pe care Aurel începuse a scrie „Mama este bună.“

In dorul copiluluĭ privea tăblița scrisă, aproape ștearsă de lăcrimile ce curseseră peste dînsa, rostind: „Mănuța mameĭ, ce frumos scriea!“

„Morțiĭ se uită, știĭ că ĭ-aĭ așezat la loc de odihnă, unde nu-ĭ nicĭ suferință nicĭ jale; dar Aurel e pierdut de viŭ! Sufere foame și frig, durere și împilare, poate cazne și bătae, el, pe care n'am pus nicĭ o dată mîna! Cum se speriea, mititelul, cînd vedea pe cine-va bătînd un copil.

—„Mămăiță, tu pe mine nu mă baț; eŭ te-ascult!“

Zile întregĭ le petrecea cucoana Ana vînturînd mereŭ trecutul cu vorbele copiluluĭ: „Aci sta Aurel la masă de scriea. Di'ncolo se juca.“ „Saftă fă azĭ cutare bucate, îĭ plăceaŭ luĭ Aurel.“

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

La masă nu le atingea, bocind că nu-ĭ copilul să mănînce.

Patul i-l făcea în fie-care seară, par'că'l aştepta să vie de la joc să se culce.

„Cît de frumuşel dormea, îngeraşul mameĭ, cu mînuşiţa sub cap! Cum s'alinta demineaţa: „Mamae, vin de mă sărută că eŭ dorm, nu te văd.“

. . . . . .

Se desprimăvărase bine; aerul limpede, curat; pomiĭ, în floare; demineaţa era traiul o plăcere şi pentru cel maĭ sărac. Natura darnică vărsa harul frumuseţelor pentru ceĭ buniĭ ca şi pentru ceĭ reĭ, peste bogaţiĭ ca şi peste săracĭ.

Un resărit aprins de soare, un asfinţit îmbrăcat în purpură, tot una de frumos şi de nepreţuit era pentru cel mişel ca şi pentru cel vreduic.

Viaţa a tot puternică prinsese în vraja eĭ pe ceĭ veselĭ ca şi pe ceĭ supăraţiĭ.

Nu era suflare neînveselită de farmecul natureĭ. Cucoana Ana se sculase maĭ demineaţă ca de obiceiŭ.

Innaintea casceĭ avea o grădiniţă, unde îşĭ bea cafeaua cu lapte.

Vaĭ de Safta, cînd nu i-o nimerea pe plac!

Stătea cucoana Ana în bucătărie, isprăvind un capăt de ţigară şi veghind să nu-ĭ dea laptele în foc.

Numaĭ ce-l vede pe Tănase,—aşa-l chema pe cocoş,—că vine în pragul bucătărieĭ, îşĭ umflă penele şi bărbia roşe ca floarea maculuĭ, şi cîntă un cucurigu de se resună toată curtea şi odaea.

Creasta i se clătină ca o mitră de mitropolit.

— Aŭ să ne vie oaspeţĭ, zise Safta.

— Un minciunos! „Nu cîntă el în fiecare demineaţă?“

. . . . . .

Pe lîngă casa unde sta acum, trecea drumul Sculenilor. Işĭ isprăvise cafeaua şi se frămînta cu vecĭnicul eĭ gînd la copil: „Eŭ am băut cafea, dar, el, o fi flămînd!“

Numaĭ ce aude apropiindu-se o trăsură şi o-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

prindu-se la poartă. Era o nadişancă de ţeară, cu doĭ caĭ voinicĭ. Curgea sudoarea pe eĭ, de goana în care veniseră.

Din căruţă se cobori un domn îmbrăcat destul de bine: părea un arendaş orĭ vechil.

Fără mult încunjur veni drept la moaşă. Faţa-ĭ era încruntată de o grijă mare.

— Cucoană moaşă, te rog haĭ răpede, nevasta mi-ĭ în primejdie.

— Nu pot, domnule, merge la ţară; trebue, doctor, dacă e primejdie.

— Doctorul o să vie; e nevoe şi de moaşă N'am cînd alerga să caut alta: D-zeŭ mi te-a scos în cale. Haĭ. te rog, maĭ curînd, un ceas de 'ntîrziere îl putem plăti scump.

— Aĭ doctor bun?

— De doctor n'avea grijă, avem în plasă unul foarte bun; tînăr, dar priceput.

— Vă rog, numele D-voastră? Aşa-ĭ datoria să se ştie unde plecăm.

— Neculaĭ Pavelescu, la coada Stînceĭ.

Caiĭ resuflaseră; vizitiul îĭ ştergea de sudoare cu'n şumuiag de fîn.

Cucoana Ana îşĭ luă răpede geanta, în care avea toate gata pregătite, se urcară amîndoĭ în trăsură şi plecară, făcîndu-şĭ semnul cruceĭ.

Făcură drumul într'o întinsoare. Cînd vizitiul maĭ slăbea caiĭ, cuconu Neculaiŭ striga:

— Mînă! mînă Vasile, numaĭ să nu cadă!

— N'avea grijă, cucoane, şoseaua e bună ca'n palmă şi ţin căluţiĭ la opinteală.

— Aerul de ţeară, drumul răpede îĭ maĭ întăreĭ cucoaneĭ Aneĭ puterile. Nu că-şĭ uita focul, dar fiind întrămată, suferea maĭ lesne durerea.

Trăsura trase la scară. Cuconu Neculaiŭ sări grăbit, ajută şi pe cucoana Ana să se cuboare. O servitoare le eşi înnainte:

— Zamfir'o a venit doctorul? Cucoana ce face?

— A venit. Cucoana tot aşa.

Doctorul eşi în antret:

— Bine-aţĭ venit.

— Bine v'am găsit.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— A! cucoana Ana! Imĭ pare bine, zise doctorul.

Cucoana Ana era din acele moaşe, uşoare la mină şi îndemănatece, de carc orĭ ce doctor se bucură să le aibă ajutor.

Avea talent deosebit de-a da curaj şi-a dispune bine pe bolnavă.

Abia sfîrşea femeea un şir de ţipete şi dînsa ştiea să spună o glumă şi o făcea să uite durerile prin carĭ trecuse şi prin carĭ maĭ avea să treacă.

Femeea se trudea de-o zi şi-o noapte.

Cucoana Ana îşĭ lepădă broboada, îşĭ netezi tîmplele, aşezîndu-şĭ coada în pieptene. Se spălă răpede pe mîinĭ şi pe faţă cu apă rece.

„Nu trebue să fac lehuzeĭ impresie proastă. Bătrînĭ orĭ tinerĭ să aretăm plăcuţĭ, şi să dispunem bine pe bolnave.“

Orĭ cît ar fi fost de supărată, cînd întra la o bolnavă, lua înfăţoşare bună şi veselă.

Un om bine dispus e maĭ tare şi dă curaj şi altora. Faţa fiecăruĭ om e o oglindă pentru celălalt, veselia luĭ o întipăreşte şi altuia. Şi o lăuză are nevoe de mult curaj.

Femeea se trudea de-o zi şi-o noapte.

Cucoana Ana, întră la lăuză cu faţa senină, par'că, de cînd lumea, n'avuse supărărĭ.

— Cu noroc, cuconiţa mameĭ!

— Să dea Dumnezeŭ! dar eŭ mor, mor, cucoană moaşă!

— Eĭ aş! nepotul ăsta m'aşteaptă pe mine. Să vezĭ cum scapĭ curînd.—Mie nu-mĭ place codeala. Ce zicĭ, domnule doctor!

— Cucoana e prea fricoasă. Se'ntîmplă asemenea întîrzierĭ. Examinează şi d-ta.

Femeea era sleită de puterĭ, abia maĭ ţipa.

Cucoana Ana îĭ aşează căpătîiul maĭ cu rînduială, o examină şi zise încet doctoruluĭ:

— Toate 'n regulă. O să avem un băiat, e căpăţînos. De cît un lucru, domnule doctor: D-ta eştĭ învăţat, dar tînăr; eŭ am nepoţi cît păr în cap. Aice avem lipsă de puterĭ şi de curaj. Să

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cercăm a o întrăma pe cuconița c'un păhărel de maderă. Gindește și d-ta, al șeaptelea copil, forțele cam pe drojdiĭ.

Doctorul stătu puțin la gînduri; nu vedea nicĭ un reŭ.

— Da, puțin stimulent nu strică.

Cucoana Ana, veselă, deschise geanta, scoase sticluța, care o purta cu dînsa, turnă cu băgare de seamă într'un păhărel și dete bolnaveĭ.

— Bea dragă, pănă o fuma domnul doctor, di'ncolo o țigară sosește și mosafirul.

Curajul, fața simpatică și veselă a moașeĭ, escitantul potrivit și la timp, rădicară mult puterile bolnaveĭ. Peste un ceas, fără marĭ dureri, maĭ cu ajutorul doctoruluĭ, femeea născu un băiat voinic, așa cum prorocise moașa.

Doctorul a plecat, lăsînd'o pe moașă.

Cuconul Nicolaiŭ îĭ era foarte recunoscător.

— D-ta mi-aĭ scăpat nevasta. Tot bătrîneța maĭ cu cap. Dumnezeŭ mi te-a scos innainte.

— Alta n'ar fi îndrăznit în fața doctoruluĭ să crîcnească.

— Ales ăștia tinerĭ sînt mîndri, aŭ capriciurĭ. Eŭ, maĭ cu ris, maĭ cu glume, îĭ iaŭ c'o perdea maĭ sus și-mĭ fac trebușoarele, cum știŭ eŭ.

Cartea-ĭ carte și treaba-ĭ treabă!

Ce să-mĭ spue el mie cal verzĭ, cînd am făcut practică și mi-a eșit bine. Nu zic, după facere nu daŭ nicĭ un escitant, dar înnainte, la un caz cum era al cucoaneĭ, trebuea.

— Maĭ așa!

Lăuza era veselă. De cum i-a zis moașa că-ĭ băiat, a simțit curaj.

— Cucoană moașă, o șeptămînă încheiată nu te las. O să fiĭ mulțumită.

— Staŭ dragiĭ mieĭ. Nu aștept nicĭ un caz.

A doua zi zise:

— Cucoane Neculaiŭ, eŭ n'am obiceiŭ să las leuzele să moară de foame, ales cînd alăptează singure.

Zi să-mĭ tae o găină. Borș proaspăt aveți. Nu-ți

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

facĭ idee, ce bine fac la stomac cîte-va linguri de borş, cum ştiŭ eŭ.

— Marghioliţa nu lasă casa făr de borş. In toată Sîmbăta umple proaspăt. Tot satul vine la noĭ de ia. Pe aproape de Prut sînt muerile cam leneşe.

Cucoana Ana era în treburĭ. A mers la bucătărie să aşeze singură borşul.

— Las', cucoană moaşă, că ştiŭ eŭ la bucate, am fost şi la cucoana primaruluĭ.

— Cum îl gătesc eŭ, nu maĭ ştiĭ tu. O sfeclă roşă aĭ ?

— Cum să nu. Avem la zemnic de toate.

— Să mi-o razĭ pe răzătoare, să torni peste ea borş şi să mi-l strecorĭ prin sită, pănă taiŭ carnea.

Cucoana Ana sta cu spetele la uşă. Numaĭ ce tresări, auzind un glas subţire şi cunoscut. I-a dat ca o săgeată prin inimă.

— M'a trimes lelea Catrina să-mĭ daţĭ o leacă de borş.

Cucoana Ana se'ntoarse ca muşcată de şarpe.

— Aurel ! Ce facĭ ?

Copilul scăpă oala din mînă, de-o făcu ţăndărĭ şi se răpezi la cucoana Ana.

De plîns şi suspine abia îngîna :

— Mamă ! Mamă !

Aurel slăbise de necunoscut. Faţa din rumenă şi grasă, era galbenă şi istovită. Pletele bălaĭ i le tăiaseră. Era tuns urit şi cu cărărĭ. Îmbrăcat cu o cămaşă groasă, încins cu'n capăt de funie, cu picioarele goale, pline de noroiŭ şi zgîrieturĭ.

Cucoana Ana l'a cunoscut maĭ mult de pe glas, atît era de schimbat la faţă.

Servitoarea remase uimită.

— Poate băiatul e al matale ? Vaĭ de mine ! Cum îl băteaŭ şi-l chinneaŭ ! Toată vara trecută a păscut bobociĭ şi-a zăcut de frigurĭ. I-a dat cucoana noastră chină şi l'aŭ maĭ lăsat.

— Remîĭ, Aurică dragă. Bine că te-am găsit. Dumnezeŭ m'a adus aicĭ.

Copilul părea prostit de bătăĭ şi chinurĭ.

— Mă omoară lelea Catrina, de m'o prinde.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Nu te teme, de acu eşti cu mama. Nici D-zeŭ nu te ia de la mine cu una cu două. Ascultă, nevastă, să nu-l laşi.

— Eŭ nu l'oiŭ lăsa. Dar muerea draculuĭ cum vede că zăboveşte, vine de-l ĭa la bătae.

— Haĭ cu mine, Aurel! Vaĭ, în ce hal te-aŭ adus tălharii! Dragul mameĭ, ce păcat aĭ avut de răsplătit!

Il duse sus şi-ĭ zise să stea în antret. Cuconul Nicu nu era acasă. Moaşa stătu puţin pe gînduri, dacă să-ĭ spue leuzeĭ orĭ nu.

Cucoana Marghioliţa era femee bună şi maĭ în putere de cît i se părea. N'avea să se iriteze de păcatele altora.

Iĭ istorisi pe scurt cum şi-a pierdut copilul şi cum fiind la bucătărie, l'a găsit.

— Marĭ sînt minunile luĭ D-zeŭ, zise leuza.

— Vozĭ, cucoană dragă! Norocul mieŭ şi-al luĭ Aurel m'a adus aice.

— Minunea minunilor! Cum se leagă lucrurile în lumea asta!

— Cu ce-l îmbrac să-l duc păn acasă?

— Să-ĭ facă o scăldătoare bună şi să ĭa nişte haine de-ale luĭ Grigoraş.

— I-or veni?

— De cîţĭ anĭ e?

— De şapte anĭ, trecuţĭ.

— Or să-ĭ vie. Adu-l, să-l văd.

— Par'că mi-ĭ ruşine!

— Ce eştĭ de vină? Chiamă-l. Bietul copil!

— Cucoana Ana aduse pe Aurel.

— Tu eştĭ, măĭ Niţişor? Il cunosc. Venea adesea după borş.

Mă miram eŭ: de unde a pus muerea mîna pe-aşa copil drăguţ. Intr'o zi am şi întrebat'o:

— „De unde aĭ tu, fa, aşa copil frumos?“

— „Mi-a remas de la soru-mea din tîrg!“

El, de înfricoşat ce era, nu spunea nimic.

— Ce ştie un copil!

— L'a scăldat şi l'a îmbrăcat cu hăinuţe curate. Copilul era atît de fricos, par'că se prostise, nu maĭ semăna cu Aurel cel isteţ şi cuminte.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Mereaŭ se uita în toate părţile, par'că era un puiŭ de lup prins şi speriat.

— Ce-o să-mĭ tragă sufletul păn l'oiŭ face la loc cum era!

La masă lua de două treĭ orĭ cu furculiţa şi, cînd nu-ĭ prindea-ĭ de veste, da cu mîna.

— Aurel, mamă, tu ştiĭ că numĭ place să mănînc ĭa așa.

— Nu mă bate, mamă, nu mă bate, nu maĭ fac, zicea copilul înfricoşat.

— Cînd te-am maĭ bătut, să te bat acuma?

— Lelea Catrina mă bătea pentru te mieră ce.

— Ce mîncaĭ tu, dragul mameĭ?

— Mămăligă cu ceapă, dimineaţa.

— În loc de cafea! Bietul! Dar la masă?

— Borş cu mămăligă.

— Borş cu ce?

— Cu faşole orĭ cu urzicĭ; cu peşte, cînd prindea badea.

— De mine nu-ţĭ era dor?

— Imĭ era, dar mă temeam să spun. Badea zicea că, de-oiŭ spune cuiva ce-va, mă spînzură de grindă, cum a spînzurat motanul, care-ĭ minca puiĭ.

— Ce făceaĭ, toată ziua?

— Ce să fac? Păşteam purceiĭ şi găinele, iarna alegeam papură pentru rogojinĭ.

— Ştiaĭ cum să le paştĭ?

— Păzeam să nu între în ogoarele şi ogrăzile oamenilor.

— Dar de le scăpaĭ?

— Mă bătea cu nueaua.

— Durea tare?

— Ţipam ca'n gură de şerpe, de usturime.

Cînd veni cuconu Nicu dela cîmp, auzind de asemenea întîmplare, se făcu pară de foc.

Chemă pe Catrina. Femeea nu voi să vie la curte. Trimese şi-o aduse cu'n fecior boeresc.

Primarul, auzind şi el de întîmplare, alergă la curte, să facă de-aproape cercetare, să-ĭ dea pe hoţĭ în judecată.

Bărbatul era dus la oraş; se nimerise într'o Vinere.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Cuconu Nicu, om zdravăn, bine făcut, ras, numaĭ cu mustăţĭ castaniĭ, faţa pîrlită de soare, îl areta maĭ mult negru decît bălan.

Cînd o văzu pe Catrina, nu se putu răbda, se răpezi şi-ĭ trase două palme.

— Bine, hoaţ'o, cum de-aĭ furat copilul ? Aĭ să înfunzĭ puşcăria.

— Că el a venit. Să chioresc, să n'ajung pînă mînĭ.

— Pieĭ di'nnaintea mea, că întru în păcat, Satan'o! Auzĭ? Să-mĭ fure mie cine-va copilul mieŭ!

Aĭ tu noroc că e o biată femee ; eŭ v'aşĭ împuşca pe amîndoĭ, ca pe niște cînĭ.

S'o ţiĭ închisă pînă vine subprefectul. Dar şi d-ta, primar eştĭ ? Să nu cercetezĭ de unde aŭ hoţiĭ copilul! Par'că nu ştiĭ că pe malul Prutuluĭ aĭ a face cu negustoriĭ de noapte!

— De, cucoane, zise primarul foarte umilit, de ce nu s'aŭ făcut publicaţiĭ? Eŭ, de unde să-mĭ dea'n minte.

— Dar n'am făcut ? Chiar în Monitor am plătit şi s'aŭ pus. De ce n'aĭ citit ?

— Avem noĭ vreme să citim tot Monitorul ?

— Era să-mĭ omoare copilul, hoţiĭ.

— Las' pe mine, păn la judecată, am să le trag la amîndoĭ o sfîntă de bătae să pomenească şi ţîţa care-aŭ supt'o, zise primarul, roş de mînie.

Cum împlini lenza opt zile, cucoana Ana plecă, luîndu-şĭ remas bun şi făgăduind că maĭ vine.

— In vieaţa mea n'am să vă uit. Pentru d-voastră m'aşĭ arunca în foc,—ĭ-aŭ fost cuvintele de despărţire.

Cucoana Ana se gîndea tot drumul :

— „Ce făr de voe am venit şi cum mă'ntorn ! Mare noroc are copilul ăsta. Să nu mă fi întîmplat afară, trimeteam respuns că nu sînt acasă. Şi nu-mĭ aflam cît lumea copilul ! Doamne, marĭ sînt minunile tale !"

Cînd ajunse acasă, slujnica o aştepta în poartă. Văzînd pe Aurel, deşi slab, îl cunoscu.

— Doamne, Maica Domnuluĭ, zise Safta, făcîndu-şĭ cruce, e cuconaşul nostru. Unde l'aĭ gă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

sit? Imĭ spunea mie inima că vine, frumuşelul nostru! Ce năltuţ e, numaĭ cam slab. Nu fie de-deochĭ!

Biata Safta se uita ca o proastă la băiat.

— Zeu, imĭ pare că visez! Doamne ce-ĭ şi gîndul omuluĭ! Stam eŭ mainte aşa'n poartă. Şi daŭ cu gîndul: „Ce-ar fi să vie cucoana noastră acuma şi cuconaşul!

— Eĭ! destul moară hodorogită! Vezĭ, aĭ musafirĭ. Ce ne daĭ de mîncare?

— Indată, cucoană. Am ouă proaspete. De cînd aĭ plecat, se ouă găinele noastre în toate zilele. Am şi iaurt; carne n'am luat, nu ştieam că veniţĭ.

Dar, zeŭ, spune-mĭ şi mie unde l'aĭ găsit? Cum a eşit ca din pămînt? Măiculiţa mea, ce bine imĭ pare! Tot mie imĭ dădeaĭ vină că nu l'am păzit. O comoară să fi aflat, nu-mĭ părea aşa de bine.

— Dar tacĭ o dată gură bogată. Dă-ne să mîncăm. Haĭ, Aurel, să-ţi vezĭ păticul. E tot cum l'aĭ lăsat. Mama te aştepta mereŭ.

In odae, Aurel se maĭ învioră, i se părea că se trezeşte di'ntr'un vis reŭ.

Pipăi patul pentru a se încredinţa că e acvea, ridică puţin acoperitoarea. Era plăpămioara luĭ, roşe cu nasturĭ albĭ.

— Acolo pe ce dormeaĭ, Aurică?

— Pe-o rogojină.

— Cu ce te 'nvăleaĭ?

— Cu sumanul cel rupt al luĭ badea.

— Sărmanul copil!

Aurel umbla prin casă, Se uita cu luare aminte la toate lucrurile. In minte i se împrospătaŭ amintirile; par'că maĭ erĭ părăsise casa. Jucăriile stăteaŭ unde le lăsase, pe măsuţa de lîngă pat. In sărtar găsi abecedarul, pe care începuse a învăţa, sub el placa şi condeiul, toate nemişcate din loc. Se uită lung la ce scrisese.

— Aĭ uitat a ceti, Aurel?

— Nu.

— Ce-ĭ scris pe tablă?

— „Mama este bună.“

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Paiaţul era după sobă, îl luă.

— Paiaţul mieŭ tot e cu mîna ruptă!

— Ce, credeaĭ că s'a dres?

Mingea era sub pat; se plecă şi-o luă.

— Săraca minge, mult îmĭ era dor de ea! O netezea dezmierdînd'o.

Numaĭ blăstematul de zmeŭ, pricina tuturor suferinţilor, lipsea; dar nicĭ Aurel nu-l dorea.

Mirat se uita copilul pretutindene! Toate îĭ păreaŭ frumoase, îĭ eraŭ aşa de dragĭ; fără voe le asemăna cu sărăcia şi nevoea de la lelea Catrina.

De multe orĭ, cînd adormea pe cîmp, visa că-ĭ acasă, că mamă-sa îĭ aduce prăjiturĭ şi bomboane, îl ia în tîrg să-ĭ cumpere hainuţe şi ghete.

Adesea din aceste visurĭ frumoase îl trezea bicĭuirea luĭ badea Iordache orĭ varga leleĭ Catrine.

Cum plîngea! Cît ar fi dorit ca visul să nu se maĭ fi isprăvit!

De-o dată îşĭ aduse aminte de ce-va.

— Mamă, dar Urseiŭ ce face?

— S'a deprins a hoinări, de cînd nu maĭ eştĭ tu; n'avea cu cine se juca.

— Mă duc să-l văd.

— Du-te, maică.

Copilul eşi răpede, strigînd cîinele, care fusese prin vecinĭ. Cînd îl zări pe Aurel, se uiită lung mirîind, par'că întrebîndu-l: „Dar, unde mi-aĭ fost atîta timp?“

Pe urmă începu a-l trage de haine, în semn de dragoste, a se gudura şi a da din coadă.

— Ursulică dragă, ce maĭ facĭ? zicea Aurel desmierdîndu-l....

S'aşezară la masă, cucoana Ana nu-şĭ putea crede ochiĭ, văzîndu-se ĭar cu băiatul.

— Ian spune-ne, cuconaşule, cum de te-aŭ furat?

— Mă jucam cu zmăul. Vîntul era mare şi trebuea s'alerg după dracul de zmăŭ. Şi tot aşa m'a dus hăt departe, păn s'a aninat într'un pom. Strînsesem sfoara şi mă uitam încotr'o s'apuc să viŭ acasă; dar nu ştiam că eraŭ multe drumurĭ. Trece un car cu'n om şi c'o femee.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

—„Frumos zmăŭ, mă Nică, păcat că s'a aninat!“

— „Mă chiamă Aurică“, zic eŭ.

— „Nică, Aurică tot una-ĭ. Na-ţĭ un covrig, ţi-o fi foame. Unde staĭ?“

Nu ştiam ce să-ĭ respund.

—„Suĭ colea 'n car, să te ducem noĭ acasă!“

—„D-ta ştiĭ casa mea?“ zic eŭ.

—„Vezĭ bine, dacă n'aşĭ şti-o, cum te-aşĭ duce?“

Badea s'a dat jos din car şi m'a luat maĭ mult cu sila.

Cînd am văzut că eşim din tîrg, încep să plîng. Lelea Catrina se răsteşte la mine şi-mĭ spune că, de nu tac, mă ucide. De frică, am tăcut. Acasă nu era zi, să nu mă bată.

— Mare păcat aĭ avut de tras!

Bunĭ de trimes la ocnă. Cîtă supărare, pe noĭ şi cît chin a suferit bietul copil!

Noaptea copilul tresărea prin somn, ţipa, vorbea urît; înjura chiar. Striga: „nu mă bate, nu mă ucide, lele Catrină, nu maĭ fac!“

Cucoana Ana nopţi întregĭ nu închidea ochiĭ de reul luĭ. A adus un preut, de ĭ-a cetit molitfe de spăriat, a pus apoĭ o babă de la descîntat în nouă zile de sec. Pe urmă a chemat şi doctor, deşi cunoscutele îĭ ziceaŭ că e de prisos doctorul la boala de spăriat.

Doctorul ĭ-a dat băĭ şi niştc prafurĭ.

Incet, încet copilul s'a maĭ liniştit.

Cucoana Ana a luat un băiat de l'a pregătit şi la Iunie a dat Aurel examen de clasa I-a. In vacanţie a făcut clasa a II-a.

— De acuma, Aurel, nu te maĭ ţinea de nebunĭi.

— Nu, mamă, am să învăţ. Mi-ĭ drag să umblu la şcoală.

XI

Aurel îşĭ făcea clasele din ce în ce maĭ bine şi maĭ cu sîrguinţă.

Cucoana Ana uitase aproape chinurile şi supă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

rările. Il privea cu ochĭ de adevărată mamă, cum își pregătea lecțiile și cîtă grijă avea de școală.

Une orĭ uita că nu-ĭ al eĭ, i s'ar fi părut o nedreptate să-ĭ fi spus cine-va că deșteptăciunea luĭ Aurel se datorește părinților carĭ l'aŭ facut.

In dragostea eĭ socotea că e numaĭ al eĭ.

Alte orĭ nu era atît de orbită de egoism și se gîndea:

„Aurel trebue să samene luĭ tat-so! Mă-sa era negricioasă. Deștepțĭ trebue să fi fost amîndoĭ, numaĭ făr de noroc, sărmaniĭ. De-ar putea să-l vază, știŭ că s'ar bucura!“.....

Cînd e liniște și ticnă, aniĭ trec răpede ca zilele senine. Aurel da acum examen de clasa IV-a.

Cucoana Ana venise și dînsa s'audă cum respunde băiatul.

Își luase o capelă nouă și-și prefăcuse rochia de mătase, să fie maĭ de modă.

Aurel știa maĭ bine de cît toțĭ. Avea înfățoșare deșteaptă și deosebită de ceĭalalțĭ copiĭ. Față de eĭ par'că era de altă rasă.

Ochiĭ viĭ, albaștri și pătrunzătorĭ, fruntea bine tăiată, părul puțin creț, gura gata a zîmbi drăgălaș semăna Susaneĭ.

Toțĭ ascultătoriĭ se uitaŭ cu drag la el. La orĭ ce întrebare respundea, cu glas tare, limpede, sunător și frumos, după ce maĭ întîiŭ gîndea puțin.

Nu se grăbea ca băețiĭ ceialalțĭ să spue pe din afară.

Delegatul ministeruluĭ se uimi de deșteptăciunea copiluluĭ și zise cătră profesor: „Acesta promite mult!“

In recreație vînătoriĭ premiuluĭ întîiŭ îl priveaŭ cu ochĭ dușmănoșĭ.

— Măĭ, dar mîndru e Aurel Armașu! A căpătat numaĭ zece. I s'a părut c'a văzut pe tat'so.

— Măĭ, prostule, dar el are tata? E fecior de „dragă lele“. Ce te rățoeștĭ, mă! Nu mi-s spărieții ochiĭ de unul ca tine. Poțĭ să aĭ și cinci-spre-zece că tot un boz eștĭ, cum zice mama.

Aurel făcu ochiĭ marĭ. Nu pricepea nimic din cele ce le spunea Vasile Ghiduș, cel maĭ leneș, care

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mai avea şi o gură mare şi nişte ochi piezişi de te băga'n sperieţi.

— Cine se răţoeşte? Am respuns, cum am putut, voi, tot aşa.

— De ce nu vine tată-to să te audă cum respunzi? făcu Ghiduş.

— Cum să vie, dacă-i mort?

— Mort? Da? O fi fost vătav la orfelinat. Acolo te-a dat mă-ta.

— Pe mine? Poate pe tine, strigă Aurel mînios.

— Dar bine, bre Creţule, moaşa ţi-i mamă? Măi bozule! Şi-a făcut pomană şi te-a luat de la copiii găsiţi! Nu ştii?

Ceialalţi începură a ride cu hohot, cînd văzură pe Aurel că se făcuse alb ca varul.

Cîţi-va mai obraznici începură:

— Copil găsit! Copil lepădat! Boz!

— Ce mai premiant! Halal de noi, nu i-ar muri mulţi înnainte! făcu unul şi mai pestriţ la inimă.

Copiii se molipsesc de cruzime unul de la altul. De ce'l vedeau pe Aurel că sufere, de ce mai adînc i-ar fi băgat fierul roş în inimă. Simţeau aceeaşi plăcere, ca şi cînd ar fi schingiuit un biet animal.

Era reutatea selbatecă, nepotolită de sfaturi şi pilde bune.

Acasă auziseră de la părinţi toate vorbele veninoase, pe cari le vărsau fără milă în sufletul gingaş, nevinovat, al lui Aurel.

Mamele nu le înfrăniseră invidia, reutatea şi cruzimea, ci le-o hrăniseră cu pilde şi vorbe necugetate, negîndind că aŭ înnainte-le suflete la cari vorbele trec lesne în fapte.

Copiii auziseră pe-acasă, vorbindu-se despre Aurel; acum, avînd prilej, spuneau muind în venin cuvintele auzite.

Risete, şoapte, ghionturi, priviri batjocoritoare, nimic nu le se părea prea mult. Răbdaseră un an de zile, dar acum, la sfîrşit, fie care voea să nu se lase mai pe jos cu reutatea.

După cum ţeranii aruncă pe mormîntul celui

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ce s'a ucis, pietre, crengĭ, pămînt, părîndu-li-se că tot n'aŭ aruncat de-ajuns nicĭ o dată; tot astfel copiiĭ, în cruzimea lor, aruncaŭ peste sufletul gingaş al luĭ Aurel tot ce le trecea prin minte.

Alţiĭ, maĭ puţin reĭ, se daseră maĭ la o parte de Aurel; nu ziceaŭ nemic, dar nu vreaŭ să aibă amestec cu el.

Aurel remase uimit. Ce aŭ băeţiĭ în potriva luĭ? Nu le-a făcut nicĭ un reŭ, nu le-a zis: „negri ţi-s ochiĭ"; nicĭ o dată nu ĭ-a înjurat, cînd îĭ cătaŭ prilej de ceartă.

Aurel n'auzise acasă vorbe proaste orĭ înjurăturĭ. Se deprinsese şi el cînd era la lelea Catrina a înjura, dar răpede s'a desbărat povăţuit de maică-sa că nu-ĭ frumos şi-ĭ mare păcat să înjure.

Atuncĭ ce aŭ eĭ cu dînsul?

Cînd, era vre-o lecţie grea şi mulţĭ nu'nţelegeaŭ, el le explica şi cu drag îĭ asculta şi le areta la socotelĭ.

De ce-or fi băeţiĭ reĭ şi-şĭ bat joc de el şi de tata luĭ, mort sărmanul? Cine e vinovat, dacă el n'are tată? Şi cuĭ strică el?

Cînd a văzut că chiar băeţiĭ bunĭ şi maĭ prietenĭ cu dînsul se daŭ la o parte, se feresc de-a-ĭ vorbi, ĭ-a venit o durere cum îl apuca pe vremea, cînd era la lelea Catrina, aducîndu-şĭ aminte de mama luĭ bună şi de casa unde era fericit.

Cu cît vedea că n'are nicĭ o putere să-ĭ facă a nu fi reĭ cu el, căcĭ n'are nicĭ o vină, cu atîta jalea maĭ tare îl prindea. Sufletul luĭ, cu toată neştiinţa şi nevinovăţiea, îşĭ zicea:

— Trebue să fie ceva ce nu ştiŭ. Mama îmĭ ascunde ceva.

Era la acea vrîstă la care se simte ceea ce nu se înţelege încă.

Cucoana Ana, după ce maĭ vorbi cu profesorĭĭ, eşi să ĭa copilul. Îl văzu schimbat la faţă, dar crezu că de emoţie.

La masă băiatul nu voi să mănînce maĭ nemic.

După masă, cucoana Ana remase în grădină să-şĭ facă tabetul cafeleĭ negre c'o ţigară.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Cînd veni 'n casă îl găsi pe Aurel plîngînd.

— Ce aĭ, dragul mameĭ? Te doare ce-va? In loc să te bucurĭ c'aĭ eşit întîiŭ, tu plîngĭ?

Cucoana Ana de mult se temea să nu-ĭ spue băeţiĭ ce-va din invidie şi reutate.

Adesea Aurel se plîngea că băeţii mereŭ îl năcăjesc şi-l întreabă: „Cine-ĭ tat'so?“

Cît era maĭ mic, îl liniştea cu vorbe.

O dată copilul îĭ zisese:

—„Mamă, n'aĭ măcar fotografia tateĭ? Să mi-o areţi.

—„De, n'o am. Pe bietul tată-to l'a prins moartea pe neaşteptate. Să nu te puĭ la vorbă cu toţĭ băeţiĭ, sînt nişte minciunoşi.“

Susana lăsase cu limbă de moarte s'o îngroape cu medalionul luĭ Sorin.

—„Nu mă pun: eĭ nu mă lasă 'mpace. Ce reŭ e cînd n'aĭ tată! Toţĭ îşĭ bat joc de tine!“

—„Ce să facem? De moarte nime nu scapă, nicĭ împăraţiĭ nu se pot apăra cu toate oştile lor. Să trăesc eŭ şi-o să fiĭ tu maĭ om de cît ceĭ cu tată. . . . .“

Acuma Aurel îĭ zise, plîngînd:

— Maĭ bine să morĭ de cît să n'aĭ tată! Să te ia toţĭ în bătae de joc!

— Li-ĭ ciudă unde eştĭ întîiŭ.

— Of! mamă dragă, ce reĭ sînt băeţiĭ! Maĭ bine mă lăsaĭ să mor.

— Să nu vorbeştĭ aşa, Aurel dragă, tu eştĭ cuminte, o să fiĭ om de seamă.

Să-mĭ ajute D-zeŭ să te văd doctor.

— Am să'nvăţ zi şi noapte: cînd eştĭ mare nime nu'ndrăzneşte să-şĭ bată joc.

Cucoana Ana pricepu de ce-ĭ vorba, se ferea înse a-l întreba.

Vezĭ bine! Mintea, înţelepciunea, sînt darurĭ scumpe, de la D-zeŭ, ferice de cel ce le are! Tu le aĭ, dragă Aurel.

— De aceea li-ĭ ciudă băeţilor?

— Sînt reĭ la inimă.

— De-aşĭ fi maĭ curînd mare! Ce aŭ cu mine,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dacă n'am nicĭ tată nicĭ mamă? zise Aurel zbucnind într'un hohot de plîns, desnădejduit.

Cucoana Ana simţi o săgeată prin piept, glasul îĭ amuţi, parcă se'nnăbuşea. Dar, culegîndu-şĭ toate puterile, îl întrebă:

— Cum n'aĭ mamă? Dar eŭ ce-ţĭ sînt?

— De ce nu se leagă de alţiĭ şi numaĭ pe mine? Unde se adună treĭ-patru, şoptesc, în de eĭ că sînt un boz făr de mamă şi făr de tată. Ma-ta m'aĭ luat de suflet de la copiiĭ găsiţĭ. Cît am suferit de la băeţĭ, numaĭ eŭ ştiŭ!

Şi pri'ntre suspine adăugă:

— Acum pricep, de ce se uitaŭ totdeauna cu bătae de joc la mine! Una două că: „nu mă pun cu unul ca tine!".

Cucoana Ana remase înlemnită. Vorbele copiluluĭ îĭ îngheţaseră inima.

Nu maĭ îndrăznea să tăgăduească. Pe faţă i se întipărise durerea omuluĭ înnaintea neputinţeĭ de-a schimba soarta neîndurată ce l'a lovit.

In minte i se aretă icoana îndurerată a Susaneĭ, zicîndu-ĭ: „Ţine-ĭ loc de mamă!" Cu tot sufletul s'a silit să-l ţie, şi să-l facă pe Aurel fericit şi, uit'te, duşmaniĭ îĭ aţin calea şi strică tot ce-a făcut ea vreme de zece anĭ!

Aurel suspina, prins de un plîns fără de sine. Inima luĭ de copil bun şi simţitor se rupea de durere şi jale.

—„Ce's eŭ vinovat, dacă tata şi mama s'aŭ lepădat de mine? Cum i-aşĭ fi iubit, cum i-aşĭ fi ascultat, numaĭ să nu mă fi lăsat de risul băcţilor! Maĭ bine mă omoraŭ!

„Cum să mă duc la şcoală? Or să-mĭ dea premiĭ şi coroană? Ce-mĭ sînt bune? Cînd voiŭ merge s'o iaŭ, toţĭ or să-şĭ dea coate, or să pufnească de ris: „Uit'te bozul încununat!"

„Maĭ bine mă spînzura badea de grindă orĭ m'ar fi 'nnecat în Prut, nu maĭ ajungeam să sufăr atîta de la băeţĭ."

Cam aşa gînduri se băteaŭ în mintea luĭ Aurel. Văzînd'o pe cucoana Ana ameţită de durere, cu ochiĭ scăldaţĭ în lăcrimĭ, simţi părere de reŭ că

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

o supărase, dar nu putea! Prea îl amăriseră vorbele băeţilor. Răbdase el de atîţia anĭ!

Maĭ contenind din plîns, zise:

— Ma-ta nu ştiĭ al cuĭ sînt eŭ? De ce oare m'o fi aruncat mama, care m'a făcut?

— Vezĭ, Aurel, e reŭ cînd copiiĭ vor să ştie lucrurĭ carĭ nu pot să le priceapă. Mama, care te-a făcut, te-a dat la institut cu gînd să te ĭa îndărăpt. A murit, sărmana, peste o lună, dar mi-a lăsat cu limbă de moarte să te înfiez.

Maĭ ştiŭ eŭ multe, dar eştĭ prea copil ca să le pricepĭ. Cînd veĭ fi mai mare, le veĭ afla toate.

Cucoana Ana remase tristă, pierduse toată fericirea eĭ de mamă. Cîtă strădanie, cîtă grijă, dar de gura lumeĭ nu l'a putut apăra!

Toate silinţele eĭ de a-ĭ ascunde adevărul fuseseră zadarnice. De jale, porni a plînge cu hohot.

— „Mamă dragă, nu plînge, eŭ pe tine te iubesc, tu-mĭ eştĭ mamă adevărată.

„Ce bine era de nu-mĭ spuneaŭ băeţiĭ nimic!“ Şi-o prinse cu mînuţele pe după gît.

Şi cucoana Ana ar fi dat mult să nu fi aflat copilul aceste lucrurĭ; ştia că la copiĭ suferinţile sînt mult maĭ dureroase ca la oameniĭ marĭ. Orĭ ce-ĭ atinge e o lovitură dată puterei lor de vieaţă; veselia şi zburdălnicia le piere, cînd aŭ atîta nevoe de bucurie. Pentru cel maĭ mic lucru, copilul plînge, inimioara luĭ bate maĭ tare; supărările ĭĭ par uriaşe.

Noroc că istovind răpede puterea nervoasă, nu le ţine mult jalea.

Moaşa le simţea toate astea, fără să şi le lămurească.

— „El e copil, o să-ĭ treacă; o să uite; eŭ nu. Mi-ĭ drag, ca şi cum ar fi al meŭ şi o rană adîncă mi s'a facut în piept.

De-aci înnainte orĭ-ce privire orĭ-ce îmbrăţoşare a luĭ n'o să-mĭ pară ca de la copilul meŭ. Biata Susana va sta mereŭ între mine şi dînsul. E amar să n'aĭ copilul tăŭ!

Nu-mĭ pare reŭ că l'am crescut, mi-ĭ drag ca

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ochiĭ din cap ; dar mă arde la inimă că nu-ĭ al mieŭ !

Orĭ cîtă dragoste ĭ-aşĭ areta, tot ca pe-o străină o să mă ţie.

Nu, nu e maĭ mare pedeapsă de cit să n'aĭ copiĭ. Trec aniĭ tinereţeĭ, trec petrecerile, plăcerile şi copiiĭ tăĭ sînt mîngăere, te bucurĭ de bucuriile şi fericirile lor ; vlăstare tinere din trupul tăŭ, trăeştĭ în ele, după moarte.

Să te stingĭ din lume ca o stea ce cade şi se pierde în vecĭ de vecĭ !

Mult blestăm trebue s'apese asupra celuĭ ce fără voie omoară cu sine pentru totdeauna şirul sărmanilor strămoşĭ ! Nime să te pomenească !

E păcat să te ucizĭ, dar cît de urgisit trebue să fiĭ să-ţĭ stingĭ numele ; să fie uitat şi prăpădit pe vecĭ ?

Am crezut un minut că voiŭ putea alunga de pe mine blăstemul, că voiŭ avea părerea că trăesc în copilul altuia !

Nu, zădarnic, suflet străin, sîngele altuia nu-ţĭ poţĭ însuşi !

Dar. Ce-o vrea D-zeŭ. Să-mĭ fac datoria de mamă, cînd va fi om poate să priceapă ce-am fost eŭ pentru dînsul !

XII

In vacanţie s'a dus cu Aurel la viea uneĭ clĭente, la Copou. Aice şi-a petrecut Aurel timpul cel maĭ fericit al copilărieĭ.

Uitase şi de băeţĭ şi supărarea. Rare orĭ se visa la şcoală ; atuncĭ se trezea maĭ posomorît.

De la o vreme nicĭ nu o maĭ visa.

Aerul curat, veselia natureĭ îĭ întărea sănătatea; nerviĭ nu se maĭ aţîţaŭ atît de răpede.

Viea era pe deal maĭ din sus de Iaşĭ.

Cam prin apropiere de vestita vie a luĭ Peister, unde făceaŭ boeriĭ odată petrecerĭ, de carĭ a mers vestea.

La o coastă era o pădurice recoroasă, în care tot felul de păserĭ, par'că îşĭ daseră întîlnire.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

In față, în dreapta și'n stînga, tot dealurĭ cu viĭ. Dacă treceaĭ de pe dealul Copouluĭ pe-al Șorogarilor, vedeaĭ întinzîndu-se partea cea maĭ frumoasă a Iașuluĭ cu biserecĭ strălucitoare în bătaca soareluĭ.

Casele, și cele maĭ urite, aveaŭ farmecul lor, încunjurate de pomĭ verzĭ.

Priveliștea capitaleĭ vechĭ a Moldoveĭ era măreață. Așezată parte pe dealul Copouluĭ, parte pe-al Tătărașilor, avînd străjĭ dealurĭ cu cetățile ruinate și părăsite, păstrînd din depărtare fală lor bătrînească.

La resărirea sau apunerea soarelui, strălucirea coperișurilor făcea să-ĭ pară luĭ Aurel o cetate din basme, cu turnurĭ și palate vărsate de argint.

Seara aveaŭ un farmec neînchipuit luminile eĭ tremurătoare; o bucată din boltă smălțată cu stele părea lăsată pe coasta dealurilor întunecoase.

Toată ziua cutreeraŭ viea, Vasile, băiatul vieruluĭ, se cățăra ca o veveriță prin pomĭ după cireșe, carĭ eraŭ pe isprăvite. O dată găsi cuiburĭ de păserĭ, și-i aduse luĭ Aurel puișorĭĭ, ca să se îmbuneze.

Aurel îĭ desmierdă cu jale:

— Cît sînt de micĭ, sărmăneiĭ!

Ce să fac eŭ cu dînșiĭ!

Mă Vasilică? Cum tremură mititeiĭ.

Lasă-ĭ, săracĭĭ, la mama lor!

— Dar joacă-te cu eĭ!

— Nu vreaŭ, îțĭ zic să-ĭ ducĭ orĭ nu mă maĭ joc nicĭ odată cu tine.

Vasile îĭ puse în sin și, de voe de nevoe, s'a-cățără și-ĭ puse la loc.

In mijlocul natureĭ, cu vederĭ ca de pe alt tărîm, Aurel era fericit. Avea tovarăș de joc pe băiatul vieruluĭ, cu care bătea maĭ toată ziua mingea orĭ alerga prin viĭ să caute locurile de unde se zărea maĭ bine toată mîndrețea Iașilor.

Vasile îĭ era drag; căcĭ îl asculta, se uita la el cu respect, nu ca băețiĭ de la școală.

Aurel îĭ da din tot ce avea dînsul maĭ bun.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

In zilele ploioase nu se puteaŭ juca pe-afară şi Vasile spunea poveştĭ.

Aurel l'a învăţat a ceti.

Cînd avea la masă prăjiturĭ orĭ plăcintă, se scula să-ĭ dea şi luĭ Vasilică.

— Lasă-l, Aurel, de-ar avea mămăligă destulă.

— Nu vorbi aşa, mamă. Eŭ ştiŭ ce'nseamnă să mănîncĭ mămăligă seacă! De foame înghiţĭ, dar tare-ţĭ maĭ curg ochiĭ, văzînd ceva bun.

Cînd eram la lelea Catrina, de mergeam la curte şi-mĭ mirosea a plăcinte şi fripturĭ, de poftă m'apuca ameţeala. Să-l vezĭ pe Vasile cu ce poftă mănîncă şi cum se roagă:

—„Dă-mĭ şi mie, cuconaşule, tare trebue să fie bun“!...

La Septemvrie l'a înscris pe Aurel în liceŭ.

De la şcoala unde fusese el, nu era nicĭ un băiat. Aurel resuflă uşurat: „Aci n'o să-mĭ maĭ scoată nimenĭ ochiĭ cu ponosul de sufletar“.

Gîndul că-ĭ copil din florĭ, trecea din cînd în cînd pe sufletul luĭ, cum trec norĭ pe un cer senin. Din vesel remînea deodată dus pe gînduri, trist. Noroc, că n'avea cînd gîndi mult. La liceŭ era maĭ greŭ ca la şcoala primară.

Atîţia profesorĭ şi atîtea lecţiĭ! Pe toate avea ambiţia să le ştie şi să le înveţe.

Sta noaptea tîrziŭ să-şĭ scrie şi să lucreze. Nu înţelegea tot, dar, avînd memorie bună, ţinea minte şi respundea maĭ bine decît toţĭ: „Nu înţeleg eŭ acum, dar o să pricep maĭ tîrziŭ. De ce se chiamă liceŭ, dacă n'o să-ţĭ dea lucrurĭ grele?“

Treceaŭ anĭ şi Aurel îşĭ făcea clasele regulat, fiind totdeauna cel d'ntîiŭ.

De ce se făcea maĭ mare, de ce pricepea cît de mult a făcut mumă-sa adoptivă pentru dînsul. Dar gîndul că nu ştie cine ĭ-aŭ fost părinţiĭ adevăraţĭ tot maĭ tare îl muncea.

Poate omul înfrîna patimĭ, dorinţĭ şi pofte, dar nu hotărî gîndulŭĭ să tacă. Trecuse din vrîsta copilărească, jocul şi zburdălniciile nu-l maĭ desfătaŭ; în schimb îĭ plăcea să citească şi să cugete.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Băeţiĭ, în de eĭ, îl porecleaŭ „filosoful“, fiind că prea voea să descoase şi să afle esenţa lucrurilor şi faptelor omeneştĭ.

Era prin clasa a VII-a. Intr'o zi veni acasă maĭ gînditor şi maĭ searbăd ca de obiceiŭ.

Profesorul de filosofie vorbise despre moştenirea caracteruluĭ. Cu acest prilej pomeni despre caracterul reŭ al copiilor găsiţĭ.

Aurel, fără să vrea, se făcuse la faţă ca varul: i se părea că toţĭ colegiĭ se uită la el şi îşĭ daŭ coate. Simţi că, dacă în acea clipă s'ar fi despicat pămîntul, cu drag ar fi întrat în adînc.

Iar cînd profesorul adăugă: „Bine înţeles cu rarĭ excepţiĭ;“ atuncĭ crezu de-a binele că-ĭ vorba de dînsul.

Suferinţa luĭ de-acum era mult maĭ puternică de cît cea din şcoală primară; atuncĭ simţea fără să'nţeleagă toată prăpastia aceasta, acum simţea şi'nţelegea. Adesea el singur se'ndoea de caracterul săŭ. La cel maĭ mic gînd îndoelnic tresărea, zicîndu-şĭ poate e darea pe faţă a unor moştenirĭ rele. La sfîrşitul lecţieĭ profesorul adause: „Rominul a plasticizat foarte bine moştenirile părinţilor în copiĭ prin: „Surceaua nu sare departe de trunchiŭ“. E grosolan, dar adevărat“.

Luĭ Aurel îĭ resuna în cap lecţia. Simţea un gol nespus, era străin şi părăsit de tot ce-ĭ pe lume. Se temea de toate gîndurile şi apucăturile sale, neştiind în cotro pot să-l ducă.

—„Cînd îţĭ cunoştĭ părinţiĭ viĭ orĭ morţĭ şi familia lor, poţĭ şti ce slăbiciuniĭ aĭ, de ce să te fereştĭ; zăreştĭ măcar pe ce calităţĭ să te razimĭ! Eŭ sînt ca într'un întunerec desăvîrşit nemic îndărept, beznă înnainte şi din toate părţile mă'ncunjoară numaĭ prăpastiĭ.

„Să fiĭ din părinţiĭ ceĭ maĭ de jos, dar să-ĭ cunoştĭ, să-ĭ ştiĭ cine aŭ fost. Vlăstar al unuĭ stejar falnic orĭ al unuĭ ciulin selbatec, dar să-ĭ ştiĭ!“

Aceste gîndurĭ se frămîntaŭ în mintea luĭ Aurel, luînd tot felul de forme; dar avînd acelaşĭ fond.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Aurel exagera, ca orĭ ce începător într'o ştiinţă, chestia moştenireĭ.

Dacă şi-ar fi cunoscut părinţiĭ, poate, nicĭ n'ar fi gîndit la toate astea.

La masă, Aurel se mira cum ar începe vorba despre părinţiĭ luĭ. Cercase de multe orĭ, dar tot de-auna c. c. Ana căuta să'nconjoare. Bătrînei i se părea că, de ce va ştiĭ Aurel maĭ puţin despre părinţiĭ adevăraţĭ, de ce maĭ mult va ţinea la dînsa.

— Vaĭ, Aurel, tare mă simt slabă, de-aşĭ maĭ trăi să te văd doctor.

Aurel se acăţă de aceste vorbe.

— Par'că ziceaĭ că părinţiĭ matale aŭ murit de bătrineţe, nu eştĭ încă la vrîsta lor.

— Ce are a face? Eĭ aŭ dus altfel de viaţă.

— Are foarte mult. Copiĭ sînt o parte din părinţĭ, s'aseamănă în bine ca şi'n reŭ.

Fericiţĭ sînt ceĭ carĭ se pot apăra de moşteniriĭ rele şi pot încuraja pe cele bune. Eŭ n'am acest noroc.

Sînt maĭ sărman de cît copilul cel maĭ sărac; nu ştiŭ nimic, par'că aşĭ începe eŭ lumea!

Mă tem de mine singur, cînd mă gîndesc că nu ştiŭ ce-mĭ zace în adîncul sufletuluĭ.

Oh! ce grozav e să nu-ţĭ ştiĭ părinţiĭ; să nu-ţĭ cunoştĭ familia din care facĭ parte!

— Eu pe tine te-am deprins de mic să iubeştĭ adevărul şi dreptatea, să despreţueştĭ minciuna şi să nu fiĭ mîndru cu ceĭ micĭ.

— Vorbe goale, mamă dragă, dacă în mine ar fi sădite din părinţĭ orĭ din strămoşĭ alte apucăturĭ.

Cînd eram la lelea Catrina, am găsit prin stuh nişte ouă de raţă selbatecă. La noĭ căzuse o cloşcă şi, fiindcă n'aveam ouă, le-a pus pe cele aduse de mine. Aŭ eşit răţuştele frumuşele; mîncaŭ, umblaŭ după cloşcă; iar cînd s'areta uliul, s'ascundeaŭ sub dînsa.

După casă curgea un părăŭ. Într'o bună dimineaţă, cînd le-aŭ crescut tiuleele şi aripele, s'aŭ dus pe apă şi cloşca a remas cloncănind. Aşa e

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cu moştenirile: cînd le-a venit vremea, sînt stăpîne atotputernice, chiar de le cunoştĭ şi te lupţĭ în potriva lor ; dar cînd nu le cunoştĭ, ca mine bună oară ?

— Tu, slava D-luĭ, de mic copil aĭ avut numaĭ apucăturĭ bune.

— Sînt moşteniriĭ, carĭ s'arată la deosebite epocĭ ale vieţeĭ ca şi boalele.

— Nu e cazul tău, dragă Aurel.

— Al mieŭ e neantul ; neştiinţa desăvîrşită! Să-mĭ găsesc singur cărarea şi cine ştie dacă mă va duce la liman orĭ la prăpastie, la cinste şi rang orĭ la nebunie!

E'ngrozitor să nu cunoştĭ o rămurea cît de mică din familia ta. Cred că nicĭ d-ta nu ştiĭ nimic. Altfel nu te-ar răbda inima să nu-mĭ spuĭ ce-va. Dar vezĭ că sufăr, şi ţiĭ la mine, nu mă îndoesc.

Cucoana Ana stătu o clipă pe gînduriĭ. La urmă zise :

—Odată trebue să-ţĭ spun. Maĭ curînd saŭ maĭ tîrziŭ, tot una.

„Intr'o seară a venit la mine o fată tînără, frumoasă ; era de departe, cred că din Bucureştĭ. De pe vorbă părea munteancă. Familia nu mĭ-a spus'o. Numele eĭ era Susana. Avea un unchiŭ foarte bogat, de la care fugise de ruşine. Credea c'o să te înfieze el, cu vremea, şi dînsa să între la călugăriţele catolice, unde fusese crescută.

Pănă una alta, ea bolnavă, eŭ cu ale mele, am sfătuit'o să te dea la Institut, de unde te putea lua orĭ cînd.

N'a trecut luna şi s'a bolnăvit de tifus şi-a murit, sărmana, lăsînd cu limba de moarte să te iaŭ.

— Destul de prost pentru mine. De pe mamă, slăbiciune de caracter ; de pe tată şi maĭ reŭ : înşeală o fată şi-o lasă. Unchiul un egoist.

— Vezĭ, Aurel dragă. Eştĭ prea tînăr; de aceea nu voeam să-ţĭ spun, fiind-că nu poţĭ pricepe încă lumea. Ce-aĭ învăţat tu e nimic pe lîngă faptele trăite.

Susana era tînără, frumoasă şi fără de mamă. Lesne păcătueştĭ, cînd nu-ĭ cine să te povăţue:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

copăcelul fraged se frînge de furtună, dacă nu-ĭ lîngă el unul bătrîn să-l sprijine.

— Bine, dar tata ce fel de caracter, să'nşale o orfană?

— Şi aice judecĭ pripit. Erau amîndoĭ aproape copiĭ. Susana mi-a spus, cu lăcrimĭ în ochĭ, că el nu-ĭ de vină, ci patima lor prea aprinsă. Işĭ juraseră credinţă, eraŭ logodiţĭ şi avea s'o ia, dar a murit în războiŭ. Vinovaţĭ nu's sărmaniĭ, dar din nenorocul lor se mai vede o dată cît e de mare greşeală ca tinerii să se joace cu focul.

Iubirea e lucru sfînt, dar trebue îndeplinite forme; altfel se pot întîmpla nenorociri fără voea noastră.

— In sfîrşit, destul de reŭ. Dar tot e bine şi reul să-l ştiĭ.

—Te înşelĭ! Mama ta era un înger nevinovat, necunăscător de lume şi patimĭ.

— Dar tata?

— Un copil. Era de două-zecĭ şi doĭ de anĭ. La vîrsta asta omul crede că n'are moarte şi că voea luĭ nicĭ Dumnezeŭ din cer nu ĭ-o poate împiedeca.

— Dar unchiul! Om fără inimă, un avar!

— Omul de afacerĭ nu poate fi altfel. El voea s'o mărite pe Susana cu contabilul luĭ şi ea a fugit. Vezĭ nicĭ el nu e vinovat.

— Aşa nicĭ hoţul nu-ĭ de vină.

— Tinerii în neştiinţa lor cred că tot ce zboară se mănîncă. Nu se gîndesc că dragostea lor va da odrasle, carĭ vor avea drept să le ceară socoteală orĭ să-ĭ blastăme.

Indrăgostiţiĭ sînt ca lunatecii: nu văd prăpastia pe margenea căreia merg.

Pe tatăl tăŭ îl chema Sorin, pe cît am priceput din gura Susaneĭ, cînd vorbea în delir.

Fiĭ sigur, a murit ca un viteaz.

— Orĭ cum, o greşeală a făcut.

— Nu tu eştĭ în drept să-l judecĭ, fiind că greşeala luĭ ţi-a dat ţie zilele!

Aurel nu zise nimic, ci numaĭ oftă mai uşurat. In sfîrşit aflase ceva.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Dar despre mama care m'a făcut, nu ştiĭ alta nimic?

— Era foarte frumoasă şi foarte bună. Atîta îl iubea pe tată-tăŭ, in cît la nouă-spre-zece anĭ, cu toate că avea avere la unchiŭ, era hotărîtă să între la maice. Ţinea mult la tine, a scris unchiuluĭ şi aştepta mereŭ respuns să te înfieze.

Averea eĭ era la dînsul.

Am să mor cu mustrare de cuget că n'am stăruit să-i aflu numele. E păcat să-ţĭ mănînce el averea.

De asta îmĭ pare reŭ foarte puţin.

— Eştĭ greşit, alt-fel îşĭ face loc în lume cel ce are puţin seŭ de la părinţĭ.

— O să-mĭ fac rost prin mine singur, prin muncă.

— Sigur, o să-ţĭ facĭ; dar mult maĭ greŭ. Fără de avere vine ca şi cum te-aĭ căţăra în vîrful pomuluĭ cu degetele şi cu unghiile zdrelite; cu avere, urcĭ ca pe o scară bună, nicĭ nu simţĭ cum şi cînd.

— Noĭ, tinerii, avem maĭ multă încredere în puterile noastre. La toamnă mă'nscriŭ la medicină; în cîţĭ-va anĭ, fiind doctorand, încep a cîştiga.

Să te maĭ răsplătesc, destul aĭ muncit pentru mine, fără a avea vre-o datorie.

— Cînd îţĭ ĭaĭ singur şi nesilit o însărcinare e datorie sfîntă.

. . . . . .

Acuma nu maĭ era nicĭ o taină între amîndoĭ. Aurel simţea pe lîngă dragoste şi o recunoştinţă fără de mărgenĭ pentru bătrîna care l'a crescut şi l'a îngrijit; dar era între amîndoĭ ceva, care îĭ despărţea.

Alte apucăturĭ, alte simţirĭ. Fie-care îşĭ măsura vorbele să nu atingă, să nu jignească în acea parte a sufletuluĭ vecînic dureroasă.

Aurel avea răstimpurĭ de melancolie neagră, gîndind cît e de străin pe lume.

Se'ngrozea că mumă-sa adoptivă e bătrînă, slabă şi poate muri curînd.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

La asemenea gînduri s'afunda şi mai mult în studiu, singura lui mîngăere.

Era foarte susceptibil şi nu putea lesne lega prietenie. O glumă în care s'ar fi zărit măcar umbra ironiei îl recea. Se'ndoea de dînsul şi cu atît mai mult de colegi. Nu se amesteca nici o dată în petrecerile lor. La facultate, acasă şi la spital, colegii îi ziceau Pustnicul Sisoe.

Une ori în serile senine mergea în grădina aleelor. Acolo, în farmecul naturei, se'mbată de-o melancolie adîncă. O moleşeală dulce, simţiri nedesluşite îl stăpîneau.

Une ori îl apuca un dor neînţeles. Searbădă şi fără de rost îi părea munca şi viaţa şi, ca trezit din vis, se întreba: „Ce-i cu mine?"

Freamătul oraşului s'auzea ca un clocot uriaş, din ce în ce tot mai pierdut, mai nedesluşit; ţiriitul greerilor, duiosul cînt al privighetorilor, chemîndu-şi soţie, îi amorţeau sufletul. Nu mai era singur, simţirea lui era simţirea naturei întregi.

. . . . . .

I se părea că păn acum n'a trăit. Era dornic de-o vieaţă întensă, mare a tot puternică. Aşa cum bolnavul, după luni de suferinţă, e dornic de sănătate.

Dar cum, de unde îi va veni acest suflet dădător de vieaţă? Une ori era dus în lumea visurilor, i se părea că-i numai suflet, numai simţire şi'n freamătul naturei par'că o adiere gingaşă, fermecătoare, care venea încet, lin, un tremur de aer domol, senin, îi atingea ochii, şi faţă, cu'n sărut uşor!

Un zîmbet fericit îi flutura pe buze.

Aşa zimbesc copiii adormiţi sub sărutul duios al mamei.

In sufletul lui Aurel se trezeau sentimente nouă, puternice.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

PARTEA a III-a

I

Trecură anĭ, Hristea se gîndea foarte rar la Susana.

In conştiinţa luĭ era împăcat: „I-am voit binele, dacă nu m'a ascultat, nu sînt de vină. N'am putut scoate din copiiĭ luĭ frate-mio ceva de seamă, din unul, luat de la copiiĭ găsiţĭ, era să scot maĭ mult? Dînsa o fi întrat la călugăriţe şi copilul a murit; altfel maĭ scria dînsa".

Aceste gînduri eraŭ balsamurile ce turna Hristea peste cugetul săŭ orĭ de cîte ori cerca să-l mustre.

Fratele Susaneĭ, Ionel, primise educaţie de pension, împreună cu băeţĭ bogaţĭ, închipuindu-şĭ că miile de francĭ sînt menite a scuti de munca învăţătureĭ.

Clasele le trecuse cu mare greŭ.

Pe atuncĭ nu era obligatorie uniforma pentru liceanĭ, Ionel abia se supunea disciplineĭ de-a purta uniforma înlăuntrul internatuluĭ.

Cînd eşea pe stradă era spilcuit ca un adevărat Don Juan. Cătră cine voea să-l crează se recomanda student în drept.

Nu semăna de loc Susaneĭ nicĭ la chip nicĭ la caracter, deşi era tot oacheş.

Mustăţile le rădea de pe la patru-spre-zece anĭ.

Patima luĭ era primblarea pe calea Victorieĭ, oprirea pe la vitrine, aruncînd glume la fel de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

fel de cucoane, carĭ le primeaŭ bucuroase, ştiindu-l moştenitorul milionaruluĭ Hristea.

La bacalaureat căzuse de vre-o treĭ orĭ. La teze trecea copiind, avea destuĭ prietenĭ; carĭ pentru cîte-va chefurĭ să-ĭ dea de copiat.

Nenorocirea era oralul: respunsurile luĭ făceaŭ hazul jurnalelor.

El respunsese că Asirienii aŭ fost de rasă neagră şi că Mircea cel Mare s'a bătut cu Traian.

Intrebîndu-l profesorul despre reflexiunea luminei, a dat ca pildă lentilele cu carĭ se aprind ţigările.

La istoria literaturei latine l'aŭ întrebat:

— Pe cînd a trăit Plaut?

— Pe vremea împăratuluĭ Ramses.

— Şi despre ce-a scris?

— Despre viaţa luĭ August.

— ?!

Unchiul îĭ făcea în totdeauna mustrărĭ aspre. Ionel nu maĭ da pe la dînsul de loc, doar cînd prea îl stringeaŭ nevoile de banĭ, şi nu putea găsi să'mprumute pe la cămătarĭ, cu carĭ avea a face încă de mult.

In schimb se'mprietenise cu Ene. Ca să-ĭ scoată banĭ pe politĭ, îĭ istorisea toate ştrengăriile ce făcea, pe cînd era'n şcoală. Intre altele îĭ spunea:

— Noaptea eşeam din internat pe ferestre. Nu eraŭ tocmaĭ 'nnalte; ne dam drumul pe un cerşaf. Portarul era al nostru.

—Mergeaţĭ după ştrengărĭ?

—Dar la biserecă?

—De atuncĭ aĭ deprins a juca şi cărţĭ?

—D'apoĭ? Ştiŭ toate şmecheriile cărţilor. Nu pot întra pe unde se joacă pe miĭ de leĭ, m'aşĭ pricopsi. Cu avarul ăsta de unchiŭ nu pot pune mîna pe o sumă respectabilă, să vezĭ ce-aşĭ face!

— Aĭ pierde, cum pierzĭ sutele.

— Pierd, dar şi cînd cîştig. Să mă văz major orĭ măcar pe-aproape. Iaŭ la taşcă treĭ-zecĭ patru-zecĭ de miĭ de leĭ, mă duc la Budapesta. E o

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

casă unde joacă magnaţiĭ unguriĭ. Staŭ pe mese movilĭ de napoleoniĭ! Piĭ! Ce de-a aur!

La aceste vorbe faţa palidă şi trasă a luĭ Ionel se'nviora de plăcere. Semăna mult cu unchiu-so. Simţea farmecul auruluĭ.

Şi el iubea aurul, baniĭ sclipitoriĭ; dar nu să-ĭ agonisească prin muncă şi economie, prin afaceriĭ ertate de lege; ci să-ĭ aibă de-a gata, ca să-ĭ arunce oriĭ în petreceriĭ oriĭ în cărţiĭ.

Nopţi întregi le-ar fi trecut cu ochiĭ ţintă, ca un nebun, la aurul de pe masa verde!

Şi, dacă într'o noapte cîştiga el, abia o aştepta pe a doua, să-l arunce altora. La Ionel pofta cîştiguluĭ se rînduea cu pofta cheltuelelor şi răsipeĭ.

—„Baniĭ, ca şi femeile frumoase, nu trebue să stea ascunse, ci să facă bucuriea tuturor.“ Era vorba luĭ obicĭnuită.

N'avea încă două-zeciĭ de aniĭ şi mustăţile îĭ eraŭ destul de mariĭ, doar începuse a le rade de timpuriŭ. Imbrăcat la moda, clipea şiret din ochiĭ în semn de pricepere.

— Caliciţi din cărţiĭ am văzut, îmbogăţiţiĭ nicĭ unul. Vezĭ că la banul nemuncit nu ţiĭ. Il cheltueştiĭ cu femeiĭ, cu petreceriĭ, zise Ene.

— Baniĭ sînt făcuţi ca să fie cheltuiţi. Să mă închin lor ca unchiul! Ce înţelege el din bogăţia luĭ? Eŭ cîştig în astă seară zece miĭ de leĭ, cu dînşiĭ chefuesc o septămînă. Piiĭ! îmĭ spunea unul: la Buda-Pesta sînt femeiĭ maĭ şic de cît la Paris.

— Dacă pierzĭ tot!

— Imprumuţiĭ. Trebue să-ţĭ vie, el, rîndul şi la cîştig.

— Cînd n'o să maĭ găseştiĭ să'mprumuţiĭ?

— Asta-ĭ? N'o să trăească unchiul cît lumea! Doar i-s nepot, salba draculuiĭ. Tu, Ene, aĭ baniĭ?

— Am, dar muncesc de mic copil. Un rînd de haine îl port doĭ aniĭ, nu le schimb ca D-ta în fie-care lună. Sînt greĭ de muncă, nu-ĭ pot cheltui uşor.

— Imprumută-mĭ cîte-va miĭ, cînd oiŭ fi major, ţi-ĭ daŭ.

— Cine ştie cîte poliţe aĭ d-ta?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— N'am nicĭ două-zecĭ de miĭ de leĭ datoriĭ.
— Cu ce-aĭ cheltuit atîţia banĭ?
— Ce? I-am luat toţĭ? Pe jumătate.
De cît să cîştige altul, maĭ bine să cîştigĭ tu.
— Daĭ poliţă, îţĭ daŭ.
— Să nu afle unchiul!
— Maĭ vorbă!
— Cincĭ sute poţĭ să-mĭ daĭ?
— Daŭ pe poliţă de-o mie.
— Haĭ, fă-o curînd, noroc să dea Dumnezeŭ! Iute să nu vie Ursul: nu-mĭ place morala. Eŭ nu pot trăi ca un copac; am nevoe de emoţiĭ. Vivat plăcerea! La dracul baniĭ!
— Te costă cam scump.
— Scump, dar face! Atuncĭ simţĭ că trăeştĭ. La pierdere orĭ la cîştig, inima ţi se bate ca la vrabia prinsă! Vieaţa e puternic trăită, simţĭ sîngele cum umblă prin vine clocotind şi creeriĭ scapără de nerăbdare! Ochiĭ schintee. Vezĭ pe feţele tovarăşilor miĭ de mişcărĭ, de expresiĭ, în carĭ citeştĭ ca'ntr'o carte.

Vieaţa e un contagiŭ de la unul la altul; gustul cîştiguluĭ te'mbată, uiţĭ tot ce-ĭ pe lume. Şi nu-ĭ atîta pofta de-a pune mîna pe aur, ci o sete nespusă de cîştig, par'că ar fi să capeţĭ puterile lumeĭ.

Voĭ nu pricepeţĭ aceste simţirĭ, fiindcă nicĭ o dată nu le-aţĭ gustat. Voĭ nu trăiţĭ, vegetaţĭ.
— Şi noĭ dorim să ne înbogăţim.
— N'are a face. E firesc, pentru voĭ, ceĭ porniţĭ din sărăcie, să doriţĭ a vă îmbogăţi.

Dar gustul cărţilor e altul, dovadă că atîţia bogaţĭ sînt pătimaşĭ, joacă; deşi sînt avuţĭ şi pierd.

Sărmane Ene, tu nu pricepĭ. Ce mi-s bune mie aceste cincĭ sute de leĭ! Să mănînc? Imĭ ajung cîţi-va francĭ. Femeĭ? Sînt plictisit. Pot avea pe cele maĭ frumoase. Dar jucînd cărţi, simt viaţa intensă, am emoţia că trăesc, mă simt viŭ.

Un ceas trăit preţueşte maĭ mult de cît o sută de anĭ trăgănaţĭ ca tine.

Şi copacul trăeşte. De cît să trăesc o sută de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

-ani ca tine şi ca unchiul, prefer un an trăit, cum ştiŭ eŭ. La voĭ erĭ, azĭ şi mîine sînt egalĭ, cu o monotonie desgustătoare.

— Iţĭ place, să te'mbeţĭ cu apă rece, zise Ene despreţuitor.

— Noĭ, tineriĭ de azĭ, sîntem lîncezĭ de viaţa de toate zilele, ne trebue escitante, căcĭ sîntem blazaţĭ de ceea ce face fericirea unuia ca tine. Tu aştepţĭ masa, să-ţĭ potoleştĭ foamea; mie nu mi-e foame nicĭ o dată.

— Cred şi eŭ, dacă nu facĭ nimic.

— Tu aştepţĭ noaptea ca să te odihneştĭ, eŭ mă gîndesc cum s'o trăesc.

— Dacă facĭ din zi noapte!

— Las'o încurcată. Cămătarul nu poate înţelege pe cartofor. Voĭ trăiţĭ pentru banĭ, noĭ voim banĭ ca să trăim. Nouă banii ne sînt mijloc, nu scop.

— Pentru asta trebue să-ĭ aĭ.

— Cartoforul găseşte. Iĭ scoate din pămînt. Luĭ şi diavolul îĭ ese cu pitacĭ înnainte.

— Fiind că-ĭ patimă drăcească. Cine îĭ dă un deget, işĭ dă pe urmă şi sufletul.

— Tot ast-fel aşĭ face şi eŭ, cînd n'aşĭ maĭ avea banĭ!

— Nu vorbi aşa, domnule Pandele, ducă-se pe pustiĭ!

— Ce ţi-ĭ frică? zise Ionel, rizind cu hohot.

— De cît o viaţă plictisită, maĭ bine lipsă. Ce crezĭ că, făr de tine orĭ făr de mine, s'o stinge Soarele pe cer?

Maĭ bine o moarte vie de cît o viaţă moartă.

— Maĭ auziĭ una nouă: moarte vie!

— Păĭ sigur! In momentul cînd pulţeava la tîmplă orĭ maĭ sigur în gură, aĭ cele maĭ puterniice emoţiĭ. Englejiĭ aŭ un club al spînzuraţilor. Cînd li-e urît, işĭ pun gîtul în streang. Atîta că-ĭ scapă cine-va la vreme. Aŭ senzaţia că mor, dar nu mor. Mie nu-mĭ plac imitaţiile. Eŭ, cînd oiŭ face-o, o fac de istov.

— Păcat de d-ta! Cărţile te-aŭ adus la aşa ideĭ.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Ce pricepi tu ! Nici atîta cît ar pricepe o maimuţă dusă la operă. Bre, cap de Grec, la masa verde, simt raiul şi iadul de-o dată, toată viaţa ta de melc n'o daŭ pe-o seară de joc. De trăit şi rima trăeşte ca tine.

— Înţeleg să-ţi fie dragă o fată, să petreci; dar să-ţi stricĭ sănătatea cu ochiĭ la masa verde!

— Ce vorbeşti! Iubirea e nemic pe lîngă senzaţia cărţilor, care te ţine într'o încordare ceasurĭ întregĭ. Amorezat am fost la opt-spre-zece anĭ. Aea ţine o lună, un an şi trece. Cărţile daŭ voluptate adevărată, patima lor ţine toată viaţa.

— Maĭ sînt doar şi alte plăcerĭ!

— Aş! Muzică, teatru, femeĭ frumoase, lux, primblărĭ pe lună, nimic nu poate fi măcar comparat cu emoţiea ce o aĭ la cărţĭ. E ca şi cînd aĭ boli toată ziua şi seara ţi-aĭ căpăta sănătatea, viaţa şi veselia.

Nu aşteaptă bolnavul cu maĭ mare nerăbdare însănătoşarea, cum aştept eŭ o partidă de cărţĭ. Simţ o lipsă, un neajuns mă mistue, nerăbdarea şi aşteptarea îţĭ furnică tot trupul. Iţi afli astîmpăr numaĭ la masa verde.

— Vreĭ să m'ademeneştĭ? făcu Ene ironic.

— Cartoforiĭ şi cămătariĭ se nasc, nu se fac; ca şi artiştiĭ.

Vrea să zică maĭ pot compta pe tine!

— Nu prea des.

Cămătariĭ ovreĭ se temeaŭ de Hristea şi'ncepuseră să nu maĭ dea luĭ Ionel banĭ.

Băiatul se'nnădise la poliţĭ. Era lucru atît de lesne! Pentr'o iscălitură lua cîte-va sute de leĭ. Cu ele cutreera casele de joc, făcea lux, petrecea.

De cînd se pregătea, chipurile, de bacalaureat, nu maĭ sta la pensiun, ţinea cameră cu chirie. Îl chemase Hristea prin Ene să stea la el. Nicĭ nu voi s'auză.

— Sînt nebun? Să staŭ cu'n urs? Să mă ţie din scurt ca pe-un copil?! Te rog tacĭ, că'mĭ vine reŭ!

Intre altele avea mania cravatelor şi-a parfu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

murilor: cumpăra cîte două-zecĭ de-o dată, le întrebuința de două treĭ orĭ și le arunca.

Hristea pusese pe Ene să-ĭ urmărească purtările, dar prea tîrziŭ; deprinsese toate năravurile tinerilor stricațĭ, nu maĭ era vorbă de oprire, cînd petrecerile Bucureștilor îĭ păreaŭ sarbede, învechite și fără nicĭ o atracție!

II

Era o zi de iarnă. Focul pălpăea 'n sobă. Hristea petrecuse una din acele nopțĭ albe, cînd nu putea închide ochiĭ de loc.

Nu-l munceaŭ nicĭ gînduri de îmbogățire ca altă dată, nicĭ planurĭ de viitor, nicĭ închipuirĭ fantastice, ci un fel de oboseală, care nu-l lăsa să'nchidă ochiĭ.

A doua zi se simțea trudit ca după un chef zdravăn.

Nu se dusese la biroŭ, dacă era ceva însemnat, Ene venea la el.

In sobă pălpăeaŭ flăcărĭ roșĭ, albastre, vinete, galbene; un joc neasemuit de culorĭ ce se schimbaŭ, se prefăceaŭ, ca sub un farmec nevăzut, adevărat mozaic viŭ, schimbător.

Hristea privea, lăsat, într'o toropeală plăcută, între trezire și somn. Creeriĭ luĭ obosițĭ de cifre și combinațiĭ financiare se odihneaŭ amețițĭ o minută de lumina vrăjită a foculuĭ.

Cine-va bătu la ușă. Clăbuc mîrîi încet; de bătrîneță avea reumatisme.

Hristea tresări, ca din somn. Se liniști însă răpede, gîndind că trebue să fie Ene, de vreme ce servitoarea ĭ-a dat drumul.

La ciocănitul timid strigă răstit.

— Intră!

Ene, foarte smerit, zise bună ziua, neîndrăznind a sta jos.

— Ce veste, bre Ene?

— Ionel a fost iar.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Ticălosul! După bani?

— Am la mine poliţi de vre-o patru-zeci de mii..

— Bine de tot! zise Hristea, muşcînd nervos unghia de la degetul mic.

— Dar poliţile sînt girate de mine, şi....

— Nici un şi. Mergi înnainte, vrei să ia de la alţii?

Cînd nu va mai avea nici un ban, tot pe capul mieu o să cază. Ar da în cărţi o împărăţie. Ce reu! Ce ticălos!

— Păcat! E băiat deştept. Ajungea departe.

— De cît deştept şi pătimaş, mai bine mai prost. Prostul, barim, păstrează ce i-au lăsat alţii. Tot cît am stăruit, în zadar. Nu poţi face di'ntr'o nuea strîmbă, trestie de mare.

— Să-i dau mai departe?

— Să-i dai, şi din ce în ce tot mai încărcate, pentr'o mie cere-i trei. Să vedem pănă unde 'l va duce patima.

— Demineaţă a fost la mine în muscal. Se jura că n'are cu ce-l plăti. Să-i dau, barim, o sută. Eu, în glumă:

—„Suta şi mia.

—„Dă-mi patru, să-ţi dau poliţă de-o mie. Uit'te o am gata“ şi-mi întinde poliţă de-o mie.

— Adevărat nebun! Să-ţi fie milă de aşa răsipitor?

Să-l vezi făr de cămaşă, pieritor de foame şi să nu ai pic de îndurare. Să-i dai cel mult un capăt de funie. Păcat de bani! Toţi îi dă'n cărţi. Intră'n mina altor răsipitori.

— Ajung ei de la o vreme la unul care-i stringe bine; banul ca şi apa, trage la cotlon.

— Il uresc ca pe cel mai înverşunat duşman.

— Luî îşi strică.

— Nu pot suferi să văd că-şi bate joc de bani. Banul e lucru sfînt, în el e închegată muncă şi strădanie, adesea chiar păcate. Eu n'am răsipit un capăt de aţă. Am învăţat de mic economia. In cele mai mărunte fărămituri e muncă şi, dacă nu te poţi folosi, aruncă-le barim păserilor ceruluî..

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Aşa m'a învăţat biata mamă. Vezĭ, economia se 'nvaţă de mic copil. Cu şcoalele de azĭ se deprind răsipitorĭ unul de la altul.

— Prea adevărat. Ce nu face omul pentru avere!

— Tocmaĭ d'aea, cine o are, nu trebue să-şĭ bată joc de ea. Viaţa omuluĭ de afaceri e războiŭ, pot fi morţĭ şi răniţĭ, adesea n'aĭ cruţat pe nime, nicĭ chiar pe tine!

Tu orĭ părinţiĭ tăĭ, carĭ aŭ făcut avere! Nu-ĭ nelegiuire să-ţĭ baţĭ joc de ea? Aşĭ erta pe hoţul, care ar veni să-mĭ fure averea şi să mă ucigă, n'aşĭ erta pe moştenitorul care mi-ar răsipi-o.....

— Cu toate astea vi-ĭ singurul moştenitor.

— Ionel? Nicĭ o dată. Copilul mieŭ să fie, l'aşĭ desmoşteni. Mă va îndrepta, el, D-zeŭ ce să fac cu munca mea. Nu, nu, averea mea trebue să fie la adăpost de răsipitorĭ.

Am muncit şi ţin la ea maĭ mult de cît la viaţă. In mormînt n'aşĭ avea linişte s'o ştiŭ lăsată pe mîinĭ ticăloase.

Baniĭ sînt o putere, cît sînt mulţĭ la un loc, întocmaĭ ca şi o armată; răsipiţĭ, împrăştiaţĭ, nu 'nseamnă nimic. Aveaŭ dreptate ce-ĭ ce îngropaŭ comorile. Maĭ bine grămadă în pămînt de cît să slujească patimile ticăloase.

Ionel, nicĭ o dată nu va fi moştenitorul mieŭ,

— Dacă maĭ vine, să-ĭ daŭ?

— S'apropie sacul de fund. Crezĭ că mare-ĭ averea luĭ?

— Zice că are şi partea surori-sa.

— Partea surori-sa? Să aducă dovezĭ că-ĭ moartă.

— O să jelească amar miile aruncate!

— Eŭ nu-ĭ daŭ de-o pîine. Poţĭ să-ĭ spuĭ. Funie şi săpun în natură, nu'n banĭ.

— Poate să-ĭ joace şi p'ăştia zise Ene rînjind.

— Sigur, trage nădejde să mă moştenească! E'n stare să mă ucidă un hoţ ca dînsul! Dar uit'te: revolverul e nedeslipit. Clăbuc, bătrîn cum e, latră, cînd se mişcă o foae.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Pătimașul face orĭ ce pentru patima luĭ. Se văd în fie-care zi cazurĭ !

— Cu mine să nu se joace.

— Așteaptă cu nerăbdare să fie major !

— Să-mĭ ĭa socotelĭ ? Vrea să se tragă'n degete cu mine ? Dobitoc ! Am ac de cojocul luĭ.

— Cu bine, d-le Hristea !

— Cu bine, Ene !

— Eram să uit. Mîine la opt seara veţĭ primi vizita a doĭ feciorĭ de banĭ gata.

— Iar minorĭ ? Mă plictisesc ; tratează tu cu eĭ. De cît aŭ nevoe ?

— Pentru două-zecĭ de miĭ oferă patru-zecĭ. In curînd sînt majorĭ. Aŭ un milion, case și prăvăliĭ.

— Cum nu și-ar bate joc de banĭ, cînd pentru o iscălitură capătă zecĭ de miĭ de leĭ. Numaĭ deschide ochiĭ. Aĭ informaţiĭ sigure ? Auzĭ ? Ochiĭ și baniĭ !

— Poliţele vor fi cu data după majoritate, banĭ sigurĭ ca'n lada de fier. Nu le dăm noĭ, le daŭ alţiĭ. Mîine treceţĭ de-mĭ lăsaţĭ baniĭ. Poliţile vor fi pe numele mieŭ.

— Da, mîine la opt.

După ce eși omul de încredere, Hristea se ridică de pe jeţ. Tot trupul părea amorţit ; își încleștă mînile, părîind; toate încheiturile scrîșniră par'că să se rupă ; își maĭ scutură prin cîte-va mișcărĭ oasele și mușchiĭ, căscă lung.

Simţi oboseală, gol și plictis, senzaţiĭ, carĭ nu le avuse nicĭ o dată în viaţa luĭ. Fusese omul care nu știa ce-ĭ urîtul nicĭ oboseala. Iĭ veni un fel de ameţeală, trebui să se așeze din noŭ pe jeţ în faţă foculuĭ.

Scoase de la piept o hîrtie cu maĭ multe însemnărĭ de cifre. Era talismanul cel maĭ bun în potriva orĭ căruĭ început de plictiseală.

Pe dînsa era însemnată întreaga luĭ avere. Trecuse peste două milioane. Baniĭ ce datorea luĭ Ionel orĭ luĭ Ene nu-ĭ socotea, ca și cum n'ar fi trebuit nicĭ o dată să-ĭ maĭ dea.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

III

Ionel, pe-aproape de-a fi major, împrumută vre-o zece mii de lei şi plecă în străinătate, visul luĭ de anĭ de zile—sub cuvînt că se duce să-şĭ treacă bacalaureatul la Paris. „Aci îl persecută profesoriĭ, din pricină că el e băiat de caracter şi, întrebîndu-l nişte fleacurĭ, n'a voit să răspunză."

C'o zi înnainte de plecare, a trecut pe la Hristea la vremea cînd acesta era la comptuar. I-a lăsat un bilet şi-a plecat vesel, gîndind: „O brodiĭ bine. Am scăpat de şcoală. De acu la revedere, unchiule, cînd îĭ fi pe catafalc şi m'or invita c'o depeşă."

Ionel luase bilet direct pentru Paris, nu voi să se oprească nicăerĭ.

In Paris n'avu nevoe de multă educaţie. Maĭ ales că parizieniĭ şi parizienele îl cunoscură pe dată că e un Aruncă-banĭ. Răpede l'aŭ iniţiat în toate petrecerile, de carĭ înse Ionel se plictisi răpede.

Il prinse dor nebun să-şĭ cerce norocul la Monaco.

Işĭ găsi tovarăş o lichea, care, de cum sosise, se ţinea gae de el. Luîndu-şĭ ce-ĭ maĭ remăsese din cele zece miĭ împrumutate, plecă. In cîte-va zile pierdu tot. Se'ntoarse îndărăpt la Paris, unde era cunoscut ca nepot al unuĭ milionar din Bucureşti. Găsi banĭ destul de uşor. Cînd înse creditoriĭ începeaŭ a se lăsa cam greĭ, făcu scrisorĭ falşe, în carĭ îl înştiinţaŭ ca din ţeară că unchiul e greŭ bolnav, că doctoriĭ îĭ daŭ cel mult două-treĭ lunĭ de traiŭ, că ar fi bine să vie în patrie.

Cu asemenea scrisorĭ, puse la cale cu prietenul de petrecerĭ, maĭ stoarse cîte-va miĭ de leĭ. Dar creditoriĭ, începînd a bănui, cerură lămuririĭ în ţeară de unde li se spuse că Hristea e deplin sănătos.

Luĭ Ionel i se tăie creditul. Acuma era major. Strins de nevoĭ, trimise procură unuĭ advocat să

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ceară unchiului socotelĭ. Maĭ în fiecare zi scria orĭ da telegramă să i se trimiță ceva banĭ că moare de foame și-ĭ amenințat să fie și închis ca escroc.

Cînd advocatul se prezintă la Hristea, acesta-ĭ aretă socotelele și polițele. Luase banĭ maĭ mulțĭ de cît i se cuveneaŭ.

Lucrurile eraŭ cu atîta dibăcie și măestrie înjghebate, încît nu se putea face nemic. Orĭ ce proces era de prisos. Și cu ce să-l ducă? Advocatul îĭ trimise o copie de pe socoteală și-l sfătui să vie 'n țeară și să se pună bine pe lîngă unchiŭ.

Cînd primi Ionel scrisoarea, unde era înșirat tot ce se cheltuise cu dînsul și maĭ eraŭ și toate polițele de baniĭ luațĭ, simți amețeală, par'că lumea se învîrtea cu el.

N'avea nicĭ un ban, nu de cum pentru drum. Intr'un acces de desnădejde se spînzură în cameră de cîrligul de la tavan. Prin consulat se notifică unchiului plata cheltuelelor de înmormîntare.

La această veste Hristea rosti plin de mînie: „Ca un netrebnic a făcut, ca un netrebnic a pierit.“ Fără să vrea, îĭ scăpără prin minte scena de pe Argeș și vorbele Susaneĭ.

„Dacă ne înnecam, tu, unchiule, ce făceaĭ?“

Nu s'aŭ înnecat atuncĭ! Dar ce folos c'aŭ trăit?

Hristea nu-și puse nicĭ doliŭ la pălărie. Aproape silit de preutul Nae, plăti o slujbă de sufletul luĭ nepotu-so.

— Păcat de banĭ, părinte, cînd de bună voe și-a dat sufletul Sataneĭ.

— Să ne rugăm pentru sufletele păcătoșilor, drepțiĭ n'aŭ nevoe de rugile noastre, fiiule.

Hristea primi multe scrisorĭ de la Paris, în carĭ îl rugaŭ să li trimiță cel puțin parte din datoriile nepotuluĭ. El nu respundea la nicĭ una:

—„La ce ĭ-aŭ dat pe credit? Eĭ strică tineretul, dîndu-ĭ haine, locuință, mîncare, ba chiar și banĭ pe un simplu bonjour; acuma să se învețe minte a face credit celuĭ întîiŭ venetic, numaĭ ca să-și treacă marfa.“

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Intre alte scrisorĭ primi una foarte elegantă şi parfumată, în care o doamnă îl ruga ca, pentru memoria singurului nepot mort, într'un chip atît de tragic, îl roagă să-ĭ achite o mie de leĭ ce-ĭ dăduse ca împrumut pe-un simplu bilet de vizită, care i-l alătură, de oare ce are toată încrederea în bunătatea şi amabilitatea unchiului sărmanului Jonel.

Ionel scris cu J.

Hristea făcu mult haz de această scrisoare, gîndind: „Se vede că pe-acolo ploaĭe cu banĭ, de vreme ce daŭ oameniĭ miĭ de leĭ pe-un simplu bilet dulce."

Să le fie de bine, eŭ am muncit şi nu-mĭ bat joc de averea mea.

Banii mieĭ nu vor plăti toate secăturile, cu carĭ a avut a face un netrebnic.

In sinea luĭ, Hristea era nemulţumit de întîmplarea luĭ Ionel. Nu că i-ar fi fost milă, dar purta acelaşĭ nume cu el.

Ştiea că lumea invidioasă de averea luĭ, avea să-l învinue de moartea nepotuluĭ, ca şi cum răsipitoruluĭ poate vre-o dată să-ĭ ajungă orĭ cît ĭ-aĭ da.

„Imĭ toca toată averea şi la urmă tot la ştreang ajungea."

O lună încheiată piaţa a fiert despre această întîmplare. Uniĭ ziceaŭ că Hristea nu i-a dat creştere; că el, avarul, anume ĭ-a lăsat credit şi banĭ la îndămînă ca să-l ruineze şi s'ajungă la aşa sfîrşit. Alţiĭ se juraŭ c'aŭ văzut o poştală în care Hristea zicea:

„Poţĭ să te spînzurĭ, de la mine nu vezĭ un ban."

Cînd venea cîte-un linguşitor să-l spue ca-a zis cutare şi cutare, Hristea dădea din umere: „Gura lumeĭ numaĭ pămîntul o astupă." Nu i-am scris nimic. L'am lasat în şcoala unde îl dase bietul frate. Sfaturĭ bune ĭ-am dat, dar ce folos? Azĭ copiiĭ n'ascultă nicĭ de părinţĭ.

E vina timpuluĭ, a lipseĭ de fricĭ şi de credinţă religioasă. E gustul neînfrînat de petrecerĭ

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

şi cheltuelĭ. O molimă maĭ rea de cît ciuma a cuprins tineretul de azĭ. Educaţia e greşită. Doamne, ce lume!

Zădarnic fac duşmani mieĭ spume la gură. Nu sînt vinovat, averea mea nicĭ o dată n'ar fi avut'o. Voiŭ pune-o în aşa mĭinĭ că nicĭ Satana să nu poată răsipi un ban! . . . . . .

Intr'o seară spunea luĭ Ene să treacă la registru cîştigul realizat pe nişte locurĭ ce vînduse.

— Păcat! Peste un an aţĭ fi luat îndoit!

— Las' altora fericirea asta. In afaceriĭ trebue să fiĭ ghicitor. Să maĭ treacă vre-o cîţi-va anĭ şi mulţi or să remîe pe drumurĭ din beţia asta de locurĭ şi clădirĭ.

Va fi maĭ fericit cel ce şi-a păstrat bordeiul de cît cel ce şi-a făcut palat cu banĭ de la credit.

Palatul o să-ĭ înghiţă locul. Imprumuturile astea sînt adevărată halima. Formele, mituirile şi încărcăturile urcă la două-zecĭ la sută.

— Atîţia s'aŭ îmbogăţit!

— Tocmaĭ d'aea. La urmă tot Turcul plăteşte. S'a dat pe case maĭ mult de cît făceaŭ, ca să aibă fie-care de unde se'nfrupta. Ca să nu cîştige cămătarul zece la sută, ĭ-aŭ luat bietuluĭ creştin două-zecĭ; l'aŭ lăsat proprietar cu numele, în adevăr e un chiriaş silit, un servitor pe gratis.

Dar Romînul ţine să fie măcar cu numele apropietar. Şi nicĭ aşa n'o să fie; fiindcă-ĭ din felul luĭ reŭ platnic. Dacă ĭa banĭ cu împrumut, procente crede că nu trebuie plătite, pănă să string cap la cap. La credit crede că nu e nevoe să plătească rate şi la treĭ întărziate o să scape de casă.

Cînd lua banĭ de la bancher, din hoţ nu-l scotea. Dacă omul îşĭ căuta dreptul şi-ĭ scotea casa'n vînzare, ades sărea la bătae şi ameninţa cu moarte. Acuma cu creditul o să li se înfunde. Mie locurile nu-mĭ aduceaŭ nimic. Cel care le-a luat, bietul, a dat banĭ buniĭ; dar păcat. O să aibă creditul parte de loc.

— Era bine să fi clădit făr de credit.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Să mă fac sluga chiriaşilor! Să tremur la fie-care jumătate de an că remîn deschiriate! Lipsă de-aşa plăcere! Incep a fi case prea multe, dovadă cîte remîn goale. Las' altora gloria de-a fi propietarĭ.

— Ba eŭ, zeŭ, mi-aşĭ băga banĭĭ în case.

— Noroc că maĭ sînt şi eŭ. Nicĭ o afacere, pe case orĭ locurĭ nu maĭ fac. In afaceri trebuie flair.

— Nicĭ în primul rang?

— Dar e vre-o casă maĭ de seamă să nu fie la credit? Se putea Romînul nostru să aibă prilej de luat şi să nu ĭa? Mă Ene, avem propietarĭ de mucava. Tot e al crediturĭ.

Acţiunile, de se prezintă ocazie, le vindem. Decumpărat, Doamne fereşte. Nu doar că se poate pierde; dar am un plan mare şi-mĭ trebue să pun banĭĭ în lucrurĭ marĭ, rentabile.

. . . . . .

Cu venirea primăvereĭ, Hristea se simţea iar prins de foamea mistuitoare a îmbogăţireĭ; trecuseră simptomele de plictiseală ce-l încercaseră. Se primbla, ca de obiceiŭ, în camera de lucru, făcînd planul uneĭ societăţĭ marĭ de asigurare pe acţiunĭ, la care el să fie director.

Totul era încă în formare; planul mergea greŭ.

Servitoarea îl anunţă că o doamnă îl aşteaptă în salon. Cît pe ce n'a strigat să spue că nu-ĭ acasă.

Pe Hristea, în tot de-auna, cînd i se vestea că o femee doreşte să-ĭ vorbească, îl apuca un fel de neplăcere: se tot aştepta ca o dată să vie Susana, cerîndu-ĭ dreptul eĭ.

„La urmă n'are de cît să vie; mare lucru nu i se cuvine."

Hristea era acum cărunt; cu faţa posomorită a omuluĭ de afacerĭ. Imbrăcat corect, trecu în salon. O doamnă în negru îl întîmpină.

— Domnul Hristea?

— Da, doamnă! Cu ce vă pot servi.

— Sînt Eleonora Rosinov. Am venit la D-ta, nu numaĭ ca la un om de afacerĭ, dar şi ca la un duhovnic.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Hristea, la asemenea introducere, era foarte nervos; ştiea doar el că fericiţiĭ şi nepătimaşiĭ nu vin la el. Şi acuma, cînd voea să-şĭ schimbe felul de afacerĭ, îl bucuraŭ foarte puţin asemenea clienţĭ.

(Cu toată hotărîrea de-a nu maĭ face ast-fel de întrebuinţărĭ a banilor, ispita cîştiguluĭ era prea mare şi cădea întocmaĭ cu orĭ ce pătimaş.

— Vă mulţumesc de încredere.

— Femeea simţi nevoe de-a se opri puţin. Se cunoştea că-şĭ caută cuvinte, carĭ să fie maĭ puţin urîte la auz şi maĭ puţin umilitoare pentru dînsa.

— Mare nenorocire a dat peste mine, d-le Hristea, singurul băiat, care trebue să fie sprijinul şi onoarea familieĭ... a dat în păcat. La aceste vorbe, lăcrimile îĭ înmuiară glasul.

— Te rog, iartă că viŭ cu nenorocirile mele să-ţĭ turbur liniştea. Dar gîndeşte, scapĭ un nenorocit de la moarte şi chiar onoarea uneĭ familiĭ. Am două fetiţe, maĭ zise nenorocita, ţinîndu-se cu mîna de scaun.

„Ceea ce am să spun îmĭ arde buzele. Nime n'ar crede ce sufăr. Nu, el nu-ĭ de vină: tovarăşiĭ mizerabilĭ l'aŭ împins.

Pe Eleonora o apucară suspine nervoase.

— A făcut vre-un fals? zise Hristea spre a veni odată la chestie, pricepînd cît de greŭ îĭ venea nenorociteĭ să rostească singură asemenea cuvinte.

— A făcut poliţĭ în valoare de cincĭ-zecĭ de miĭ de leĭ pe numele unchiu-so.

— Aşa sînt tineriĭ de azĭ! Am avut şi eŭ un nepot, nu l'aşĭ fi maĭ avut.

— D-ta n'aĭ copiĭ, nu poţĭ pricepe durerea mea. Copilul mieŭ închis la Văcăreştĭ! Copilul mieŭ în rînd cu hoţiĭ! Poţĭ măcar zări cu mintea ce'nseamnă aceasta pentru o mamă? De două zile nu-mĭ aflu loc, mă zbat cu gîndul ce să fac să-l scap.

Am căzut în genunchĭ la unchiu-so, dar nu vrea să ştie nemic. Azĭ, maĭ curînd te ajuţĭ cu străiniĭ de cît cu rudele. Am auzit că eştĭ om bun şi de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

onoare, pot să-mĭ încred D-tale nenorocirea. O să-mĭ găseştĭ baniĭ trebuitorĭ.

Hristea remase o clipă pe gînduri. La începutul carierei luĭ multe lăcrimĭ îĭ eraŭ la temelia avereĭ. Văduvile şi minoriĭ sînt prada cea maĭ lesne de prins şi cea maĭ cu folos.

Acum simţea silă pentru aceste afacerĭ, carĭ, cele maĭ de multe orĭ, atrag după ele blesteme şi procese. Avea necaz înpotriva femeeĭ care suferea şi se jertfea pentru un netrebnic.

— Doamnă, zise el, fiind că aţĭ venit la mine, nu numaĭ ca la un om de afacerĭ, daţi-mĭ voe să vă daŭ un sfat. Francezul zice: „Laissez faire, laissez passer.“ Toată jertfa D-Voastre va fi de prisos.

Pierdeţĭ baniĭ în zadar. Va face din noŭ, păn ce va stoarce cel din urmă ban, lăsîndu-vă pe drumurĭ.

Atuncĭ cum îl veţĭ maĭ opri de la necinste? E păcat, vă compromiteţĭ averea.

— Nu, nu, copilul mieŭ nu va maĭ greşi. A avut sfetnicĭ reĭ; de-acum voiŭ şti să-l păzesc, să-ĭ capăt încrederea şi o să mă asculte. E o inimă de aur!

— Crezĭ? zise Hristea cu ironie. Gîndeşte; fiiul D-tale e atît de pătimaş, încît n'a dat îndărăpt înnaintea unuĭ fals. Are patima cărţilor saŭ a femeilor orĭ şi una şi alta: Sînt bolĭ fără de leac, doamna mea!

— Trebue să-l scap, alt-fel se'mpuşcă. Iţĭ daŭ ce garanţie vreĭ.

— Doamnă, vă plîng, pentru atîta abnegaţie, o s'o plătiţĭ scump.

— Pentru o mamă nimic nu-ĭ prea scump ca să-şĭ scape copilul; milă să cerşesc, dar să-l scap.

Pe faţa eĭ palidă şi muncită de temerile neizbînzeĭ, se aşternuse resemnarea cea maĭ desăvîrşită.

— Doamnă, rolul mieŭ de sfătuitor s'a isprăvit; acuma vine omul de afacerĭ. Azĭ baniĭ sînt scumpĭ şi pot să-ĭ daŭ scumpĭ şi cu mare garanţiĭ.

— De cinste nu te'ndoi.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Dacă noĭ, oamenii de afaceri, ne-am îndoioșa, și-am deschide punga fără de multă băgare de seamă la tot iadul de nenorociri ce mereŭ resar înnainte-ne, răpede am ajunge să cerem noĭ îndurare la alții. Nu cereți lăcrimi preutului și doctorului, că nu le poate avea, le-ar seca ochiĭ curînd. Nu cereți îndurare și milă bancherului; n'ar maĭ fi om de afaceri.

Banii, Doamnă, sînt scumpi. In piață nu se maĭ fac asemenea împrumuturi. Prea mulți s'aŭ ars.

— Garantez cu moșia. Daŭ procent cît ceri.

— Moșia ea manetată la credit?

— Nu, d-le, tocmaĭ o voiŭ pune să-ți înnapoez banii. Nu trebue să te îndoești.

— Doamnă, nu mă îndoesc nici o dată de bunele intenții ale datorniculuĭ cînd vrea să ĭa, ci pentru vremea cînd trebue să ni so dea îndărăpt. Atunci advocații sînt sfetnici dibaci, lesne conving pe datornici că noĭ, bancherii, cari ne-am dat banul nostru, sîntem lupi hămisiți, iar datornicii, cari cu lăcrimi în ochi ne-aŭ rugat să le dăm, sînt mieluși nevinovați.

Banii, Doamnă, se fac greŭ, dar lesne se pierd într'o țeară unde lăcomiea, necinstea și patimile sînt atotputernice.

Doamna Rosinov se făcuse și maĭ palidă. Ea, di'ntr'o familie nobilă, să se umilească înnaintea. îmbogățituluĭ Hristea!

— La mine nu veĭ pierde.

— Aveți nevoe de cinci-zeci de mii? Garantați în moșie?

— Da.

— Va trebui să-mĭ dați o ipotecă de șaĭ-zeci de mii ca să am procentul pe-un au. Cît face moșiea?

— E prețuită două sute de mii.

— Oh! pretențiile astea, la mulți le-aŭ rupt gîtul. Trebue să văd actele, să iaŭ informații la tribunal, de nu sînt sarcini.

— Hîrtiile sînt la credit. Poftim numărul dosaruluĭ. Și ăia de cînd mă tot poartă cu vorba

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Foarte bine! Trec chiar azĭ, pe seară aveţĭ rezultatul.

Femeea remase un moment pe gînduriĭ. Iĭ treceaŭ prin minte toţĭ cămătariĭ la uşile cărora bătuse, fără a căpăta nimic. Cu faţa pierdută de desnădejde, ca în faţa uneĭ primejdiĭ de neînlăturat, adăugă.

— D-le Hristea, nu e oare prea mult pentru nişte bieţĭ orfanĭ?

Hristea o privi lung şi adause:

— Credeţĭ că ĭaŭ procente de cămătar? Cu plăcere mă lipsesc!

— O! nu, domnule Hristea, te rog! Nimic nu mi-ĭ prea scump, cînd e vorba de-a scăpa numele şi poate viaţa copiluluĭ mieŭ. Numaĭ, vă rog, cît maĭ curînd.

— Dacă actele nu sînt îndoelnice, în două zile veţĭ avea baniĭ. Zise Hristea.

Vorbea scurt, ca şi cum ar fi dorit să sfîrşească odată.

După ce eşi doamna, Hristea se gîndi:

—„Poftim! Merită asemenea oameniĭ să aibă avere? Moşia e ca şi pierdută! Şi pentru ce? Ca să plătească o escrocherie! Un cartofor pocăit cine-a maĭ văzut? Să se împuşte? Foarte bine!... bine de tot! Singura faptă bună ce poate face un reŭ de cîiniĭ de teapa luĭ!“.....

Hristea nu obicĭnuea a avea prieteniĭ.

„Prietenia adevărată nu maĭ e în ziua de azĭ, trăim în veacul făţărnicieĭ! Ca om bogat găseştĭ lesne o droae de linguşitoriĭ, cariĭ, dacă nu pot să te înşale cu baniĭ, se folosesc de numele tăŭ. Şi cîte neplăceriĭ nu poţĭ avea chiar de-aĭ găsi un prieten bun, această pasere rară! Aci îşĭ aminti cum în tinereţe avuse şi el un prieten ales. Era străin şi sărac, împărţeaŭ amîndoĭ aceea-şĭ cameră. Moartea l'a prins pe neaşteptate şi Hristea a trebuit, vrînd nevrînd, să cheltuească pentru înmormîntare. L'a jelit mult pe prieten, dar niciĭ de baniĭ cheltuiţĭ nu ĭ-a părut bine. De atunciĭ s'a jurat că nu maĭ leagă prietenie.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

IV

După moartea luĭ Ionel, Hristea luase de la Ene polițele, deși eraŭ pe numĕle acestuia și le închisese în casa de fier.

In aniĭ din urmă îșĭ maĭ sporise averea la o emisiune de rentă. Averea e ca oțetul, păn ce ĭ-aĭ prins cuibul, pe urmă o poțĭ înmulți lesne.

Gîndul care'l muncea acum, știm că era o afacere mare, mare de tot, în care să-și pună milioanele.

„Camăta e bună să prinzĭ chiagul avereĭ; ca s'o măreștĭ amețitor, nu: cere prea mult risc și muncă.“ Acuma Hristea făcea numaĭ afacerĭ marĭ. Cînd i se prezentaŭ de cele micĭ, zicea: „Maĭ mănînce și altĭĭ pîine, nu numaĭ eŭ.“

Cu cît creșteaŭ maĭ mult cifrele, cari-ĭ aretaŭ îmbogățirea, cu atîta îl prindeaŭ ĭarăși maĭ marĭ friguri de lăcomie.

Una dĭ'ntre îndeletnicirile luĭ era să cunoască numele milionarilor din toată lumea. Simțea o mîndrie nemărginită să se poată număra între eĭ, el, copilul sărman de pe coasta săracă a Corfuluĭ!

Ades, vorbind cu uniĭ orĭ altĭĭ, zicea:

—„Pentru a te îmbogăți trebue minte, cap. Nu cu învățăturĭ multe facĭ avere.

„Un car de minte și-o mînă de învățătură!“

Din sărăcie pornesc milioane de oameni pe acelaș drum greŭ și spinos al vieței: unul se'nalță sus, ceialalțĭ remîn jos. Să nu cunoștĭ merit de geniŭ, celuĭ ce-a știut să se îmbogățească ?! Geniul îmbogățireĭ e ca și geniul descoperitorilor marĭ: mulțĭ învață acelea-și științĭ, dar numaĭ rarĭ pot scoate din ele ce-va înnalt, mare.

Așa-ĭ cu bogățiea; nu putem da rețete de îmbogățire, fiindcă nu atîrnă de la regulĭ generale, de la principiĭ lesne de înțeles, ci de la ce-va care nu se poate spune și de la priceperea momentuluĭ potrivit. Sînt învățațĭ, carĭ aŭ știința lumeĭ întregĭ în degetul lor cel mic, dar carĭ, ca și Diogene, n'aŭ fost în stare să-șĭ aibă un bordeiŭ, nu pentru că n'aŭ voit, ci că n'aŭ putut.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Bogăţia e prea ademenitoare ca să n'o dorească orĭ-cine. Atuncĭ să nu recunoştĭ în cel ce-a ştiut a face avere, un ales între aleşĭ ?!

Sînt oamenĭ, carĭ pentru a se îmbogăţi fac crime, dar, fiind nedestoinicĭ, tot săracĭ remîn. Nu-ĭ de-ajuns să fie cine-va fără de lege ca să se îmbogăţească, nicĭ să fie econom şi cumpătat. Pe lîngă astea maĭ trebue acele micĭ nimicurĭ, carĭ de micĭ ce sînt, nicĭ nume n'aŭ. Mă'ntreabă mulţĭ cum m'am îmbogăţit!

E acelaşĭ lucru cum aĭ întreba pe un descoperitor: *ce-a făcut de-i geniu?* Un popor făr de bogătaşĭ, o naţie de calicĭ, ar dovedi lipsa de inteligenţă în afacerĭ. Tot ar fi maĭ nenorocită decît dacă n'ar avea nicĭ oamenĭ de ştiinţă, nicĭ artiştĭ, nicĭ poeţĭ!

In cugetarea luĭ de grandoman, Hristea mergea mult maĭ departe, s'asemăna pe sine cu binefăcătoriĭ omenireĭ.

„Averea, zicea el, e o putere netăgăduită, şi mie, care am reuşit s'o adun din nimic, nu mi se cuvine cinste? Fiecare merită cinste după umbra ce-o aruncă.

Hristea era înse din ce in ce, tot maĭ nelinişţit de dorul uneĭ întreprinderĭ marĭ, care să-ĭ scoaţă numele maĭ mult în evidenţă. Serile le petrecea acasă, aşternînd pe hîrtie cifre. Luase informaţiĭ de la cîte-va societăţĭ marĭ din străinătate, dar pe fie-ce zi se încredinţa că ĭ-ar trebui un capital maĭ mare.

Intr'o seară de toamnă rece, posomorîtă şi plină de chiciură şi ceaţă, Hristea hotărîse servitoareĭ că orĭ cine l'ar căuta să spue că nu-ĭ acasă, afară de Ene, care-l rugase să-ĭ dea un ceas să-ĭ spue ceva.

Hristea îşi băuse ceaiul şi-şĭ aţintise privirea în vălvătaea foculuĭ. In asemenea stare de hipnoză, amorţea tot în sufletul luĭ şi remănea a tot puternic planul de-a forma societatea. Luĭ Ene nu-ĭ spusese nimic, îl ştia prea prost ca să-ĭ poată fi de vre-un ajutor.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Clăbuc de lingă uşă începu să mîrîe, cum avea obiceiŭ, cînd simţea vre-un cunoscut, dînd ştire că e cine-va, dar nu străin orĭ duşman.

Ene întră smerit.

— Buna seara, d-le Hriste! S'a lăsat o ceaţă de nu se vede om cu om, la un pas.

— Ce cucuiŭ aĭ în frunte?

— Drept în poartă m'am lovit cu unul cap în cap. Mi-aŭ scăpărat ochiĭ.

— Atuncĭ v'aţĭ văzut? zise Hristea zîmbind.

— O ceaţă s'o taĭ cu cuţitul.

— Aşa era, cînd a murit bietul Nicula.

— De ţine toată noaptea, or să se întîmple nenorocirĭ.

Hristea văzu că Ene nu îndrăzneşte să'nceapă şi, spre a scurta vorba zise, răstit:

— Ce maĭ e noŭ?

Simţea că Ene nu calcă pe urme bune.

— Domnule Hristea, D-Voastră, care-mĭ sînteţĭ ca tată...

— Nu'mbla cu poliloghiĭ; spune scurt ce aĭ de spus.

— M'am gîndit, de!... pardon!.. să mă'nsor...

— Să te'nsorĭ! Ce eştĭ nebun? Eŭ, care's maĭ în vrîstă de cît tine şi nu cred că mi-a venit vremea de aşa ce-va! Femeea vrea petrecerĭ, călătoriĭ, băĭ la mare, doicĭ şi servitorĭ... şi atuncĭ adio îmbogăţire!

N'aĭ nicĭ la afacerĭ cînd te gîndi, că-ţĭ face ea capul călindar!

— Dacă aĭ noroc!

- Să te bizuĭ pe noroc, cînd iaĭ un bilet de loterie, dar nu cînd vreĭ să te'nsorĭ.

Ştiĭ tu ce drac împeliţat e femeea? Cînd îĭ vrea să nu maĭ facĭ nimic, să nu maĭ doreştĭ a te îmbogăţi, ci să trăeştĭ ca să fiĭ robul femeeĭ şi al copiilor, atuncĭ să te'nsorĭ.

Tu n'aĭ atîta venit cu ce să ţiĭ o femee. Crezĭ că te ĭa de dragul tăŭ?

Hristea vorbea răpede, fără şir, încurcat; de necaz, ideile se grămădeaŭ şi se alungaŭ, voind

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

fie-care să se arate mai puternică, mai convingătoare.

— Am făgăduit.

— Făgăduinţa făr de voea mea nu face un bau, îţi sînt ca tată.

— D-le Hristea, dar e un suflet bun.

— Femeea păn te prinde e înger, după aea se preface în drac. Nu le vezi toată ziua pe stradă? Se miră cum ar arunca munca bărbatului. Şi încă să fii bun bucuros de nu-ţi pune coarne. Femeea e diavolul răsipei, pe care îl aduci în averea muncită de tine.

Şi de mai ai şi-o soacră, mai bine leagă-ţi o piatră de gît şi la gîrlă!

Crezi că leafa şi venitul tău or să-ţi ajungă? Femeea nu ştie de nu-i. Dacă n'ai, fură înşală fă ce vrei, numai să aibă ea bani de unde arunca cu amîndouă mîinile.

Ţie o să-ţi scoată ochii pentru o ţigară ce-i fuma mai mult şi ei n'au să i ajungă sute. Nu bine vei isprăvi cumpărăturile modelor de vară şi încep cele de toamnă. N'ai încheiat socotsala cu astea şi sosesc cele de earnă. Nu crede că e chip să te împotriveşti: în loc de casă ai iad!

Nu mai găseşti femei ca mai de mult, cari credeau nevoile bărbatului, vedeau de casă şi de copii, iar mîndria lor era gospodăriea şi schiverniseala banului muncit de bărbat.

Azi cea mai de jos ca şi cea mai de sus, ştie să-ţi spue: „Dacă n'ai, dacă eşti un păcătos şi nu poţi cîştiga, la ce te-ai însurat.“ Poftim!

— Cum mi-o fi norocul. Sînt hotărit să fac şi eu pasul ăsta.

— Ene! Ene! în rele mîini ai încăput! Ţi-au făcut farmeci. Femeea e demonul răsipei. Cît ai tu la mine cheltueşte dînsa în doi ani.

— Mi-ai făgăduit beneficiu din poliţele lui Ionel.

— Dacă mă vei asculta, altfel nu vezi o lăţcae.

— Poliţile sînt pe numele meu.

— Banii erau ai mei.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Domnule Hristea, nu mă nenoroci, sînt logodit; cunosc fata de mult.

— Bun de tot! Logodit?.. Am înţeles! Bine de tot... Aĭ poate şi copil? Aşa's logotnicilede azĭ!

— Nu pot să nu-mĭ ţin cuvîntul. E fată cinstită.

— Să-ţĭ fie de bine! zise Hristea, înturnîndu-ĭ spetele.

Remîind singur, îĭ clocotea sîngele de necaz,

—„Auzi, însurat îĭ trebue? Nu ştie că femeea azĭ te lasă pe drumurĭ? Gustuluĭ lor de răsipă şi lux nu i-ar ajunge o impărăţie.

Şi ce preţ are azĭ omul fără de avere? O cîrpă bună de aruncat la coş. Dar ce putere şi ce curaj îţĭ dă banul!

Imĭ aduc aminte, cînd, sărac şi umilit, tremuram înnaintea fie-căruĭ gardist. Azĭ nu mi-ĭ frică nicĭ de miniştri.

Lesne aşĭ fi putut cheltui puţinul ce-am avut; dar acel puţin mi-a dat milioanele. Şi el, păcătosul, cu cîte-va miĭ de leĭ, crede să sperie lumea!

Pe Haralambie îl pusese jupînu-so la parte, femeea l'a vîrît şi'n datoriĭ. Ce meşteşug aŭ muerile să scoaţă din minţĭ şi pe ceĭ maĭ aşezaţĭ bărbaţĭ?!

Curată nebunie! Să pierzĭ baniĭ carĭ sînt azĭ tot, carĭ te'nnalţă în ochiĭ lumeĭ maĭ pe sus de toate, pentru mofturile uneĭ femeĭ?!

De-ar avea frumuseţa vestiteĭ Elene şi tot nu merită. Ce-ţĭ poate aduce o femee frumoasă? Cel mult o păreche de coarne.

Baniĭ te fac slăvit şi de temut în viaţă, iar după moarte numele îţĭ poate remănea neuitat.

Cine-ar fi ştiut azĭ pe Hristea Pandele familistul? Dar pe Hristea bancherul milionar, îl ştie o lume. Miniştriĭ mă salută zîmbind şi-mĭ string mîna. Slava lor e trecătoare ca frunza, milioanele mele nu se schimbă nicĭ c'un guvern!

Baniĭ! Baniĭ! Ce putere dumnezeească daŭ sufletuluĭ! Trebue să aĭ darul s'o zăreştĭ cînd eştĭ sărac; iar, o dată căpătată, s'o aperĭ cu sîngele, cu viaţa ta, iubindu-ĭ maĭ pe sus de lumea toată!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Pentru tine să nu fie ispită nici lăcomie, carî să-ţi fure gîndul o singură minută. Banul e maî gelos de cît femeea. O clipă de l'aî dat uităreî pentru altă patimă, se răzbună.

Păcătosul de Ene credo că va sluji la doî domnî, femeeî şi banuluî!

Nu, trebue oprit cu orî ce preţ.

Ene eşi gîndind:

„S'o îndupleca el, cu vremea.“

In zilele următoare, Hristea abia de-î spunea luî Ene cîte un cuvînt, îî respundea răstit cu „Da“ şi „Nu“, nu-î areta nicî o încredere, lucra singur, cerceta mereŭ socotelele, îl controla mereŭ.

Ene vedea că jupînu-so nu maî e ce-a fost. Zilele di'ntîiŭ îî venea reŭ de tot; dar cu vremea îşî împietri şi el inima.

—„Ce are el cu gustul mieŭ; toată viaţa o să fiŭ robul luî?“

Intr'una din zile, Ene îşî luă inima'n dinţî şi zise:

— D le Hristea, oamenî sîntem şi, de, eŭ zic că e bine să am ce-va la mînă pentru munca mea de mic copil: „aî carte, aî parte.“

— Cine te-a pus la cale? muerile? Eŭ sînt om de murit, mă? Sînt maî tare ca oţelul, nicî n'am ajuns pe deal, nu de cum să încep a coborî. Te-a năucit însuratul reŭ la cap. Nu vezî ce florî înfloresc toţî cîţî se'nsoară? Lux, servitorî, la anul doică şi încă de nu plăteştî toate astea pentru copiiî vreunuî pomădat.

Nu facî pe cheful cucoaneî. Tribunalul te condamnă la pensie alimentară; judecătoriî n'or să ţie cu tine, de dragul ochilor tăî de capră, sînt maî nurliî aî cucoaneî.

Cînd îî avea o sută de miî de pierdut, atuncî însoară-te, băiete, şi joacă şi lotăria asta.

Ene tăcea. Orî ce respuns l'ar fi înfuriat pe Hristea şi maî reŭ.

—„Toate poveţele, toată morala, nu folosesc nemic celuî ce şi-a pus gînd la spînzurat orî la însurat. L'aŭ fermecat muerile şi pace!“

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Se muncea Hristea cu gîndul ce-ar face să-l oprească. Aflase c'a cheltuit mulţi bani cumpărînd juvaricale şi haine logodniceĭ.

—„O să piarză tot şi pe urmă femeea o să-l arunce ca pe o lămîe stoarsă. Dar banii lui sînt banii mieĭ, mintea mea ĭ-a făcut; un nătărău ca el n'ar fi avut nicĭ după ce bea apă.

Păcat să-ĭ dea pe gîrlă!

Ţine femeea la el, bine: ĭae-l făr de banĭ...

Auzĭ! Il îndeamnă-hoaţele, să-mĭ ceară hîrtie! Soacră-sa e una de cele carĭ încheagă apa. L'a fermecat, sărmanul!

Toate astea le aflase Hristea de la o sămsăroaică, bună de gură. Avuse destul meşteşug de se apropiase deHristea, azĭ c'o trebuşoară, mîine cu alta. Ĭi făcea serviciĭ fără să-ĭ ceară un ban! O iscoadă, care ştia, cînd şi unde să cîştige şi unde să piarză. Asta îl înştiinţă că soacra luĭ Ene l'a dus şi la un advocat. Cînd a aflat acest lucru, pe Hristea l'aŭ prins frigurile furieĭ.

—„Va să zică ţin duşman în casă? Am încălzit şarpe la sin? I-am deschis ochiĭ, l'am povăţuit de bine şi dînsul unelteşte în potriva mea?

„Poftim! Fă bine'n ziua de azĭ. I-am fost maĭ mult de cît un tată şi el acum, pentru nişte ochĭ albaştri orĭ negri, caută să mă lovească! Ho! Ho! băiete, sînt miel; dar, la nevoie, mă prefac în tigru!

Tot soiul de planurĭ îĭ frămîntaŭ mintea. Să-l arunce afară ca pe un ticălos şi să nu-ĭ dea nimic? N'are nicĭ o învoeală scrisă. Dar va face galăgie. Advocaţii ce grĭjă aŭ de cît să'nteţească lumea, chiar cînd ştiu că n'or să cîştige?!

O să-ĭ dea jurămînt, să-l tîrîe prin judecăţi.... Asta nu voea.

In una din zile află că Ene s'a logodit în toată forma, şi-a început formalităţile căsătorieĭ.

—„Va să zică toate sfaturile mele, nimic? Vorba mea e gunoiŭ, o dă la spate!“

„Nu maĭ merge, trebue energie!“

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

V

Ene, ca după obiceiul vechiŭ, dormea în camera de lîngă contuar, Ungureanul de serviciŭ venea la opt, cînd se deschidea şi pleca seara la opt.

Hristea avea şi el chee de la întrarea din dos, încă de pe vremĭ.

Principiul luĭ vechiŭ era: afacerile sînt războiŭ la care nu se numără victimele. Maĭ mult, banii luĭ Ene eraŭ în primejdie, dînsul e nebun vrea să-ĭ arunce în foc; e datorie sa-l împiedece.

Dacă ar fi avut o putere, l'ar fi închis într'o casă de nebunĭ, să-şĭ vie în fire.

Păn pe la vre-o un-spre-zece de noapte măsură camera în lung şi'n lat, ca de obiceiŭ, cînd avea vre-o supărare.

Se vedea dat în judecată de Ene, şi, la urma urmeĭ, condamnat la o sumă destul de mare.

Scandalul judecăţeĭ îl îngrozea însе maĭ mult

Işĭ vedea baniĭ luaţĭ de Ene şi cheltuiţĭ nebuneşte pentru capriţiile uneĭ femeĭ.

Cînd Ene nu va maĭ avea un pitac va fi stîlp de cafenele ca atiţea alţiĭ de seama luĭ, carĭ eşiseră de pe la stăpînĭ, crezînd să facă afacerĭ, voind să fie stăpînĭ şi, pierzînd tot, nu maĭ eraŭ nicĭ slugĭ.

„Ene e ca umbra mea, sînt eŭ lîngă el, e ce-va; nu sînt, nu-ĭ nimic. Trebue să-l opresc. Cu orĭ ce preţ. E datoria mea!“

Îi veni un gînd, care n'avea să dea greş. Să facă o spargere la comptuar, să-l încurce şi după ce va fi compromis pe Ene,—în lipsă de dovezĭ,—să-l erte, cu condiţie să nu aibă nicĭ o pretenţie să-şĭ vază de treabă maĭ departe.

Femeile, carĭ puseseră ochiĭ pe baniĭ luĭ, văzîndu-l compromis şi fără nimic or să-ĭ dea răvaş de drum. Planul îĭ scăpărase prin minte ca un fulger. Ştia că Ene e la logodnica luĭ păn la două şi treĭ de noapte.

Pe la vre-o două-spre-zece luă o daltă, un cio-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

can, niște cheĭ falșe și cheea din dos și plecă. Acolo descuĕ, ciocîrti și simulă o spargere la casa de fier.

De obiceiŭ nu ținea banĭ în ea de cît foarte rar. Avea acasă o ladă de fier sistem noŭ.

A doua zi, Ene, cînd întră în biuroŭ, remase trăsnit.

După ce se desmeteci, chemă sergentul să dea știre la secție, luă o trăsură și alergă să vestească pe stăpînu-so.

— Domnule, gîngăvi Ene, dînd busna în cameră la Hristea. Cît aveaĭ în casă? Am găsit'o spartă.

— Eștĭ nebun?

— Haĭ curînd, cît era?

— Cincĭ-zecĭ de miĭ în aur și bonurĭ străine, — zise Hristea, luîndu-șĭ paltonul și pălăria să plece,—tu alăturĭ, să n'auzĭ! Calcĭ pe urme rele, băiete!

— Am lipsit de cu seară, poate atuncĭ!

— Parchetul o se dovedească. Ia seama să nu înfunzĭ ocna.

— Domnule, ce sînt eŭ de vină?

. . . . . .

Hristea denunță la parchet spargerea, lăsînd a se înțelege că are bănat pe comptabil. Ene a depus că la unul de noapte a venit acasă și că păn în ziuă n'a auzit nimic. Gardistul mărturisi că între unul și două a văzut lumină în comptuar, dar păn a mers să vază, lumina a dispărut.

Pe Ene l'aŭ dus la secret.

Parchetul cerceta să găsească urme cît de slabe de vinovăție. Afară de contrazicerea între mărturiea serjentuluĭ și-a luĭ Ene nu se găsea nimic.

Hristea stăruea că i s'aŭ furat cincĭ-zecĭ de miĭ de leĭ.

S'a făcut perchiziție la logotnica luĭ Ene și'n camera unde sta el. Nu se găsea nimic.

Tot cu acest prilej, Hristea denunță maĭ mulțĭ cămătarĭ și bancherĭ micĭ, la care zicea el că, poate, să fie bonurile străine.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Se găsiră cîte-va, dar nu cu numerele trecute în condica luĭ.

In beciurile poliţieĭ păn să se isprăvească instrucţiea, pe Ene l'aŭ bătut să mărturisească unde sînt banii.

In cîte-va zile Ene se făcuse la faţă ca pămîntul, galben-negru, ochiĭ duşĭ în văgăune scînteaŭ ca la nebunĭ. Cînd venea în faţa dubeĭ, care-l ducea la cabinetul judecătoruluĭ de instrucţie, îl apuca tremur, picioarele i se tăiaŭ din genunchĭ ca lovite cu'n par. Tot drumul îl scuturaŭ friguri. Văzîndu-se închis cu hoţiĭ, îl podideaŭ lăcrimile. Iĭ trecea prin minte viaţa întreagă de muncă şi răbdărĭ.

Se vedea băiat, rozînd o bucată de pîine cu'n cap de hering remas de la stăpîn, şi cum stringea hîrtiile aruncate de negustorĭ ca să aibă la ce fierbe cafeaua.

In urechĭ îĭ resuna vecînicul refren al stăpînuluĭ:

—„Mănîncă, băete, ce poţĭ; burta fereastră n'are. Cînd îĭ avea banĭ, lumea o să ţi se închine păn le pămînt, ca la vlădică."

A răbdat foame, a răbdat frig, a răbdat umilinţa haineĭ ponosite, numaĭ să fie şi el o dată om cu stare. Cînd să zică „Doamne ajută", ĭată-l aruncat între puşcăriaşĭ, învinuit de hoţ şi spărgător, el care n'a pus mîna pe un ban al stăpînuluĭ!

Toate aceste gînduri îĭ înnecaŭ resuflarea, îĭ aduceaŭ ameţelĭ. Alte orĭ furia îl apuca, îĭ venea să se arunce cu capul de păreţĭ, să rupă cu dinţiĭ, ca o fiară, să muşte pe gardienĭ.

Nu vede lumea, nu văd judecătoriĭ că e nevinovat?! Dar Hristea nu-l cunoaşte de mic copil? Cum de-şĭ închipue că poate fi el? Noaptea visa cu ochiĭ deschişĭ, i se părea că-ĭ într'o apă, care-l mînă mereŭ la adînc.

Chinuit de zbucium îşĭ zicea:

„Credeam să trăesc, să mă bucur de răbdările uneĭ jumătăţĭ de viaţă. De o dată nenorocirea m'a lovit, ca trăsnetul, din senin!.. Nu se poate. Drep-

Muzeul Digital al Romanului Românesc 250
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tatea trebue să-mĭ ĭasă. Domnul Hristea n'o să mă lase."

In una din zile îl aduseră din noŭ la judecătorul de instrucție. Hristea era și el față, supărat, că, după ce parchetul nu află nimic, îl maĭ poartă și pe drumurĭ.

Hristea, cînd îl văzu pe Ene pierdut, simți un fior. Ar fi voit să-l erte, conștiința îĭ zicea: „Ajunge". Judecătorul de instrucție însе socotea punct de onoare să afle pe vinovat.

Hristea se gîndi:

„Maĭ trebue trăgănat vre-o septămînă și voiŭ stărui să se închiză dosarul, de acuma îl am în mînă, nu va maĭ îndrăzni să-mĭ iasă din cuvînt."

La nebunia luĭ trebueaŭ mijloace energice. După asta o să-mĭ fie maĭ devotat de cît înnainte. Cine ar maĭ primi în jslubă un puşcăriaş? Îi ajung două septămînĭ!

Aceste gîndurĭ îĭ treceaŭ luĭ Hristea prin minte, cînd întră Ene urmat de gardist.

— Stăpîne, zise Ene, nu te îndura, mă cunoștĭ de mic copil. Prinsu-m'aĭ cu'n capăt de ață? Pot fi eu hoț, spărgător? Imĭ eștĭ ca un tată, nu te îndoeștĭ de cinstea mea. Vinovat sînt c'am lipsit, despăgubește-te din dreptul mieŭ!

— Dreptul tăŭ, sărmane? Care drept?—zise Hristea luător în ris.

Ene bolovăni ochiĭ. Pe fața-ĭ alergară mișcărĭ convulsive, privirile i se rătăciră. Apoĭ îl apucă un hohot de ris nestăpînit. Nu era risul omuluĭ vesel, ci un ris care înfioră pe toțĭ ceĭ de față...

Judecătorul începu a răcni la el.

Ene ridea și maĭ cu hohote, nebun.

Uşierul, om bătrîn și maĭ milos, începu a-l stropi cu apă.

— E nebun, d-le judecător, priviți ce căutătură.

— Da, da, sînt milionar, o să vă cumpăr pe toțĭ! începu a striga Ene.

— Te facĭ nebun, nenișorule, las' că te lecuim noĭ. La închisoare,—porunci judecătorul.

Dar Ene nebunise de-a binele.

In fața desăvîrșiteĭ ruinĭ i se prăbușise lumina

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

minţeĭ. Avu simţirea uneĭ furtunĭ înspăimîntătoare, care întunecă tot, prefăcînd în praf şi cenuşe cerul şi pămîntul.

După multe constatărĭ medicale, l'aŭ dus la Mărcuţa.

Străin, uitat şi neştiut nicĭ de dînsul singur, îşĭ ducea Ene zilele. Zic neştiut de el însuşĭ, fiindcă pentru mintea luĭ numaĭ e Ene comptabilul luĭ Hristea, ci Rothschild al Romănieĭ.

E blînd, îl poate vedea orĭ cine; ride şi povesteşte de milioanele sale. Adună petece de hîrtie, numindu-le poliţe de cîte două treĭ sute de miĭ. Împrumută pe ceĭalalţĭ nebunĭ, cerîndu-le poliţĭ duble.

Adesea s'apucă la ceartă! vre-un coleg de suferinţă, crezîndu-se maĭ cuminte, îĭ zice:

—Mă, dar nebun eştĭ! Nu vezĭ că-ĭ hîrtie goală? Ce ţi-ĭ cu omul smintit!

Ene se'nfurie, îĭ spune că nu stă de vorbă cu toţĭ golaniĭ.

El, căruĭ pe fie-care zi i se sporeşte averea cu'n milion!

—Sînt cel maĭ mare bogătaş din lume. Cînd voiŭ scoate din beciurĭ averile mele, soarele se va opri să le privească!

La aceste vorbe faţa îĭ strălucea de bucurie. Muncise şi răbdase jumătate de viaţă ca să găsească desăvîrşită fericire în casa de nebunĭ!

VI

In urma întîmplăreĭ cu Ene, Hristea maĭ cîştigase în cîte-va întreprinderĭ. Averile ades sînt ca şi plantele carnivore, ca să se desvolte aŭ nevoe de sînge şi carne, dar de carne de om.

Făpturile nevinovate aŭ criminalii lor.

Luĭ Hristea ĭ-a părut reŭ de nenorocirea luĭ Ene. Mergea dese orĭ la el, îĭ ducea haine, albiturĭ şi-ĭ da de cheltuială. In nebunia luĭ nu voea nicĭ cu'n preţ să poarte uniforma bolnavilor, doctoriĭ îĭ daseră voe, fiind-că alt-fel îl apucaŭ accese rele.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

„Nu nebunea din asta, nebunea din altele. Cînd aĭ semînţa nebunieĭ, încolţeşte ea nicĭ nu ştiĭ din ce.

„Teafăr nu era el, de cum l'a apucat gîndul însurătoareĭ“ îşĭ zicea Hristea. „Nu eram doar eŭ cel întiiŭ stăpîn, care opreşte leafa slugeĭ!“

Ca să-şĭ astîmpere căinţa, cugetul iĭ maĭ spunea: „Muerile l'aŭ nebunit, hrănindu-l cu tot soiul de farmecĭ şi boboane.“

Hristea luase alt comptabil. Făcea puţine afaceri de bancherie. Chestia uneĭ societăţĭ de asigurare pe acţiunĭ îl ispitea mereŭ; nopţi întregĭ le petrecea, trecînd de la un plan la altul. In întunerec şi linişte, cînd conştiinţa realităţeĭ e slabă, aţipită pe jumătate, planurile îĭ păreaŭ splendide. A doua zi le găsea copilăreştĭ, fără chip de reuşită.

Zbuciumat mereŭ de năzuinţĭ marĭ se ademeni la jocul de bursă. La aceasta se hotărî, cînd văzu cum un client al luĭ cîştigase la nişte bonurĭ zece miĭ de leĭ.

Incepu se joace sume marĭ. Lunĭ de-a rîndul cîştigă mereŭ.

Hristea avea noroc orb. Par'că viţelul de aur îl părtenea pentru jerfele ce-ĭ adusese pe altar. Pusese un milion la bursă.

Peste noapte avu un vis grozav: O femee în alb, cu părul despletit, semănînd cu Susana, striga amenințătoare: „Pe drumurĭ o să te lase împrumutul african!“

A doua zi la bursă fu urcare. Pe Hristea îl chinuea o leşie la inimă; îl frămînta gîndul, nu-şĭ avea loc. Hîrtiile eraŭ în urcare, cererĭ de pretutindene. Hristea cu inima îndoită, dar cu mintea hotărîtă vîndu aproape tot.

A treia zi începu o scădere care, din zi în zi, era maĭ răpede. In scurt timp ceĭ carĭ cumpăraseră hîrtiĭ de ale împrumutuluĭ african s'aŭ ars de pierderĭ!

Hristea, măsurînd cu mintea primejdiea prin care a trecut, avu un atac de nervĭ.

Singur în cameră, aci ridea de bucurie c'a scă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pat, aci se'ncrunta la gîndul că, de n'ar fi avut visul minunat, mai jumătate din avere ar fi pierdut.

Işi roase unghia mică păn la carne.

Judecata inconştientă îl scăpase.

In urma acestei emoţii, Hristea remase zile 'ntregi acasă, măsurînd camera în lung şi'n larg; tot felul de gînduri îi treceaŭ prin minte; se'nduioşà singur, amintindu-şi cum a făcut averea şi se'ngrozea la gîndul cît de uşor o putea pierde.

Ii pierise aproape de tot pofta de mîncare. Se uita în oglindă şi se speriea cum slăbise în cîte-va zile.

Nu voea să ïasă din casă păn nu se va mai întrăma. „O să-mi treacă; natura mea de fier o să învingă şi de astă dată!“...

Acestea se petreceaŭ pe la începutul primăverei. Seara fiind destul de caldă şi frumoasă, eşi'n balcon să ïa aer; nu-l mai putea nime vedea de la stradă. Obosit, după ce făcu abia cîţi-va paşi, s'aşează pe-un scaun. Cu mintea mai recorită începea iar să gîndească la facerea uneï societăţi de asigurare.

De o dată se opri ca speriat, îi veni gîndul că-şi uitase cifra avereï; îi trebui o încordare să şi-o amintească aşa, cum se'ntîmplă, cînd nu-ţi aducï aminte vre-un nume propriu....

S'auziră nişte paşi uşorï, Hristea crezu că-i servitoarea. Mai auzi un glas subţire, strigîndu-i:

— Mizerabile, mi-aï lăsat copiii pe drumurï, m'aï nenorocit. Mi-aï luat moşia pe nimic.

Păn să se ridice, un glonţ îi vîjîi pe la urechï.

Ungureanul, care văzuse întrînd o cucoană, venise răpede să-şi vestească stăpînul, dar avu abia vreme s'o desarmeze de nu mai putu trage alt glonte.

Servitoarea sosi şi ea în fuga mare.

Pe Hristea, care tremura ca varga, îl duseră în casă.

Toată noaptea nu putu dormi, abia spre ziuă aţipi muncit de visurï rele; femeï care-l urmăreaŭ

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

să-l omoare de o mulțime de orĭ. Prin somn mereŭ i se părea că se prăbușește în prăpăstiĭ.

A doua zi se simți slab cu durerĭ marĭ la ceafă. Cînd voi să se ridice din pat, ameți; trebui să se culce din noŭ. Acuma îșĭ aminti scena de cu seară! Se înfioră la gîndul că viața i-a atîrnat de un fir de păr.

Ce reŭ i-a făcut el acesteĭ nebune? I-a împrumutat banĭ la vreme de nevoe, ca sășĭ scape băiatul de rușine și pușcărie!

„Dacă nu i-a dat Creditul cît credea dînsa, dac'a luat banĭ în dreapta și'n stînga ca să-șĭ mărite fata, să-ĭ facă trusoŭ la Paris, să plătească păn și călătoria de nuntă, măritînd'o c'un neisprăvit, e vina mea?

„Maĭ fără de lege de cît hoțiĭ. Vine cu rugăminte și-ți ĭa banul, pe urmă vrea să te și omoare, fiindcă ți-aĭ luat dreptul tăŭ!"

Văzînd că s'apropie seara și nu se liniștește, chemă doctorul.

— Buna ziua, domnule Hristea: D-ta bolnav? Se poate? Orĭ poate glonțul te-a atins?

— Ce, aĭ auzit și D-ta?

— Se poate să n'aud? Jurnalele ce grijă aŭ!

— Papugiiĭ! Pungașiĭ de ziariștĭ! Ce aŭ eĭ cu nenorocirile oamenilor? Să fie în popia mea, i-așĭ vărî la pușcărie. Ce s'amestecă în casa mea? Cite minciunĭ vor maĭ fi adaos!

— Cine le dă crezare? Iĭ știe lumea cîte parale fac. D-ta te-aĭ enervat.

— De-o bucată de timp nu mă simt bine. Durerĭ la ceafă și în spate; în unele zile par'că am o cască de fier în cap, așa m'apasă; alte orĭ mi se string tîmplele ca'ntr'o minghenea. Cîte odată mă prinde o nerăbdare, par'că furnicĭ îmĭ umblă prin trup. Altfel sănătos.

— Dormĭ bine?

— Maĭ bine de jumătate de noapte nu închid ochiĭ. Dar asta n'ar fi nimic. De mult petrec eŭ nopțĭ albe. Dimineața înse, cînd mă scol, amețesc, par'că se clatină pămîntul cu mine.

— Poftă de mîncare aĭ?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— N'am fost nicĭ o dată lacom. Acuma chiar de mult nu maĭ am gust de mîncare. Simt doar o slăbiciune.

— Trebue să te maĭ odihneştĭ. Aĭ muncit mult. Prea aĭ ţinut mintea încordată la afacerĭ. Să le maĭ laşĭ.

— Nu mă lasă ele pe mine.

— Iţĭ spun că trebue. Fă o călătorie în Europa. Staĭ cîte-va lunĭ la o casă de sănătate. O să-ţĭ recomand una soiŭ.

— Să nu fie prea scumpă.

Bine să te facĭ. Iţĭ daŭ ceva să te maĭ calmezĭ, dar aranjează ce e neapărat trebuitor şi pleacă. Boalele astea de nervĭ sînt capriţioase, nu se vindecă în mediul în care te-aĭ îmbolnăvit. Numaĭ un lucru. Să nu facĭ economie. In fie-care oraş opreşte-te cîte-va zile; te repausezĭ, vezĭ muzee. Alt-fel ţi aĭ bolnăvi nerviĭ şi maĭ reŭ.

Hristea de obiceiŭ lua în bătae de joc pe ceĭ ce se potriveaŭ doctorilor; acum luă sfaturile foarte într'adins; simţea că-ĭ trebue ajutor grabnic sănătăţeĭ luĭ, care nu-şĭ închipuise că poate fi vre-o dată bolnav.

Trăise o viaţă încordată la cîştig; nu cruţase rude, cunoscuţĭ, prietenĭ şi nicĭ chiar pe sine.

Părea că toţĭ îĭ cer socoteală acum; dar cel maĭ neîndurat creditor era chiar viaţa netrăită, era răzvrătirea tuturor sentimentelor năbuşite, nesocotite.

Dar Hristea îşĭ aştepta vindecarea de la călătorie! Pe cît ziua se lua cu regularea afacerilor, pe-atîta noaptea era mistuit de nesomn, de tremur de durerĭ la ceafă şi de o stare de suferinţă în tot trupul, de-o fricĭ fără de pricină.

Doctorul îĭ pusese diagnoza: „Neurastenia oamenilor de afacerĭ.“

Hristea nu putea pricepe gravitatea acesteĭ bolĭ. Ca Jidovul rătăcitor, credea să-ĭ vie, de la călătoria ce avea să facă, linişte şi sănătate.

Cît n'ar fi dat acum pe-o zi din trecutul, cînd se trezea des demineaţă, odihnit şi cu dor nesă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ţios de lucru şi de afaceri, cu planuri nouă de îmbogăţire ? !

Cîtă bucurie şi ce somn adînc îi aduceaŭ zilele, cînd realiza cîte-o afacere, care-i îmmulţea numărul miilor, socotindu-le ca pe niște cărămizi ce-i creşteaŭ mereŭ și mereŭ clădire luĭ cea mare, averea? !

De cînd miile se'nmulţeaŭ singure, simţea un fel de gelozie că baniĭ luĭ nu maĭ aŭ nevoe de dînsul şi că milioanele pot creşte singure.

Era gelozia mameĭ căreĭ îĭ pare şi bine, dar îĭ e şi jale, că n'o să maĭ aibă nevoe de dînsa copilul eĭ iubit. Ea, deprinsă mereŭ cu jertfe, să nu maĭ aibă pentru cine le face!

Une orĭ îl apuca un lehamete, un desgust: nu maĭ putea şi nu maĭ avea nimic de făcut.

Mintea luĭ, atît de ascuţită în afaceri, se simţea obosită: orĭ ce plan noŭ ce-ĭ resărea fără de voe în minte, i se părea prost orĭ menit să-ĭ aducă pierderĭ. Il prindea un urît de tot ce gîndea şi făcea.

Doctorul îĭ da mereŭ zor să plece.

— De te veĭ potrivi afacerilor, nu maĭ plecĭ. Ce bine ar fi, dacă am avea putere să'mpachetăm bolnaviĭ şi să-ĭ expediem unde aŭ nevoe!

— Iĭ împachetaţĭ şi-ĭ trimeteţĭ pe lumea cealaltă.

— O dată şi-o dată trebue şi asta, d-le Hristea, e un voiaj obligator, pe care toţĭ o să-l facem....

Cînd cunoscuţii îĭ vorbeaŭ de petrecerĭ, ca să se maĭ îa, simţea măhnirea fometosuluĭ, care ar mînca, dar nu poate de slăbiciune. După multe trăgănirĭ, silit mereŭ de doctor, plecă la un sanatoriŭ din Germania.

Liniştea, viaţa regulată, dieta aspră, îĭ întrămară nerviĭ.

La o lună se hotărî să facă o călătorie la Londra, să vază de-aproape cum sînt administrate acolo societăţile de asigurare pe acţiunĭ.

Indată ce se maĭ întări, îl prinse din noŭ gustul munceĭ, cu planurĭ marĭ de îmbogăţire.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Hristea nu-şĭ închipuea că îndreptarea putea fi numaĭ trecătoare.

La Londra vizită cîte-va case marĭ de bancă şi unele societăţĭ, car îĭ părură uriaşe. Nu puteà pricepe mult, necunoscînd limba, deşi luase un tălmaciŭ, care ştia franţuzeşte. Atîta pricepu: că dînsul nu maĭ are energia cerută; trebuea prea multă putere.

O avuse el o dată, dar se tocise la facerea avereĭ aproape din nimic.

—„A, dac' aşĭ putea munci şi aşĭ fi voinic ca la două-zecĭ de anĭ, cu averea ce am, aşĭ face în scurt miliardul.“

La acest strigăt al sufletuluĭ, un gînd îĭ fulgerà prin minte: „Un copil! Da, un copil ar fi alt el, întinerit. Moştenind mintea şi averea, ce n'ar putea face!“

Gînduri călătoare, carĭ vin o clipă la cunoştinţă, resărite ca păserĭ din văzduh, şi pier fără de urmă.

Peste o septămînă se hotărî se plece pe Ocean în Grecia. Il apucase dor de ţeara unde se născuse, de-a se vedea în largul măreĭ. Lăsînd pămîntul, i se părea că va lăsa tot ce maĭ era nelinişte în sufletul său.

Par'că, legănat de valurĭ, avea să doarmă maĭ liniştit, fără de visurĭ rele, carĭ nu-ĭ lăsaŭ pacea sufletuluĭ.

VII

A treia zi după plecare, era în largul Oceanuluĭ. Demineaţa cerul senin, nesfîrşit se pierdea în mare. Soarele se ivi mare, roş, plutind 'ntr'o văpae uriaşă. Pe cît se tot rîdica zidea 'n mare drum de sînge. Părea calea miilor de suflete înnecate, năzuind spre cer.

Ceĭ sculaţĭ maĭ de mînecate priveaŭ frumuseţa resărituluĭ, gîndind înduioşaţĭ la rudele şi cunoscuţiĭ, remaşĭ departe.

Stăpînul zileĭ, se urca tot maĭ răpede pe în-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

naltul cerului, arzînd tot mai aprig cu razele-i fierbinți.

Marea liniștită părea o marmoră albastră, întunecată. Nici un val nu-i încrețea luciul.

Vaporul își tăea drumul lin ca o săgeată. Mergea atît de răpede că încrețiturile abia puteau fi zărite. Nici o mișcare de vînt, nici un zbor de pasere nici un zgomot afară de cel de pe vapor.

Te făcea să te crezi în împărăția morței. Marinarii erau îngrijorați de atîta liniște.

Căpitanul, posomorît, dedea porunci, cercetînd pretutindene ca totul să fie în regulă.

Barometrul se coborise. Busola era agitată, aerul gemea de electricitate.

Tăcerea era adîncă.

Oceanul e ca și dușmanul: cînd tace atunci e mai primejdios. Nu știi ce gînduri îl frămîntă.

Peste zi nouri albaștri se iviră la orizont, văzduhul par'că începea se tremure de minie.

Păseri necunoscute celor ce n'au întîmpinat o furtună pe mare, încep a-și fîlfăi aripile ca și corbii în apropierea unei bătălii. Paserea dracului, prevestitoare de urgia oceanului, zbiera ca apucată de fiori plăcuți; toate la un loc strigau, țipau ținînd ison furtunei, care mugea înnăbușit.

Păn și meduzele verzui se făcură nevăzute, căutînd adăpost în adîncul oceanului.

Vaporul se afla între cerul plumburiu cu nori groși negri la orizont și marea înfuriată cu clăbuci și valuri. Din albastră se făcuse galbenă.

Călătorii necunoscători de tainele măreț ședeau, glumind, povestind anecdote despre tot soiul de întîmplări.

Cei cari au călătorit mult pe mare istoriseau întîmplările altora ca ale lor. Mint întocmai ca și vinătorii, crezînd ei singuri ce spun.

Hristea făcuse cunoștință c'un levantin, care cutreerase lumea întreagă și acum se înturna în Grecia, pe care n'o văzuse din copilărie.

Nu se îmbogățise ca Hristea, dar istorisea cu poftă viața largă ce-a fost dus.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Hristea, de la o vreme, începu a fi bănuitor și se temea să nu fie vre-un pungaș, care îl urmărește încă din Londra. Deși n'avea cu el vre-o sumă mare, dar asemenea pungași te ucid pentru o mie de leĭ.

Bănueală îĭ veni de acolo că levantinul îĭ scormonea pricină de vorbă, căutînd să-l îndatorească. Acuma îșĭ aminti că l'a zărit în Londra la banca, de unde luase banĭ. Pe urmă, cum de are și el tocmaĭ acelașĭ drum? Șĭ'n Grecia mergea chiar în același oraș! „Nu și-a găsit omul gîndi Hristea," scurtînd vorba.

Pe mare, ziua pare nesfîrșită, călătoriĭ caută să omoare timpul mergînd, cînd pe bord cînd în saloanele vaporuluĭ, jucînd cărțĭ orĭ table.

Levantinul îndemnă pe Hristea la o partidă.

—„Aha, se gîndi Hristea, nu-ĭ pungaș de buzunare, e un păcătos de măsluitor. Fie sănătos. Cu mine n'a nemerit omul!"

— De cînd sînt, n'am pus mîna pe-o carte de joc!

— Tocmaĭ, cearcă să-ĭ vezĭ gustul, pe-o nemica, un șeling. E o distracție minunată, ales în timp de furtună. Prevăd c' o s'avem una faină.

— Nu, zise Hristea scurt.

— Levantinul l'a măsurat din cap păn în picioare, gîndind:

—„De la ăsta nicĭ dracul nu scoate o para."

A plecat după altă pradă.

Vasul luneca răpede; nicĭ nu se simțea mișcarea numaĭ o tremurătură, care te enerva.

Marinariĭ, cu ochiĭ lor agerĭ, zăriră la orizont, spre apus, un nor întunecos ca noaptea. Unul zise:

— Monstrul îșĭ arată capul. Ferice de ceĭ ce-ĭ vor vedea și coada!

Norul se înnălța mereŭ, coperind tot maĭ mare parte din cer. Soarele s'ascunsese de mult, nevoind a fi martor la zbuciumul și groaza ce se pregăteaŭ. Vîntul porni gîfăind, rupînd tăcerea, înteținд tot maĭ tare urletul valurilor.

Lumea întrase în cabine. Toată puterea vapo-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ruluĭ era nimic în faţa tăriilor fireĭ. Orĭ ce împotrivire era zădarnică. Părea o frunză luată de valurĭ. Se deslănţuise o furtună groaznică.

Vaporul, aci înnălţat, aci coborît de valurĭ, credeaĭ că se rostogoleşte. Fulgere urmate de trăsnete măreaŭ şi maĭ mult groaza.

Orĭ-ce luptă era în zădar. Căpitanul, după ce observă cu luare aminte busola, căuta să ţie, pe cît cu putinţă, direcţiea ce experienţa îĭ aretase a fi maĭ potrivită pentru a înlătura cît maĭ mult primejdia. Era vădit că treceaŭ pe aproape de mijlocul ciclonuluĭ. Vaporul zguduit de valurĭ părea o mărgea de urmuz.

Norĭĭ groşĭ negrĭ-fumurĭĭ coperiseră cerul din toate părţile, se dase forţă vaporuluĭ, prin coşurĭ eşeaŭ suluri de scînteĭ. Fulgere nenumărate săgetaŭ cerul şi marea, din cînd în cînd văzduhul se prăbuşea cu zgomot în trăsnete asurzitoare, ce piereaŭ făr de resunet în mare. Cerul înfuriat vărsa foc, ameninţînd cu urgie.

Căpitanul, un englez nalt, voinic, cu fruntea încreţită, cu privirile agere, era la post. Dădea mereŭ poruncĭ, luase măsurĭ, ţiind bărcile gata la îndămînă.

— Maĭ scăpăm, domnule căpitan? întrebă un călător—orĭ ne facem testamentele?

— Pe uscat trebue să aĭ această grijă, zise căpitanul, căruĭ nu-ĭ ardea de gulme.

— Aci rechiniĭ îţĭ vor executa testamentul, făcu alt călător, lasă-le şi lor un legat.

— Vaporul a trecut şi prin maĭ marĭ primejdii, adăugă căpitanul. Nu e nimic, dacă uraganul nu ne izbeşte de coasta Spanieĭ orĭ Portugalieĭ. Valurile sînt culcuş moale pentru Sirius al mieŭ.

Stîncile blăstemate, ĭată duşmanul neînvins încă de ştiinţă.

— Scăparea e spre apus, d-le căpitan, strigă un militar.

— O cerc pe cît pot.

— Noĭ ca noĭ, dar sînt femeĭ şi copiĭ. E îngrozitor!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

De-o dată s'auzi un bubuit, mii de gloanțe începură a bate vaporul.

— Furtună însoțită de grindină și peste cîte-va ceasuri va fi senin și limpede!

— Vom avea oare noi parte de acel senin, zise Hristea, care venise și el din salon.

— Domnilor, întrați în cabine ori în salon, ne împiedecați manevrarea.

In salon și'n cabine domnea groaza nemărginită, dar fie-care vroea să nu-și arate pe față teama de moarte!

Furtuna nu slăbea de loc, începuse de-un ceas și părea de-un veac. Era vremea mesei, dar nime nu avea poftă de mîncare.

Cei optimiști așteptau cu nerăbdare vestea că primejdia a trecut.

Intr'un colț al salonului era o pereche tînără, care-și făcea călătoria de nuntă. Un englez din Indii se'nsurase la Londra. In altă parte o mumă cu fie-sa, care, după ce lipsise două-zeci de ani, veniseră să-și vază rudele. Alții vre-o șase-zeci de inși dispărechiați ori cu familii, toți chinuiți de acelaș gînd: moartea'n fundul oceanului.

In această puțină vreme di'ntre viață și moarte, fie-căruia îi zbura gîndul la ființele scumpe, pe cari poate nu le va mai vedea.

Di'ntre toți mai jalnică era o femee ca de vre-o trei-zeci de ani. Ingîna mereu, frîngîndu-și mînile: „Copiii mei, sărmanii mei copii!“

Hristea, omul nemilos, cînd la mijloc erau interesele lui, simți înduioșare. Îi veni în minte o inundație din satul lor, cînd era mic copil. Par'că o vedea pe mumă-sa în culmea deznădejdei, singură, nefiind nime s'o ajute; bărbatul era dus după cîștig.

De cînd cu boala lui de nervi, pe cît îi piereau din minte întîmplările nouă, pe atîta îi veneau mai vii ale copilăriei.

Călătorul, care era de la început, nepăsător, ca unul, care făcuse poate de două-zeci de ori această cale spre Indii, scoase busola și privind'o zise:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Nu mai o minune ne poate scăpa. Uitați-vă, vaporul merge mereŭ spre țermurile stîncoase ale uscatuluĭ.

Trebue să fim în dreptul Portugalieĭ, după cîte zile aŭ trecut de la eșirea din marea Mineceĭ. E greŭ de spus cine din noĭ o maĭ vedea resăritul soareluĭ.

Ferice de el, după asemenea omoritoare vijelii cerul și marea sînt o frumuseță rară.

— Furtunele fac maĭ multe nenorociriĭ de cît războaele, făcu altul.

— Aĭ maĭ fost în asemenea cumpănă? întrebă Hristea.

— De două oriĭ. Acuma cine știe de maĭ scap. Nu-s superstițios, dar nu pot uita: trăsura care m'a adus la cheu avea No. 13. Toate se sfîrșesc o dată. Reŭ îmĭ pare că-mĭ remîn niște treburĭ neisprăvite. Dar, odată și odată, trebue să remie și-așa.

— Aveți familie?

— Am nevastă și-o fiică. Ele duc negoțul în lipsa mea...

De o dată se simți o ciocnitură năsălnică vaporul remase înțepenit loculuĭ.

— S'a sfîrșit! L'a prins! În fund e spărtură. Ia! Ascultă! Aud zizăit înnăbușit, un șuer de apă. Pompele nu vor putea birui... toate aŭ un capăt...

S'auzeaŭ poruncĭ, vuetul mateloților, carĭ de carĭ alergînd la împlinirea comandeĭ: la pompe, la deslegarea luntrilor!

Pe fețele tuturor s'așternuse într'o clipă groaza de moarte, ființile chinuite din iadul luĭ Dante nu eraŭ maĭ îngrozitoare la vedere.

În ceasurile morțeĭ și chinurile trăite par fericirĭ. Femeile în genunchĭ cereaŭ îndurare cu mîinile spre cer. Bărbațiĭ, cercînd să fie stoicĭ, tremuraŭ. Moartea văzută cu ochiĭ! Moartea în fundul oceanuluĭ! Moartea fără nădejde de mîntuire!

— „Desprindeți luntrile!“ s'auzi glasul tunător al căpitanuluĭ. „Întîiŭ femeile și copiiĭ, cîte un

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

matelot să mîe luntrea. In apropiere sînt insule, silîţi de răzbateţi la ele."

Valurile se mai liniştiseră: de pe punte se vedeaŭ coastele negre ale insulelor stîncoase.

— Cel puţin de-am scăpa cu viaţă, gîndea fiecare.

Chiar ceî mai deprinşi cu moartea nu pot s'o privească fără revoltă. Cînd se auzi porunca dată de căpitan, ţipet, zgomot, năvală selbatecă se dezlănţuiră.

Se izbeaŭ unîi de alţii; femeile plîngeaŭ, nevoind să se desparţă de soţî. Copiiî îngroziţi, ţipaŭ, în vremea aceasta apa nepăsătoare întra tot mai mult şi mai mult; gîlgăind, lua locul aerului, făcînd să se plece vaporul pe-o coastă. Prăpastia stă gata să-l înghiţă.

Hristea nu părăsise din ochî pe femeea care-şî căina copiiî. Acuma, înnebunită de spaimă, abia îngina: „sărmaniî mieî copiî!"

Luînd'o cu sila, o aruncă într'o luntre. Tot atît de mult îl înduioşa părechea tînără, care se hotărîse mai bine să moară de cît să se desparţă.

Hristea apucă pe femee şi o coborî într'o luntre, strigînd. „N'aibă grijă, doamnă, noî sîntem bărbaţi, ne vom sili să'nnotăm!"

In asemenea clipe de groază, Hristea uitase de nervî. O personalitate străină se trezise în el. Poate strămoşiî mărinarî, nepăsătorî de furia valurilor, i se deşteptaseră în suflet la priveliştea oceanuluî înfuriat.

In fie-care din noî staŭ aţipite năzuinţi şi puterî neştiute, carî aşteaptă de veacurî ceasul chemăreî, trezindu-se o clipă din negurile vecilor, gata a se areta la primejdiî marî, ca şi în patimî marî.

Hristea în această învălmăşeală de plînsete şi vaere, aproape se uitase pe sine. După ce desprinseseră toate luntrile şi le umpluseră cu femeî, căpitanul sfătui pe ceî carî ştiŭ înnota să părăsească vaporul, care din clipă 'n clipă se putea prăbuşi la fund.

Hristea, apucînd pe tînărul, pe-a căruî soţie o

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dusese în luntre, s'aruncă împreună cu el pe-o scîndură, cercînd se plutească ori să înnoate. Hristea, în copilărie, fusese înnotător bun ; groaza de moarte îi înzecea puterile ; tînărul ştia puţin a înnota, trebuea ajutat, din cînd în cînd.

Din fericire stîncile le eşiră înnainte mai curînd de cît s'aşteptaŭ.

Căpitanul îşĭ făcu datoria, plecă, după ce văzu dus de pe vas cel din urmă călător, în luntri, pe scînduri ori înnot.

Teama cea mare era să nu se lovească luntrile de stîncĭ ori să le învingă valurile.

Călătoriĭ scăpară maĭ toţĭ, dar în grozav hal, uzĭ şi flămînzĭ, ĭar cîte-va femeĭ, aproape nebune de spaimă.

Un bărbat, negăsindu-şĭ soţia şi copilul, s'aruncă în ocean. . . . . .

Sub cer senin, ţintuit de stele, gemea acum gloata flămîndă şi fără adăpost.

A doua zi nicĭ o mişcare, oceanul adînc şi liliştit se'ntindea 'n zarea ochilor, nepăsător de durerile ce pricinuise. Soarele resări mîndru, încununat de raze aurii, oglindindu-şĭ în mare podoabele preţioase.

Mulţimea nenorocită era oarbă la frumuseţele naturei !

Soarele, mîndru, biruitor de veacurĭ, se ridica tot maĭ falnic, nepăsător de jertfele ascunse în fundul oceanuluĭ.

Starea celor de pe stîncĭ era jalnică. Nicĭ strop de apă, nicĭ fărîmă de pîine ! Vaporul, afundîndu-se fără urmă în prăpastie, remăseseră lipsiţĭ de hrană şi de apă.

In largul oceanuluĭ, liniştit ca un cer senin, nicĭ umbra de vre'un punct negru, vestitor de mîntuire.

Noaptea s'apropia din noŭ, naufragiaţiĭ făcură focurĭ cu scîndurile aruncate la ţerm, să vestească vre unuĭ vas ce ar fi pe ocean, primejdiea în care se aflaŭ.

Trecu noaptea a doua, cu chinurĭ şi gemete de-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

foame, veni ziua următoare şi nimic nu s'arăta pe luciul mărei.

Li se părea nenorociţilor că sînt daţi morţei. Chinuiţi de cărceii foamei, istoviţi de sete, blăstemîndu-se că nu i-aŭ înghiţit mai bine valurile. Două zile şi două nopţi par veacuri nesfîrşite, cînd te mistue foamea şi setea.

Nu se ivea nicî o luntre de pescari şi nicî cei plecaţi spre coasta Spaniei, ca să le aducă ajutor, nu se mai înturnaŭ. Intre ceî scăpaţi era un băeţaş de vre-o cinci aní. Nu pricepea urgiea cedase peste eî. Primejdiî cît de marî ca şi fericirile neasemuite pentru mintea lor n'aŭ însemnătate.

In mijlocul furtunei se bucura de clătinatul luntrei şi cu mînuţa lua spuma mărei jucîndu-se cu ea. Acum foamea îl înfuriase şi striga mereŭ.

— Mamă, mi-i foame, dă-mi pîine! Ce oameni rei! Nu vor să ne dea mîncare!

De slăbiciune aţipea, dar nu trecea mult, se trezea, strigînd: „Mi-i foame! Pîine, pîine, numai o bucăţică!“

In ziua a treia se zări pe ocean un vas, mergea cu totul în altă parte. Nu putu zări steagurile albe, nicî auzi strigătele!

Cînd îl pierdură din ochi, fu o groază mai straşnică de cît în ceasul scufundărei. Unii plîngeaŭ, ţipaŭ, alţii voeaŭ să se arunce în mare să pună capăt suferinţilor. Unul, fără să-i prinză cine-va de veste, se aruncă în apă de pe un vîrf de stîncă. Foamea îl biruise. Ca o bucată de piatră se duse la fund. Marea tremură, făcu valuri din ce în ce mai slabe; peste cîte-va minute era tot aşa de netedă ca mai înnainte de-a fi înghiţit o fiinţă omenească; apa era liniştită şi rece, ca şi conştiinţa sufletelor ce remîn în veci nepăsătoare la durerile altora!

Spre seara zilei a treia puterile naufragiaţilor eraŭ pe sfîrşite: carî la pămînt, carî rezemaţi de vre-o stîncă, aşteptaŭ moartea. Jalnică turmă! Pentru o bucată de pîine neagră ar fi dat avere, rang,

Muzeul Digital al Romanului Românesc 266
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ambiţie! Regele naturei era doborît de foamea hidă, de foamea care îngălbeneşte şi istoveşte cele mai frumoase feţe.

Mîndrie, nobleţă, rang, cultură, pe toate le doborîse foamea ucigătoare de puteri. Filosofia lumei întregi, în această clipă, nu preţuea cît o fărîmă de pîine neagră.

Moartea prin foame! Să pieî stocit, flămînd, sfăşiat de hămiseală, lăsînd unde-va departe averi nenumărate, se poate mai mare bătaie de joc a soarteî?

Nu era jalea unuia, ci a uneî cete de nebunî, glasurî ce nu maî puteaŭ îngîna rugăciunî, ci blăsteme! Le părea reŭ că în clipa nenorocireî nu-î înghiţise adîncul; ar fi murit în neştire, nu în durerile şi cîrceiî foameî! E o fericire şi în felul de-a muri!

Hristea era maî tare de cît ar fi crezut. Suit pe-o stîncă, privea marea; tot nu pierduse nădejdea de-a vedea apropiindu-se mîntuirea sub forma unuî vas.

Primejdia îî zguduise nerviî şi, pentru un răstîmp, se simţea întărit.

I se părea că-î copil mic, în insula lor stîncoasă, cînd sta zile întregî flămînd c'o coajă de pîine uscată şi cîte-va măsline.

Căpitanul sta şi el la pîndă pe cel maî înnalt vîrf. Amîndoî, aproape în acelaşi timp, zăriră un vapor la orizontul nordic. Fumul, steagul alb saŭ întîmplarea aduceaŭ vasul tot maî aproape. În sfîrşit s'auzi un semnal că î-aŭ văzut.

Trîmbiţa ce cred pravoslavniciî că va suna la a doua înviere spre a trezi trupurile din aromirea lor de veacurî, nu va fi în stare să facă maî mare veselie.

Nu maî era bucurie, ci beţie adevărată şi nebunie: plînsete amestecate cu hohote nervoase de rîs. Îmbrăţoşărî nesfărşite, alergărî fără de rost, cuvinte de bucurie.

De mirat unde maî găseaŭ vlagă şi putere pentru atîta veselie.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Numaĭ băeţaşul era într'o stare de letargie, nemaĭ putîndu-şĭ da seamă de nimic. Guriţa luĭ mesteca prin somn. Visa, drăguţul, că are pîinea dorită de atîtea zile!

Vaporul s'apropia, învingînd apele oceanuluĭ, aruncîndu-le cu mînie de-o parte şi de alta.

Cînd fu aproape, deslegă luntri ca să aducă pe naufragiaţĭ.

Copiluluĭ îĭ dădu un matelot apă amestecată cu puţin coniac. Cum deschise ochiĭ, strigă: „Mamă, am văzut pîine multă, tare, tare!" Matelotul îĭ dădu o felie.

Vaporul mergea la Constantinopol.

Nerviĭ luĭ Hristea, zguduiţĭ ca de-o scuturătură electrică, se maĭ înzdrăveniseră. Frica de moarte ce-ĭ însuflase înnecarea vaporuluĭ, scenele la carĭ fusese martor timp de aproape treĭ zile în insulele pustiĭ, toate îl făcură să vază că maĭ sînt pe lume şi alte fericirĭ afară de-a banuluĭ.

Groaza morţeĭ îĭ trezi egoismul de-a gusta plăcerile vieţeĭ, de carĭ nu se atinsese păn acum; simţea grabă a se folosi de aniĭ ce-ĭ maĭ remăneaŭ de trăit.

Primejdia din care scăpase ca prĭ'ntr'o minune, îĭ cutremurase atît de tare fiinţa, în cît îĭ trezi dorul vieţeĭ netrăite întocmaĭ ca şi la aceĭ muţĭ, căror o nenorocire mare le dă graiul. I se părea că-ĭ vindecat de tot.

Nenorocirile marĭ sînt pentru cele micĭ întocmaĭ ca luminile orbitoare, carĭ întunecă pe cele plăpînde.

Hristea se hotărî să debarce la Marsilia şi să se întoarne în ţeară pe uscat. Uitasə de nostalgia insuleĭ, pe care se născuse, şi de ţermul cu scoicĭ şi măslinĭ,—i se părea că ţeară maĭ frumoasă ca România nu-ĭ pe lume.

Aşteptă cu nerăbdare să-şĭ vază casa şi comptuarul şi să şĭ ĭa afacerile. Se simţea odihnit şi cu atîta dor de muncă, precum fusese în aniĭ tinereţeĭ.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

VIII

Hristea apucase drumul cel mai scurt spre ţeară. De la Viena se urcă într'acelaşi vagon o cucoană în vrîstă. Par'că să-l cunoască, par'că s'o cunoască. Într'o vreme îi adusese luĭ Hristea afacerĭ bune. Era de felul eĭ peţitoare. Păn ce ginerica să pue mîna pe ceva din venitul zestreĭ, Dumneaeĭ îi făcea rost de banĭ la Hristea, pe vremurĭ, cînd nu era el încă aşa bogat.

Trecuseră în Ungaria, se schimbaseră funcţionariĭ, auzeaĭ numaĭ ungureşte şi vedeaŭ scrise numele gărilor într'o limbă neînţeleasă.

Călătoriĭ, necunoscătorĭ de această limbă, se simţeaŭ aruncaţĭ la margenea pămîntuluĭ.

Să nu'nţelegĭ boabă di'ntr'o limbă e nu numaĭ plictisitor, dar te prinde o melancolie şi un dor nespus de-a auzi glas cunoscut, de-a vorbi în limba ta.

In acel moment, de ţi-ar eşi în cale cel maĭ mare duşman de acelaşĭ neam cu tine, l'aĭ îmbrăţişa şi ĭ-aĭ vorbi cu drag, atît e de fioros să te simţĭ străin.

Cucoana Marghioliţa Ciubec cam de aşa sentiment era prinsă. Cînd îl văzu pe Hristea, par'că să-l cunoască.

— Mă rog, domnule, să nu te superĭ, par'că te-aşĭ cunoaşte.

— Şi eŭ deasemenea.

— Apoĭ, dacă vorbeştĭ româneşte, nu mă 'nşel, eştĭ domnul Hristea Pandele din Bucureştĭ.

— Dumniata, pe cît mă slujeşte amintirea, cucoana Marghioliţa Ciubec.

— Chiar aşa. Dar vezĭ, înbătrînii. M'aŭ trimis doctoriĭ la Carlsbad.

— Aveţĭ vre-o boală de ficat.

— Te'nţelegĭ de la eĭ? Unul spune una; altul alta. Să te ferească Dumnezeŭ să întri pe mîna doctorilor!

— Ce-o fi, bine că v'aţĭ folosit.

— Aşa şi aşa. Vrîstă, cînd trăim cu meremet. Domniata eştĭ bine, chiar aĭ întinerit. Eŭ maĭ

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

să nu te cunosc. Şi din cotro mă rog? Tot numaĭ cu afaceriĭ?

— Mă simţeam cam obosit şi-am călătorit de plăcere.

— Şi tot singur? Aşĭ fi înţeles un voiaj de nuntă. Bărbat în floarea vrîsteĭ, să nu te însoriĭ! Reŭ facĭ. Zeŭ nu-ĭ bine. Omul trăind tot singur capătă un fel de stenahorie, i se uraşte cu traiul. Uit'te eŭ: mă crezĭ? De cînd a murit dumnealuĭ, bolesc din picioare.

Maĭ aveam, eŭ, aniĭ trecuţĭ un moşier, taman vîrsta dumitale! Unde nu l'aŭ trimes doctoriĭ? Şi la Ierusalem a fost. „Na, îl rideam; acuma ĭată-te şi hagiŭ". Zadarnic! Nu se vindeca. Par'că punea'n părete.

— „Ştiĭ ce?" îĭ zic eŭ în una din zile: „Să te'nsoriĭ. Dă ciorilor doctoriĭ şi doctoriĭ. Ia-ţĭ o nevestică tînără, frumoasă, cînd viĭ acasă are cine te primi în prag, rizînd.

„La masă aĭ cuĭ spune-o vorbă, o glumă. Ziua, noaptea, nu eştĭ singur cuc. Aĭ un suflet, care să te 'nţelcagă, să te desmierde, şi urîtul n'are cînd te prinde; stenahoriile, nerviĭ, cum le zic doctoriĭ, fug pe pustiĭ. Zeŭ aşa! Nu-ĭ drept? Trebue să-l cunoştĭ, Radu Herescu, are alunică mare drept pe nas.

— Eĭ şi s'a vindecat?

— Ba ce fel? Acuma are doĭ copilaşĭ, îngerĭ. O fetiţă şi-un băiat. Innainte era posomorît, posac, par'că tot îĭ ningea şi-ĭ ploua. Să mi-l vezĭ acuma: vesel, întinerit, cu băiatul pe-un genunchiŭ şi cu fetiţa pe altul; o plăcere să-l vezĭ. Şi nevastă-sa, o floare. De cîte orĭ mă vede, îmĭ zice: „D-ta m'aĭ vindecat". Cît p'aci să-şĭ piardă omul averea şi rostul. Cu lunile pe la băĭ, prin străinătate şi moşia pe mîinĭ străine! De cînd s'a însurat, îĭ merg afacerile ca din apă.

— Aşa-ĭ. Păn ce 'ncapĭ pe mîna doctorilor!

— Nu scapĭ teafăr.

— Eŭ sînt maĭ bine.

— Nu te uita. Eştĭ aţiţat de drum. Vezĭ, boala asta de nervĭ e ca şi boala de măsea, cînd crezĭ

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

că te-a lăsat, atuncĭ te-apucă maĭ cu dracĭ. Nu, zeŭ, să m'asculțĭ: „însoară-te, las' de-ĭ greși. O să fiĭ alt om, o să mă pomenești, să zicĭ: „Dă-mi, doamne, zile să nu maĭ mor".

Gîndește, nu-ĭ păcat: averea muncită de d-ta să remîie la străinĭ? O fetiță și-un băiat, maĭ mult nu-țĭ trebue.

— Cam tîrziŭ.

— Aoleo! Ce vorbeștĭ? Virsta cea maĭ potrivită, ai încă treĭ-zecĭ de anĭ de traiŭ, eștĭ om verde... Iți găsesc o partidă... ce-va de gust, să zicĭ: „bravo, cucoană, Marghioliță."

Eŭ sînt gaea, de mine nu scapĭ, cînd îmĭ pun în cap să-l însor pe unul, s'a isprăvit. Păn nu-l văd cu pirosteile pe cap, nu-l las.

— Zĭ: mĭ-aĭ pus gînd reŭ, făcu Hristea zîmbind.

— Ba gînd bun. D-tale îțĭ trebue o nevastă veselă: rizînd să se scoale, rizînd să se culce. Cînd o întra 'n casă, să ți se pară c' a întrat soarele; o femee, care să te facă să fiĭ vesel și 'n zilele cele maĭ pocite.

Dă-ĭ la pustiul de doctorĭ, îțĭ golesc punga și te 'ndoapă cu bromură. Nu-ĭ știŭ eŭ? Ascultă mă pe mine, aĭ întrat în anul însurătoreĭ, d'aca nu-țĭ maĭ place nimic. Nu-ĭ așa, par'că ți se urăște și de avere și de tot?

— Da, chiar așa.

— Păĭ, nu știŭ eŭ? Cum te naștĭ și morĭ, tot așa trebue să facĭ o dată și pasul ăsta.

Ce-am pățit cu'n văr, voiŭ spune și la ceĭ morțĭ. Una două, că el se spînzură. „Mă, zic eŭ, tu trebue să te 'nsorĭ." Păn l'am logodit mi-a fost greŭ. S'a însurat și s'a pus băiatul pe muncă.

Uite-te așa l'am făcut om din neom. Intrase băiatul în anul însurătoreĭ și doctoriĭ îl porecliseră că-ĭ neurastenic, ba că are gome la creer. Mă rog, d'ale lor, să ia banĭ! Vorba aea: „leac neleac, babeĭ colac".

Tot drumul, cucoana Marghioliță povestĭ numaĭ de căsătoriĭ fericite, cu atîta talent c'ar fi putut scoate din mințĭ chiar pe unul maĭ tare de cît Hristea.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Poate, cu zece, două-zecĭ de anĭ în urmă, vorbele eĭ n'ar fi avut trecere, dar azĭ, nerviĭ luĭ slabĭ, dornic de-a schimba viaţa pe care n'o maĭ putea duce, îĭ dădură de gîndit.

Atîta şi dorea, de-o cam dată, c.c. Marghioliţa.

Pe'ncet vorbele aveaŭ să dea roade. Dînsa ştia din experienţă că pe tinerĭ şi pe bătrînĭ îĭ însoarĭ lesne.

Cu zece anĭ înnainte nu şi-ar fi stricat ea vorba; dar acuma il văzu cu voinţa slăbită, numaĭ bun de însurat.

O femee cu minte face din el ce vrea.

Avea ea o fată frumoasă, de familie, dar săracă şi care căuta un milionar.

Lucru cam greŭ de găsit, dar avea făgăduită o sumă bună. Cum îl văzu pe Hristea, se gîndi: „l'am găsit".

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

PARTEA a IV-a

I

Aurel, cu toată starea de melancolie, căşunată de împrejurările vieţeĭ luĭ, şi 'n mare parte de vărstă, îşĭ vedea de studiĭ c'o sirguinţă rară. Era inteligenţă aleasă! Altfel, cu toată munca, ar fi putut fi cel mult un student bun. La dînsul se vedea nu numaĭ hărnicie, dar şi minte adînc pătrunzătoare; era un analizător neîntrecut, însoţit de putere de deducţie.

Avea felul luĭ de-a da ipotezelor o formă plastică. Simţea atracţie deosebită pentru studiul boalelor mintale. De mic, îĭ era foarte milă de nebunĭ. De multe orĭ se lua la ceartă cu băeţiĭ, cînd îĭ vedea că rid de vre-un nenorocit. Vedea că tot ce e maĭ nobil în fiinţa omenească a căzut doborit.

Şi cîtă jale pentru aĭ luĭ! Să-ĭ vorbeştĭ, să te sileştĭ a-ĭ da scânteea sfîntă a minţeĭ şi nicĭ cu'n chip să nu te 'nţeleagă! Işĭ amintea din copilărie de-o vecină, căreĭ îĭ nebunise, din dragoste, o fată. Avea mereŭ înnainte chipul bătrîneĭ, stînd în genunchĭ în faţa icoanelor şi cu lăcrimĭ rugîndu-se: „Maică a tot puternică, dă-ĭ lumina minţeĭ".

Maĭ pe sus de toate îl interesa cercetarea funcţiunilor atît de complicate, dar şi atît de însemnate, ale creeruluĭ. Făcuse cîte-va cercetărĭ şi chiar descoperirĭ în privinţa celulelor nervoase şi-a ramificaţiilor lor, despre chipul de-a lucra, de-a se hrăni şi maĭ ales asupra întrerupereĭ acestor lu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

crărĭ în somn, la oboseală şi în anumite bolĭ nervoase.

Pregătea un studiŭ asupra lipseĭ de elasticitate a ramurilor celuleĭ nervoase la bătrînĭ, în legătură cu fenomenul pierdereĭ memorieĭ şi asociaţieĭ.

Adesea Aurel, vorbind colegilor, le zicea:

— Am învăţat medicina numaĭ de dragul fiziologieĭ creerilor. Să cunosc funcţia aceasta păn în cele maĭ micĭ amănunte e pentru mine de-un interes covîrşitor.

— Cu asemenea studiĭ nobile o să-ţĭ facĭ, tu, băete, o carieră în ţara românească? Zicea Iliescu, un băiat practic, crescut în „principiile cele bune".

— Innainte de toate, ţin să-mĭ placă mie şi pe urmă vom vedea. Un lucru e sigur: ca să facĭ ceva de seamă, trebue să lucrezĭ, altfel maĭ bine nu te apucaĭ de medicină. Un meşteşugar şi, dacă nu-ĭ place meşteşugul luĭ, remîne un cîrpaciŭ păcătos.

— Ûtopiĭ de ale tinereţeĭ, juncle mieŭ coleg! Eŭ nu am ambiţie să deviŭ savant, şi încă european, ca doctorul Aurel! Să mă văd cu diplomă în buzunar intr'un orăşel depărtat. Mă 'nsor c'o fată bogată; văd ca tata socru să fie om cu influenţă, ajung doctor primar, deputat, senator; îmĭ rotunzesc mereŭ moşioara şi păn' în zece, cincĭspre-zece anĭ, mă salutaţĭ mare proprietar.

— Şi cînd se 'ntîmplă toate astea? La o mie patru sute? Zise Vasilescu, care-şĭ bătea joc de toţĭ.

— Intrebarea asta o poţĭ pune doctoruluĭ Armaşu, care umblă cu utopiĭ; eŭ sînt practic, merg pe drumul bătut de alţiĭ, nu-s prost să deschid pîrtiĭ nouă, să descopăr funcţiile creerilor. Nu sînt destuĭ Nemţĭ, Franţuzĭ, Englezĭ pe lume, ca să facă treaba asta?

— Sigur, noĭ, Romînĭ, să venim la masa gata, nu 'n zadar sîntem boerĭ, zise Aurel.

— Heĭ, domnilor, o naţie făr' de ambiţ înseamnă că nu-l are, zise Vasilescu cu gest teatral, ironic.

— Pardon, am ambiţiea să trăesc bine, lucru

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ce nu se poate, dacă aşĭ urma exemplul doctoruluĭ Armaşu.

Decĭ, îĭ zic: „Pe calea ce-aĭ apucat, n'oiŭ merge nicĭ o dată", făcu Iliescu.

— Ascultă, Iliescule, cînd de atîta bine, cît spuĭ, ţi se va scrînti maşina creeruluĭ, să nu, uiţĭ că eram prietenĭ şi că-ţĭ ofer, de pe-acuma serviciul mieŭ gratuit.

— Iţĭ mulţumesc, colega! Şi eŭ invit de pe acuma, la vînătorile ce voiŭ organiza pe domeniile mele, pe celebrul psihiatru Aurel Armaşu. Dar păn atuncĭ execută-te şi-mĭ fă bine c'o băncuţă, să-mĭ ĭaŭ un pac de tutun.

Aurel, zîmbind:

— Cu plăcere, domnule senator, deşi contra otrăvireĭ cu nicotină.

— Mulţumim, ilustre savant coate-goale, în curînd ne veţĭ da poate şi un studiŭ despre intoxicarea creeruluĭ cu nicotină!

— Bre! Bre! Mult sînteţĭ naivĭ. S'aŭ trecut vremile de aur cu doctorĭ îmbogăţiţĭ; pentru savanţĭ încă n'aŭ sosit. O să fim cu toţiĭ nişte prăpădiţĭ de doctoraşĭ de plasă, zise Vasilescu, lăsînd de astă dată gluma.

— Să mă bat cu babele pe la sate? Maĭ bine mă împuşc, zise altul.

— Tot e o misiune maĭ nobilă de cît să te îmbogăţeştĭ numaĭ şi să facĭ vînătorĭ, zise Aurel.

— Dă-o Naibeĭ nobleţă! N'am a trăi o sută de anĭ, zise Iliescu.

— Eŭ mă devotez ştiinţeĭ, fie ce-o fi. Voiŭ munci şi trebue să iasă ceva.

- Ştiinţa nu 'nşeală, făcu Aurel.

— Ba 'nşeală, uit' te ce mi-a făcut mie la examen!

— Nu 'nşeală, dacă munceştĭ. Dacă umbli cu lene şi minciunĭ îţĭ rupe şi gîtul.

— Credea colivarul c'o prosti pe Chimiţă, cum a prostit armata. A chefuit, bre, două zile şi două nopţĭ şi-a scăpat de oaste!

— Vaĭ de aşa chef să nu dormĭ o secundă!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Toate ca toate, dar vomitivul m'a dat gata. Par'că-mĭ luase pînza de pe obraz. Frumos nu m'a făcut mama de felul mieŭ; dar, cînd m'am înfăţişat la inspecţie, ras, tuns, cu ochiĭ ca de capră pierită, nemîncat de două zile, par'că eram cel de pe comoară. S'a speriat comisia, suflam scurt şi des. Doctorul de colo mă întreabă: „Tuşeştĭ?“ „Nu, adică noaptea şi demineaţa“. „Singe n'aĭ vărsat?“ „De vărsat nu, doar aşa cîte-o dată, să ertaţĭ, scuip!“. Căpitanul dădea din cap cu milă, şoptind: „Scuteşte-l, scuteşte-l, nu ne trebue!“ „De mult tuşeştĭ?“ maĭ făcu doctorul; „Or fi vre-o doĭ anĭ; am avut o aprindere de plămînĭ, dar m'am vindecat. Doctorul a zis, să n'am habar!“ „Da, da! De cît tot maĭ bine să te scutim!“....

Cînd am auzit, cît pe ce să bufnesc de ris. Dar tuşeam într'una.

— Aĭ făcut la perfecţie pe prostul mameĭ, zise Vasilescu.

— Aice e cuiul. Eŭ l'am făcut; tu n'aĭ nevoe să-l facĭ.

— El e tot-de-a-una.

— Nu ştiaŭ că eştĭ la medicină.

— Eram prost să le spun? Mă credeaŭ un prostălăŭ din mahala.

— Zi, c'o beţie zdravănă prostişĭ armata? Cine dracul te-a învăţat?

— Secret, las'o încurcată.

— Dar nouă nu ne facĭ o cinste, de bucurie?

— Vouă? Cîte o ţuică de cincĭ parale.

— Lăsaţĭ spiritele.

— Ascultă, Iliescule, eŭ mărturisesc, nu te cred atît de reŭ, zise Aurel. Nu se poate să nu fiĭ încălzit de idealul doctoruluĭ, de a alina suferinţele, de-a da sănătatea şi-a alunga, pe cît cu putinţă, durerea. Să mîntuĭ un tată, o mamă, un copil din gura morţeĭ, nu-ĭ maĭ frumos ideal de cît a avea milionul? Nu merită să-l jertfeştĭ pe acesta?

— Ţi-ĭ a glumi, Aurel? El trimete pentru 'n

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

milion o sută pe ceea lume, doar nu degeaba e dînsul fecior de popă. Cînd n'avea cîte-va zile colivă, îl întreba pe taică-so: „Ce D-zeŭ, nu mai moare nimenĭ, taică? Mi-ĭ dor de colivă".

— Tu vorbeştĭ, care i-aĭ trimite şi pentru maĭ puţin de-un milion? Ştim noĭ la ce izvor s'a adăpat neam de neamul tăŭ!—zise Iliescu.

— Nu vă certaţĭ şi nu glumiţĭ cu lucrurĭ serioase. Menirea doctoruluĭ e mare, zise Aurel. Aĭ marĭ bucurĭĭ, dar şi marĭ supărărĭ. E o datorie de conştiinţă a-ţĭ îndeplini cu sfinţenie sarcina ce-ţĭ ĭaĭ. La patul bolnavuluĭ, să te gîndeştĭ, nu la plată, ci cum l'aĭ face maĭ curînd sănătos.

— Aurel, puiule, bine facĭ că te ĭaĭ bine pe lîngă ştiinţă, că nu eştĭ omul să-ţĭ facĭ clientelă, zise Vasilescu.

— Ce tot trăncăneştĭ? Banul e stăpînul lumeĭ, Dumnezeul a tot puternic al ceruluĭ şi al pămîntuluĭ. Daţĭ-mĭ nu maĭ mult de o sută de miĭ de leĭ şi vă daŭ hîrtie la mînă că nu ştiŭ nicĭ a mă iscăli şi nu voiŭ lua în viaţă nicĭ condeiŭ, nicĭ carte 'n mînă, zise Gavrilescu.

— Bravo, Gavrilescule, te-aĭ întrecut pe tine însu-ţĭ!

— Aşa departe nu merg. Nu zic că nu mi-ar plăcea să am banĭ. Să am cîteva sute de miĭ, aşĭ face o casă de sănătate pentru boalele mintale, înzestrată cu toate mijloacele ce ştiinţa ni le dă astăzĭ.

E adevărată crimă ce se petrece cu bieţiĭ bolnavĭ. Pot zice că n'aŭ nicĭ o căutare. Cîţĭ din aceştĭ nenorociţĭ, avînd o îngrijire, cum dictează ştiinţa, nu s'ar vindeca?

Atîţia inşĭ daţĭ societăţeĭ şi familieĭ n'ar fi oare o faptă bună? zise Aurel.

— Zi maĭ apla, aĭ deschide o casă de nebunĭ, al căreĭ cel maĭ interesant personaj aĭ fi chiar tu, zise Vasilescu.

— Tăcere, băeţĭ, vine moş Chimiţă. Nu glumesc, parol? Eŭ l'am auzit tuşind.

Şi chiar venea. . . . . .

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

II

Aurel trecuse de două-zecĭ şi doĭ de anĭ, dar tot bun, blînd şi iubitor remăsese faţă cu cucoana Ana. N'o supăra, chiar văzînd, o că are une-orĭ. ca orĭ ce bătrîn, capriţiĭ. Căuta s'o ia cu binele, s'o convingă, de se putea.

Ca bătrînă se credea cunoscătoare de lume şi de oameni şi căuta să dea mereŭ sfaturĭ. Multe eraŭ bune, dar multe nu se potriveaŭ cu vremea de azĭ. Aurel n'o brăzda cu vorbe aspre, nu-ĭ respingea poveţile, ci din potrivă le maĭ dezvolta şi căuta să le dea o formă maĭ logică şi maĭ aleasă.

In una din zile Aurel veni vesel de tot.

— Mamă, mi-am dat doctoratele, maĭ am teza şi scap.

— De m'ar ţinea D-zeŭ, înnainte de-a muri, să te văd doctor şi însurat.

— Dacă-ĭ vorba să mă'nsor ca să morĭ, o să aştepte Moartea mult şi bine.

— Lasă gluma. dragul mameĭ. Bucuriile ne lungesc viaţa, supărările ne-o scurtează. Să te'nsorĭ şi să ĭaĭ zestre; altfel nu scapĭ de sărăcie, nu-ţĭ poţĭ face clientelă, nu poţĭ ajunge unde meriţĭ.

— Mamă dragă, însurat cu sila nu se poate. Trebue să deschizĭ bine ochiĭ cu cine formezĭ o familie. Alt-fel plătim cu nenorocirea noastră şi-a copiilor o aprindere a tinereţeĭ.

— Nicĭ eŭ nu zic să te 'nsorĭ cu ochiĭ închişĭ; sînt doar destule fete învăţate. de familie şi cu zestre. Alege una şi te 'nsoară, îndată ce ĭaĭ diploma.

— Nu ajunge s'aleg cu mintea, trebue şi inima să fie pentru.

— Văd eŭ că o să mă superĭ, cînd ar fi să mă bucur.

— Nicĭ o-dată n'am să te supăr, fiind-că nicĭ mata nu doreştĭ să mă vezĭ nenorocit. Eŭ cred c'o însurătoare fără iubire nu m'ar face de loc fericit.

— Voĭ, tineriĭ, luaţĭ ades visurile drept lu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

crurĭ aevea. La vîrsta asta, dragă Aurel, trecĭ criza cea maĭ primejdioasă. Cîţĭ bărbaţĭ n'am văzut eŭ nenorociţĭ din pricina unor însurătorĭ greşite!

— La urmă e o vorbă: omul peste umbra luĭ nu poate trece şi noroc nu-şĭ poate da. Eŭ cred un lucru: dacă aĭ minte chibzuită şi apucăturĭ bune, fără să gîndeştĭ, femeea iubită va fi o fiinţă aleasă. Francezul zice: „fie-care bărbat are femeea ce merită".

Cucoana Ana îl privi lung, par'că vrea să-ĭ ghicească gîndul. Pe urmă zise:

— Aurel, tu iubeştĭ vre-o fată şi mie nu-mĭ spuĭ nimic. Vezĭ? Atîta încredere meritam.

Aurel o privi zîmbind.

Cucoana Ana se uita la el maĭ cu drag ca de obiceiŭ; de-abia acum par'că băga seamă cît de frumos se făcuse Aurel. Părul blond, puţin creţ, îĭ prindea minunat faţa; mustăţile îĭ crescuseră şi-ĭ daŭ un aer de bărbăţie. Blîndeţa ochilor, unită c'o adîncă melancolie, îl făcea simpatic orĭ-cuĭ.

Maică-sa gîndi: „Un băiat aşa de frumos cuĭ n'ar plăcea?"

— Eĭ, spune o dată, să văd şi eŭ pentru ce odor am muncit şi te-am crescut.

— Vezĭ, mamă dragă, viaţa cu necazurile eĭ ţi-a înnăsprit inima, şi priveştĭ altfel lucrurile. Noĭ ăştĭ tinerĭ,—nu doar că nu voim,—dar nu putem să le vedem şi să le simţim cum le simt ceĭ bătrînĭ. Pentru aşa ce-va trebue timp. Cum nu poţĭ coace un fruct innainte de vreme, tot aşa nu poţĭ face pe tînăr să simţă şi să cugete ca un bătrîn.

— Asta-ĭ o nenorocire, dar spune-odată.

— Eŭ, mamă dragă, nu mă 'nsor fără să iubesc.

— Mă tem să nu te nenoroceştĭ singur, crezînd că te fericeştĭ. Cînd eraĭ mic, te-am scăpat de foc şi de apă, cu moartea în parte m'am bătut pentru tine. Şi acum, cînd poate trecĭ cea maĭ mare primejdie, sînt cu mînile legate, nu pot face nimic! Vaĭ! dragă Aurel, nu ştiĭ ce sufere

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

o mamă, cînd vede că nu-şĭ poate mîntui copilul de-o nenorocire.

Pe cucoana Ana o podidiră lăcrimile.

— Dar, mamă, ce 'nsamnă asta? N'aĭ atîta încredere în mintea şi caracterul mieŭ?

Cucoana Ana suspina mereŭ. Răspicat nu-şĭ zicea, dar de aci înnainte, poate, pentru dînsa nu se va maĭ găsi nicĭ un colţ în sufletul luĭ Aurel.

Aurel, par'că ghicindu-ĭ gîndul, zise:

— Ce te superĭ, mamă? Crezĭ că n'am să maĭ ţiŭ la mata?! Crezĭ sufletul mieŭ atît de mic, în cît să nu fi loc pentru maĭ multe sentimente în el?

— Eŭ, azĭ mîne mor, dar tu o să te nenoroceştĭ; băeţiĭ buniĭ n'aŭ, de obiceiŭ, noroc.

— Eŭ cred că voiŭ fi fericit. Fata pe care o iubesc e bună, e frumoasă şi învăţată, e de familie, dar săracă, pentru norocul mieŭ. Dacă ar maĭ fi şi bogată, părinţiĭ nu mĭ-ar da-o.

— Aveam dreptate să mă supăr. O fată de familie şi săracă e cea maĭ mare nenorocire pentr'un băiat fără avere, fiind-că nu veĭ avea cu ce-ĭ ţinea grantul şi de aci vor urma lanţ nenorocirile.

— N'o iaŭ acum; întîiŭ o să-mĭ fac cariera.

— De ce m'am temut, n'am scăpat. La Universitate aĭ întîlnit'o! Nenorocul tăŭ. Mare păcat! Cine a maĭ stîrnit să înveţe fetele la un loc cu băeţiĭ! Să puĭ gaz lîngă foc!

— Dacă aĭ cunoaşte-o, aĭ iubi-o ca şi pe mine.

— La vîrsta asta, orĭ ce diavol ĭa chip de înger, păn te prinde.

— Lucia nu-ĭ din acelea. Mi-ĭ că, după ce-ĭ cunoaşte-o, veĭ iubi-o maĭ mult de cît pe mine, zise Aurel zîmbind.

— Vrea să zică o chiamă Lucia şi familia?

— Lucia Vilară.

—Boerĭ săracĭ, zise cucoana Ana şi începu iar a plînge. Aurel nu maĭ zise nimic. Ştia că orĭ cemîngîere, orĭ ce vorbă, n'ar fi ajutat de loc. Lăcrimile aveaŭ s'o recorească. Era geloziea obicĭnuită a mumelor, cînd văd că băiatul lor ţine la o femee. Din nenorocire, această gelozie e adesea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

întemeiată. Sînt puțini băeți, carî, odată însurați, nu uită c'aŭ avut și că mai aŭ o mamă. C.c. Ana văzuse atîția feciorî, carî-și uitaseră mamele adevărate, dar încă adoptive? Aceste gînduri îi sfășieaŭ inima, cînd se gîndea cum o să se înstrăineze de dînsa. Aurel îi citea gîndul și, după cîte-va minute, îi luă cu respect mînile, și i le sărută zicînd:

— Ascultă, mamă dragă, o să vezi că n'aĭ crescut un mișel. Însurat orî neînsurat, ma-ta veĭ fi tot mămuca mea cea scumpă!

III

Aurel o cunoștea pe Lucia de vre-o doĭ anĭ. Era o iubire care nu așteptase multe întîlnirî, nicî vorbe.

Suflete menite unul pentru altul, de la cele di'ntîiŭ priviri, scînteea iubireĭ s'aprinsese în inima lor.

Lucia urma la filosofie, curs la care venea și Aurel ca să capete mai multă lumină pentru specialitatea sa. Eraŭ dar colegî și-și împrumutaŭ cărțî.

Ar fi fost cu neputință ca Lucia să nu-l deosebească pe Aurel; era nu numaĭ cel maĭ frumos băiat din clasă, dar și cel maĭ citit și maĭ deștept; cunoștințele fiziologice asupra creeruluĭ îl făceaŭ să înțeleagă mult maĭ adînc chestiile filosofice.

Aurel nu iubise nicî odată, nicî nu dusese viața tinerilor de azî. Cucoana Ana îl ținea, cum zicea ea, din scurt, ca pe-o fată. Și dînsul era prea acufundat în studiî ca să se gîndească la petrecerî și chefurî.

Băeții îl porecleaŭ „Frumosul maichiĭ". Toțĭ priveaŭ cu năcaz simpatia ce-ĭ areta Lucia. Dînșiĭ n'o iubeaŭ. dar le era necaz să vază că Aurel e alesul eĭ. In ochiĭ luĭ albaștri, plinî de viață, ceteaĭ că-ĭ în stare a avea patimî puternice și nestrămutate. Era un amestec de energie și blîndețe. Peste această înfățișare plutea o melanco-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ilie adîncă; durerea luĭ veche că nu-şĭ cunoaşte familia.

A spune despre Lucia că era frumoasă ar fi prea puţin, orĭ-cine o vedea, gîndea fără voe: „Uit'te una, care n'are nevoe de zestre". Te simţeaĭ atras de bunătatea şi blîndeţa sufletuluĭ eĭ. Aceste două calităţĭ aŭ fost îmboldul iubireĭ luĭ Aurel pentru Lucia. Ea avea admiraţie pentru inteligenţa luĭ scînteetoare şi un fel de duioşie pentru acest băiat visător şi melancolic.

Aurel, de cînd iubea, avea o nădejde. Cetea serile păn tîrziŭ. Dar de la o vreme, valurĭ de gînd urĭ îl cuprindeaŭ, se 'nnăbuşea, îĭ pierea somnul, îĭ apuca un neastîmpăr. trebuea să plece la aer.

Se oprea tocmaĭ la grădina aleelor. Adesea se 'ntreba dacă nu va 'nnebuni orĭ, într'o clipă de descurăjare, dacă nu-şĭ va pune capăt zilelor.

Această stare sufletească îĭ venea din pricină că se credea prea jos, prea nevrednic de Lucia. Ea îl iubea, dar ce vor zice părinţiĭ eĭ...? Ce va zice ea singură, cînd îl va şti că-ĭ înfiat de la orfelinatul copiilor aruncaţĭ?

Noroc eă după asemenea descurăjare arma o văpae de energie, în care-şĭ zicea: „Voiŭ munci, voiŭ răzbate prin merite, voiŭ ajunge doctor şi profesor la una din facultăţile de medicină".

Cu Lucia schimbase cîte-va scrisorĭ. Din ele se vedea că fata avea inimă de aur, că-l iubeşte, şi la nevoe se va lupta împotriva îndărătniciieĭ părinţilor. In una din scrisorĭ îĭ spunea:

„Părinţiĭ ţin mult la mine şi aŭ mare încredere că nicĭ odată nu voiŭ face un pas greşit, nicĭ nu voiŭ pune vre-o pată pe familia noastră. Nu vor avea de zis nimic împotriva alegereĭ inimeĭ mele.

„Orĭ cum, îĭ voiŭ lua pe 'ncetul. Sărmana mamă e bolnavă de inimă din cîte nenorocirĭ a avut. Nu voiŭ s'o lovesc cît de puţin. De alt-fel, îl ştiŭ pe Aurel destul de nobil pentru a nu-mĭ pretinde aşa ceva.

„Nu voiŭ să le spuiŭ, de o cam dată, nimic. Ca părinţĭ s'ar alarma. Dar cînd doctorul Aurel va avea o carieră şi va fi, cum merită, profesor

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

al clinicei mentale, atunci ce-ar mai putea zice părinții ?".

Lucia îl iubea mult pe Aurel, dar voea să-i insufle cît mai multă energie, s'ajungă om cu vază. Era contra acelor idile mincinoase cari moleşesc, făcînd pe iubit să crează că pentru iubirea lor e de ajuns iarna un bordeiu şi vara o colibă.

„Ca să însemni ceva în viaţă, n'ajunge inteligenţa, trebue voinţă, ambiţie şi stăruinţă de-a ajunge acolo unde prin inteligenţa ta meriţi să fii".

Cu spiritul ei pătrunzător văzuse că Aurel e foarte deştept, însă mînat de un idealism utopic, care nu putea să-l ducă departe. Vrea să-l împingă să se ridice cît mai curînd la rangul de profesor universitar.

In altă scrisoare îi zicea:

„Cele ce mi-ai scris sînt pline de melancolie. De ce ? Nu ţi se pare că, din iubire, această bucată de timp e cea mai poetică, — partea cea mai dumnezeească.

„Acuma toată vremea mi-i gîndul la tine. Şi ce gînduri pline de dragoste, neatinse de micimile vieţei, cari turbură ori-ce căsnicie, fie ea ori cît de întemeiată pe iubire ori cît de ideală.

„O dorinţă împlinită e pe jumătate stinsă şi iubirea, fie cît de mare, nu cred să scape de legile patimilor. Te rog, iartă-mă. Ştiu că nu-ţi place să „amestec teorii în iubirea noastră !"

Din toate se vedea că-i o fată bună şi iubitoare, dar care ţinea la demnitatea ei şi-a familiei. Nici odată n'ar fi făcut un pas greşit, nici odată iubirea n'ar fi împins'o la lucruri, de cari pe urmă s'o mustre conştiinţa.

Il iubea pe Aurel şi nu făcea o crimă. Avea un sentiment ales, înnalt, dar era deplin încredinţată că nu trebue nici odată să calce legile şi convenienţele sociale stabilite pentru propăşirea şi folosul familiei. Acestea nu şi le zicea răspicat, dar erau încarnate în ea.

In altă scrisoare îi zicea:

„Innainte de-a începe o căsnicie, trebue să avem cu ce s'o ţinem, modest, dar să nu ducem mi-

revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

zeria, care poate amări şi cele mai puternice iubiri. Familia e oîntocmire, menită să dureze o viaţă întreagă şi, dacă voim să nu se zgudue de cutremurele şi valurile vieţei, să-i punem temelie trainică de la început. Nu-i de-ajuns să ne mulţumim egoismul trebue să ne gîndim la copii ca să nu fie jertfa neprevederei noastre.

„Peste doi ani, voiu cîştiga şi eu ceva, atunci vom putea întemeia cuib trainic. Totul atîrnă de la reuşita ta. Nu cred să te superi de cele ce-ţi spun.

„Femeea are mari datorii ca mamă. Te rog să nu mă învinui de calcul, doar educaţia şi cultura trebue să ne dea oarecare stăpînire asupra sentimentelor! Sînt de părerea ta, că iubirea trebue să fie îmboldul fiinţei noastre întregi, dar sublimă e, numai cînd mintea luminează ca un soare vesel, toate patimile venite din întunerecul veacurilor. O iubire neluminată de minte e ca o zi întunecoasă şi posomorîtă, rare ori sfîrşind bine. Poate aci e pricina de ce mai toate iubirile es reu la capăt. Lumea le zice, cu drept, iubiri nebune! Oare nu veĭ arunca scrisoarea, zicînd că fac iar filosofie? Ce vreĭ? Defectele bresleĭ!“.

Educaţia ştiinţifică ce avea n'a făcut'o să fie o descreerată, ci o cugetătoare care pătrunsese adînc alcătuirea socială de azi, cu toate neajunsurile, dar şi cu toate bunurile eĭ.

Nu avea spoeală şi ştiinţă reu înţeleasă, care fac să tăgăduim totul, ci, ştiind mult, prindea înţelesul şi rostul lucrurilor în tot largul luĭ.

Educaţia făcuse din Lucia om desăvîrşit, nu o păpuşă nici o zvînturată.

Aurel, cu cît vedea mai bine superioritatea Luciei, cu atîta mai mult viermele îndoeleĭ îl rodea.

Adesea ar fi dorit s'o ştie mai incultă şi mai puţin deşteaptă, par'că atunci ar fi fost mai sigur de sentimentele eĭ.

Necontenit îl muncea gîndul: „Ce va zice ea, cînd va şti că sînt copil înfiat?“

Mereu se 'ntreba, dacă loviturile mari morale nu sînt în stare să zdruncine patimile. „Va mai avea ea pentru mine aceea-şi stimă şi dragoste

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ca azĭ? Ce sînt? Un copil aruncat de-o nenorocită, venită din lume să-şĭ ascunză greşeala unuĭ moment. Foae purtată de vînt, cine ştie de sînt di'ntr'un stejar falnic saŭ di'ntr'un netrebnic ciump?

Ades, în timpurile de melancolie neagră, se'ndoea de tot ce-ĭ spusese cucoana Ana.

—„Se prea poate ca tot ce spune biata bătrînă să fie nişte născocirĭ, să mă mîngîe.

„Atuncĭ mă'ntreb: Ce putea fi mama care m'a făcut?

„O fiinţă bună nu-şĭ aruncă nicĭ odată copilul. Dar tatăl mieŭ? Un vînător de plăcerĭ, un nemernic înşelător, care-şĭ seamănă copiiĭ în cele patru colţurĭ ale lumeĭ. Dar eŭ, ce sînt atuncĭ? Un mişel, care fură sentimentele uneĭ fiinţĭ alese, nemărturisindu-ĭ tot. Venind din neant, de unde ştiŭ că mîine nu voiŭ fi nebun, maniac orĭ maĭ ştiŭ eŭ ce?“

Pornit pe-asemenea argumente, sufletul luĭ Aurel era străpuns de cele maĭ veninoase bănuelĭ.

„Nu! Cel maĭ cinstit lucru e să rup, mărturisindu-ĭ tot! Prea seamănă a roman tot ce-mĭ povesteşte mama.

Nu, în zădar mă numeaŭ în şcoala primară, „boz, copil lepădat.“ Mahalaua spunea adevărul!

Era atît de dureros să-şĭ închipue că Lucia nu va maĭ ţinea la el, în cît alt gînd maĭ puţin vrăjmaş îĭ şoptea.

— „Dar poate dînsa, suflet bun, m'ar iubi maĭ departe?

„Orĭ cum, e reŭ că nu i-am spus păn'acum. Era bine de ştiea încă di'nnainte de-a avea pentru mine oare-care simpatie.

„Copil aruncat! Poate fi pe lume ceva maĭ fioros? Cum să-ĭ spun? Şi de ce întîrziiŭ, de ce mă arde maĭ grozav. Mărturisirea mea poate să-ĭ recească iubirea, atuncĭ îmĭ remîne revolverul saŭ otrava. Poate va fi maĭ bine. Se va sfîrşi odată cu zbuciumul ce mă chinue din copilărie..

„Pe zi ce merge, văd cum gîndul acesta se preface într'o idee fixă“.

„Grozavă nenorocire! Am fost sîrguitor, cin-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

stit, muncesc zi şi noapte să-mĭ fac o carieră, să capăt un loc vrednic în societate, să pot zice iubiteĭ mele: „Acum părinţiĭ tăĭ nu se maĭ pot îndoi că te voiŭ face fericită".

Şi cu toate astea la fie-care clipă simt o mînă nevăzută, care m'apasă, şoptind:

„In lăturĭ, copil aruncat!"

IV

Lucia era un tip cum rar se întîlneşte.

Frumoasă, caracter bun, blînd, şi maĭ pe sus de toate, stăpînită de-o judecată dreaptă asupra întîmplărilor vieţeĭ.

Nu era dusă de logica rece a femeilor pretinse culte, dar nicĭ de prejudecăţĭ oarbe ce stăpînesc, cu atîta îndărătnicie mintea celor maĭ multe femeĭ.

Maica sa de multe orĭ ĭĭ zicea:

— Luci'o, prea eştĭ bună. Greŭ veĭ străbate prin lume.

— Cînd eram mică, ziceaĭ să fiŭ bună, dacă voiŭ să-mĭ fie bine pe lumea asta şi pe ceealaltă?

— Aşa le spunem copiilor, dar mă tem că-ĭ nenorocim.

Tată-to, din prea multă bunătate, a pierdut averea.

— Ce-o fi să fie, nu stă 'n puterea noastră să ne schimbăm.

— Te văd de cît-va timp gînditoare. Se petrece, mă tem, în sufletul tăŭ ceva.

— Orĭ ce s'ar petrece, cred că nu te îndoeştĭ de mine.

Nicĭ odată nu voiŭ merge înpotriva conştiinţeĭ drepte.

— Sînt multe felurĭ de a privi lucrurile. Tineriĭ văd lumea prin ochelarĭ trandafiriĭ. Dese orĭ faptele cele maĭ drepte şi maĭ cinstite se răsplătesc maĭ crud.

—Avem mîngîerea că n'am făcut nicĭ un reŭ.

—Slabă mulţumire, cînd te zdrobesc nenorocirile!

—Tot maĭ bună de cît mustrarea de cuget. Fiĭ pe pace, mamă dragă, am destulă judecată să

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

deosebesc binele de reŭ, înțeleg datoriile vieței și am să caut să le împlinesc, zise Lucia, luîndu-și pălăria să plece la cursul de filosofie.....

Era o după amiază caldă, cele din urmă lecții. Aveaŭ să'nceapă examenele.

In scrisoarea din urmă Aurel o rugase să vie în sala de conferințĭ c'avea să-ĭ spue cîte-va cuvinte, de la carĭ atîrnă soarta luĭ? De obiceiŭ sala era goală și n'avea să-ĭ supere nimenĭ.

Lucia zîmbi cetind aceste rîndurĭ și-și zise: „Iar l'a apucat melancolia ?"

Cum o zări Aurel, îĭ eși înnainte și-o luă de mînă cu emoție.

— N'o să te superĭ de îndrăzneala mea?

— De ce? Unde ar avea aerul de rendez-vous?

Formele nu mă supără, întru cît nu sînt cu rea intenție și nu compromit.

— Eŭ cred că am intenții bune.

— Din scrisoare nu se prea pare, zise Lucia, iar de pe înfățișare, aĭ ideĭ negre.

Aurel era foarte chinuit. Glumele Lucieĭ îĭ sfășiaŭ inima.

— Te rog, nu lua lucrurile în glumă. E foarte grav ce am să-ți spun. A trebuit să-ți cer această întîlnire: De cînd n'am de urmat la cursurĭ, te întîlnesc foarte rar.

— Ce de-a scuze! La severă școală de politeță aĭ fost!

Luci'o dragă! Nu știŭ, dacă, după ce veĭ auzi mărturisirea ce-am să-ți fac, voiŭ maĭ avea dreptul să te numesc ast-fel.

— Eĭ asta! N'am nevoe s'aud nicĭ o mărturisire, nu sînt duhovnic. Și nicĭ nu e dreptul mieŭ să-ți cer socoteală ce-aĭ făcut înnainte de-a mă iubi.

— Cred că nu trebue să ne ascundem nimic; alt-fel, mereŭ ar fi între noĭ un sloiŭ de ghiață.

— Eŭ nu ți-am ascuns nimic.

E iubirea mea di'ntăiŭ și n'am făcut din ea nicĭ flirt nicĭ passe-temps.

— Asemenea iubire trebue răsplătită în acelașĭ chip.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— M'am îndoit vre-o dată de lealitatea iubireĭ d-tale? De ce atîta analiză? Simţim aşa cum simţim; în iubire nu se'ncap nicĭ comande nicĭ condiţiĭ.

— Dar se pot sugera!

— Atuncĭ sugestia va fi reciprocă.

— Nu-ĭ vorbă nicĭ de tăria iubireĭ nicĭ de condiţiĭ, e altă ceva, care mă chinue de mult şi n'am avut curaj să-ţi mărturisesc de la început.

— Eĭ ce-o să fie? Aĭ iubit pe alta? Mă crezĭ în stare a-ţĭ face o crimă din trecut? Acesta nu se poate schimba.

— Vaĭ! Trecutul, dragă Lucie, mă omoară, nu de un an, nu de doĭ, ci de un şir lung de anĭ, de cînd eram copil. Simţi-veĭ tu milă orĭ despreţ, cînd veĭ afla ce iad e în sufletul mieŭ?

— Nu'nţeleg! respunse Lucia, molipsită şi ea de întristarea luĭ.

— Sînt înfiat, luat de la orfelinatul copiilor găsiţĭ.

Mama zice că ştie pe cea care m'a făcut; dar eŭ n'o cred. Acum pricepĭ ce se petrece în sufletul mieŭ?

Tu, copila unor părinţĭ de familie aleasă; eŭ, venit din necunoscut, nu ştiŭ dacă's fiul cerşetoareĭ de pe stradă orĭ a cocheteĭ ce-şĭ primblă luxul în faeton!

Cu toate calităţile mele părute, de unde ştiŭ ce germenĭ aĭ crimeĭ şi nelegiuireĭ vor eşi la ivealâ, dacă nu în mine, în copiiĭ mieĭ?

Veĭ putea oare tu, fiinţă dreaptă şi cinstită, să te hotăreştĭ a lua tată copiilor tăĭ un bărbat de care nu ştiĭ ce moşteniri le va da? Tu, care-mĭ vorbeaĭ cu atîta groază de neînduratele legĭ ale moştenireĭ?

Ce eştĭ tu de vină să sufereĭ în copiiĭ tăĭ păcatele părinţilor mieĭ?

Adesea mă 'ntreb ce-aşĭ fi făcut, eŭ, dacă iubita mea ar fi fost în condiţiile în carĭ mă aflu!

Mi se face negru înnaintea ochilor şi mintea-mĭ stă mută, nu ştie ce să respundă.

E drept că de anĭ îmĭ analizez apucăturile celo

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mai ascunse şi gîndurile carĭ vin mai pe furiş de conştiinţă şi nu prind nimic viclean nicĭ nelegiuit.

Dar toate astea, poate, unde dreapta judecată îngrozită de ameninţările necunoscutului stă vecĭnic la pîndă.

Nu tot aşa va fi în copiiĭ noştri, carĭ nu vor fi de micĭ îngroziţĭ de acest demon.

Tot ce mĭ-a spus mama despre naşterea mea, ar da oare-carĭ circumstanţe atenuante părinţilor, dar oare fi va adevărat?

Această întrebare e monstrul ce mă sfăşie în nopţile mele chinuite de nesomn.

Acuma, aĭ aflat taina vieţeĭ mele. Aĭ tot dreptul să mă respingĭ, cu atît mai mult cu cît am fost un mişel tăcînd păn acum. Dar e grozav să-ţĭ iscăleştĭ singur osînda morţeĭ. Slăbiciunea mea e încă o dovadă de iubire.

Lucia, de la început, se făcuse galbenă. Mărturisirea luĭ Aurel şi argumentele ce le aducea singur, o impresionaŭ mult de tot.

O durea mai cu seamă suferinţa luĭ, pentru care nu vedea leac.

Simţea că e una din acele rănĭ ce se vindecă numaĭ o dată cu moartea.

Orĭ ce-ar spune ea orĭ ce-ar fi spus mama luĭ înfietoare, Aurel va fi ros de îndoială. In faţa durereĭ luĭ Aurel, mila Lucieĭ pentru dînsul fu nemărginită şi mila e cel mai puternic aliat al dragosteĭ.

Cu instinctul femeeĭ, care iubeşte, simţi tot iadul ce chinuea sufletul luĭ Aurel, simţi că nu de argumente are el nevoe, ci de devotamentul uneĭ iubirĭ nesfîrşite. Iĭ luă cu dragoste mîna, o strinse la piept şi, cu duioşie nespus de gingaşă, şopti:

— Şi, cu toate astea, te iubesc! Ţĭ-am spus iubirea mea e mai pe sus de orĭ-ce egoism, de eul meŭ! E fatală ca moartea, care ne aşteaptă, dar la care nu ne gîndim.

Nimic nu te poate deslipi de sufletul meŭ, cît simţ şi gîndesc, Aurel dragă.

Ochiĭ iĭ eraŭ plinĭ de lăcrimĭ. La această do-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

vadă de iubire adîncă, Aurel, cu ochiĭ umezĭ, cu adîncă mişcare, îĭ sărută mîinile.

— Ascultă, Aurel, eŭ am convingere că, tu, în melancolia ta, aĭ exagerat tot. Sînt deplin încredinţată, pri'ntr'un instinct, că părinţiĭ tăĭ n'aŭ fost criminalĭ nicĭ desfrînaţĭ, cum zicĭ. Dovada cea maĭ convingătoare eştĭ tu, băiat deştept, cinstit păn la exagerare, dar pesimist! Cum, tu, cunoscător al legilor moştenireĭ, ţi-aĭ putut închipui că din nişte părinţĭ mişeĭ ar fi putut eşi un caracter leal ca al tăŭ?

Te îndoeştĭ de tine însu-ţĭ? Eŭ nu mă îndoesc! Cred că bătrîna nu minte. Tu, stînd mereŭ închis în melancolia ta neagră, te-aĭ îngrozit ca şi copiiĭ în întunerec.

Ascultă, noĭ femeile, ne croim soarta maĭ mult prin instinct, de cît prin judecată şi ăsta îmĭ zice că părinţiĭ tăĭ aŭ fost maĭ cum se cade de cît crezĭ.

— Şi de cîte orĭ vă înşelaţĭ!

— Cele pe carĭ soarta ne-a înzestrat c'un instinct ager şi puternic, rar ne înşelăm. N'aĭ admirat, tu, adesea la mine prezicerile despre colegĭ şi profesorĭ? Eĭ, să mă crezĭ, ţie îţĭ prezic numaĭ bine, zise Lucia stringîndu-ĭ cu putere mîna şi privindu-l în ochĭ.

— Fiind-că mă iubeştĭ.

— Nu e o laudă a iubireĭ melc, dar tare mă tem că prezicerile bune, inconştiente, aŭ precedat iubirea. Ce vreĭ, dragă? Această alegere e selecţia care ne-a dăruit'o natura fără de voea noastră şi nu-ĭ un merit. Nu mă laud, dar pe mine presimţirile nu m'aŭ înşelat nicĭ odată, şi n'oĭ să mă 'nşelc acuma, cînd e în joc fericirea vieţeĭ mele: iubirea.

— Mă vindecĭ, dragă Lucie, de deznădejde. Dar, ce va zice familia ta?

— Cînd veĭ avea nume, veĭ fi profesor, cine o să-şĭ bată capul eu asemenea lucrurĭ? Tu crezĭ că dacă tu, gîndind zi şi noapte, ţi-aĭ făcut din aceasta un monstru, tot ast-fel or să facă şi alţiĭ.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Cîți oameni cu vază n'au părinți cu nume pătate și cine le face din asta o vină ?

— Iubirea ta o să-mi dea puteri uriașe de muncă. In curînd plec la Paris și 'ntr'un an o să am loc de profesor.

— Ar fi mai fost oare iubire, dacă s'ar fi sfărîmat în fața unor fantasmagorii ale tale ? Ascultă, Aurel, ai toate calitățile, dar ai și o necalitate mare : ești timid. Și fără curaj și îndrăzneală nu se reușește azi.

— Iubirea ta o să mă vindece și de asta. Succesele dau curaj. Frica de a nu mai fi iubit, cînd vei afla nenorocul nașterei mele, îmi punea obezi. Mă mir c'am făcut și-atita.

Fiind-că trebue să ne cunoaștem sufletele, îți mai spun că iubirea mea e din cele cari, întîmple-se ori-ce, ea stă ca de granit, și căreia se 'nchină toate celealalte simțiri. Te-aș iubi, chiar fiind nevrednic de mine. Te-aș plînge ca pe un mort, dar nu te-aș uri. Aș suferi, dar te-aș iubi, zise Lucia cu energie.

Din sufletul lui Aurel pieri tot noianul de gînduri negre. O liniște domoală, alinătoare, o dragoste nemărginită de viață îl prinse. I se ușurase inima, i se luase greutatea, care'l apasă de atîta vreme! Își părea vindecat de o boală grozavă.

— Mi-ai dat viață, dragă Lucie. De la răspunsul tău atîrnà tot. Ca să nu mai am nici o taină pe suflet, privește : m'aș fi ucis cu acid cianhidric, zise el, aretînd o sticluță.

Lucia se 'ngălbeni ca o moartă.

— Vai, Aurel, ești mai bolnav de cît te credeam ! Nu, nu, de asta n'am să te ert curînd. După mine, sinuciderea e semnul unui egoism criminal. Nu te gîndeai la durerea sărmanei bătrîne, care te-a crescut și pentru care ești singurul sprijin ? Nu te gîndeai la mustrarea de conștiință ce-mi lăsai mie, avîndu-te pe cuget ? Atît de egoist nu te-am crezut ! Nu.

Și Lucia căzu obosită pe un scaun.

— Ne iubit, desprețuit de tine, nu puteam trăi.

— Pentru a scăpa noi de durere e mișelie s'o

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

facem altora! Presupune c'aşĭ fi fost maĭ cu prejudiţiĭ şi ţi-aşĭ fi aretat, fără de voea mea, oarecare receală şi îndoeală. Nu trebuea să-mĭ laşĭ timp să mă deprind cu ceea ce mi-aĭ spus?

Peste cîte-va zile s'ar fi putut să viŭ la alte ideĭ. Nu te gîndeaĭ că vorbele se pot întorna, dar morţiĭ nu'nvie? Te-aĭ fi îndurat tu să laşĭ fiinţeĭ iubite o mustrare vecînică de cuget. Nu, la asta nu m'am aşteptat. Aŭ dreptate ceĭ ce zic că e ceva putred în educaţia tinerilor noştri. Această uşurinţă de-a-şĭ lua zilele, această slăbire a instinctuluĭ de viaţă, atît de puternic şi la cele maĭ slabe fiinţĭ, e un simptom al uneĭ neiertate slăbiciuni. Nu, nu! De asta greŭ am să te ert. E grozav! De la Aurel, aşa de bun, aşa de blînd şi cuminte, care-mĭ vorbea cu atîta dragoste de mama luĭ, nu m'am aşteptat la atîta egoism!—zise Lucia şi, după o încordare atît de puternică, o prinse un plîns nervos.

Fără de voe, gîndul îĭ şoptea: „Dacă îĭ aretam oare-carĭ îndoelĭ?“ el era să moară ca trăsnit, el, aşa de tînăr, aşa de frumos! O vedea pe bătrînă nemîngăiată. Şi de toate astea ea vinovată, fără vină!

La acestea inima şi creerul i se despicau, priîntre lăcrimĭ şoptea: „E grozav! E grozav! Cît de bolnavă e generaţia noastră!“

— Noĭ, bărbaţiĭ, în faţa iubireĭ zdrobite, nu maĭ cugetăm.

— Foarte trist pentru mintea voastră! Nu te gîndeaĭ că era datoria ta să laşĭ vremea să lucreze, pentru ca ideea să 'nvingă prejudecăţile? Viaţa nu ne-am dat'o şi nu avem dreptul să ne-o luăm! Viaţa noastră e cea maĭ înnaltă manifestare la care a ajuns natura în creaţia eĭ, e decĭ cea maĭ mare crimă s'o zdrobim! Dar, fără de asta, să calcĭ tot în picioare, rude, iubire, prietenie, datoriĭ sociale, e orĭ crimă orĭ nebunie!

Nu, Aurel n'ar fi făcut asta.

— Cînd gîndeam să te pierd, mi se întuneca mintea.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

—Nu cugetaĭ că eŭ puteam nebuni de supărare şi mustrare de cuget?

— In durerile marĭ nu se gîndeşte. Cînd aĭ o durere fizică, simţĭ nevoe de-a sfăşia partea dureroasă; dar cînd sufletul tot ţi-ĭ bolnav, ce poţĭ face de cît să-l nimiceştĭ? Patimile nu ascultă de judecată.

— La bolnavĭ şi pătimaşĭ, dar nu la inteligenţiile alese, cum eştĭ tu.

— De acum am energie.

Lucia îl privi cu ochĭ aprinşĭ de dragoste.

— Mă erţĭ, Lucie dragă?

— Nu. Fapta asta cere timp. La ce te-aşĭ minţi?

— In curînd plec la Paris, o să ne despărţim fără un cuvînt bun dela tine?

— Innainte de-a pleca, vin'o să te recomand părinţilor şi să ne luăm adio.

— Atuncĭ o să mă erţĭ?

— La ce ţĭ-aşĭ spune cuvinte goale? Fapta atuncĭ va fĭ ertată, cînd gîndul n'o să mă maĭ chinue cu ea, cînd o s'o uit. Viaţa nu ne-am dat'o şi n'avem voe să ne-o luăm. La revedere, vine cine-va.

Aurel, ca prins de frigurĭ, îĭ sărută mîna. Lucia îĭ aruncă o privire plină de nemărginită dragoste, care pentru Aurel preţui cît toate bunurile lumeĭ.

V

Vorbele şi sfaturile c.c. Marghioliţeĭ avură înriurire mare asupra luĭ Hristea. Intocmaĭ aşa ghicitoarele şirete nimeresc, de pe expresia feţeĭ noastre, cam ce sentimente ne zbuciumă şi spuindu-le ne capătă încrederea; iar prezicirile lor despre viitor aŭ rolul unor sugestiĭ puternice, carĭ, e drept, că se adeveresc une-orĭ în puterea sugestieĭ ce ni s'a făcut.

Tot aşa cucoana Marghioliţa avea nişte ochĭ de adevărată vrăjitoare. Orĭ ce minciună spunea, o credeaĭ, aşa o ticluea de bine şi-ĭ da întonarea faptelor trăite. Istorisind cum alţiĭ s'aŭ vindecat

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

însurîndu-se, taman de acelea-şĭ suferinţĭ ca şi ale luĭ Hristea, dăduse maĭ mare valoare sfaturilor.

Hristea se gîndea şi el.

—„Poate mĭ-a venit vremea însurătoreĭ. Se vede că-ĭ o fatalitate, de care poate scăpa rar omul. E întocmaĭ ca pojarul.

I se întîmplă apoĭ cum îĭ prorocise cucoana Marghioliţa, boala începea iar să-l cerce.

Puţin se îndeletnici de afacerĭ şi se simţea obosit, îl părăsise somnul.

Ceasurĭ întregĭ se zvîrcolea fără a putea închide ochiĭ. Tot felul de închipuirĭ de afacerĭ îĭ munceaŭ zădarnic creerul.

Se gîndea serios la însurătoare, dar avea pretenţiĭ, nu voea să ĭa pe fie-cine; dînsul era mîndru de avere şi rîvnea să intre într'o familie bună.

Numaĭ astfel amorul propriŭ ĭ-ar fi fost mulţumit. Luînd o fată de familie mare, aveaŭ să i se deschidă uşile caselor boereştĭ.

C.c. Marghioliţa nu-l uitase, dar avea şiretlicurile d-sale.

— „Să-l las să mă dorească", zicea.

Abia peste cîte-va septămînĭ veni, Hristea se primbla prin salon muncit de tot soiul de gîndurĭ. Voea mereŭ să-şĭ adune într'o cifră averea, dar nu izbutea. O trăsură cu muscal se opri la scară.

Feciorul anunţă.

— Doamna Ciubec.

— Cucoana Marghioliţa, îmbrăcată luxos, întră împrăştiind un făşiit de mătăsărĭ fine.

— Bonjour, domnule Hristea, tot singurel ca un sihastru?

Hristea o pofti să şază pe un jeţ şi stătu şi el pe-un scaun în faţa eĭ.

— Maĭ venĭĭ să te văz, frate. Ce facĭ? Treceam p'aci şi mĭ-am zis: „Nu e bine să 'ncunjor prieteniĭ".

— Încîntat de onoare, şi-ţĭ mulţumesc că nu m'aĭ uitat.

— Chiar merit să-mĭ mulţumeştĭ. Sînt, frate, atît de ocupată! Abia reuşiĭ să fac pe beizadeaua mea să se 'nsoare. Slab şi bolnăvicios, cum e, nu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mai viața și focul unei fete tinere îl poate întrăma.

— E cam bătrîn!

— Aș. E istovit de viața ce-a dus. El n'a fost cuminte ca d-ta, dar în sfîrșit se face, se face!

— Cu cine?

— Ce fată! Nu-ți fie necaz. Să vrei îți găsesc una și mai și.

— Pe cine?

— Cînd te hotărești, ți-o spun eu.

— Ți-e frică să n'o iau fără d-ta?

— Aș! Intre noi nu merg astea!

— M'am hotărît.

— E și vreme. Am tocmai ce-ți trebue. Fată cuminte, așezată, de familie, cu rude mari.

— Ceva zestre are?

— Prea mult vrei!. De bani nu duci lipsă.

— Nu-i vorbă de lipsă, dar grantul și luxul femeei costă.

— O să ai traiu. Pân acum nu se chiamă c'ai trăit. O să 'nțelegi ce-va din avere. Nu iai bani, dar iai un suflet.

— Numai să fie fată cinstită. Știi cum sînt Bucureștii.

— Vai de mine, domnule Hristea! Eu nu umblu cu fleacuri. Nu mă cunoști de eri, de azi!

— Un lucru să știi: A fost greu pînă m'am hotărît; dar acuma, ași vrea să isprăvesc cît mai curînd. Să cerc și asta.

— Cînd o să vezi fata, o să ai și mai mare zor.

— Parol!

— Pân într'o lună să fim gata.

— Atîrnă de formalități.

— Hîrtiile mele le fac toate cu marturi.

— Atunci merge răpede. La cinci vin să te iau; facem o vizită, pe urmă pun eu la cale tot.

Hristea ducea tot viața lui monotonă. Trebuea un eveniment însemnat ca însurătoarea, să-l scoată din obiceiurile vechi.

Avea numai relații de afaceri. Cu cine ar fi voit să stea în prietenie, nu avea cum. Pe cei cari voeau să-i capete prietenia, nu-i voea el,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

De cînd se hotărîse la însurătoare, singurătatea îĭ părea şi maĭ nesuferită. Simţea nevoea de-a fi măgulit.

Ştia că asta nu se capătă pe degeaba, ci ţiind casă deschisă, dînd mese şi petrecerĭ. Dar va face orĭ-ce, să scape de boala urîtuluĭ, care 'l ţinea de o bucată de vreme.

„Fiind scăpat de boala de nervĭ, îmĭ voiŭ căuta şi de afacerĭ, maĭ cu spor".

Tot nu lăsase încă ideea de-a face o societate de asigurare pe acţiunĭ, în care primul acţionar să fie el.

— Fiind la Londra îşĭ luase maĭ multe statute, carĭ voea să le dea să i le traducă.

Prînzi, ca de obiceiŭ, singur. Noaptea dormise foarte reŭ. Ca să nu pară obosit, cercă să aţipească puţin; dar visurĭ rele, neguroase, nedesluşite, îĭ lăsară fiorĭ.

Sări din pat, îşĭ frecă puţin ceafa, care par'că îĭ amorţise, îşĭ spălă faţa cu apă rece şi multă ca să-şĭ recorească tîmplele. Se rase singur.

Nu ştia cum să-şĭ întrebuinţeze timpul păn la cincĭ.

Voi să meargă la comptoar să reguleze nişte poliţĭ cu străinătatea, dar îşĭ aduse aminte că-ĭ Duminecă şi comptuarul e închis.

De cîte-va zile îĭ sosise bagajul de la Londra, de unde fusese trimis pe uscat.

Hristea, ca om practic, îşĭ făcuse acolo cîte-va costume, între carĭ o redingotă şi pantalonĭ şic. Părul şi mustăţile eraŭ cărunte bine, avea însă o reţetă minunată: le cănea, făcîndu-le castaniĭ.

Nu fusese niclĭ o-dată gras şi faţa-ĭ avea prea puţine cute. Cele de la colţurile gurelĭ eraŭ ascunse de mustăţĭ. Pe frunte şi la ochĭ mulţĭ sînt încreţiţĭ, de tinerĭ.

Cercă maĭ multe gulere. Pe unile, de enervare le rupse în două şi le aruncă. De o bucată de vreme îşĭ pierduse răbdarea. Pentru cel maĭ mic lucru, certa, zbiera şi sfăşià orĭ-ce avea 'n mînă.

Intr'o zi, la biroŭ, se înfurie pe comptabil, care

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nu-ĭ găsea maĭ curînd nişte poliţĭ, luă călimara şi ĭ-o arunca 'n cap, dacă chiar atuncĭ n'ar fi. întrat în biuroŭ un funcţionar mare de la finanţe, cu care Hristea avea oare carĭ afaceri delicate.

De cînd se întorsese din călătorie, ţinea fecior, dar, cînd îşĭ făcea toaleta, nu-ĭ plăcea să-ĭ stea cine-va străjar.

Pe la cincĭ fără un sfert, veni şi d-na Ciubec, într'o toaletă elegantă.

— Eĭ bravo! Imĭ placĭ, eştĭ chiar nostim.

Să maĭ zicĭ că bărbaţiĭ nu ştiŭ să se dichisească, dacă vor!

O să aĭ succes, ma parole!

C.c. Marghioliţa ştiea că lauda e cel maĭ bun întăritor; lauda veseleşte şi veselia întinereşte pe om; de aceea nu maĭ sfîrşea cu laudele:

— Uit'te, aşa maĭ zic şi eŭ... Singur gîndul însurătoreĭ te-a întinerit, cu două-zecĭ de anĭ.

— Numaĭ să nu ne fie 'n zădar.

— Am ales eŭ înnainte de-a alege d-ta. Par'că nu vă cunosc! Pe flăcăiĭ tomnatecĭ îĭ însorĭ maĭ anevoe ca pe ceĭ de două-zecĭ de anĭ; ălora răpede le furĭ mintea.

Să lăsăm gluma, o fată ca o bombonică şi cu educaţie! Ştie să se prezinte 'n lume, să-ţĭ vie şi prinţĭ în casă.

Vezĭ, asta-ĭ mult. Presupune că te-aĭ lăcomi să ĭaĭ o îmbogăţită de azĭ!

Ce ţi-e bună, dacă n'o avea maniere, nu va fi o femee de lume? Eĭ, d-le Hristea, afacerile d-tale de-acum or să crească, relaţiile maĭ de aproape cu lumea mare, or să-ţĭ îndoească răpede averea.

Să nu te ţiĭ căit, că veĭ cheltui.

— Asta nu se ştie.

— Las' c'o ştiŭ eŭ. Acuma facĭ numaĭ vizită. O vezĭ, te vede; celelalte puncte le pun eŭ la cale.

— Socri sînt?

— Cum să nu fie? Dar nobilĭ. N'or să se amestece, ca mitocaniĭ, în casa d-tale.

Nu te duc între oamenĭ ordinarĭ. Voiŭ să-mĭ

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mulţumeştĭ, nu voiŭ să mă blestemĭ. Aĭ noroc că-ĭ săracă, alt-fel!!

Ce fată! Ce educaţie! Ar putea fi prinţesă!

— Dar numele e secret?

— Las' ţi-o prezint eŭ la faţa loculuĭ.

VI

Familia feteĭ făgăduise doamneĭ Ciubec, de va reuşi să-ĭ constitue Hristea zestre peste o sută de miĭ, că-ĭ va da cîte-va miĭ de leĭ.

Il ştiaŭ pe Hristea bogat, şi dacă se învoeaŭ să dea fata, trebuea să i se asigure o zestre bună.

In asemenea căsătoriĭ, c.c. Marghioliţa era sigură de reuşită.

Luĭ Hristea er să-ĭ placă o fată tînără şi frumoasă. Din partea feteĭ nu era chestie de plăcere ci de interes. Aice greutatea era constituirea zestreĭ.

Trebuea s'o scoaţă la capăt, alt-fel nu se făcea nimic. Şi Hristea se lăsa greŭ de tot! Intîea-şĭ dată nicĭ nu voea s'auză. Peste vre-o două zile de la vizită, d-na Ciubec veni maĭ de demineaţă.

De felul eĭ era chipeşă, c'o înfăţişare plăcută. Era o femee tot de-a-una veselă: înveselea şi pe ceĭ din jurul eĭ.

— Am venit maĭ dimineaţă să nu te scap de acasă şi-ţĭ aduc nu o veste bună, dar două. Fata te place, cum nu-ţĭ închipuĭ; numaĭ părinţiĭ cam staŭ la gîndurĭ. Al doilea, am o afacere grasă de tot. Ştiĭ că beizadeaua vrea să se 'nsoare şi-ĭ trebue banĭ... Numaĭ trusoul comandat la Paris costă o sută de miĭ.

— Bun de tot, zise Hristea. Nu 'n zadar e doar beizadea!

— Mobilează un salon din noŭ.—Mă rog, e lată de tot.—Ce noroc aŭ unele fete! Ştiĭ? Moşia luĭ de lîngă Buzăŭ ĭ-o constitue zestre! Dacă nu mĭ-o fi nicĭ asta recunoscătoare, apoĭ chiar a pierit recunoştinţa de pe lume. Dar să viŭ la interesul nostru.

M'am gîndit, în loc să ĭa de la vre un Ovreiŭ

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

banii, să-i ia de la d-ta. Numai trebue unşi ochii intendentului. Armeanul face ce vrea, el e chee şi lacăt.

— Bani pe poliţă nu dau.

— Ce poliţă? Pune ipotecă o moşie, cea mai frumoasă din Oltenia.

— Eu, după credit, nu dau. Nu vreau să'mbrac mantà străină.

— Taci, frate, cred că nu-i pusă la credit.

— D-ta crezi şi eu ştiu bine. Moşia care o constitue zestre e şi aea pusă pe cît nu face. Cu alte cuvinte nu dă nimic. Adevărată amăgeală.

Cucoana Marghioliţa îşi muşcă buzele de necaz, gîndind.

— Al naibei Grecul, toate le ştie!

Dar mare-i diavolul şi meşteră sînt eu.

— Va să zică nu-i nimic de făcut?

— Poate pentru alţii să fie, mie nu-mi place să mă bag în afaceri nesigure.

— Dar pe-o casă mare cu prăvălii din calea Victoriei pui mîna?

— Nu prea!

— Atunci nu mai faci afaceri?

— Ba, cînd sînt sigure, fac.

— Cu casa e sigur: o Franceză, i-a remas moştenire, are nevoe de bani.

— Pe cari n'o să-i mai văz.

— Cînd o casă de două sute pe mii, ţi-o remănea pe-o sută de mii, e reu?

— Atîrnă ce casă. Să-mi dea actele şi-om vedea.

— Să ştii că Duminecă viu cu ea. Incă un lucru, d-le Hristea, cred că vei fi de părerea mea.

In aceste vorbe cucoana îl fixă bine 'n ochi, voind să vază, dacă e nemerită vremea.

In adevăr, afacerea cu casa nu era de lepădat şi Hristea se mai veselise.

Să vedem, făcu el zîmbind.

— O fată, cînd se mărită, îşi pune 'ntregul viitor în joc. Să nu te superi, dar bărbaţii sînt capriţioşi, schimbători.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Dar eŭ... sînt om aşezat.

— Te rog... Să isprăvesc. Bărbaţiĭ sînt, cum am zis, foarte schimbătorĭ, maĭ ales, dacă n'aŭ nicĭ un interes să nu fie.

Nicĭ nu ştiĭ din ce, le sare ţandăra.

Omul, cînd n'are nicĭ o teamă, zeŭ, e ca un copil răsfăţat. Aşa, eŭ cu răposatul, de cîte orĭ în tinereţă n'ar fi voit, din te mirĭ, ce, să dea divorţ!

Dar, cînd se gîndea să-mĭ numere zestrea ce mi-o constituise, se liniştea omul.

Şi-a fost bine, am trăit, nu ne-am făcut de ris prin uşile tribunalului.

Vezĭ, mă gîndesc şi la cazul d-tale.

Nu vă leagă nimic material.

Să-ĭ constitui o zestrişoară cît de mică, fie numaĭ de ochiĭ lumeĭ, doar baniĭ la d-ta or să remîe, o simplă formalitate.

Chiar pentru d-ta e maĭ demn, se chiamă că n'aĭ luat o fată săracă.

— Văd unde baţĭ, dar eŭ sînt om cinstit. La caz de moarte, are un sfert din avere.

— E vorba de viaţă, nu de moarte. Şi să ferească D-zeŭ să 'ncapă femee pe mîna rudelor bărbatuluĭ. E chestie de demnitate. Gîndeşte-te şi d-ta: o fată tînără, frumoasă, de familie, să pună tot în joc, făr' de nicĭ o siguranţă? D-ta, om cuminte, o să-ĭ facĭ o observaţie, dinsa e tînără, numaĭ decît o s'o ĭa în nume de reŭ. Cearta e gata: o să i se pară că-ĭ la placul d-tale. O fată măritată şi-a pierdut farmecul. Cînd are ce-va sigur, aveţĭ alte sentimente şi ea şi d-ta. In căsnicie e dese orĭ chestie de tact. Ce sînt pentru d-ta, milionar, cîte-va sute de miĭ de leĭ? Facĭ o afacere, bunăoară cea cu casa, şi-ĭ puĭ la loc. Vorba: săraculuĭ: „de unde daĭ, D-zeŭ o să-ţĭ dea".

— Destul că nu ĭaŭ, să maĭ şi daŭ?

— Dar gîndeşte-te şi d-ta: o fată de nouă-spre-zece anĭ, cînd ĭa un bărbat în vîrstă,.. de!...

— Nu-ĭ destul că-ĭ garantez lux şi traiŭ fără grijă? De mine n'are a se teme. Doresc să am linişte, să-mĭ capăt puterea de lucru.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Aşa nu facem nimic. Prea eştĭ avăr. Auzĭ? Lucru mare două sute de miĭ!

Hristea, de obiceiŭ, cînd, era enervat, începea a se primbla prin cameră.

De 'nsurat trebuea să se 'nsoare. îĭ mersese vestea. Vre-o doĭ cunoscuţĭ îl şi felicitaseră. D-na Ciubec, văzînd că nu-ĭ maĭ dă respuns, se făcu supărată şi ridicindu-se:

— Eŭ plec. Maĭ gîndeşte-te. Fie-care trăeşte după capul săŭ.

— O sută cincĭ-zecĭ de miĭ. Maĭ mult nimic. Te rog, să am respuns cît maĭ curînd.

— Fata vrea, că te place; dar părinţiĭ, ştiĭ ca părinţiĭ, nu vor s'o dea cu ochiĭ închişĭ, făr' de nicĭ o siguranţă. Aşa, multora le-ar plăcea să ĭa o fată frumoasă şi pe urmă... de! cum sînt bărbaţiĭ... La revedere.

Servitoarea aduse corespondenţa de la curier. Cînd spre uşă, văzu, cam sub un jeţ, o batistă mototolită. O ridică şi desfăcînd'o, din ea aŭ căzut nişte chipurĭ micĭ de ceară asemuind omul, legate cu mătase roşe, şi alte boboane.

— Ce-ĭ acolo, Mand'o?

— Ce să fie? Farmecĭ, ţie-se de cine le-a făcut!

— Le-a pierdut cucoana de adinioară.

— C'a voit să le piarză. Ţie-se de dînsa, dacă-ĭ de reŭ; dacă-ĭ de bine, bine să fie.

— Ce-or fi alea, Mand'o?

— Fleacurĭ de dragoste.

— Auzĭ, durere? Ce-mĭ lipsea mie!

VII

Cu toată dorinţa de-a se isprăvi nunta cît maĭ curînd, nu se putu din pricina trusouluĭ comandat la Paris.

Tot era alt-fel gata. Cum sosiră lucrurile, se hotărî cununia.

Intr'o Duminecă frumoasă, cu soare, la „Biserica Albă" se făceaŭ pregătirĭ pentru nunta luĭ Hristea Pandele cu domnişoara Simona Tahu.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Mirele făcuse dar mireseĭ o diademă şi un colier de mărgăritare, carĭ costaŭ vre-o două-zecĭ de miĭ de leĭ.

Il alesese împreună cu d-na Ciubec.

Hristea voea unul mai eftin, cucoana îĭ făcu o scenă în prăvălie, amenințîndu-l că strică tot.

Prinsese slăbiciunea luĭ Hristea că se temea de scandal.

De la juvaergiŭ s'a ales şi dumneaeĭ cu'n inel ca rabat. Hristea era de necunoscut, toată îndărătnicia veche îĭ pierise. Era în faţa cucoaneĭ Marghioliţeĭ ca un somnambul, care ascultă orbeşte.

Ajungea să 'nceapă a striga ascuţit, subţire şi răpede:

— Nu, nu, nu, aşa nu merge, nu!

Hristea se supunea gîndind: „Voiŭ scăpa eŭ şi de Vidma asta!“

De alt-fel, avea nevoe de dînsa, să-ĭ aranjeze casa maĭ potrivit cu lumea în care trăea Simona; să-ĭ dea oare-carĭ lecţiĭ de eleganţă şi purtare.

El înţelegea toate astea şi de nevoe trebuea s'o sufere pe c.c. Marghioliţa, s'o vază dînd ordine şi făcînd comenzĭ de dimineaţa până seara.

Hristea une-orĭ, scos din răbdărĭ, trezit ca di'ntr'un vis reŭ, începea şi el maĭ răstit:

— M'aĭ nebunit, cucoană. Să fi ştiut mă lipseam de 'nsurătoare ca de nunta luĭ tata.

— Maĭ încet, frate, nu zbiera. Ne maĭ facĭ şi de ris? Vraĭ nu vraĭ, sînt stăpînă pe cămilă, vorba Arabuluĭ...

La biserecă s'adunase lume. Pe cine nu'ncîntă şi nu farmecă un chip frumos?

Simona, în rochiă albă de mireasă şi cu beteală de aur în păru-ĭ negru, părea o zînă din basme.

Cînd se coborî din cupeŭ fu un murmur de admirare, adevărată ovaţie adusă frumuseţeĭ.

Auzea: „Ce talie minunată!“. „Ce faţă îngerească!“. „Uit'te şi mirele!“. „E bătrîn, dar bogat!“ „Păcat de ea!“. „Ferice de el!“. „Ba vaĭ de el!“

Simona aducea mult cu statuĭ antice greceştĭ,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

carĭ poate aŭ fost croite pe modelul străbunelor eĭ.

Poate era strănepoată a aceleĭ Elene, înnaintea căreĭ bătrînĭ înţelepţĭ hotăriră că face să se lupte două popoare pentru asemenea frumuseţă.

E o taină a natureĭ, măestria cu care ştie să păstreze forme frumoase şi să le dea pe neaşteptate la iveală, minune a minunelor.

Femeile admiraŭ maĭ mult toaleta luxoasă şi scumpă: rochia brodată cu argint, vălul de mireasă ce era o valancienă scumpă. Unele din reutate ziceaŭ: „Cu aşa haine şi-un băţ e frumos!“.

La uşa biserecĭ jandarmiĭ abia putură împiedeca lumea să nu dea năvală înlăuntru, unde aşteptaŭ invitaţiĭ. La întrare i se aruncară florĭ.

Hristea, după îndemnul doamneĭ Ciubec, ţinuse să facă nunta cu tot luxul cuvenit.

Cînd miriĭ eşiră din biserecă alăturĭ, Hristea, în toaletă de gală, nu părea aşa de bătrîn. Lumea, deprinsă cu asemenea căsătoriĭ, nu băgă 'n seamă nepotrivirea vrîsteĭ. Milioanelor se ieartă tot; învidioşiĭ şopteaŭ într'un gînd: „Halal de dînsa!“. Un bătrîn, care văzuse şi auzise multe, îngînă: „Păcatul nu l'a trecut!“

Hristea auzi vorbele şi simţi fiorĭ.

Totul trecu răpede ca zborul uneĭ păserĭ prevestitoare de reŭ.

Beţia uneĭ vieţĭ noŭă era prea puternică. Va avea familie, copiĭ; el, omul căzut ca din cer nu va maĭ fi singur.

Aproape de apusul vieţeĭ simţea nevoe să ştie că, închizînd ochiĭ, neamul nu i se va stinge pe vecĭ.

Era, sărmanul, ca şi acele plante carĭ daŭ florĭ tîrziŭ, negîndind că le va prinde vijelia, îngheţul şi nu vor avea parte roadele să se folosească de vlaga părintească.

De la biserecă lumea şi miriĭ merseră acasă la Hristea. Simona nu fu de loc încîntată de salon şi mobile.

Remase chiar nemulţumită, totul era greoiŭ şi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

fără gust. I se părea că, pentru frumuseța ei, chiar un palat regesc ar fi fost prea puțin.

Hristea plutea cu sufletul în lumea necunoscutului; nu știa ce-i va aduce această viață nouă de la care aștepta atîta.

Ca toți căsătoriții la această vrîstă, își închipuea că poate avea o tinerețe nouă, că viața c'o femee tînără îl va întineri.

Invitații aŭ băut șampanie, aŭ mîncat prăjituri, bomboane și înghețată servită de „Casa Capșa".

Cu cel mai apropiat tren, tinerii aveaŭ să plece în călătorie de nuntă.

Mulți di'ntre cunoscuții Simonei socoteaŭ căsătoria ei o profanare.

— Crezi că vor fi fericiți? Zicea un adorator al Simonei către un verișor al ei.

— Ce idee! Va avea fericirea care o poate da averea.

— Manierele lui, purtarea, totul va fi în nearmonie cu obiceiurile ei. Un bărbat nu se dă după mediŭ: mojic îl faĭ, mojic remîne. E stîngaciŭ în toate apucăturile. Nu știe nici să dea brațul unei femei. Ai văzut la biserecă?

— O să se aranjeze și dînsa cum o putea, zise verișorul zîmbind ironic.

— Bine că are avere, celealalte va ști să și le capete. Ce-a fost greŭ s'a făcut.

— O fată frumoasă are carieră sigură; mai greŭ de noi.

— Dar e un avăr patentat.

— O să-l facă ea darnic.

— Salonul e binișor. Cam neartistic. Ce gust pe ei causeusa aea galbenă?

— Nu pricepi? Ar vrea ca totul să aibă coloarea aurului, idolul lui!

— Adevărat, salonașul de fumat e tot galben.

— Are cîte-va tablouri de Grigorescu, mai vre-o două copii. Altfel, fără gust.

— Putea să aibă ceva de maeștri mari străini.

— Cumpără Simona, nu 'nzădar trece prin Italia; o să-l dreseze ea.

— N'are seră.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Ce-ĭ trebue? Merge la Cişmigiŭ! zise verişorul glumeţ.

Simona privea toate cu'n zîmbet ce aducea maĭ mult a ironie de cît a fericire. Pentru dînsa căsătoria era mijloc, nu scop. Ce formă va lua viaţa, încă nu ştia.

După măritat ese la iveală caracterul bun orĭ reŭ al femeeĭ.

Avea să înceapă lupta de fie-care clipă în loc de armonie şi pace. De la început ipocrizia luă locul de frunte! Simona, faţă de lume, s'areta, drăguţă şi iubitoare cu Hristea. Ĭi vorbea mereŭ franţuzeşte, zicîndu-ĭ: „mon cher ami". Hristea se simţea cam stînjenit: el n'avea nicĭ accentul, nicĭ uşurinţa de-a vorbi franţuzeşte; învăţase pe apucate; Simona înse căpătase educaţia la maice.

Sub blîndeţa prefăcută, ascundea o voinţă neclintită.

Dorise, cu orĭ ce preţ, să fie bogată. „Ce-a fost greŭ s'a făcut, îşĭ zicea, de acum va trebui să meargă după dorinţa mea. Voiŭ avea lux, echipaj, servitorĭ, să nu maĭ vorbească rudele de sărăcia mea! E cam plicticos, dar ca să aĭ milioane, face". Hristea nu era un temperament amoros, pe care să-l încînte şi să-l îmbete vederea uneĭ femeĭ frumoase. Îşĭ mulţumise ambiţia că, el, săracul de odinioară, stă prin bogăţie alăturĭ cu ceĭ carĭ acum treĭ-zecĭ de anĭ îl priveaŭ de sus. Prin căsătorie va fi primit în casele boereştĭ, va sta 'n prietenie şi vizite cu ceĭ maĭ de sus. Va fi invidiat nu numaĭ din pricina avereĭ, dar şi-a femeeĭ frumoase, răpită lumeĭ aristocratice. Era mîndru că putea să înfrunte cu privirea pe ceĭ din vîrful piramideĭ: „M'am urcat aşa de sus ca voĭ; am putut să ĭaŭ odrasla voastră!"

Cu toaţe aceste ameţelĭ ale mărireĭ, cîte-o dată, îl apuca, pe nesimţite, o lîncezeală.

Un gînd se furişa de departe, din adîncul conştiinţeĭ, îĭ şoptea cuvintele din scrisoarea Susaneĭ: „Unchiule, de mor, gîndeşte că la Institutul de copiĭ găsiţĭ e un nenorocit, care aşteaptă mila şi dreptatea ta".

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Rar de tot i se aretaŭ luĭ Hristea icoanele trecutuluĭ.

Dar atuncĭ eraŭ fără de milă.

Mult îl chinuea asemănarea dintre Simona şi Susana. O bucată de vreme nu-şĭ putea aminti cu cine seamănă femeea luĭ, dar odată, aşa ca din senin, iĭ veni în minte chipul Susaneĭ.

De atuncĭ mereŭ îl mustra cugetul că nu s'a purtat blînd cu ea.

Adesea, cînd nu putea dormi, de departe, foarte de departe, ca de sub pămînt, auzea glasul luĭ Nicola: „Ce-aĭ făcut cu averea şi cu copiiĭ mieĭ?“

Trecutul, cu toată nefiinţa luĭ, nu poate fi ucis, trăeşte în suflet ca să-l chinue.

Amintirĭ treceaŭ furişîndu-se ca nişte umbre prin mintea luĭ Hristea, în nopţile lungĭ de nesomn, de carĭ tot nu scăpase.

Nicĭ oboseala drumuluĭ, nicĭ nenumăratele capriţiĭ ale Simoneĭ nu-l doboraŭ destul ca să doarmă dus!

Aţipea şi de odată tresărea prins de fiorĭ, par'că o nenorocire îl ameninţa şi trebuea să fie străjar neadormit al uneĭ fericirĭ închipuite.

Alergase o viaţă toată să adune avere şi, cînd o căpătase, nu maĭ avea destulă vlagă să se bucure, întocmaĭ cum fometoşiĭ istoviţĭ de slăbiciune nu maĭ pot mistui bielşugul bucatelor.

Simona ţinuse să vază Veneţia. Hristea, care făcea călătoria pentru plăcerea eĭ, se supuse. Credea şi el că minunile cetăţeĭ dogilor, stăpînă altă dată a lumeĭ, cu bogăţiile şi comerţul eĭ, îl vor linişti.

N'avea să vază el acolo ce-a fost în stare să facă maĭ marii pentru păstrarea bogăţieĭ şi putereĭ?

Omor, otravă, siluire, viclenie, trădare, toate aŭ fost ertate pentru a face şi a păstra averea, pentru putere. El făcuse bogăţie din nimic fără a face toate acestea.

Şi să nu fie socotit om superior? I se părea că Simona, văzînd cu ochiĭ ce-a fost în stare să

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

facă acea nobilime pentru avere, îl va stima şi iubi mai mult.

Hristea nu ştia istoria, dar pricepea destul din cîte ştia.

Simona nu se gîndea de loc, nici nu lua în seamă aluziile lui Hristea. Dînsa făcuse puţină pictură şi avea pretenţii că se pricepe.

Îi plăcea mult Tiţian, ale cărui opere le admira la Academia delle belle arte.

Hristea se miră, văzînd că în cetatea bătrînă găseşte nu apologia crimei, ci tablouri înnălţătoare. „Suferinţele Mîntuitoruluĭ“ şi scene din Evanghelie, îi redeşteptaŭ necontenitul zbucium al omenirei pentru milă şi iubirea aproapelui.

La vederea tablourilor geniale, Hristea simţea fiori. Un glas de departe, venit ca pe o dungă de aer, îi şoptea:

— „Tu n'aĭ iubit pe nime: frate, nepoţi, prieteni, pe nime!“

La aceste şoapte stringea braţul Simonei, ca o legătură că-şi va iubi nevasta şi copiii.

In biserecа San Roco se află un tabloŭ vestit al lui Tiţian: *Hristos tîrît de călăŭ.*

Simona îl sili să meargă şi acolo.

Vrea să vază toate operele maestruluĭ.

Innaintea tablouluĭ genial, care, după vorba luĭ Vassari, a adus biserecei mai mulţi baniĭ de cît a cîştigat genialul Tiţian în viaţa luĭ de aproape un veac, Hristea simţi cea maĭ adîncă jale ce-ĭ sfăşiase vre-o dată inima de piatră.

Îşi aminti de fratele uitat, poate fără cruce la cap, în sătucul depărtat şi de Susana, izgonită în lume şi moartă între străinĭ, de nenorocitul Ionel şi de oropsitul Ene, ce murise în casa de nebunĭ.

Dînsul nu se credea vinovat faţă de eĭ, dar tot i se părea că ar fi putut împiedeca nenorocirile.

La aceste amintirĭ, Hristea oftă. Geniul îşĭ făcuse datoria! Peste sute de anĭ, cu puterea luĭ nemuritoare adusese o clipă de milă, de înduioşare, într'un suflet împietrit. Clipe menite să 'mblînzească omenirea, clipe, carĭ înnobilează sufle-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tul omului, cum dalta maestrului idealizează stana de marmoră!

Avea înnainte simbolul cruzimeĭ şi al bunătăţeĭ nemărgenite, care în chinurile agonieĭ, nu rosteşte vaete nicĭ blesteme, dar cere milă pentru călăĭ! „Doamne, iartă-le că nu ştiŭ ce fac!“

Aŭ maĭ fost la Roma, Florenţa, Neapoli; dar această goană prin oraşele marĭ, prin pinacotecĭ, teatre, muzee, putea fi plăcută şi neobositoare pentru Simona, însă pe Hristea îl nimicea.

Atîtea simţirĭ nouă nu puteaŭ primi nerviĭ luĭ slabĭ şi puterile luĭ istovite. După o lună de zbucium, poreclită lună de miere, se hotărî înturnarea în ţeră.

VIII

Intors din călătorie, căută să-şĭ reguleze fiecare viaţă deosebit şi potrivită cu înclinările.

Simona petrecea vremea cu vizite, cumpărăturĭ; conturile le plătea Hristea.

Intiiŭ se cam revoltă, dar apoĭ, fiindu-ĭ groază de ceartă, se supunea. Cercă să 'nceapă afacerile.

Dădu cîte-va împrumuturĭ marĭ, din carĭ era să iasă cu pierderĭ.

Cînd în clipe maĭ liniştite îşĭ cerceta mintea şi voinţa, vedea că nu maĭ e ce-a fost.

Nu maĭ avea acea limpezime de vederĭ, nu maĭ ţinea seamă de-o mulţime de indiciĭ micĭ, neînsemnate, dar carĭ hotăresc reuşita uneĭ afacerĭ.

Mintea-ĭ era atît de adormită, că numaĭ mulţumită încăpăţînăreĭ maĭ întreprindea afacerĭ, din carĭ maĭ nicĭ o dată nu cîştiga.

Innainte de izbucnirea crizeĭ, n'a pierdut jumătate de milion numaĭ din îndărătnicie, nedînd baniĭ pe-o casă pusă la credit, fiind-că nu-ĭ dăduse de la început cît procent ceruse. Avuse noroc, nu minte.

Căsnicia nu-ĭ adusese liniştea la care se aştepta, ci plictiseală, grijĭ, certe.

Adesea, nervos la culme, încuea uşa camereĭ şi singur cu faţa muncită, cu ochiĭ stinşĭ, cu pri-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

virea pironită, măsura camera în lung şi 'n larg. Zbucium, nelinişte şi-o nemulţumire covîrşitoare îi chinueau sufletul.

Simona era capricioasă, ţipa şi avea accese de nervi pentru cele mai mici neînţelegeri.

La faţă semăna atît de mult cu Susana, că une-ori Hristea se 'ntreba de nu-i ea întrupată, venită anume să-şi răzbune.

Doctorii îl liniştează, spuindu-i să aibă răbdare, că toate aceste capriţii şi enervări sînt din pricina sarcinei.

Stînd une ori singur cu gîndul lui, se 'ntreba: ce i-a trebuit lui însurătoare?

Îşi amintea de vorba lui taică-so: „Cînd Dumnezeu vrea să piarză pe-un om, întîiu îi ia mintea". Şi lui, ce-i drept, par'că i-a luase minţile, cînd s'a însurat.

Cînd nopţile se lua pe gînduri şi nu 'nchidea ochii ceasuri întregi, se mira singur cît poate răbdà.

Cu toată economia lui, Simona avea talent să-i scoată bani.

N'a fost chip pănă ce nu şi-a comandat de la Paris mobilă pentru odaea de culcare: toată în lemn de mahon şi catifea trandafirie.

Hristea aştepta cu nerăbdare să-şi vază moştenitorul şi pe Simona liniştită. Tot nu pierduse nădejdea în bucuriile căsniciei, prorocite de d-na Ciubec.

Poate paternitatea va fi mai darnică în bucurii.

Simona, din ce în ce, tot mai nervoasă, abia de-l zărea pe Hristea.

Mama soacra sta mai toată vremea acolo, ca Simona să fie liniştită.

Hristea, ca să înlăture enervările, adesea nu sta cu ea la masă. În schimb, avea oaspeţi pe rudele ei mai totdeauna. Cu acestea era veselă, şedea şi vorbea.

Uneori Hristea, scos din răbdări, de vizitele rudelor, întrebâ pe soacră:

— Cît o să mai ţie canonul ăsta?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Mon cher, aĭ puţină răbdare. E o sarcină foarte grea pentru biata fetiţă.

Dacă n'ar avea puţină distracţie, cine ştie ce i-ar veni.

— Bine, dar casa mea e otel adevărat, unde eŭ n'am nicĭ rostul portaruluĭ.

— Eŭ mă jertfesc pentru voĭ. Dacă vorbeştĭ aşa, plec pe dată.

— Dar poziţia mea e caraghioază.

— De loc. E dovadă că-ţĭ iubeştĭ nevasta.

— Mulţumesc.

— Aibĭ răbdare, nu maĭ e mult.

Hristea remănea primblîndu-se prin cameră. Nerviĭ îl chinuiaŭ tot maĭ mult: nesomn, durerĭ de ceafă, slăbirea memorieĭ.

N'avea cuĭ se jelui. Se simţea străin la el acasă.

Simona, cu pretenţiile eĭ, prinsese camere, servitorĭ, tot.

Adesea trebuea să sune de două-treĭ orĭ pînă să vie servitorul, ţinut de poruncile Simoneĭ, de ale soacreĭ saŭ de ale vre uneĭ rude.

La orĭ-ce întrebare i se respundea: „Coniţa orĭ cucoana mare, nu mi-a dat răgaz".

In sfîrşit a sosit şi ceasul naşstereĭ. Spre marea bucurie a luĭ Hristea şi a tuturora, Simona făcu băiat.

Soacra l'a vestit şi i-a spus că trebue, pentru a linişti şi a împăca pe Simona, să-ĭ facă dar nişte juvaere scumpe.

S'a dus singură, a ales o brăţară, o folie şi un inel cu solitar, la un loc vre-o două-zeci de miĭ de leĭ.

— C'am scumpe.

— Vaĭ, Hristeo, se poate să fiĭ atît de avar cu biata Simona! A suferit atîta, ca să-ţĭ dea un moştenitor! Alţiĭ ar da milionul, să aibă un băiat aşa de voinic!

— De cînd tata trebue să cumpere copilul?

— Bine, fă cum vreĭ; dar alt chip nu e să te îmbunĭ cu dînsa. Nouă lunĭ de chin! Şi-o facere atît de grea!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Toate femeile nasc; doar asta le e menirea.

— Imĭ pare reŭ! Fi donc! Asemenĭ pe Simona, atît de delicată, cu toate femeile?

Hristea tăcu. Mama soacră era ambiţioasă. O vorbă să maĭ fi zis, şi pleca!

De voe, de nevoe, trebui să înghiţă şi acest hap.

I-a adus darurile orbitoare şi Simona primi să-ĭ sărute mîna. Nu-l văzuse de cîte-va zile, iĭ păru maĭ îmbătrînit, maĭ nesuferit de cît orĭ cînd.

Işĭ dădea însе seama că trebue să se poarte maĭ blînd: alt-fel l'ar scoate din răbdărĭ.

A adus doică la copil, o Englezoaică, sub cuvînt că vrea să crească băiatul după metoda engleză.

Cîteva lunĭ iĭ merse binişor copiluluĭ. De la o vreme însе începu a slăbi, a ţipa într'una. Cu doica nu se înţelegea în vorbă nicĭ Hristea, nicĭ soacra. Numaĭ Simona ştia englezeşte şi dînsa lipsea orĭ la vizite orĭ la primblare.

Hristea, spăriat de slăbiciunea copiluluĭ, nemulţumit de explicaţiile doiceĭ, că aşa sînt reĭ uniĭ copiĭ şi s'o lase să facă aşa cum ştie dînsa, o să fie bine, trimise după doctor.

Acesta observă copilul şi spuse luĭ Hristea:

— Sigur, doica n'are lapte.

Cercetînd'o, se adeveri. Maĭ află că-ĭ dedea ceaiŭ de mac.

— De maĭ întîrziaţĭ o septămînă, copilul murea de foame, zise doctorul.

Era, în adevăr, culmea ironieĭ: moştenitorul milionaruluĭ să piară de foame maĭ reŭ de cît al sărmanuluĭ nevoiaş!

Aduseră altă doică, tot sub privegherea Englezoaiceĭ. Simona nu voise să-ĭ dea drumul.

Copilul începu a se întrăma; doctorul venea odată pe septămînă, cerceta copilul, şi-l cîntărea să vază de creşte regulat în greutate.

La toate vizitele, Hristea era nelipsit. Nu maĭ avea încredere nicĭ în priceperea soacreĭ, nicĭ

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

într'a Simonei. Pe Englezoaică n'avea ochi s'o vază.

— „Era să-mi omoare copilul, nelegiuita!"

Liniştea prindea să-şi facă loc în casa bancherului. Simona se întîlnea cu bărbatu-so la prînz şi la masă.

Hristea începea a simţi plăcerile paternităţei. De cîte-va ori pe zi mergea în camera copiluluĭ de-l privea cu drag. Toată lumea zicea că-i seamănă.

Zîmbetele copiluluĭ eraŭ pentru Hristea cea mai mare fericire.

Numai i se părea că prea creşte încet; ar fi voit să-l vază mare ca pe copiii din poveşti.

Viaţa cu Simona era rece şi monotonă.

Hristea pricepu, dar cam tîrziŭ, că nu poate fi înţelegere şi dragoste, cînd femeea e cu zeci de ani mai tînără de cît bărbatul. Intr'o ceartă, Simona îi strigă în faţă:

— Cu bani nu se cumpără sentimente. Mulţumeşte-te că ai moştenitor şi femee care să-ţi facă onorurile caseĭ.

— Tristă mîngăere pentru mine! Eŭ nu ţi-am adus numai avere.

— Te rog, te rog, nu fă pe cotoiul sentimental. La vîrsta d-tale e ridicul, pur şi simplu, zise Simona, aruncînd nervoasă taburetul de subpicioare.

— Nu pretind sentimente pentru mine, dar, barim pentru copil. Mai multă îngrijire n'ar strica. De nu m'amestecam eŭ, îl pierdeam.

— Maniĭ de om nervos! Copilul n'avea nimic. Aĭ adus o mojică, nu ştie nicĭ a ţinea copilul la piept.

— Dar are lapte. Copilul a început a creşte în greutate; cu Englezoaica d-tale, murea.

— Nu maĭ voiŭ să m'amestec. Fă ce pofteşti.

— Ca mamă, ar trebui să te pricepi maĭ mult. Te interesezĭ maĭ mult de bijuteriĭ de cît de copilul tăŭ.

— Ce, am maĭ crescut copiĭ? Orĭ, poate, crezĭ că m'am măritat să-ţĭ fiŭ doică? Destul, am în-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

grijit s'aduc una din Londra, nu o proastă cum aŭ toţi ceĭ carĭ vor numaĭ să se cheme că ţin doică. Ce trebuea să fac maĭ mult?

— Să vezĭ cum îĭ merge copiluluĭ.

— Aĭ vrea să crească într'o lună cît într'un an? N'am nicĭ o grabă. Să trimeţĭ s'achite abonamentul la operă, mi-aŭ lăsat erĭ biletul.

— De ce l'aĭ primit? Pentru cîte-va serĭ să plătesc sute de leĭ? Iaĭ lojă, cînd aĭ chef să mergĭ.

Simona îl privi urît.

— Ţi-am spus că nu pot face economiĭ meschine. Vraĭ să-l plătesc din lunarul mieŭ?

Maică-sa o sfătuea mereŭ să nu-şĭ dea frîŭ inimeĭ, să fugă de ceartă, acum cînd are copil, cu nicĭ un preţ nu trebuea s'ajungă la divorţ.

— „Rabdă şi tu, dragă Simonă, n'are a trăi cît a trăit. Oamenĭ ca Hristea, tac şi fac. Caiafa de Ciubec m'a întîlnit şi-mĭ spunea să te domoleştĭ, că Hristea e foarte nervos şi nemulţumit.

— Aş! E un fricos şi jumătate; se teme de scandal. Nu, nu! Bărbatul trebue luat la răpezeală.

— Nu strică să-l ĭaĭ şi maĭ cu bine. Petrececît eştĭ tînără, dar să nu afle nicĭ el, nicĭ lumea.

— Atîta grijă să aĭ!

Simona dedea serate, serbărĭ. La toate Hristea trebuea să fie faţă. Nu să petreacă, dar aşa cerea eticheta. Lumea îl saluta cu respect, deprinsă cu înfăţoşarea luĭ rece. Veselia era pentru oaspeţĭ şi pentru Simona; el, omul grav de afacerĭ, fiind socotit maĭ pe sus de asemenea slăbiciunĭ. Impunea tuturor respect, fie-care gîndind: „ E mare om de afacerĭ. In vreme ce noĭ petrecem, cineştie ce combinaţiĭ lucrează în creerul luĭ? Ca să facă din nimic milioane trebue, pe lîngă noroc, şi minte deosebită“.....

Spre 1 Ianuarie, Simona organiză un revelion costumat, care remase vestit peste tot anul. Şampania şi bombonăria oostaŭ cîte-va miĭ deleĭ, comandate la Paris.

Hristea se mira singur de-atîta răbdare. De

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cîte-va orĭ cercă să pună frîŭ acestor cheltuelĭ, dar Simona ĭ-a spus ritos:

— Trebue să trăim după rangul nostru. Cînd primesc lumea cea maĭ aleasă, vreĭ să mă fac şi să te facĭ de ris? Aşa 'nţeleg eŭ traiul. Dacă nu-ţĭ convine, atuncĭ ştiĭ ce remîne de făcut. M'am măritat să petrec, nu să fiŭ cadînă.

Hristea se mulţumea că nu ataca din capital. De 'nmulţit averea simţea că nu maĭ are putere. Nerviĭ luĭ obosiţĭ abia puteaŭ să o conducă. Une-orĭ îşĭ amintea de energia trecută, de criticele ce făcea celor ce se lăsaŭ duşĭ de femee şi se minuna singur. In faţa Simoneĭ, aspră şi cu privirea măreaţă, era ca fiarele în faţa îmblînzitoruluĭ. Simona avea un gest caracteristic cu care îşĭ areta voinţa. Mîna dreaptă, ţinînd întins aretătorul, făcea o mişcară de la piept în afară, ĭar din gură rostea scurt: „Aşa voiŭ!"

— Căsniciea, îĭ zicea ea luĭ Hristea, în glumă, cînd era maĭ bine dispusă, e un războiŭ, bărbatul să fie fericit, dacă, din cînd în cînd, îĭ acordăm cîte-un armistiţiŭ.

E trist, că noĭ bărbaţiĭ plătim tot deauna despăgubirĭ de războiŭ.

—Aş! Te'nşelĭ, numaĭ cînd sînteţĭ învinşĭ. N'aŭ toate femeile talentul de-a birui! zicea Simona izbucnind într'un hohot de ris.

IX

Trecuseră doĭ anĭ de la însurătoare. Hristea nu maĭ avea pretenţie de a fi stăpîn în casa luĭ, aşa cum înţelegea el; ci se lupta să nu fie pus sub papuc. Afară cernea fulgĭ marĭ de zăpadă. încet, a lene, regulat, se aşterneaŭ jos, crescînd troianul alb. Era atîta melancolie în căderea lor, că, odată furate privirile spre fereastră, greŭ le puteaĭ întoarce. O sobă mare de teracotă albă arunca o căldură domoală în biuroul luĭ Hristea.

Mobila de nuc şi marochin de aceeaşĭ coloare, nu o schimbase; era tot cea luată odată cu casa.

— „Nu 'nţeleg să schimb mobila cu hainele.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Sînt bune, frumoase şi m'am deprins cu ele", respundea Simoneĭ, cînd îĭ zicea: „De ce n'aĭ schimba vechiturile astea? Trebue să fie din veacul trecut, bune de dat la muzeŭ"...

Hristea privea dus pe gînduri cum s'aşterneaŭ fulgiĭ.

Ziua da spre 'nserate şi Simona nu venise încă. Adesea se 'ntreba cu gîndul: „Ce interese o mînă pe femeea asta de ese de-acasă, fie vremea bună, orĭ rea!" Respunsurile eĭ le ştia pe de rost. Vizite la mama, la vere şi rude, cumpărăturĭ şi primblărĭ nesfîrşite! Nicĭ odată nu era chip s'o vază înnainte de masă. Maĭ în tot de-a-una se 'ntîrzia chiar după şapte.

Gînduri răzleţe îĭ treceaŭ prin minte, asemănînd femeile de-acum cu cele maĭ de demult, cînd eşeaŭ atît de rar de-acasă: „Din ce în ce maĭ reŭ. Şi asta se numeşte civilizaţie, bună creştere?"

Dar tresări, cine-va bătea la uşă.

— Intră, zise Hristea răstit.

Simona, îmbrăcată într'o roche mauve, foarte elegantă, întră zâmbind cu gingăşie.

Nu te aşteptaĭ, făcu dînsa, lovindu-l prietenește peste umăr. Azĭ am fost numaĭ la mama. Te deranjez?

— De loc!

Hristea nu se simţea bine cu amabilitatea Simoneĭ. Ştia că are ea vre-un interes, c'o să-ĭ ceară vre-un spor la toaletă, orĭ că avea vre-o notă urgentă şi umflată de achitat.

Nu-s deprins să te ştiŭ la vremea asta venită. Azĭ femeile merg de-acasă maĭ exact de cît slujbaşiĭ la slujbă.

— Aşa-ĭ, dragă, în toate trebue să ne supunem vremeĭ, să fim robiĭ modeĭ. Dar nu-ĭ vorba de asta. E ceva maĭ grav. Tata are nevoe de două-zecĭ de miĭ de leĭ şi trebue să ĭ-ĭ daŭ din pămînt.

— Frumos cadoŭ! Zise Hristea, aşezîndu-se picior peste picior; poziţie nesuferită Simoneĭ.

— Iţĭ spun că trebue.

— Bine de tot, sor'o!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Altă expresie gentilă! Dar îți spun că trebue.

— Destul că-ĭ daŭ venitul zestreĭ.

— Adică banii carĭ trebuea să-ĭ cheltuesc pe toaletă.

— Și carĭ trebue să-ĭ plătesc eŭ din pungă.

— Cît îmĭ daĭ e adevărată mizerie. Se poate o femee de rangul mieŭ îmbrăcà numaĭ cu cincĭ miĭ de leĭ? Mi-e rușine să spun. Cînd merg în prăvăliĭ, mi se scot lucrurile cele maĭ fine. Roșesc că nu pot să le ĭaŭ.

Nu știŭ cum să aleg, să nu trec peste sumă, ca o servitoare, căreĭ îĭ daĭ baniĭ numărați. Și maĭ vorbeștĭ de acele mizerabile sute? Par'că un om de rangul tateĭ, poate trăi cu atîta!

— Pentru doĭ bătrînĭ e prea de-ajuns.

— Dar nu-ĭ deprins să mănînce un cap de țir și o lămîe pe zi.

— Zi maĭ bine că-ĭ pierde 'n cărți.

— De obiceiŭ, cîștigă; acum a avut ghinion. E datorie de onoare și maĭ bine îmĭ vînz juvaerurile de cît să se întîmple o nenorocire.

N'a cerut, dar trebue să-l ajut.

Cu jocul și-a ținut rangul.

— Și-a pierdut averea.

— Scurtă vorbă: am eŭ zestrea mea orĭ n'o am? Iaŭ două-zecĭ de miĭ, să-ĭ daŭ.

— Pentru asta trebue cerere la tribunal. M'așĭ face de ris! Sub ce pretext? N'am cu ce te ținea?

— Dacă nu vreĭ să daĭ?

— Luîndu-te pe tine, n'am înțeles să daŭ ĭama în avere, să plătesc datoriile socruluĭ. Nu voiŭ să fac dîră prin barbă.

— Nu daĭ? Puțin îți pasă de onoarea familieĭ mele? Bine. O să vînd juvaerele.

— Fă ce pofteștĭ.

— Cîtă lipsă de simțire! Cînd m'am învoit să-mĭ schimb numele mieŭ în Pandele, n'am înțeles a mă înstrăina de părinți.

— Nicĭ eŭ n'am înțeles ca, înșurîndu-mă, să încurajez cu averea mea viții.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Jocul de cărţi nu-ĭ un viţiŭ. Nu-mĭ insulta familia.

— O fi o calitate boerească.

— Cel mult o pasiune.

— Tot una.

— Vrea să zică, am zestre numaĭ cu numele? La o nenorocire, nu mă pot folosi de ea?

L'am găsit pe tata atît de pierdut. Mă tem să nu facă un act desperat.

— Cîte datoriĭ d'astea neachitate o fi avînd de cînd joacă el?

Simona îl privi cu atîta ură şi despreţ, în cît Hristea nu maĭ putu isprăvi vorba.

— Ce crezĭ că tata e cămătar, un om care-şĭ vinde sufletul pentru banĭ? Se vede lucru, pentru ca să mă folosesc de zestre, trebue să mă despart.

— Ce motive aĭ?

— Se găsesc ele, cînd vreĭ. Auzĭ, pentru cîte-va miĭ atîta scandal! Un Chrisoveloni a dat fiie-sale vitrege un milion zestre. Caracter nobil. Şi-a luat văduvă, nu fată tînără.

— De cînd nobleţa s'arată prin milioane aruncate? Sînt atîţia nobilĭ calicĭ!

— Ţi-o fi cinste, cînd veĭ auzi că tata s'a împuşcat? Dar ce-ţĭ pasă? Cum s'a spînzurat nepotu-to, din pricina avariţieĭ tale, aşa pot să se omoare toate rudele. De cît să deschizĭ casa de fiier, maĭ bine piară lumea 'ntreagă! Te maĭ mirĭ că nu pot avea sentiment pentru un om, care n'are nimică sfînt afară de banĭ?

— Nu-ĭ adevărat! Daŭ mereŭ.

— Te cunosc. Ce vreĭ maĭ mult? Iţĭ daŭ chitanţă c'am primit din zestre două-zecĭ de miĭ, eştĭ mulţumit?

— N'are nicĭ o valoare.

— Atuncĭ mă duc drept la juvaergiŭ.

— Frumos!

— Da! Numele Tahu mi-ĭ maĭ scump de cît Pandele.

— Dar Pandele e numele copiluluĭ tăŭ! Crezĭ că pentru două-zecĭ de miĭ mă 'mpotrivesc? Trebue să înţelegĭ că un pătimaş ca tată-to, cînd s'o de-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

prinde a lua din punga mea, va juca şi milioane, aflînd slăbiciunea că-ĭ daĭ.

— Nu. Tata e om de onoare. Nu mi-a cerut şi mi-e teamă că nu-ĭ va lua. Doar ca împrumut.

— Ha! Ha! Ha! Sub formă de împrumut? Da, aşa ĭaŭ boeriĭ şi milioane! De plătit, la puntea raiuluĭ. E cunoscut. Cerşetorul cere să-ĭ daĭ cinci parale; boerul vrea să-ĭ „împrumuţĭ" o mie de leĭ, ce nu-ĭ maĭ vezĭ.

— Ruşine! Comparĭ pe tata cu toate lichelele?

— In chestiĭ de banĭ nu merge cu minĭnicĭ cu complezenţă.

— Plec la juvaergiŭ. N'am timp de pierdut.

— Sigur, îl aşteaptă masa verde la Colaro.

— Te poftesc, maĭ puţină ironie pe seama familieĭ mele.

Şi Simona plecă spre uşă.

— Dar e vremea meseĭ.

— Mă lipsesc de masă.

— Ascultă, Simonă, dacă e vorba s'amanetezĭ juvaerurile, dă-mi-le să trimet eŭ pe cine-va. Nu te face de ris.

— Nu le amanetez, le vînd.

— Făr de voea mea nu le cumpără. Doar un pungaş, care să-ţĭ dea nimica toată. Maĭ ca pe de furat.

— Dar sînt eŭ roaba ta? N'am nimic al mieŭ? Totul e numaĭ ficţiune? Dacă e aşa, să ştiĭ că mă despart. Nu pot, mă 'nnăbuş, nu maĭ sînt om, nu maĭ am sentimente de copil. Să-mĭ văz părinţiĭ în nenorocire, pe tata gata să-şĭ facă seamă; şi eŭ, cu avere, cu juvaerurĭ, să nu-ĭ pot da ajutor? Nu pricep nişte legĭ carĭ fac din noĭ fiinţĭ lipsite de drepturĭ şi datoriĭ.

Dar voiŭ să fiŭ om. Mîine daŭ divorţ, atuncĭ o să fiŭ stăpînă pe ce-am cîştigat cu jertfa tuturor sentimentelor mele. Da, da, om făr de inimă, în astă seară plec.

O năpădiră lăcrimile.

— Ascultă, Simonă, îţĭ daŭ, c'o singură condiţie: să-ĭ spuĭ că eŭ nu ştiŭ nimic de banĭ, că ĭ-aĭ luat amanetîndu-ţĭ diamantele. Pătimaşiĭ sînt ca

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

şi copiiĭ, nu-ĭ maĭ poţĭ înfrîna, dacă ţi-aŭ aflat slăbiciunea.

Dar, ca garanţie că nu-ĭ veĭ maĭ da, adă juvaerurile să le pun în casa de fier. Vor fi şi maĭ în siguranţă. Mereŭ se fac furturĭ. Feciorul din casă nu-mĭ place.

Simona, fără a zice o vorbă, plecă în camera eĭ de toaletă.

— Of! Femeile sînt maĭ veninoase ca viperele, gîndi Hristea.

Simona se întoarse şi aruncă pe biuroŭ cutiea cu diamante.

— Înţeleg meschinăriile tale. Cămătarul trebue să-şĭ dea 'n teapă. Fie! Dă-mĭ baniĭ numaĭ de cît. Hristea luă cutia, scoase din buzunar cheile de la casa de fier, descuiè încet, puse juvaerurile, după ce se încredinţă că sînt în cutie, şi, luînd apoĭ un pachet, numără 20 de hîrtiĭ de cîte-o mie.

— Sînt ultimiĭ carĭ-ĭ daŭ pe gîrlă. Avem copil şi averea trebue să fie pentru el.

Închise apoĭ cu zgomot casa.

Simona luă hîrtiile cu mîna încordată, mototolindu-le ca să arate cît despreţueşte baniĭ luĭ, şi le grămădi în réticule.

— Le ĭaĭ ca din gunoae? Zise Hristea, privind cu jale hîrtiile.

Simona îĭ aruncă o căutătură de ură şi despreţ şi eşi izbind uşa, fără a zice un cuvînt.

— Poftim mulţumită! zise Hristea, remăind iar pe gînduri, maĭ trist de cît înnainte. Îl îndurera grozav despreţul ce areta Simona pentru banĭ.

Fusese lovit în ce era carne din carnea luĭ şi sînge din sîngele luĭ. Despreţuită munca luĭ de-o viaţă!

De-o bucată de vreme, averea îĭ aducea numaĭ supărărĭ. Dar nu baniĭ luĭ munciţĭ eraŭ de vină, ci oameniĭ trîndavĭ şi lacomĭ după averea altuia.

Pentru ce-a dat aceştĭ banĭ? În tinereţa luĭ a trebuit să muncească anĭ pentru a aduna asemenea sumă, pe care Simona o lua ca pe nişte gunoae.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ce diavol al răsipeĭ s'a furişat în munca luĭ? Ce datorie are el pentru femeea asta, care-l despreţueşte?

Intrebărĭ, la carĭ nu putea respunde. Simţea că o mînă grea îl apasă, îl mînă înnainte.

Il urmărea urgia uneĭ fatalităţĭ, de care nu se putea feri. Groaza ce simte omul în vis, cînd vrea să fugă şi îşĭ simte picioarele împiedecate.

Auzea zurgălăii de la sania cu care pleca Simona.

Par'că trecuse un veac! Gîndul miilor ce se pierdeaŭ aruncate sub giulgiul de zăpadă ce s'aşternea căzînd mereŭ şi mereŭ îl ţintui loculuĭ. Ochiĭ îĭ remaseră iarăşĭ duşĭ la scînteele de ghiaţă ce picuraŭ agale şi neîncetat.

Incet-încet mintea începu să-ĭ depene trecutul, cu toată munca şi strădania după banĭ. Acum grija luĭ era să-şi vază copilul mare, să facă din el om de afacerĭ.

Indată ce va avea anĭ, îl va duce în Anglia la o şcoală de comerţ. Pe urmă îl va da la o societate să facă practică. Va imita pe miliardariĭ americanĭ. Innainte de-a întra în avere, să ştie valoarea banuluĭ muncit.

X

Căsnicia nu-ĭ adusese luĭ Hristea fericirile dorite. Cheltuelile Simoneĭ îl supăraŭ zilnic şi necontenit era ceartă pentru banĭ:

— Bine, Simonă, tu aĭ cheltui o împărăţie pe haine. E lucru de speriat. Nu ţi se uraşte cu atîtea cumpărăturĭ?"

— Fiind-că n'am odată cîte-va miĭ de leĭ să cumpăr tot ce-mĭ trebue.

— La tine orĭ miĭ orĭ sute tot atîta cinste aŭ, îĭ zicea el de atîtea orĭ.

De la o vreme îĭ hotărise o sumă fixă şi ĭ-a spus:

— Ascultă, Simona, maĭ mult nu capeţĭ, să morĭ! N'am să-mĭ compromit averea pentru capriţiĭ femeeştĭ. Am un ideal maĭ mare.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Copiluluĭ îĭ dăduse numele său, adică Hristea, cu toată împotrivirea Simoneĭ.

— Atîta plăcere trebue să mi se facă, zisese dînsul către soacră.

De necaz, Simona nu-ĭ zicea nicĭ odată pe nume, ci „Lili“.

Era leit Hristea, fruntea mare, chiar prea mare, capul cam ţuguiat şi bombot la spate.

Era acum de vre-o patru anĭ, c'o înfăţişare ca de floare crescută la întunerec. Avea capul mare şi faţă bătrînească.

In vreme ce părinţiĭ se certaŭ, Lili creştea mărişor, răsfăţat de tată, maĭ mult de cît de mamă.

Cînd cine-va îl întreba al cuĭ e, respundea: „Sînt puiul tateĭ“. Simona îl certa orĭ de cîte orĭ îl auzea vorbind româneşte şi nu voea să-ĭ respundă. Englezoaica plecase de vre-un an. In loc adusese o guvernantă franceză.

—Voiŭ să fie bine crescut să nu roşesc de copilul meŭ!

Asta era cea maĭ mare grijă a Simoneĭ.

Copilul avea seriozitate de om mare. In jocurile luĭ nu făcea zgomot, se juca liniştit, cu regulă şi cuviinţă.

Nu voea să se joace cu copilul portaruluĭ, zicînd că-ĭ „obraznic“.

Cel mult îl punea să stea frumos, nemişcat şi să privească la jucăriile ce le ţinea în regulă desăvîrşită şi nu le strica de loc.

N'avea ris vesel de copil, dar toată purtarea de om aşezat.

Hainele, ghetele, nu i se stricaŭ nicĭ odată, îĭ remăneaŭ micĭ.

Grădinarul îĭ altoise un trandafir pe numele luĭ, şi-ĭ spunea că o să 'nflorească tot deauna pe vremea cînd s'a născut şi cînd nu sînt alţiĭ trandafirĭ.

— O să-ĭ daŭ tateĭ.

Cînd une orĭ Hristea îl ţinea pe genunchĭ şi-ĭ zicea: „Ce-ţĭ place, Lili, maĭ mult?“ „Florile

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tată. Cînd voiŭ fi mare, o să mă fac grădinar, să am multe, multe păn la cer".

Ceasurĭ întregĭ se uita cum lucra florarul şi întreba mereŭ: „Asta ce e? De ce facĭ aşa?„ Grădinarul zicea glumind: „Domnişorul vrea să-mĭ fure meşteşugul"...

De la o vreme, copilul dormea neliniştit, tresărea prin somn, scrîşnea de credeaĭ că-şĭ rupe dinţiĭ. Bona spusese în una din zile Simoneĭ.

— Cuconiţă, nu ştiŭ ce are copilul: doarme reŭ, tresare şi scîrşneşte.

— Da? Zise Simona, care se gîndea la o întîlnire amoroasă. Spune domnuluĭ.

Simona îşĭ mobilase salonul de primire după gustul fantazieĭ sale. Cu pretenţiĭ de pictură, alesese una din camerele ce avea ferestrele spre nord. O tapetase din noŭ cu tapete închise, mobila era de lemn negru şi catifea săpată, verde antic; mesuţe cu vase artistice, cîte-va tablourĭ alese, cîte-va copiĭ de pe statuĭ antice.

Un covor moale, care înnăbuşea paşiĭ şi un piano scump.

Intr'o zi una din prietene îĭ făcu observaţie că-ĭ prea aspru mobilată, dînsa respunse glumeaţă:

— Salonul mieŭ e ca o ramă, operă de artă sînt eŭ. Cea d'ntiiŭ nu trebue se 'ntunece pe-a doua; cel mult să-ĭ arunce o lumină caldă.

— Aşa, da, aĭ dreptate. De aceea eştĭ tu atît de fermecătoare acasă la tine, făcu doamna Mitileanu, cu ironie.

— Numaĭ acasă, reutăcioas'o?

— Toaletele tale deschise cadrează minunat cu mobila mohoriţă. Aparĭ ca o fiinţă ideală, o vedenie, zise verişoara Simoneĭ, doamna Alinta.

— Acesta-ĭ secretul femeeĭ deştepte; să ştie a-şĭ înmii farmecul.

— Cînd aĭ pentru cine, zise doamna Mitileanu, uitîndu-se drept la Simona.

— Să aĭ, zise Simona. Fie şi numaĭ pour l'amour de l'art.

— O! O! Ça ne vaut pas la peine. Ţi se u-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

raşte numaĭ cu arta, zise o verişoară, care ştia secretele Simoneĭ şi voea s'o înţepe.

— Sărmană naivă! Nu cunoştĭ reţeta distracţiilor?

— Tu le ştiĭ? Invaţă-mă şi pe mine.

— In asemenea materie, draga mea, trebue să fiĭ autodidactă.

— Haĭ să fiŭ eŭ altruistă, zise Angela Zenide. Cînd te plictisesc vizitele, te apucă de cumpărăturĭ. Nu-ţĭ închipuĭ cum distrează şi liniştesc nervii tîrguelele. In ziua în care fac cumpărăturĭ, mă simt alt om.

— Foarte adevărat. Şi eŭ mă simt veselă de tot, cînd cheltuesc banĭ, zise Simona.

— Atîtea lucrurĭ frumoase, carĭ te delectează! Dantelele daŭ voluptăţĭ; te pierzĭ la vederea lor ca într'o feerie gingaşă, par'că te-ar adormi o muzică lină.

— Te simţĭ zînă în spuma măreĭ. Simbolul luxuluĭ ar trebui să fie o zînă frumoasă, încunjurată de dantele, şi de departe să samene că înnoate în valurĭ albe de spumă, zise Angela.

— O! O! O! prea multă poezie, pe mine mă 'ncîntă, cînd văz că pachetele cresc în jurul mieŭ, pur şi simplu, zise Simona.

— Sînt trofeele vieţeĭ noastre. In ziua în care cheltuim banĭ, avem maĭ multă vitalitate. Bărbaţiĭ n'aŭ dezvoltat acest gust,—zise domna Zenide.

— Bine că aŭ desvoltat gustul de-a cîştiga, zise verişoara Simoneĭ, rizînd.

— Diviziunea munceĭ, zise Simona, care avea pretenţia de-a fi foarte cetită.

— Ce-ĭ cu chestia verişoruluĭ tăŭ? Se 'nsoară? zise d-na Zenide.

— De sigur, îl peţesc eŭ, o să-ĭ cunun.

— Va să zică o să fiĭ scumpă nănăşică. Ferice de tine! Aĭ gust! Frumos băiat şi încă militar!

— Vreĭ să zicĭ frumoasă păreche şi ferice de Aida?

— Ba, vaĭ de dînsa.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901 1932

— Aș! Ce vreĭ? Fetele cu banĭ ĭaŭ băeți frumoșĭ? E vaĭ de cele sărace, trebuie să ĭa urîțĭ cu banĭ, zise Simona.

— Se desdăunează ele, zise doamna Zenide privind pe Simona.

— Atîta ar trebui, după ce-șĭ jertfesc tinerețe și frumusețe, să nu se răzbune. Lumea nu le condamnă, respunse aceasta.

— Serios? Il laș să se 'nsoare? zise verișoara glumeață.

— Se logodește.

— Și logodna o să ție vre-un an. Am înțeles. Ce dulce intimitate între nănașă și fin!

— Tu glumeștĭ și Angela o lua-o în serios.

— Numaĭ proștiĭ ĭaŭ glumele în serios și minciunile drept adevăruri. Oamenii serioșĭ văd și nu cred, aud și nu înțeleg, zise verișoara.

In vremea asta feciorul deschise ușa.

D. locotenent Măleanu. Un ofițer de roșiorĭ, bălan, cu mustățĭ subțirĭ și bine făcute, cu părul frizat și cu mers elegant intră în salon, sărută mîna Simoneĭ, privind'o cu respect și devotament, pe urmă sărută mîinele celor treĭ prietene ale Simoneĭ.

— Vaĭ, domnule Meleanu, de o bucată de vreme eștĭ invizibil, zise Angela.

— Aĭ haz! Nu știĭ care sentiment dispune la o dulce singurătate și meditație? zise verișoara.

— A! Dar uitasem. Lumea ne distrage. In singurătate vedem numaĭ iccana iubită, zise d-na Zenide.

— Cum îĭ șade unuĭ logodnic ideal, zise Simona.

— O simplă întîmplare, cuconiță. Am fost ocupațĭ cu inspecția generaluluĭ.

— Da, da! Scuze!

— Nu-i lucru de ascuns. Henri se logodește și e ocupat, zise ĭar Simona.

— Sigur, trebue atîtea atențiĭ pentru logodnică. Preludiile în ĭubire, ca și 'n muzică, sînt zice-se, răpitoare, făcu Angela, ridicîndu-se să plece. Orĭ cum, d-le Meleanu, nu ne uita de tot.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— O amintire care 'mĭ face tot deauna plăcere, zise Meleanu.

— Eŭ, dragă, plec. Am atîtea vizite, zise Angela.

— Şi ma-ta, tanti?

— Şi eŭ am venit cea di'ntîiŭ. Şi, de, sîntem discrete; nănaşa, poate, are de aranjat multe cu finul.

— A! Le putem foarte bine aranja în faţa voastră; de voĭ n'avem secrete. Nu-ĭ aşa, Henri?

— Fără îndoeală, doamnele pot să ne fie chiar sfătuitoare, aŭ experienţă.

— Crezĭ? Reutăciosule! zise d-na Zenide.

— Aĭ comandat la Rothhan florile pentru logodnă?

— Aĭ zis că mergem împreună.

— Da. Aĭ dreptate.

— Va să zică e serios, întrebă Angela.

— Poate nu prezint destulă seriozitate? zise cu mirare Meleanu.

— De! S'o vedea. La revedere.

Simona le petrecu păn la uşă, pe urmă se 'ntoarse spre verişor. Acesta veni cîţĭ-va paşĭ spre ea şi-ĭ cuprinse talia, şoptind:

— Simona mea, eştĭ fermecătoare!

— Tu, eştĭ delicios. O sărutare.

— O sută, o mie, o veĉnicie ar fi prea puţine.

— Vorbe! Vorbe! Vorbe! Cum o să le uiţĭ acestea toate!

— Se poate? Frumuseţa ta e atît de încîntătoare. Eŭ, pierdutul de altă dată, simt că mĭ-a sporit viaţa. Cînd te văd, inima'mĭ bate maĭ tare, sîngele e maĭ cald. Şi ochiĭ nu-ţĭ spun maĭ multe de cît vorbele?

Simona îĭ flutură o batistă de dantelă pe la nas.

— Iţĭ place parfumul de crinĭ? Eŭ îl ador.

Şi faţa Simonei luă o expresie de încîntare fără margeni.

— Simona mea adorată! şopti Henri, sărutînd'o cu foc. Ce chip dumnezeesc aĭ. Mereŭ tot maĭ frumoasă eştĭ.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Şi remase ca hipnotizat.

— Ce te-aŭ hipnotizat solitarele din urechĭ?

— Nu! Cele din ochĭ!

— Zeŭ? Nu te cred aşa de îndrăgostit pe cît areţĭ.

— Nu aĭ aflat oare că prefacerea e o calitate, care ne lipseşte nouă bărbaţilor?

— Nu totdeuna!

— Ba da.

— Cînd veĭ fi însurat, va trebui s'areţĭ dragoste nevesteĭ.

— Nu-mĭ vorbi. Nicĭ nu voiŭ să crez, c'o să mă'nsor. Vreĭ să joc un rol detestabil?

— Trebue, de ochiĭ lumeĭ.

— Lasă-mă să crez că-ĭ un vis tot ce facĭ cu mine.

— Eştĭ băiat sărac, viaţa e grea, trebue să ĭaĭ avere. Intr'un an te plictiseştĭ tu de mine.

— Insurat orĭ nu, tot o să te iubesc numaĭ pe tine.

— Remiĭ la masă?

— Să-l văz pe urs? De ce mă puĭ la tortură? Oh, cît sufăr, cînd ştiŭ că Simona nu-ĭ numaĭ a mea.

— Pauvre naif! Gelos de Hristea!

— Gelos şi de vîntul ce-ţĭ mîngîe faţa.

Simona îl maĭ sărută cu foc.

— După masă eşim împreună, mergem la logodnică.

— Ne abatem întîiŭ pe di'ncolo.

Simona privindu-l cu patimă:

— Dacă vreĭ.

— De ce ţiĭ tu să mă logodesc, să joc rolul de logodnic prost?

— Ca să poţĭ fi amant cuminte. Un an de libertate nu-ţĭ pare o fericire nebună? Vecînic amîndoĭ: curse, vizite şi nime să nu poată zice ce-va! Spune, nu sînt meşteră iscusită?

In lume, dragă, „il faut savoir sauver les apparences“. Pe urmă toate merg „comme une lettre à la poste“.

— Şi peste un an!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Peste un an? O! Un an e așa de mult! Cine știe ce va fi? Henri se poate plictisi de dragostea sărmanei Simone!

Ia logodna 'n serios; milionul e mare talisman în viață, din urît te face frumos, din prost, cuminte; din mojic, nobil. Eŭ poate mor!!

Henri îi coperi gura cu mîna.

Simona i-o sărută.

— Femeea, chiar cînd iubește, vrea să torturеze. Nu mă vezi o dată să nu-mi spui reutăți, carî-mi săgeată inima. Să mă plictisesc de tine? Eternitatea, să te privesc, ar trece ca o clipă. In fericirile noastre de cîte orî n'am fi voit să oprim vremea 'n loc?

— Dar pe 'ncetul veî ajunge la alte sentimente, eștî tînăr încă.

— Eŭ sînt trăit.

— Vom vedea și aceasta a opta minune: un amant veçînic amorezat. O să te cunosc îndată ce plictiseala ar avea măcar gînd să te prinză. N'o s'aștept să-mi daî tu concediŭ.

— Simonă, de ce mă chinuești? Asta 'nseamnă că la cel maî mic capriçiŭ o să-mi sfășiî sufletul. Să știî însе că am leac; îțî aducî aminte de seara luî 20 Ianuarie?

— Nu fiî copil. O să te iubesc păn te veî plictisi tu, ca să nu te am pe cuget,... zise Simona îmbrățișîndu-l.

— O să aștepțî mult atuncî...

Feciorul pofti la masă.

XI

Simona era veselă și maî frumoasă de cît orî cînd. Hristea venise 'n sufragerie și desmierda copilul.

— Bună seara, d-le Hriste, zise Meleanu.

— Bună seara, domnule locotenent. Nu te-am văzut cam de mult. Simona era îngrijată că-l fi bolnav, tocmaî înnainte de logodnă.

— Am avut o inspecție, domnule Pandele.

— A eșit bine?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Foarte bine. Generalul m'a bătut pe umăr, zicînd: „Dacă toţi ofiţerii şi-ar face datoria ca d-ta, am fi cea mai disciplinată armată din lume".

— Innaintare sigură!

— Aşa cred.

— Foarte bine: mire şi căpitan deodată.

— Uit'te, Lili te priveşte cu admiraţie. Ţi-l drag, Henri, Lili?

— Mi-s dragi hainele lui.

— O să-ţi facă tata haine de general.

La masă glumiră de una de alta, Hristea lăuda pe logodnica lui Henri.

— Fată o partidă bună. Fata are trei sute de mii şi-un unchiu, pe care o să-l moştenească: un milion rotund.

— Eu nu-i zic? Un militar are nevoe de avere, dacă vrea să 'nsemne ceva, făcu Simona.

— Oricine, nu numai militarii. Simona şi-a pus în cap să te 'nsoare; nu scapi, te-asigur.

— Dacă nu m'ascultă, nici să-l mai văz prin casă.

— A! A! Prea eşti rea, verişoară!

— Tu eşti idealist. Azi idealismul e bagaj greu, trebue aruncat peste bord, dacă nu vrei să te înnecî în valurile vieţei.

— Da, da, nevasta e practică.

— Cred c'am dat dovezi, zise Simona. Ştii o veste bună, Hristea?

— Ce, altă logodnă?

— Ei aş! Crezi că deschid agenţie? M'am jertfit pentru strengarul de Henri, să-l fac om, doar e botezat de tata.

— Vorbeşte! Sînt grăbit. Aştept contabilul pentru o afacere.

— Tata şi-a pus în gînd să facă o întreprindere.

— Şi asta e la tine veste bună? Să te ferească Dumnezeu de boer, cînd vrea să facă pe omul de afaceri.

— Tata a mai făcut asemenea întreprinderi; e chestie de tăiat o pădure. Se poate cîştiga colosal ca mijlocitor.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Dacă e numaĭ de stăruinţĭ, de nu cîştigă, pierde numaĭ vorba. Atunci e bine.

— Ba vrea să aibă parte la beneficiŭ. Pentru asta trebue să puie ce-va capital, un bagatel, treĭzecĭ de miĭ de leĭ. O să cîştige o sută de miĭ. E o pădure colosală, de exploatat. Asociază-te şi tu.

— Să mă ferească Dumnezeŭ să fac asociaţie cu boeriĭ. Cu eĭ e bine să mănincĭ, să beĭ, să joacĭ cărţĭ, ca să le cĭ baniĭ, atîta tot.

Fă-l să înţeleagă că la vrîsta luĭ oameniĭ se retrag din afacerĭ.

— O să ţi-l trimit să-l convingĭ.

— Te rog, lipseşte-mă de această plăcere.

— Atunci ce vreĭ? Dă-ĭ banĭ.

— Să-ĭ piarză?

— Cum mĭ-a expus el afacerea nu se poate pierde.

— Planurile boerilor daŭ tot deauna cîştig, dar punerea lor în lucrare, pagubă sigură.

— Eştĭ nedrept.

— Aĭ uitat întreprinderea de-acum doĭ anĭ? Nu stărui de prisos. Să-ĭ dea la cărţĭ ca şi atunci? In loc să-ĭ pue în afacerĭ e maĭ atrăgătoare masa verde.

—Te rog, te rog, păn' aci, tata nu-ĭ un şnapan.. Cu baniĭ luĭ avea voe să facă tot ce poftea.

— Dar lua foc cu gura că-ĭ pune într'o întreprindere.

— De necaz ĭ-a jucat. De unde credea că tanti să-ĭ lase cîte-va sute de miĭ, se pomeneşte cu cîte-va biete miĭ, ca un servitor... S'a demoralizat şi el...

— Aşteaptă contabilul, la revedere.

— Nu mergĭ cu noĭ?

— Cu părere de reŭ, nu. Am de lucru.

XII

Trecuse anul şi nunta luĭ Henri se tot amîna... din pricina formelor. Acum avea motiv că vrea să fie întîiŭ căpitan.

Simona nu căuta maĭ de loc de copil. Guver-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nanta franceză înlocuise pe doica engleză. Fată bună și blîndă, da toată îngrijirea copiluluĭ.

Toată grija Simoneĭ era de hainele copiluluĭ. La joc îl purta cu haine îndemănatece. La masă trebuea schimbat de la cămașă pînă la ghete, să fie cît se poate maĭ elegant. La serate îl îmbrăca în costum de paj. Hristea îĭ bănuea dese orĭ.

— Tu facĭ din copil o jucărie. Nu vezĭ cît arată a doua zi de obosit?

— Trebue de mic să știe a se prezenta 'n lume, altfel va fi greoiŭ ca un urs.

— N'am gînd să fac din el paiață.

— Eleganță nu strică nimăruĭ.

— Te rog, să nu-l maĭ îmbracĭ ca pe un clown. Voiŭ să fac din copil un om serios.

Intr'una din zile, găsind iar comandată o haină de fantazie, o luă și-o făcu bucățĭ. Simona îl privi cu despreț și zise:

— De-acuma nu mă ocup de copil. Să știĭ.

— Cu atîta maĭ bine. De cît cum te ocupĭ, maĭ bine lipsă!

Hristea, pe cît îl ajutaŭ puterile, vedea de Lili. La vrîsta luĭ se trezise o dragoste nemărgenită pentru această ființă slabă: viață, liniște, tot ar fi jertfit pentru el. Intocmaĭ cum falnicul stejar înfruntă urgia furtuneĭ și trage asupră-șĭ trăsnetul, scăpînd vlăstarul gingaș de la rădăcină, tot ast-fel Hristea simțea că pentru copil nicĭ o jertfă nu îĭ-ar fi prea mare.

El, omul banuluĭ, privea nedumerit trezirea acestuĭ sentiment. Noaptea, neputînd dormi, mergea în vîrful degetelor la ușa camereĭ copiluluĭ să-ĭ asculte resuflarea.

De cîte orĭ eșea de-acasă, îl săruta, părîndu-ĭ an, păn l'o vedea iar. In nopțile de nesomn și suferințĭ o frică fără margenĭ îl chinuea: „Să nu mor! Să-mĭ văz copilul îndrumat pe calea cea bună. Moștenitor al avereĭ, puterea mea de muncă va trăi în el. Strădania mea, milioanele mele nu vor fi pleavă aruncată 'n vînt de străinĭ. Voiŭ trăi în copilul mieŭ".

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Dragostea de tată îl făcea să nu mai ĭea în seamă capriţiile Simoneĭ.

— De dragul copiluluĭ, fac orĭ ce!

In asemenea momente zbuciumul trecut, păcatele făcute cu voe şi fără de voe, pentru a se îmbogăţi, i se păreaŭ îndreptăţite şi ertate.

Numele luĭ, averea luĭ, nu vor pieri. Cînd îşĭ lua copilul în braţe, tremura de bucurie; i se părea că-şĭ cuprinde tot avutul.

Il lua de subţiorĭ şi-l arunca în slavă. Copilul ridea mulţumit. Eraŭ singurele clipe de adevărată fericire copilărească.

— Papà voiŭ să fiŭ mare, mare cît tine.

— O să fiĭ.

— Tu cum o să fiĭ atuncĭ?

— Bătrîn de tot.

— Da?

Şi copilul remănea gînditor.

In una din zile văzuse ducînd un mort.

— Papa, de ce mor oamenĭĭ? Grădinarul zice-că li se isprăvesc zilele?

— Da. Aşa o fi?

— Şi mie şi ţie or să ni se isprăvească?

— O dată, da.

Copilul nu pricepea, simţea numaĭ că e ce-va jalnic.

Prietenul cel maĭ supus la toate nazurile luĭ Lili era Mîrza, un cîine mare, cu părul negru şi creţ.

Vara, Leon îl tundea, lăsîndu-ĭ păr numaĭ pe cap şi gît ca o coamă. Lili, cum se încălzea, zicea: „Leone, fă-mi-l pe Mîrza leŭ-paraleŭ, să mă ridice pănă 'nnaltul cerului ca pe Făt frumos".

Cînd copilul era maĭ cu chef, încăleca pe cîine şi-l ţinea de urechĭ, strigînd: „Hiĭ! Mîrza, hiĭ! Cîinele, supus, ascultător la toate toanele copiluluĭ, îl purta prin curte şi grădină. După ce-ĭ făcea chefuI, Mîrza îl privea ţintă în ochĭ, aşteptînd răsplata. Lili scotea din buzunare zahăr orĭ bomboane, le ridica în sus, strigînd: „Attràpe, Mîrza, attrape!" Cîinele prindea şi roţăea zahărul, clipind des, par'că ar fi zis: „Tare-ĭ bun!" „Pro-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

stule nu clefăi, o să te dea maman afară de la masă, îĭ zicea Lili!“.

— Mîrza maĭ scotea de cîte-va orĭ limba luĭ subțire și roșie, se lingea pe bot, pe urmă îșĭ lipea capul de copil, par'că ar fi zis: „Tare-mĭ eștĭ drag, stăpîne“.

Hristea de multe orĭ privind gingășiile copiluluĭ, remînea pe gînduri nepricepînd pe Simona că se'ngrijea atît de puțin de Lili.

Zice că-l iubește și pune maĭ mult interes pentru vizite, mode pentru a-șĭ însura și mărita rudele de cît pentru copil! Cîtă ceartă și scandal nu mi-a făcut să împrumut banĭ luĭ văru-so, că mi-o da din zestre!? Dar de nu se 'nsoară? Unuĭ fluieră 'n vînt ca el cine știe ce-ĭ abate? Atuncĭ remîn păgubit cu două miĭ de leĭ? Era netraiŭ, a trebuit să-ĭ daŭ. Cu dărnicia eĭ, de-ar putea, mi-ar tări casa de-un colț la rude. E cheltuitoare! Să fi știut n'o luam, de ar fi avut ea milioane! Cel puțin s'o văz că îngrijește de copil! Vecînic pe mîna guvernanteĭ!

„Oh! Femeile de azĭ! Nicĭ mame nu maĭ sînt!“

Doctorul venea des să vază copilul. In una din zile a zis:

— E cam nervos. Trebue trimis cît maĭ curînd la aer de munte.

Hristea oftă. La munte l'ar fi trimes, dar cu cine? Simona nu voea să plece înnainte de a se începe sezonul. Numaĭ cu bona nu putea să-l lase. Hotărĭ să-l trimiță la șosea demineața și după masă. Din zi în zi, copilul era tot maĭ tăcut și sta maĭ mult loculuĭ. Dacă băiatul portaruluĭ venea să se joace, Lili la cel maĭ mic vuet striga:

— Șezi bine, te daŭ afară; mă doare fruntea. Bona nu băga 'n seamă. Credea că sînt caprițiĭ de copil răsfățat.

Intr'una din zile copilul nu voĭ să mănînce, zicînd că-ĭ vine reŭ.

— Cutiea cu bomboane de-aseară, zise Simona, privind reŭ pe Hristea. Asemenea lucruri strică sănătatea copiilor, nu costumele.

— Numaĭ s'a jucat cu ele, zise bona.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Mon cher ami, prea îl răsfeţi, îl strici.

Copilul privi lung la tată-so, par'că vrea să zică: „Nu te potrivi; pe tine te iubesc mai mult".

După prînz, bona zise franţuzeşte copiluluĭ:

— Domnişorul nu sărută pe maman? Lili cu paşĭ înceţĭ se duse s'o îmbrăţişeze pe Simona.

— Drăguţule, să nu-mĭ stricĭ coafura.

Lili abia îşĭ atinse buzele de faţa eĭ. Sufletele gingaşe ale copiilor simt cine ţine şi cine nu la eĭ.

Cînd trecu la Hristea, cu toată dojana la care s'aştepta şi el, luă copilul pe genunchĭ, şi'l privi cu drag în ochĭ. Băeţelul se 'nveseli puţin şi zîmbi vesel.

— Ce rizĭ, drăguţule?

— Mă văd în ochiĭ tăĭ.

Şi-l cuprinse cu mînele după gît, îl sărută cu drag pe amîndoĭ obrajiĭ.

Simona zîmbi.

— In necazul mieŭ vă drăgostiţĭ, Lili?

— Tata n'are coafură să i-o stric, zise copilul, netezind părul cărunt al luĭ taică-so. Apoĭ zise:

— Vreaŭ să dorm. Mi-ĭ somn, Lino.

— Fcarte bine, dormĭ să creştĭ, zise Simona.

Lili eşi cu bona.

— Copilul arată reŭ, făcu Hristea.

— Ce naţie de om îĭ fi, de eştĭ aşa fricos? Are tenul delicat, dar n'are nimic.

— Nu-ĭ vorba de ten; prea tare-ĭ străluceau ochiĭ.

— Aş, părerĭ! Nervĭ de grand papa! zise Simona cu ironie.

— Doctorul de mult zicea, să-l ducem din aerul de-aci.

—Să mă exilez la Sinaia, cînd nu-ĭ încă nime?

—Pentru sănătatea copiluluĭ, ce nu face o mamă?

Simona îl privi cu ură şi despreţ.

— Atîţia copiĭ trăesc în Bucureştĭ şi nu mor.

— Copiĭ şi copiĭ.

— Taţĭ şi taţĭ, zise Simona muşcător.

— Ar trebui să ne răfuim o dată. Prea fac azĭ femeile din măritiş sport orĭ afacere. Copilul,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

casa, bărbatul sînt un balast din care caută să lepede cît pot. Toată vremea e pentru lux, petreceri orĭ şi maĭ reŭ.

— Ce fel de vorbă: şi maĭ reŭ? Te rog, să-mĭ daĭ socoteală! Aĭ vrea să fiŭ jupăneasă, bonă, guvernantă?! Renunţ la aşa viaţă.

— Trist pricep azĭ femeile viaţa? Dacă servitoriĭ n'ar maĭ avea frică de controlul mieŭ, răsipa ar fi desăvîrşită.

— Mulţumită controluluĭ d-tale, bucătăreasa pleacă. Mă deprinsesem cu felul eĭ de-a găti.

— Voeaĭ să nu-ĭ zic nimic, după ce mĭ-aŭ ajuns la urechĭ hoţiile eĭ?

— Nu se poate bucătăreasă să nu 'ncarce de la coş.

— Frumoasă avere ar face un om cu cît fură servitoriĭ din Bucureştĭ într'o singură zi.

— Nu se poate alt-fel. Servitoriĭ sînt un reŭ necesar.

— Maĭ mult control din partea stăpîneĭ le-ar tăia veniturile necinstite.

— Te rog, asemenea meschinăriĭ îmĭ fac reŭ. Cînd mama făcea une orĭ caz de furăturile servitorilor, tata ĭĭ zicea: „Las', dragă, doar şi eĭ nu trebue să se hrănească din fărimiturile ce cad de la masa stăpînuluĭ?"

— Da, da: cărţile, luxul şi bandele de servitorĭ aŭ calicit pe boerĭĭ noştri. Nu 'nţeleg nobleţa de-a te lăsa jefuit.

— Socoteşte furăturile ca un spor de leafă.

— Maĭ curînd ca o rechiziţie. Tu aĭ mîngăere că bucătăreasa gătea cu unt?

— Vezĭ bine, totdeauna avea unt proaspăt.

— Da, îl ţinea în ghiaţă de mărturie şi noĭ mîncăm untură. Cu furăturĭ şi-a făcut casă de două-zecĭ de miĭ de leĭ.

— Nu de la noĭ.

— De la alte cucoane tot aşa de galantoane ca tine.

— Fiind-că nu se poate alt-fel, de ce mi-aşĭ face sînge reŭ pentru cîte-va sute de leĭ pe an?

— Fiind-că nu trebue să te laşĭ furată.

Muzeul Digital al Romanului Românesc 335
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Nu te poţi lipsi de ei, de aceea închizi ochii şi taci. Care stăpîn nu ştie că-l fură? Dar n'ai ce face.

— Ştii tu? Cu cît răsipesc şi fură servitorii am putea mînca la cel mai mare restaurant.

Simona îl privi iar cu despreţ.

— Ce? Crezi c'am nebunit? Dacă aveai gust de restaurante, la ce te-ai însurat?

— Nu zic, dar vezi, se impune un control.

— Ce control? Să am cămară îmi trebue cămărăşită. O să fure ea, plus leafa. E chestia şarpelui care se muşcă singur de coadă. Fură bucătăreasa trei-patru lei pe zi. N'ai ce face, e un rău necesar.

Hristea remase de gînduri. De-o bucată de vreme îl chinuiau tot soiul de temeri. Une ori i se părea că 'n casă a intrat demonul răsipei şi încet-încet o să-l ducă la ruină desăvîrşită.

Atunci, zile întregi, îşi socotea veniturile şi cheltuelile. Chiar cînd cifrele îi desminţeau temerile, mintea lui bolnavă născocea catastrofe cari aveau să-l sărăcească.

Intr'o criză de acestea cumpără aur de două sute de mii de lei şi-l ascunse într'o casă secretă în lada de fier, gîndind: „Cel puţin milionarul Hristea nu va remănea pe drumuri ca Manuc bancherul".

La cea mai mică tînjire a copilului tresărea; de la o vreme nu se mai temea de moartea sa, ci de-a copilului.

— „Eu sînt de fier, el e vlăstar gingaş".

Mereu îi suna în urechi vorbele unei babe: „Copilul prea cuminte şi prea frumos nu trăeşte".

Şi Lili era aşa de cuminte! Copilul sănătos are prisos de viaţă; cel cuminte n'are energie, stă liniştit ori cel mult imitează pe cei mari. Copilul cuminte e lipsit de vlaga sănătăţei.

Gînduri de acestea îl urmăreau pe Hristea. Le avea veşnic în minte ori de cîte ori îl vedea pe Lili lipsit de zburdălnicia vîrstei.

La cele mai mici semne de boală îi sărea inima din loc. Ar fi dorit să-l vază cît de obraznic,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

jucîndu-se şi sărind. De-ar fi dat foc caseĭ cu nebuniile luĭ, maĭ bine ĭ-ar fi părut, de cît să-l vază atît de cuminte şi liniştit.

Copiluluĭ o singură fericire i se părea maĭ mare, să fugă de sub privegherea boneĭ şi s'alerge la Leon care-ĭ spunea poveştĭ cu zmeĭ şi feţĭ frumoşĭ orĭ îl lua de subsuorĭ şi-l arunca în sus.

— Maĭ o dată, Leone. Tare-ĭ bine, par'că zbor. Ştiĭ una, Leone? O să zic luĭ papà să te tocmească pe tine să mă păzeştĭ în locul Lineĭ.

— Nu se poate, la copiĭ trebue Nemţoaică.

— Ce reŭ îmĭ pare! Ea nu ştie româneşte nicĭ să se joace cu mine.

Ce bine mi-ar părea să-mĭ fiĭ tu Nemţoaică!

. . . . . .

Luĭ Hristea i se rupea inima, cînd auzea pe uniĭ lăudîndu-l; „Ce copil cuminte!"

Adesea privea de pe fereastră la băiatul portaruluĭ, roş, voinic, alergînd în toate părţile, făcîndu-şĭ joc din orĭ ce petec de hîrtie, rozînd cu poftă de lup un covrig orĭ un măr. Luĭ Lili nicĭ fructele nu-ĭ plăceaŭ, lucru ne maĭ auzit la copiĭ. Milionarul era gelos de copilul portaruluĭ.

Hristea primblîndu-se cu Lili prin grădină, îl întîlnea une orĭ.

— Mă Nae, ţi-ĭ foame?

— Da! zicea copilul îndesat.

Hristea îĭ dădea un ban, Nae alerga cît îl ţineaŭ puterile să-şĭ îca din colţ o prăjitură.

Lili, dacă îĭ dădea banĭ, îĭ stringea într'o cutie.

Adunase vre-o două-zecĭ de leĭ!

— Ce-o să facĭ, Lili, cu dinşiĭ? — îl întrebă Lina.

— Nu ştiŭ, să stea păn or fi mulţĭ tare, zicea copilul, plictisit de aşa întrebare, care nicĭ nu şi-o punea.

XIII

Era o zi plină de zăpuşeală, Hristea aştepta cu nerăbdare hotărîrea Simoneĭ de-a pleca la Sinaia; dar dînsa amîna mereŭ, sub cuvînt că nu-ĭ sînt gata toaletele.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ştiea că la Sinaia nu-şĭ va putea ascunde atît de lesne amorul.

Principiul eĭ era: „Poţĭ face orĭ ce, dar trebue salvate aparenţele. De această morală se ţineaŭ maică-sa şi alte rude: O femee care nu ştie cum să se poarte şi dă prilej scandaluluĭ e de condamnat. Oamenĭ sîntem şi avem slăbiciunĭ, dar cel maĭ elementar bun simţ cere să le ascundem de ochiĭ lumeĭ."

„Nime n'are voe să-mĭ scruteze viaţa intimă întru cît nu blesez pe nime cu ea. Sîntem de carne şi senzurile cer satisfacere. Căsătoria nu-ĭ ascetism.

„Societatea poate cere să nu lovim prin purtarea noastră nicĭ în pudoarea eĭ, nicĭ în onoarea bărbatuluĭ: alta nemic!"

De Simona se şopteaŭ multe, dar nu dase loc la scandalurĭ ca altele. Avuse verişorĭ foarte discreţĭ.

Totdeauna cochetă, elegantă, de-o veselie severă cu toată lumea, foarte amabilă, era cunoscută ca una din frumuseţele Capitaleĭ, despre care se şoptea, dar nu se vorbea nimic. Nu pierdea nicĭ odată prilejul de-a spune faţă cu lumea:

— „Femeea e datoare să nu dezonoreze numele eĭ şi al copiilor. Orĭ cît ar îmboldi-o patimile, trebue să aibă tact şi minte. Alt-fel e o nebună. Merită nu numaĭ despreţul societăţeĭ, dar a fi închisă într'o casă de sănătate. Faptele acestora aruncă umbre urîte asupra noastră a tuturor. Ipocriziea e un început de virtute".

XIV

Căldurile începeaŭ a fi zăpuşitoare. Hristea aştepta cu nerăbdare să plece cu familia la Sinaia.

Într'o zi, ca de obiceiŭ, după prînz, Simona plecase făr'a spune unde. Copilul începu a se văita că-l doare capul. Bona vesti pe Hristea, care lucra cu comptabilul în biuroŭ.

— Să meargă 'ndată după doctor, zise Hristea.

Bona trimise feciorul şi veni lîngă copil. Lili

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

gemea ca un om mare. Iĭ puse apă rece la cap... Nu trecură cinci minute şi-l apucară convulziĭ. Hristea, chinuit de gîndul ce putea avea Lili, spuse comptabiluluĭ să vie a doua zi şi alergă la bolnav.

Il găsi cu faţa vînătă, cu gura încleştată, cu ochiĭ peste cap, cu mîinile zgîrcite. Pe Hristea îl prinse tremur. Se răpezi, îĭ luă mînuţa, îl strigă pe nume. Copilul nu simţea nimic.

— Maĭ curînd. Un doctor! Pe care l'o găsi! strigă Hristea, fără de sine. Dumnezeule, moare! moare!

I se rupea inima de jale. O clădire uriaşă se prăbuşea pe el.

Bona aduse oţet şi apă de Colonia şi frecă mănuţele recĭ ca de ghiaţă.

— Nu e nimic, domnule, aşa ĭ-a fost şi la un copil al luĭ frate-mieŭ, ĭ-a trecut numaĭ de cît. E reul copiilor, toţĭ îl aŭ, dar nu mor, zise bucătăreasa.

Doctorul urcă într'un suflet scara şi veni întins la copil, îĭ căută pulsul, îĭ deschise pleoapele.

Faţa i se posomori.

Hristea nu-l pierdea din ochĭ, vrea să-ĭ ghicească gîndul, să-şĭ auză maĭ curînd osînda!

— Eĭ?

Atîta putu îngîna cu gura 'ncleştată de durere, cu ochiĭ sticloşĭ de aţitare.

— Să sperăm! E grav, dar nu deznădăjduit.

Hristea simţi covîrşindu-l durerea: toată munca luĭ de-o viaţă se năruea peste el ca un munte; îĭ strivea. Eşi din cameră, neputînd stăpîni arsura dureriĭ. O negură i se aşternu pe ochĭ.

— D-le doctor, maĭ scapă? zise bona cu lacrimile pe obraz.

— Nu cred, dar să ne facem datoria. Pe dată ghiaţă la cap într'un balon de cauciuc. E o congestie cerebrală tipică. De mult bănueam că nu-ĭ sănătos copilul ăsta.

Doctorul se gîndea: „Tată bătrîn şi neurastenic. Mama cu predispoziţie la tuberculoză. Intîiul copil maĭ tot deauna plăteşte cu viaţa slă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

biciunile părinților. Mă tem să nu fie o meningită tuberculoasă".

— Mare nenorocire! Domnul moare de supărare. Ține grozav la copil.

— Chiar de scapă, puțină bucurie.

— Păcat de-atîta avere! zise bona.

Hristea s'aretă în ușă mai palid de cît plecase, dar mai stăpîn pe sine. Copilul alb ca varul, părea mort. La această priveliște, tată-so remase încremenit loculuĭ. Abia 'ngină:

— Ce are?

— Nu te speria, frate. Eștĭ mai fricos ca o femee. Intră, uit'te s'a liniștit, doarme. Copiiĭ se cresc anevoe. Bogațĭ orĭ săracĭ, trebue să treacă prin unele boale.

— Mereŭ te-am rugat să vezĭ de el. Prea e slab.

— Dumnezeĭ nu sîntem. Aer curat băĭ, hrană bună, alta ce voeaĭ să facem? Viață 'n sticlă nu avem.

— Copilul mieŭ! Nu scapă! Nu!

La acest gînd simți o vîjîeală în urechĭ: Ce-va de departe îĭ șoptea: „Unchiule, copilul mieŭ e la azil, aibĭ milă". Avu o halucinație de auz și ameți zise:

— Ce zice?

— Ți se pare. Nu poate vorbi, e după acces.

Hristea îșĭ iubea copilul ca egoistul, care, în moștenitorul său pe sine se iubește.

Era să-ĭ dea educație aleasă, nu să fie crescut la voea vîntuluĭ ca dînsul. Avea să moștenească avere și nume. Hristea Pandele, bancherul îmbogățit cu jertfe și muncă, va trăi în fiul său.

Ce-ĭ pasă braduluĭ falnic, cînd vremea necruțătoare îĭ va putrezi inima, veștejindu-ĭ verdeața, dacă alăturĭ de el trăește vlăstarul mîndru! Moartea nu-ĭ dă fiorĭ de jale și necaz ca 'n vremea, cînd n'avea moștenitor.

Se temea numaĭ să nu vie prea curînd, să nu-l ia înnainte de-a-și vedea odrasla rădicată de sine stătătoare, neamenințată de vînturile soarteĭ.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Şi iată idealul măreţ doborît, sfărîmat! Cu ochiĭ ţintă privea la copil.

Doctorul îl luă de mînă:

— Curaj, d-le Hristea. Tărziŭ afli că viaţa e încercare grea. Trecem în biuroŭ să fumez o ţigară. Remîn cîte-va ceasurĭ să văd mersul boaleĭ. Mereŭ ghiaţă, domnişoară, zise el către bonă, care era deşteaptă şi ţinea la copil.

Doctorul se gîndi mult şi scrise o reţetă, dînd'o feciorului s'o aducă.

— Doctore, să facem consult, învită d-ta ce doctorĭ crezĭ maĭ de seamă. Scăpaţi-mĭ copilul. Vă daŭ cît cereţĭ. Orĭ cît, numaĭ scăpaţi-mi-l!

Doctorul oftă, gîndind cît de slabă şi de neputincioasă e ştiinţa tocmaĭ acolo unde e maĭ multă nevoe de ea!

Ce poţĭ face la o meningită. Nimic! Marele a tot puternic e organizmul. Va învinge orĭ nu?

Suferea şi ca om în faţa acestuĭ tată desnădejduit, şi, ca doctor, vedea cu durere că ajutorul cerut de acest nenorocit părinte nu-l putea da!

Muncit de aceste gîndurĭ negre, scoase două cărţi de vizită şi scrise la două somităţi medicale, rugîndu-ĭ să vie pe-a doua zi demineaţa la consult.

— Aşa! Treĭ judecă mai bine de cît unul.

Doctor conştiincios, dar în faţa desnădejdeĭ unuĭ părinte, umanitatea îĭ poruncea să facă şarlătănic.

Cînd ar şti lumea ce mică ne-e puterea! cît de puţin face toată ştiinţa noastră!

Işi asemăna arta luĭ cu a ghicitoarelor, carĭ prezic făr'a şti nimic.

Ideea consultuluĭ cu alţĭ doctorĭ îl maĭ liniştĭ; nu va avea el singur respunderea.

Poate o minune va scăpa copilul! Despre medicamentele ce eraŭ să dea, şi eĭ, le ştiea pe de rost. Singura făcătoare de minunĭ era puterea de luptă a trupuluĭ, dînsa face gloria doctorilor!

Şi Hristea, care aştepta totul de la eĭ!

Ce ironie!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Merg la copil. D-ta citeşte un jurnal, mai vezi: venim la putere? zise doctorul.

— Nu de politică îmi arde!...

Doctorul merse la bolnav. Acesta resufla încet. Pulsul era neregulat. Trecuseră vre-o două ceasuri de la accesul întîiu. De odată copilul tresări, scoase un ţipet ascuţit, deschise ochii mari speriaţi, faţa începu să i se vineţească, guriţa i se strîmbă îngrozitor. Bona începu a plînge.

— Doctore, ce ne facem?

Hristea auzi ţipetul copiluluĭ.

O săgeată îi trecu prin piept. Cu inima de ghiaţă, veni şovăind. Văzînd copilul din noŭ prins de spasme, îi veni ameţeală. Simţi un sloiŭ de ghiaţă lăsîndu-i-se de la ceafă în lungul spinăreĭ. Poticnindu-se, era să cază, dacă nu-l ţinea doctorul.

—D-le Pandele, fiĭ liniştit. Eŭ nu pot îngriji de bolnav.

La aceste vorbe, Hristea se mai îmbărbătă, şi abia îngînă:

— Doctore, scapă-l!

Nu putea suferi chinul copiluluĭ.

Doctorul stătu nedesliput, îi făcu bae caldă şi cîte-va injecţiĭ.

Era jale pe toate slugile.

— Coniţa nicăeri! Am fost la coana mare. Nu era nicĭ ea acasă. A noastră nu vine pănă seara. Bietul boer! zise jupîneasa.

— Nu-i ştiĭ obiceiurile eĭ? zise feciorul.

— Heĭ! Heĭ! Pe unde ĭ-or fi sticlind eĭ ochiĭ acuma!

— Şi cu cine? zise feciorul.

— Nu ştiĭ cu cine? Verişorul să fie sănătos.

— Am văzut prin gaura cheeĭ cum o săruta şi-o ţinea 'n braţe.

— Prost te-a mai făcut maică-ta. Ce? Nu se vede cît de colo că-şĭ bate capul cu dînsa?

— Boerul e prăpădit. Amarnic ţine la băiat. Dînsa nu prea.

— El ştie că nu maĭ poate avea altul. Ea, cînd o vrea.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— De moare boerul, oare îĭ remîne eĭ averea?

— O fi avînd el rude. N'avea grijă, n'o să ţĭ-o lase ţie nicĭ mie. Să 'nchiză numaĭ ochiĭ, sar puzderie. A strins el avere, dar nu-ĭ pentru cine se meneşte, ci pentru cine se nimereşte, zise jupăneasa.

— I-o remănea şi dînseĭ destul. A luat'o goală ca napul.

— Ce are a face! Fată de boer, trebue să-ĭ vie avere de unde-va, doar n'avea să muncească, bună oară ca mine.

— Barim, dacă nu l'ar înşela.

— La boerĭ asta-ĭ floare la ureche. Dînsa tînără, el bătrîn. Gîndeşte şi tu.

— Adică el ştie?

— Atîta ar maĭ trebui! La aĭ noştri şi-ĭ vorba: „Ştie satul, nu bărbatul". Cine cutează a-ĭ spune?

— Şi cum îşĭ vorbesc delicat: „mon cher", „ma chère".

— Sînt prefăcuţĭ. Aşa le-ĭ politica. Doar nu s'or bate ca aĭ noştri. Dar une orĭ tot ţipă unul la altul ca surziĭ.

— Heĭ! Dar bine prinde uneorĭ femeeĭ o bătae. Ştiĭ colea cînd o apucă pandaliile de zbiară la el! O învîrtitură de miţele cele încreţite, ĭ-ar maĭ potoli ţivliturile.

— Dacă-ĭ soiŭ reŭ, poţĭ s'o baţĭ cu toată pădurea, în zadar!

— Barim îţĭ destoĭ... inima...

— Ascultă, Leone, lasă vorba. Băiatul e reŭ. Cine ştie de apucă seara? Boerul e ameţit de supărare, ea nu-ĭ acasă; litfeĭ de Franţuşcă nu-ĭ pasă de legea noastră. Doctorul ca doctorul, cu ale luĭ. Dă fuga la preotul Nae, chiamă-l să cuminece băiatul. E păcatul nostru, de'l lăsăm să moară ca un păgîn.

— Aĭ dreptate.

— Ia şi-o lumînare de ceară. Numaĭ răpede, nu te 'mpiedeca în drum, cum ţi-ĭ năravul.

—D'asta-mĭ arde? Crezĭ că nu mă rupe la inima? Cum venea, mititelul, şi-mĭ aducea ţigărĭ d'ale regale!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

„Na, Leone, fumează. Vezĭ şi tu ce-ĭ boeria. Dar să-mĭ facĭ cucoşeĭ şi corăbiĭ". Toate jucăriile scumpe nu-ĭ eraŭ dragĭ ca istoriile de hîrtie ce-ĭ făceam, de le dădea drumul pe avuz.

— Sfîrşeşte o dată, moară hodorogită, şi pleacă.

— Numaĭ să-l prind acasă.

— Dacă nu-l găseştĭ, caută-l în colţ la berărie, doar acolo îşĭ face slujba după masă...

Copilul deschise ochiĭ.

— Ce te doare, dragă Lili? zise bona.

— Capul. Tata! Să vie tata!

— Doctorul îl chemă. Acesta s'apropie, îĭ luă mînuţa şi ĭ-o sărută cu dragoste.

— Papà, aice mă doare!

Copilul aretă la frunte.

— O să-ţĭ treacă.

— Da? Vreaŭ să-mĭ treacă răpede, zise micuţul, închizînd ochiĭ.

Nae al portaruluĭ, aflînd de boala domnişoruluĭ se furişase prin'ntre uşĭ. Cum toate eraŭ deschise ca să vie aer mult, şi feciorul dus la preot, băiatul ajunse păn la uşa camereĭ bolnavuluĭ. Cu degetul la gură, se uita sperios la Lili, acum alb ca varul.

— Uit'te Nae! Pe dînsul nu-l doare fruntea. zise copilul, închizînd ochiĭ, par'că să nu-l vază,

Aceste cuvinte fură pentru Hristea o mustrare grozavă. Eşi plin de durere. Nu putea sta loculuĭ. Simţea o părere de reŭ nesfîrşită, privind cît de sănătos era copilul servitoruluĭ. Plecă ĭar.

Pe Lili îl apucă alt atac, dar slab. Ţinea dinţiĭ încleştaţĭ, scîrşnea, de credeaĭ că-ĭ rupe.

— Aşa scîrşneşte nopţile de vre-o lună de zile, zise Lina.

— De ce nu mĭ-aţĭ spus?

— Am spus coniţeĭ.

— Coniţa are alte grijĭ, zise doctorul, neputîndu-şĭ stăpîni necazul împotriva acesteĭ mame, care găsea vreme pentru toate numaĭ pentru copil de loc.

—„O să-ĭ pară reŭ, dar prea tîrziŭ", gîndi doc-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

torul, înduioşat tot mai mult de suferinţa copiluluĭ.

Privind la Nae cît era de vioiŭ şi de voinic se 'ntreba fără voe: „Ce-ĭ mai de dorit, milioanele luĭ Lili, de carĭ nu va avea parte, orĭ viaţa a tot puternică ce un tată, sărac dar sănătos, ĭ-o dase luĭ Nae? Omul bătrîn, ca şi pomul îmbătrînit poate da numaĭ roade menite să cază de verzĭ".

Peste o jumătate de ceas părintele Nae urca într'un suflet scara de serviciŭ, urmat de Leon, care îl sfătuise să zică luĭ Hristea, de cum va l'o vedea, c'a auzit că-ĭ domnişorul cam bolnav şi-a venit să-l vază. Pe de o parte s'aducă vorba că n'ar fi reŭ să-ĭ facă sfintele masle, şi, de-o dată, măcar să-l cuminece. Sfintele taine adesea aduc însănătoşare.

Preotul dedea din cap la poveţele luĭ Leon.

— Maĭ bine ar fi, de nu l'am întîlni. Bietul boer ţine grozav la băiat şi s'ar speria, orĭ ce ĭ-am spune.

— Nicĭ nu-l putem lăsa neîmpărtăşit.

Jupăneasa eşi înnainte şi-l duse pe preot în camera copiluluĭ.

Preotul Nae, uscăţiv, mărunt, cu barba sură şi cu faţa stacojie, întră ţinînd c'o mînă sfintele învălite, cu alta giubeaua, lipită de piept. Dădu plecăciune doctoruluĭ şi zise:

— E slab de tot, să-ĭ dăm maĭ curînd sfintele taine.

— Nu se poate, părinte, o picătură de apă îl poate înnăbuşi.

Luă o lingură de lemn şi cu coada descleştă dinţiĭ.

— Acum să-ĭ dăm, zise preotul nerăbdător.

— Puţină răbdare încă.

— Numaĭ să nu-l scăpăm, cum s'a întîmplat cu unul maĭ zilele trecute.

— Nu-ţĭ fie frică.

— Zilele noastre sînt în mîna Domnuluĭ. Făr de voea luĭ un fir de păr nu se face din negru alb.

Peste scurt timp copilul începu să resufle maĭ liniştit.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Preotul stă ca pe cărbuni, ştiea că Hristea, văzîndu-l, s'ar supăra.

— „Azi lumea s'a făcut haină ; în loc s'o bucure venirea preotului în casă, o supără şi-l aseamănă corbilor, cari dau năvală îndată ce simt a mort“, se gîndea el.

Preotul era bătrîn, văzuse pe mulţi la patul morţei. Cum aruncă ochii spre copil, clătină, desnădejduit din cap şi gîndi : „Nu scapă“.

Doctorul cercă iar pulsul copilului—îi făcu injecţie cu eter şi zise :

— Acuma părinte, fă-ţi datoria.

Preotul rosti încet molifta împărtăşirei şi, cu linguriţa de argint, mică de tot, puse în gura copilului, deschisă de doctor, sfintele taine.

— Să-i dăruească Dumnezeu sănătate, făcu preotul, plecîndu-se la doctor şi eşind tot pe unde venise.

Jupăneasa îl întîmpină în antretul din dos şi-i sărută mîna.

— Ce crezi, părinte ?

— N'ajunge ziua de mîine.

— Sărmanul copil !

— Pentru păcatele noastre ne ceartă Domnul, zise preotul eşind grăbit.

— Ascultă, Leone, vezi javra aea de cîine să nu fie cum-va prin camera băiatului. De trei ori l'am alungat păn acuma.

— Bietul Mîrza ! Vezi ? Un dobitoc şi simte, el, că nu-i bine cu stăpînu-so. Şi ce-l mai chinuea !

— Îi deprinsese năravul şi-l ducea călare ca un căluţ. Nu mai departe eri. De-o dată par'că i-a dat bietului copil în cap. Nu uita de cîine. De mai vine prin odae, să-l închizi.

Doamne fereşte, nu-i bine cînd îşi dă omul sufletul să fie vre-un dobitoc prin casă.

— Să ferească D-zeu, te pomeneşti că intră sufletul în el.

Leon se duse şi peste cîte-va minute eşi cu Mîrza.

— Era sub patul domnişorului ; abia l'am scos.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Săracul ! Simte că-şĭ pierde mila. Închide-l în odae la tine.

— Chiar aşa o să-ĭ fac. Doctorul zicea să-l las.

— Ce ştie el ! Ştie să ĭa banĭ.....

Pe la vre-o şapte sosi şi Simona, împreună c'o verişoară, pe care o poftise la masă. Maĭ tot deauna avea grijă să vie cu vre-o rudă. Cînd văzu pe toţĭ cu feţele posomorite, crezu că i se întîmplase ceva luĭ Hristea. Cu îngrijorare prefăcută, întrebă :

— Poate boerul e bolnav ?

— Domnişorul e reŭ de tot, zise jupăneasa.

— Lili ?! strigă Simona şi se răpezi în camera copiluluĭ.

Cînd îl văzu palid, cu ghiaţă la cap, pricepu tot. O năpădiră lăcrimile. Era mamă ! În faţa primejdieĭ copiluluĭ îĭ pieriră din suflet toate celealalte patimĭ.

La vederea micuţuluĭ pe moarte, se 'nvinuea, dar prea tîrziŭ, de uşurinţa şi nepăsarea de păn acum. Iĭ părea reŭ că nu preţuise maĭ mult fiorii bucuriilor de mamă ! Jale amestecată cu mustrare îĭ prinse inima ca 'ntr'un cleşte. Simţi şi ură nemărginită în potriva luĭ Hristea, care nu dăduse maĭ multă putere de viaţă copiluluĭ eĭ.

— Doctorul unde-ĭ ?

— A plecat acuma. Stă de treĭ ceasurĭ. Maĭ vine la noapte.

— Dar ce-a zis ? Ce are ? întreba mereŭ cu glas tăiat de lăcrimĭ.

— E ceva la creerĭ, mîine va fi consult.

— Nenorocita de mine ! zicea mereŭ Simona sărutînd mînuţele copiluluĭ. Un plîns nemîngăiat o zguduea. Sentimentul de mamă se răzbuna.

Simona remase în camera copiluluĭ păn după miezul nopţeĭ. Aproape de ziuă, doborită de oboseală, lăsă pe bonă lînga copil. Hristea nu 'nchise ochiĭ toată noaptea ; venea din cînd în cînd să-l vază, dar încet, în vîrful degetelor, ţinîndu-şĭ resuflarea. I se părea că şi cel maĭ mic zgomot face reŭ.

A doua zi, pe la nouă ceasurĭ, doctoriĭ eraŭ

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

faţă la consult. Medicul de casă le făcu istoricul boaleĭ, dîndu-şĭ părerea că se teme de-o meningită tuberculoasă.

— De ce să credem într'un caz desperat ? Poate fi tare bine un tifus. Păn peste cîte-va zile nu se poate spune nimic precis, zise unul

— Avem simptome sigure, cel puţin, pentru mine, care cunosc copilul. Boala se prezintă ca o meningită tipică, zise doctorul de casă.

— Cu toate astea, colega, nimic nu e încă sigur, zise doctorul cel maĭ bătrîn.

— Prea adevărat. Diagnoza la copiĭ e aproape imposibilă, zise al doilea doctor.

— Şi la urmă ? întrebă doctorul de casă.

— La urmă ?! Dumnezeĭ nu sîntem şi viaţa în sticlă n'avem. De o cam dată să sperăm.

— După mine, zise al doilea doctor: mereŭ ghiaţă la cap, ce-va calmante şi dietă de lapte.

— Varsă tot, zise doctorul de casă.

— Să-ĭ prescriem hapurĭ de ghiaţă şi.....

— I-am dat erĭ. Zădarnic.

— Dacă vom vedea nevoia, îl vom hrăni artificial.

— Doctorul de casă dădu desnădejduit din cap...

— Aĭ fost la curse, colega ? întrebă doctorul cel maĭ bătrîn pe celălalt din consultaţiĭ.

— Le despreţuesc. Am pierdut anul trecut treĭ miĭ de leĭ. Aĭ cumpărat alţiĭ caĭ ?

— Sînt dar de la socru-mieŭ.

— Foarte frumoşĭ. Şi eŭ am de gînd să-ĭ schimb pe-aĭ mieĭ.

— Te-aĭ împăcat cu Dalai-Lama ?

— Eĭ, mon cher, în ţeara românească, adesea il faut faire bonne mine à mauvais jeu. Ce vreĭ ? E 'n stare a ne face cele maĭ marĭ şicane. Nu mie, dar la ceĭ pe carĭ îĭ protejez.

— Pedant şi ignorant.

— Ce-ĭ pasă? Stă el bine pe lîngă ceĭ marĭ?

— Doctorul maĭ bătrîn scoase carnetul, rupse o foaie şi scrise o reţetă.

— Nu-ĭ aşa ? E medicament noŭ cu renume,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

liniştește durerile. Se vaită copilul de cap, trebue să-i dăm ceva.

— Da, da, e foarte bine, zise al doilea doctor consultat.

Doctorul de casă sta pe gînduri.

— Eşti tînăr încă, făcu doctorul cel bătrîn. Cu vremea veĭ vedea că n'ajunge ştiinţa. Maĭ trebue să cunoştĭ psihologia oamenilor. Adesea viĭ la un bolnav şi, de formă, trebue să-i daĭ măcar apă distilată. Dacă la toţĭ cîţĭ ne consultă, cu bolĭ incurabile, le-am zice: „N'aĭ leac, du-te acasă", atuncĭ ar trebui să ne căutăm de alt meşteşug.

Ar fi şi neuman să-ĭ lipsim de speranţa vindecăreĭ.

— Da, e o datorie umanitară să le uşurăm boala, pe cît putem, şi cel puţin să mîngîem atît pe bolnav cît şi familia, zise al doilea.

— Greŭ rol!

— Cel maĭ uşor, zise doctorul bătrîn. Să vezĭ cum voiŭ ridica moralul luĭ Hristea.

Eşiră tustreĭ din camera de consult. Hristea se primbla prin antret. Văzîndu-ĭ eşind, se opri în faţa lor cu ochĭ întrebătorĭ.

— Curaj, domnule Hristea, copilul e destul de robust; sperăm să 'nvingă boala. Să vedem după noua reţetă ce mers ia.

— Nu voiŭ cruţa nimic, numaĭ să-mĭ scape copilul.

Doctorĭĭ se feriră a da respuns pozitiv.

— La această vrîstă natura face minunĭ, făcu al doilea doctor.

— Maĭ ales cînd o ajuţĭ cu toată ştiinţa, zise cel maĭ bătrîn.

— Maĭ treceţĭ pe seară.

— Nu e nevoe, domnule Hristea. Colega va observa mersul boleĭ şi ne va spune mîine. I-am prescris un medicament noŭ, de la care aşteptăm mult.

Apoĭ plecară, stringînd cu căldură mîna luĭ Hristea şi maĭ repetînd:

— Curaj, domnule Hristea!....

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Simona uitase de vizite și plăceri. Cu ochii duși în fundul capului, încunjurați de cearcăne negre, umbla cînd în camera copiluluĭ, cînd în camera eĭ, unde plîngea cu hohote.

Se mustra mereŭ că nu l'a îngrijit, că nu ĭ-a dat maĭ multă putere de viață prin desmierdările de mamă.

I se sfășia inima amintindu-șĭ cuvintele copiluluĭ și ochiĭ luĭ duioșĭ și dornicĭ de-a fi mîngăiațĭ.

Une orĭ îĭ venea să-l ĭa în brațe, să-l poarte la sin și să-ĭ dea viață din pieptul eĭ.

—„Oh! Dacă ar scăpa, cum l'ar maĭ păzi și mîngăia! L'ar ținea în camera eĭ. Ar trăi numaĭ pentru dînsul!“.

Gîndurile se înșiraŭ și se pierdeaŭ ca niște cîrdurĭ de păserĭ călătoare, lăsînd în urmă nemîngăiată jale și durere. Un glas dureros îĭ șoptea: „Zădarnicĭ părerĭ de reŭ! Trecutul nu se maĭ îndreaptă“.

De cînd se 'mbolnăvise copilul, totul părea pustiŭ în casă; toate împrăștiaŭ jale nespusă. Masa o puneaŭ de formă. Hristea abia atingea mîncarea. Simoneĭ i se punea un nod în gît și nu putea înghiți. Toate mîngăerile maică-sa, eraŭ zădarnice: „Așa se 'mbolnăvesc toțĭ copiiĭ, dar nu mor“ îĭ tot da mereŭ.

Pe Simona o năpădea plînsul, zicea:

— Cu ce jale se uită la noĭ! Cum geme! Și nu-ĭ putem ajuta nimic!

— Facem tot ce se poate. S'aŭ adus cei maĭ marĭ doctorĭ. Ce-o vrea Dumnezeŭ!

— Prea nu m'am îngrijit de el.

— Asta-ĭ! De boală și de moarte nu se pot nicĭ împărațiĭ apăra.

Zilele se urmaŭ triste, pline de jale pentru toată casa luĭ Hristea! Pretutindeni resuna a pustiire.

Doctoriĭ făceaŭ cîte două consulturĭ pe zi. Rețetele de dimineață le schimbaŭ seara. Copilul abia le gusta.

Organismul fraged, plăpînd, se lupta încă. Noaptea Lili aiura:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

—„Nu voiŭ să mor! Trandafirul mieŭ. Tată, să vii cu mine..... Mi-i drag tata....“.

In una din zile doctorul de casă zise către ceĭ doĭ:

— Tot maĭ speraţi?

— Datoria noastră e să nu dezesperăm cîtă vreme inima n'a încetat de-a bate.

— Fără îndoială e meningită cu simptomele clasice: burta încovăţită, pleoapele lăsate. Aţi văzut dunga luĭ Trousseau, cînd am apăsat cu degetul pe şold?

— Mă tem de-o nenorocire pentru tată-so.

— Ce putem face?

— Să-l pregătim, zise doctorul de casă.

— Cearcă. Eŭ n'am acest curaj.

— Nicĭ eŭ, zise al doilea.

— De ce să-l chinuim? O dată copilul mort, va suferi durerea. Omul poate răbda maĭ mult de cît se credę, zise cel bătrîn.

— Şi de nu va putea, va muri pe loc, dar să-l chinuim di'unainte ?! zise al doilea. . . . . .

. . . . . .

Era a şaptea noapte de veghe. Servitoriĭ plîngeaŭ de jalea copiluluĭ. Doctorul stase păn la miezul nopţeĭ. Prevedea agonia pe-a doua zi.

Simona aţipise îmbrăcată în camera luĭ. Supărarea şi nesomnul o doboriseră. Dînsa sta pe un scaun aproape de patul copiluluĭ. Despre ziuă o prinseră fiorĭ de frig, pe nesimţite capul greŭ ca de plumb iĭ căzu pe spetează. Adormi.

Bolnavul se resufla foarte neregulat. De-o zi pierduse conştiinţa, numaĭ gemea greŭ din cînd în cînd.

Un capăt de lumînare pe sfîrşite, cu mucul plin de scrum, arunca o lumină fumurie.

Toate păreaŭ prinse de umba morţeĭ, care îşĭ întinsese aripele asupra caseĭ luĭ Hristea.

Pe geamul deschis puţin venea gemătul înnăbuşit al luĭ Mîrza, care scăpase din închisoare şi alergase sub fereastra copiluluĭ iubit.

— De l'ar stringe Dumnezeŭ, că prea se chinueşte! zicea jupăneasa, ştergîndu-şĭ lăcrimile.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Poporul în jalea lui, pătruns de fatalitatea morţei, doreşte fiinţelor iubite sfîrşit grabnic de cît viaţă chinuită.

— Sărmanii boeri! El, ferice de sufletul lui: un înger, între îngeri. Bine era de noi, dacă am fi murit cînd eram ca dînsul, zise bucătăreasa, făcîndu-şi cruce. Nu ne încărcam de atîtea păcate.

Stelele, martore neobosite ale morţei eterne, sticleau pe cerul sineliu. Luceafărul blînd trimetea o rază gălbue prin fereastra deschisă, luminînd faţa albă ca varul, ce abia se mai zărea di'ntre horbotele pernelor.

Tăcerea domnea. Somnul, frate cu moartea, doborise pe toţi. Numai Hristea nu aţipise de loc, ochii îi erau uscaţi, arşi de supărare. Durerea îl ţinea treaz. Aci se primbla cu paşi înceţi; aci doborit de jale, şedea pe-un scaun.

I se părea veac neisprăvit, de cînd i se îmbolnăvise băiatul. Din timp în timp îl prindea cîte un înnec. Atunci mergea la fereastra deschisă, privind în neştire stelele ce se stingeau în văzduh.

Mintea-i obosită nu mai gîndea nimic.

De-o dată o simţire adîncă religioasă, îi stăpîni toată făptura. Era aceeaşi ca atunci cînd îşi îngropase pe taică-so şi pe frate-so: nemicnicia omenească în faţa morţei atotputernice. O viaţă 'ntreagă de năzuinţi, de nădejdi, de muncă şi fericire spulberată ca un netrebnic fulg în clipa morţei.

Deşertăciuni goale tot rostul vieţei!

El, cu toată munca lui de-o viaţă, cu întreaga lui bogăţie, nu-şi poate scăpa copilul mai scump de cît toate! Atunci la ce-i mai e bună?

Dacă ar putea, s'ar nemici pe sine şi averea ca lucruri netrebnice. Nu şi le spunea prin cuvinte, dar le simţea; durerea prea mare n'are nici glas nici cugetare răspicată.

De o dată auzi un sughiţ însoţit de înnec fioros. Alergă în camera copiluluĭ. Il găsi cu ochii ţintă în plafond. Păreau de sticlă. Din cînd în cînd îl zguduea înnecul însoţit de sughiţ.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Hristea se răpezi, îl ridică 'n braţe, strigînd ca un nebun : „Lili, Lili, trezeşte-te !“

Cu toţii săriră din toate părţile : jupăneasa aduse lumînarea. Copilul într'un înnec remase cu guriţa căscată, cu ochii mari deschişi, par'că'l privea pe taică-so, ca'n ziua cînd i-a zis : „In ochii tăi mă văz pe mine“.

— I l'aŭ luat din braţe. Hristea, în durerea luĭ, părea un lunatec, ce nu maĭ simte primejdia. Fără a rosti un cuvînt, se duse în biuroŭ şi căzu pe scaunul unde făcuse atîtea planurĭ pentru viitorul copiluluĭ.

Acum, în sufletul luĭ, era gol. O furtună înghe-ţată spulberase, nemicise, tot. I se părea că-ĭ în mijlocul măreĭ şi nu maĭ are nicĭ o nădejde. E fioros să vezĭ că numaĭ aĭ nimic de făcut pe lume !

Treĭ zile n'a vorbit nicĭ n'a luat nimic în gură. Comptabilul şi socriĭ aŭ îngrijit de înmormîntare. Două cuvinte a spus doctoruluĭ: „Imbălsămează-l“.

Ziua se 'nchidea în biuroŭ, să nu vază pe nime.

Noaptea privea cu ochiĭ ţintă faţa liniştită a copiluluĭ. Iĭ săruta mînuţele recĭ, şi, la gîndul că nicĭ o dată n'or să-l maĭ cuprinză, toată făptura i-o prindeaŭ spasmele durereĭ. Inima se oprea loculuĭ. Leşină pe catafalc. Milionarul, nesăţios de banĭ, era sătul de viaţă ! La ce să maĭ trăească, dacă i s'a stins odorul între odoare ?

Abia acuma simţea că o licărire de viaţă plăteşte maĭ mult de cît tot aurul din lume.

In urechĭ îĭ sunaŭ vorbele drăguţuluĭ : „In ochiĭ tăĭ papà, mă văz pe mine“.

Avărul Hristea ar fi dat milioane să le maĭ audă odată.

XV

După moartea copiluluĭ, Hristea părea o umbră rătăcită în palat. Nu vorbea cu nime, nicĭ nu era chip să vorbească.

Trecea ceasurĭ întregĭ măsurînd camera. In minte îĭ năvăleaŭ icoane din trecut.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

I se înşira viaţa; pe toţi ceĭ ce fuseseră în jurul luĭ, îĭ vedea aevea.

A muncit, a suferit ca să fie bogat, crezînd că bogăţia e singura fericire. Alte orĭ se 'ntreba, dacă a stricat cuĭ-va. De fuga Suzaneĭ nu se credea vinovat. I-a voit numaĭ binele. La gîndul copiluluĭ eĭ i se lăsa un greŭ pe cuget.

Acum înţelegea ce-ĭ focul după copil, începea să-l mustre cugetul că nu ştie ce s'a făcut cu el.

O dată gîndul aci, se oprea, ţintuit ca ochiĭ asupra unuĭ punct luminos, care-l fascinează.

Cînd nu maĭ era nime din neamul luĭ, grozav ar fi voit să ştie de trăeşte copilul Susaneĭ, acel Aurel de care-ĭ scria!

Dar n'avea nicĭ un chip. Cînd a primit scrisoarea Susaneĭ, înfuriat cum era, o aruncase la coş. A căutat'o el pe urmă; dar n'a maĭ găsit'o.

Işĭ amintea şi de Ene. Nicĭ luĭ nu ĭ-a voit reŭ.

— „Insurătoarea l'ar fi nenorocit ca şi pe mine. Ce am fost şi ce sînt?“.

In durerea luĭ nu pricepea că apucase drumul cădereĭ şi-al neurasteniеĭ înnainte de-a se 'nsura. Crezuse că va întineri şi căpăta puterĭ pentru o viaţă nouă!

Durerea îl săpa, zi cu zi, îĭ lua viaţa picătură cu picătură.

Era nesimţitor la tot ce-l robise maĭ înnainte. Averea par'că nicĭ n'o avea; une orĭ îl prindea un fel de ură şi gelozie împotriva acesteĭ iubite scumpe, căreĭ îşĭ jertfise aniĭ tinereţeĭ şi bărbăţieĭ şi acuma o lăsa altora.

Avea sentimentul amantuluĭ gelos, care ar dori ca iubita să moară odată cu dînsul, să nu maĭ fie a altuia.

Dacă ar fi trăit Lili, da: el era trup din trupul său, şi, întinerit, ar avea să trăească în el. Averea ce adunase muncind era să facă fericirea şi gloria luĭ Hristea Pandele fiiul.

El, bătrînul, ar fi adormit pe vecĭ, dar a doua zi s'ar fi trezit numele luĭ, sufletul luĭ întinerit, în Lili. Une orĭ ar fi voit, ca un nebun, să nimicească tot. Intr'o noapte, în vis, se văzu c'o faclă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

neagră în mînă, dînd foc caseĭ, în cele patru colţurĭ. Somnul nu-ĭ maĭ era dătător de odihnă, ci plin de visurĭ rele, din carĭ sărea cuprins de fiorĭ recĭ. Adesea se visa fugind cu Lili în braţe pe cîmp plin de zăpadă şi de prăpăstiĭ.

I se părea ca băiatul se înnăbuşe şi dînsul îl scoate la aer larg, să-ĭ dea viaţă.

Toată elita bucureşteană îĭ făcuse vizită de condoleanţe. Hristea remase rece şi la această măgulire de ambiţie, la care ţinuse odată. „Mărire?! Dar la ce-ĭ e bună, cînd nu maĭ are cui o lăsa?“

Viaţa i se scurgea zi cu zi, par'că durerea ĭ-ar fi deschis o vînă prin care sîngele picura încet, încet.

Simţea că mult nu va duce-o.

Ar fi voit să facă testament, dar ce-va neînţeles, tainic, îl ţinea loculuĭ.

Intr'o zi se sculă foarte aţiţat, şi 'ncepu a regula prin hîrtiĭ. Ceasurĭ întregĭ remase la biuroŭ, cetind şi distrugînd.

Par'că se temea de-o perchiziţie înnaintea judecăţeĭ din urmă !

Tot cercetînd, în minte îĭ veni chipul scrisoreĭ de la Susana. Era un plic gălbuiŭ, cu scrisul mare şi tremurat. Părea că maĭ erĭ o primise. Cu frigurĭ scutură sărtarele păn la fund, temîndu-se să nu remîe ce-va ascuns în ele, păn ce în fundul unuia de jos, sub un carton netrebnic, zări un capăt de plic; ridică şi remase uimit: era plicul Susaneĭ.

Tremurînd, îl desfăcu: se temea să nu lipsească din el scrisoarea. Işĭ amintea că le aruncase pe amîndouă.

De bună seamă, servitoarea bătrînă, care avea respect pentru hîrtiĭ, le găsise şi le strinsese în sărtar.

Sărmana Nicolină, nu ştia că evlavia eĭ pentru tot ce era scris avea să ţie locul dreptuluĭ judecător! Bătrîna de mult se odihnea în ţinterimul de la Sf. Vasile, dar fapta eĭ neînsemnată avea să aducă noroc unuĭ om vrednic. Poate Nicolina cunoscuse că scrisoarea era de la biata

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Susana şi 'nduioşată a pus'o bine, gîndind: „Supărarea n'o ţinea cît lumea, atunci scrisoarea va prinde bine". Faptele bune, pornite din milă, sînt ca diamantele pierdute: odată, cînd nu vom mai fi, le va afla cine-va şi vor străluci iară-şi, aruncînd lumină şi veselie în suflete.

Hristea simţi ceva uşurare. Dacă mai e cu putinţă, va îndrepta greşeala făcută. Atît îl înduioşă aflarea acestei scrisori, în cît se şi gîndi la biata Nicolina, moartă de vre o zece ani,—vreme în care nime nu-i lipise o lumînare la mormînt, nu-i pusese o floare la crucea de lemn.

Moartea copiluluĭ îl făcuse pe Hristea şi mai religios şi mai simţitor. Trimese preotuluĭ Nae două-zecĭ de leĭ să facă panaghie la mormîntul bieteĭ Niculine!

Scrise pe dată la orfelinat. In scrisoare, era ziua cînd a fost dat şi numele. Dar n'avea nicĭ o nădejde că va mai fi copilul în viaţă.

—„Sigur, aŭ murit şi Susana şi copilul! Alt-fel venea dînsa după avere. Găsea ea pe cine-va să-ĭ deschiză mintea!.

„S'a nenorocit singură."

După zile chinuite, tot se trezea în el omul de afacerĭ. Chiar în cele mai marĭ supărărĭ, totul trebuea să fie în regulă. N'ar fi dat o sută de leĭ fără chitanţă, vorba luĭ fiind:

— „Orĭ cît am fi de cinstiţĭ, oamenĭ sîntem şi moartea nime nu ştie unde şi cînd ne pîndeşte". Tot ast-fel se gîndea c'ar fi o nelegiuire a-şĭ lăsa averea la voea întîmplăreĭ.

Cînd era copilul, avea cine moşteni; dar acum nu mai e! Nu, Lili al luĭ scump a zburat.

Intr'o noapte de nesomn, cum îĭ eraŭ toate, a făcut testamentul el singur cu mîna luĭ:

„Las luĭ Aurel, copilul nepoateĭ mele Susana, sumă ce i se cuvine din averea fratelui mieŭ Nicola Pandele. Copilul dat la orfelinatul din Iaşĭ 1887, luna Aprilie 12.

„Las o sută de miĭ de leĭ „Academieĭ", ca din venit să facă o bursă pentru finanţe, sub numele de „Bursa Hristea H. Pandele".

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

„Toată cealaltă a mea avere, care se ridică la aproape cinci milioane în bani, efecte și case, o las societății „Elenismos“, ca venitul să se întrebuințeze conform statutelor.

„Acest testament e făcut de mîna mea, iscălit și datat tot de mine.

„Dacă nepotul mieŭ Aurel nu se va mai afla în viață, cele cinci sute de mii vor trece tot la societatea „Elenismos“.

14 Septembrie 1902 Hristea Pandele

P.S. Aurel l'aŭ dat la Institutul Gregorian din Iași, cum se vede din alăturata aci scrisoare a Susaneĭ. *H. P.*

Aceste cîte-va rînduri eraŭ scrise regulat și bine. Deși era prăpădit și mîna îi tremura, dar scriindu-și cea de pe urmă voință, prin care își regula munca și zbuciumul uneĭ vieți, se înfiripase pri'ntr'o silință cum era numai Hristea în stare să-și împue.

Averea, această zeitate, căreĭ își robise viața și jertfise păn și neamul și urmașii, trebuea să fie la adăpost și 'n vecĭ să poată cîrmui.

După cum păcătosul simte prin spovedanie ușurîndu-i-se păcatele grele ce-ĭ mistue sufletul, ast-fel Hristea simți, după ce făcu testamentul, ușurare. El, care fusese o viață întreagă robul avereĭ, acuma cînd scăpase de ea, se simți ușurat, ca slobod de niște obezĭ grele!

Acum avea un singur dor: să moară.

Il apucă pofta morțeĭ, a linișteĭ vecînice.

„Am avut tot în viață, muncă, nevoe, sărăcie, avere, femee tînără.. Toate mĭ-aŭ lăsat plictis și oboseală. Singura clipă, singurul vis fericit, a fost copilul, copilul mieŭ! Și nu maĭ e! Așĭ fi dat averea 'ntreagă să nu-l pierd. De dragul luĭ așĭ fi început din noŭ munca grea a îmbogățireĭ; de dragul luĭ așĭ fi economisit iar de la fărîma de pîine și de la țandăra de lemn! Pentru Lili așĭ fi trecut prin foc și prin apă. Mi-ĭ dor de el,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mi-i sete de moarte, mă sting de dorul ochilor, carĭ nu se maĭ văd în ochiĭ mieĭ!".

Luĭ Hristea îĭ suna mereŭ în urechĭ cuvintele drăgălaşe: „In ochiĭ tăĭ, papa, mă văz pe mine!"

Îmbătrînise Hristea, în cîte-va septămînĭ, cu zece anĭ. Areta moşneag gîrbov ca de nouă-zecĭ de anĭ. Zilele îĭ păreaŭ nesfîrşite. La fie-care curier aştepta respuns de la direcţia orfelinatuluĭ. Dar nu-ĭ era lăsată nicĭ această mîngăere.

Direcţia nu dase nicĭ o însemnătate scrisoreĭ unuĭ particular. Să cerceteze în dosarele de douăzecĭ şi patru de anĭ în urmă, aruncate în cine ştie ce beciŭ!? Era lucru prea greŭ pentru niştе slujbaşĭ, carĭ cred că slujbele sînt pentru eĭ, nu eĭ pentru slujbe.

Se gîndiră: „Sigur copilul a murit. Prea tîrziŭ ĭ-a ajuns dorul!".

. . . . . .

Simona a plîns cu lăcrimĭ amare moartea copiluluĭ. Işĭ amintea cele maĭ micĭ nimicurĭ. Vorbele luĭ îĭ sunaŭ în urechĭ; cugetul o mustra că n'a ştiut să preţuească fericirea cea maĭ mare dragostea de mamă. Nu l'a cuprins cu foc la piept şi cînd l'a strins era rece.....

Meleanu venise de vre-o două orĭ, Simona îl primi plîngînd. Ar fi voit să şi-l facă părtaş durereĭ şi mustrăreĭ eĭ, dar el nu era omul jălanieĭ.

Cînd maĭ află şi de testamentul luĭ Hristea, pierdu nădejdea milioanelor Simoneĭ, decĭ, în scurtă vreme, făcu nuntă cu logodnica bogată, fără să maĭ aştepte a fi căpitan.

XVI

In fie care zi Hristea mergea la mormîntul copiluluĭ, îĭ ducea florĭ, florĭ, pe carĭ le iubise Lili atît de mult!

Iĭ sădi trandafirĭ de jur în prejur. Miĭ de leĭ aruncase economul Hristea pe cele maĭ scumpe varietăţĭ, el care 'n tinereţe n'ar fi cheltuit un ban pe florĭ! Acum i se părea că nu dă de ajuns

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

spre a face plăcere celuĭ ce nu maĭ era! Colorile cele maĭ viĭ se întreceaŭ în frumuseţă şi gingăşie.

In fie care demineaţă Hristea culegea ceĭ maĭ frumoşĭ trandafirĭ şi-ĭ ducea la mormînt.

Acolo stătea ceasurĭ, privind în neştire la copilul iubit. Prin ce minune a fireĭ se muiase această inimă de piatră? Oare sentimentul de tată, nesocotit, înlănţuit o viaţă întreagă, nu se răzbuna crud? După ce-l făcu să zărească o clipă bucuria şi nemurirea, trăind în copilul său,—ca un răzbunător neîndurat, îĭ strigase: „Indărăpt, e prea tîrziŭ!“

Şi Hristea remase zdrobit de vraja farmeculuĭ neîntrecut, ca şi nenorociţiĭ căror li se arată apele morţilor.

Lili, îmbrăcat în haine de catifea albastră ca seninul ceruluĭ, sta cu mînuţele la piept în racla de argint cu capac de cristal. Ochiĭ prăbuşiţĭ de greul boaleĭ zăcute, faţa ca de ceară, în umbra întunecată... Părea că doarme somn de adîncă odihnă!

Ceasurĭ sta Hristea cu privirile ţintă la odorul scump. Avea extazul durereĭ: cufundat în ea, părea că n'o maĭ simte.

Visa ce ar fi făcut din copilul ce nu maĭ era. Zărea bucuria unor fericirĭ, căror nu le-a fost dat să fie.

Legătura di'ntre el şi urmaşĭ pe vecĭ era să fie ruptă. Aceasta nu i-o spunea gîndul, dar întreaga putere creatoare. Simţea nimicnicia în care avea să intre pe vecĭ. Blestemul vieţeĭ ştirbite, nimicirea întîeĭ licărirĭ de viaţă, îl apăsa cu urgia morţeĭ eterne, pe dînsul care crezuse că va fi nemuritor prin avere.

Moartea copiluluĭ însemna izgonirea neamuluĭ de la banchetul vieţeĭ.

Acest om, în care, o viaţă toată, staseră înnăbuşite de dorul îmbogăţireĭ crîce simţirĭ omeneştĭ, acum, la sfîrşit, ca'ntr'o criză de pe urmă, se trezise cel maĭ neîndurat sentiment: jalea lipseĭ de urmaşĭ.

Intocmaĭ după cum la expatriaţiĭ, carĭ, un vac

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de om, uită credinţă şi limbă, dar, pe patul de moarte rostesc rugăciuni în graiul copilăriei, rugăciuni remase ascunse în adîncimile tainice ale sufletului . . . . . .

. . . . . .

De multe ori l'a scos feciorul leşinat din bolta mormîntului.

Se stingea în mijlocul bogăţiei de dorul ochilor ce nu se mai oglindeaŭ în ai săi.

Servitorii şopteaŭ : „Il chiamă copilul".

Otrava supărărei îl învenina zilnic.

Camera lui Lili era neatinsă, cum remăsese după moarte. Pătişorul nestrins, cearşaful cu întipăriturile ce făcuse trupşorul cald încă. Plăpămioara trandafirie sta aruncată la o parte, perina de dantele par'că'l aştepta să vie.

Ceasuri se uită Hristea la locul unde zăcuse Lili.

Acum şi după zilele în cari bolise îi părea reŭ că nu se mai repetă. Atunci îl putea vedea şi aştepta o minune!

Jucăriile staŭ aruncate pe masă, cum le lăsase în ziua cînd l'a prins boala.

Adesea Hristea avea halucinaţia că'l vede stînd la măsuţă, clădind cu lemnişoare o casă, pe care o începuse, fiind bolnav.

Le tot dase de grijă :

— „Să n'o stricaţi! O s'o isprăvesc, cînd mă fac sănătos!"

Cu inima sîngerată le privea Hristea, gîndind :

—„Minuţele lui le-aŭ aşezat toate cu răbdare!

. . . . . .

. . . . . .

Peste cîteva luni dela moartea lui Lili, palatul bancherului era din noŭ în doliŭ mare.

Galben, cu ochii prăbuşiţi în văgăune, cu faţa liniştită, numai cu gura oţerită de jale, sta Hristea pe catafalc, înconjurat de nenumărate coroane.

I se împlinea cea de pe urmă dorinţă să-l ducă alături de copilul iubit.

Coroane tot mai multe şi mai bogate sporeaŭ în juru-i.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Privindu-le frumuseţa, aducătoare de jale, le asemănaĭ bogăţieĭ luĭ Hristea, care, în loc de fericirea cerută, i-a adus suferinţă şi păcate!

Murise străin, cum a trăit străin. Nicĭ o lacrimă fierbinte de jale nu i-a încălzit o clipă faţa rece pe vecĭ! Nime, să-ĭ dea sărutarea de pe urmă din sutele de oamenĭ, carĭ îl petreceaŭ la locuinţa de vecĭ, nicĭ unul nu venise mînat de jale. I s'a împlinit vorba: „că singur banul nu ne 'nşeală", el şi-a făcut datoria, înlesnindu-ĭ doliul de poruncală.

Iar moartea, darnică, neobosită stăpînă, l'a dăruit cu liniştea de vecĭ!

XVI.

Simona îmbrăcă doliul cel mare.....

Chiar a treia zi consultă un advocat renumit dacă nu poate strica testamentul.

Cum, ea, nevasta milionaruluĭ Hristea, să se aleagă numaĭ cu neînsemnata zestre ce-ĭ constituise?

Advocatul îĭ făgădui că, deşi chestia e grea, dar îşĭ va da toate silinţele, să-ĭ scoată un sfert, ca uneĭ femeĭ sărace, faţă de milioanele luĭ Hristea.

. . . . . .

. . . . . .

Aurel se'ntorsese de la Paris, bogat în cunoştinţĭ şi speranţe. Făcuse descoperirĭ asupra boalelor minţeĭ. Avea dovezĭ că multe, foarte multe bolĭ de nervĭ sînt, o autointoxicaţie, asemănătoare otrăvireĭ cu alcool, opiŭ orĭ alte otrăvĭ. Deosebire că la aceştĭ bolnavĭ, organismul, din pricina uneĭ funcţionărĭ proaste e singur producător de veninurĭ, carĭ otrăvesc creeriĭ.

Idealul luĭ era: să aibă un spital, unde să fie atotputernic, avînd mijloace îndestulătoare să poată întrebuinţa o dietă şi-o higiena cu totul nouă, de la care era încredinţat că va căpăta rezultate bune, dînd întrămate societăţeĭ şi familiilor atîtea fiinţĭ.....

Pe Lucia o găsi maĭ frumoasă şi maĭ iubitoare

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de cît o lăsase. Dînsa îl prezentă părinților ca pe logodnicul ei.

Peste cîte-va zile de la venirea lui, cucoana Ana se pomeni cu o adresă de la orfelinat, în care o întreba să dea informații ce s'a făcut copilul Aurel, pe care'l înfiase.

De astă dată întrebarea la orfelinat venise din partea tribunalului de Ilfov și direcția trebui să răscolească prin condicele din beciuri.

Cucoana Ana presupuse că-l caută unchiul ori că i-a lăsat ceva prin testament.

Nu spuse nimic lui Aurel, dar respunse că băiatul înfiat prin tribunal și Curtea de apel, s. I, cu actul No. 788 din 1878, trăește și e doctor sub numele de Aurel Armașu.

Bătrîna era de-o veselie neobicinuită. Avea să-și vază copilul deplin fericit, și, încredințat că nu l'a mințit despre nașterea lui.....

Peste cîteva septămîni primi Aurel adresa tribunalului, prin care era vestit că e moștenitorul unei jumătăți de milion, lăsat prin testament de unchiul său Hristea Pandele.

Citind adresa, Aurel remase un moment nedumerit, mai citi din nou, se'ncredință că spusele bătrînei fusesera adevărate.

Îmbrățișîndu-și mama adoptivă, zise:

— Dragă mamă, tot ce mi-ai spus era adevărat. Unchiul îmi lasă jumătate de milion.

Cucoana Ana cu lacrimi de bucurie, îngîna, sărutîndu-l:

— Pe lîngă minte, Dumnezeu ți-a dăruit și avere.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932